

ALTERNATIVE LA DETENȚIE

RAPORT DE EVALUARE

ALTERNATIVE LA DETENȚIE

RAPORT DE EVALUARE

Chișinău - 2009

CZU 343.842(047)

R 25

Autori:

Victor Zaharia – doctor în drept, Director adjunct al Institutului de Reforme Penale

Vladimir Popa – Șeful Direcției Probațiune a DE pe lângă Ministerul Justiției

Vasile Rotaru - doctor în drept, lector universitar, USM

Daniel Martin - doctor în drept, lector universitar, USM

Cristina Beldiga – magistru în psihologie, coordonator de proiect, IRP

Descrierea Cîp a Camerei Naționale a Cărții

Raport privind implementarea alternativelor la detentie / Victor Zaharia, Vladimir Popa, Vasile Rotaru [et al.]. - Ch. : "Helmax-Exim" SRL, 2009. - 184 p.

500 ex.

Publicația a apărut cu sprijinul financiar al Fundației Soros Moldova.

Toate drepturile rezervate.

Conținutul acestei publicații nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a finanțatorului.

ISBN 978-9975-9676-5-5

CUPRINS

Implementarea Probațiunii presentințiale în Republica Moldova	4
<i>Victor Zaharia – doctor în drept, Director adjunct al Institutului de Reforme Penale</i>	
<i>Vladimir Popa – șeful Direcției Probațiune a DE pe lângă Ministerul Justiției</i>	
Implementarea Probațiunii sentințiale în Republica Moldova	78
<i>Vasile Rotaru - doctor în drept, lector universitar, USM</i>	
Implementarea muncii neremunerate în folosul comunității în Republica Moldova	113
<i>Daniel Martin - doctor în drept, lector universitar, USM</i>	
Implementarea instituției medierii în cauze penale în Republica Moldova	152
<i>Cristina Beldiga – magistru în psihologie, coordonator de proiect, IRP</i>	

Implementarea Probațiunii presentințiale în Republica Moldova

Raport de evaluare

Vladimir Popa, magistru în drept,
șeful Direcției Probațiune a DE pe lângă MJ

Victor Zaharia, dr. în drept,
Lector universitar,
Direcor adjunct al
Institutului de Reforme Penale

I. Introducere.....	6
II. Metodologia studiului.....	8
III. Cadrul legal privind probațiunea presentințială.....	11
IV. Probațiunea presentințială în țările europene.....	15
V. Probațiunea presentințială în RM.....	18
1) Abordarea teoretică și practică a problemei	
2) Activități desfășurate	
VI. Concluzii și recomandări.....	29
VII. Anexe.....	37

I. INTRODUCERE

Prezentul raport este întocmit la solicitarea Institutului de Reforme Penale (IRP), prin evaluarea activităților desfășurate în domeniul probațiunii presentințiale, în vederea consolidării instituției probațiunii presentințiale ca parte integrantă a sistemului de justiție penală a Republicii Moldova. Activitățile au fost evaluate pornind de la prevederile legislației naționale și internaționale, bunele practici în domeniu, proiectele de dezvoltare a serviciilor de probațiune presentințială.

Obiectivele evaluării:

- evaluarea activităților întreprinse de Institutul de Reforme Penale și partenerii săi în vederea implementării probațiunii presentințiale;
- formularea unor recomandări în vederea consolidării instituției probațiunii presentințiale ca parte integrantă a sistemului de justiție penală a Republicii Moldova.

Actorii interesați de rezultatele evaluării:

1. Parlamentul Republicii Moldova:
 - Comisia pentru Drepturile Omului;
 - Comisia Juridică pentru Numiri și Imunități;
 - Comisia pentru Securitatea Națională, Apărare și Ordinea Publică;
 - Comisia pentru Politica Externă și Integrare Europeană;
 - Comisia pentru Administrația Publică, Ecologie și Dezvoltarea Teritoriului;
 - Comisia pentru Cultură, Știință, Învățământ, Tineret, Sport și mijloace de informare în masă;
 - Comisia pentru protecție socială, sănătate și familie.
2. Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului.
3. Guvernul Republicii Moldova:
 - Ministerul Justiției;
 - Ministerul Afacerilor Interne;
 - Ministerul Finanțelor;
 - Ministerul Educației și Tineretului;
 - Ministerul Sănătății;
 - Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului;
 - Ministerul Dezvoltării Informaționale;
 - Ministerul Administrației Publice Locale.
4. Autoritatea Judecătorească;

5. Societatea civilă, inclusiv organizațiile neguvernamentale active în domeniul protecției drepturilor omului, organizațiile neguvernamentale active în domeniul social și de drept;
6. Ambasadele, reprezentanțele altor state și organizațiilor internaționale guvernamentale acreditate în Republica Moldova;
7. Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM);
8. Agenți economici;
9. Culte religioase;
10. Centre de plasament;
11. Birouri de avocați;
12. Fondul Republican de Susținere Socială a Populației;
13. Departamentul de Executare;
14. Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

II. METODOLOGIA STUDIULUI

Evaluarea activităților de probațiune presentințială este axată în special pe activitatea consilierilor de probațiune din cadrul Centrelor de Justiție Comunitară, create la inițiativa Institutului de Reforme Penale și activitatea de instruire și promovare a alternativelor la detenție desfășurată de IRP.

Activitățile în domeniul probațiunii presentințiale au fost desfășurate de IRP în cadrul proiectelor:

- „Promovarea alternativelor la detenție în Republica Moldova” (noiembrie 2001 - aprilie 2008), implementat cu sprijinul financiar al Fundației SOROS-Moldova
- „Alternative la detenție pentru copii în sistemul de justiție penală”, implementat cu suportul financiar UNICEF-Moldova (2003-2005), și
- “Consolidarea Reformei Sistemului de Justiție Penală în Republica Moldova” (lansat la 1 noiembrie 2006), implementat cu suportul financiar al Organizației Interbisericești pentru Dezvoltare în Cooperare (ICCO, Olanda).

În perioada de implementare a probațiunii presentințiale, IRP a reușit să încheie acorduri și să stabilească relații de colaborare cu mai mulți parteneri, inclusiv Parlamentul RM, Președenția RM, Consiliul Superior al Magistraturii al RM, Curtea Constituțională a RM, Procuratura Generală a RM, Ministerul de Justiție al RM, Ministerul Afacerilor Interne al RM, serviciile de probațiune ale Letoniei, Georgiei, Lituaniei, Olandei, Ungariei, Franței, Misiunea Norvegiană pentru Asistența Supremației Legii în Moldova (NORLAM), organizațiile neguvernamentale active în domeniul protecției drepturilor omului în RM etc.

IRP a selectat și instruit în activitate presentințială primii consilieri de probațiune. Deși probațiunea presentințială va fi exercitată de către un organ de stat (care deja este creat – Serviciul probațiune), probațiunea presentințială este implementată la moment exclusiv de consilierii de probațiune din cadrul IRP. Din asemenea considerente, studiul a ținut cont de activitatea acestora.

La elaborarea raportului a fost utilizată o diversitate de metode cantitative și calitative:

- analiza documentelor;
- analiza activităților desfășurate de consilierii de probațiune din cadrul Institutului de Reforme Penale și a rapoartelor lunare de activitate a acestora;
- analiza datelor statistice;
- interviuri cu factorii de decizie, reprezentanți ai sistemului de justiție penală și beneficiari ai activităților de probațiune;
- sondaj în bază de chestionar a opiniei reprezentanților sistemului de justiție penală;
- rapoartele de activitate a grupurilor de lucru a IRP în domeniul probațiunii.

De asemenea, au fost analizate referatele de probațiune presentințială întocmite de consilierii de probațiune din Chișinău, Bălți, Cahul, Telenești, Fălești, Ungheni în perioada de activitate 2006 – 2008:

- 2004 – 18 referate;
- 2005 – 106 referate;
- 2006 - 250 referate;
- 2007 - 383 referate.

Au fost realizate interviuri cu mai mulți actori din sistemul de justiție penală, inclusiv cu șeful secției probațiune a IRP, Vladimir Cojocaru; șeful Direcției Probațiune și Reformă Instituțională a IRP, Victor Zaharia; Directorul IRP, Igor Dolea; consilierii de probațiune – D. Postu, V. Popa (în prezent consultant al Serviciului probațiune) și L. Bădănuș. Interviurile au fost focalizate pe câteva aspecte, în special, inițierea activităților de probațiune presentințială, organizarea serviciului de probațiune, cadrul legal și problemele existente.

A fost elaborat și aplicat un chestionar, în calitate de respondenți fiind 15 reprezentanți ai sistemului de justiție penală.

Subiectele evaluate au fost discutate și la mese rotunde, seminare, conferințe organizate de IRP, în special:

1. 16-19.06.2003 - Misiunea de Evaluare a Necesițăților de implementare a probațiunii în Republica Moldova;
2. 23-24.10.2003 - Conferința internațională „Implementarea Probațiunii în Republica Moldova: realități și perspective”;
3. 27-28.11.2003 - Atelier de lucru „Raportul presentințial (raport de probațiune) în cazurile cu minori”;
4. 13-14.01.2004 - Masa rotundă „Pilotarea muncii comunitare pentru minori”;
5. 07.05.2004 - Masa rotundă „Aplicarea probațiunii presentințiale în sectorul Centru al mun. Chișinău”;
6. 16-18.09.2004 - Conferința de Evaluare „Implementarea probațiunii presentințiale și a muncii comunitare pentru minori în Republica Moldova”;
7. 25-26.05.2005 - Seminarul „Reforma Justiției Juvenile în Republica Moldova”;
8. 14-16.09.2005 - Forumul regional „Justiția Juvenilă în Europa de Est și Sud-Est”;
9. 01-02.12.2005 - Seminarul „Reforma Justiției Juvenile în Republica Moldova”;
10. 08.12.05 - Masa rotundă „Munca comunitară – o noua pedeapsă în Moldova”;
11. 14 și 21 decembrie 2006 - două ateliere de lucru - la Căușeni și Fălești;
12. 17 august 2007 - atelierul de lucru „Transmiterea bunelor practici ale CJC Căușeni Serviciului de Executare, or. Căușeni”.

Întrebările de evaluare:

- 1) Cum a început implementarea probațiunii presentințiale în Moldova?
- 2) Când a apărut ideea implementării probațiunii presentințiale în Moldova?
- 3) Care este conceptul inițial al probațiunii presentințiale?
- 4) În ce măsură au fost realizate prevederile conceptului?
- 5) Prin ce proiecte a fost implementată probațiunea presentințială?
- 6) Care sunt obiectivele Proiectelor?
- 7) Care este perioada de implementare și detaliile generale ale proiectelor?

- 8) Care este rolul organizațiilor neguvernamentale și publice la implementarea probațiunii presentințiale?
- 9) Care sunt pașii întreprinși în faza de implementare a proiectelor pilot?
- 10) În cadrul căror organizații (ONG, publice etc) activează consilierii de probațiune?
- 11) Care este calitatea realizării prevederilor legislative?
- 12) A fost atins scopul prin proiectele-pilot?
- 13) Cu ce probleme se confruntă consilierii de probațiune în implementarea probațiunii presentințiale?
- 14) Care sunt ajustările / recomandările ce urmează a fi făcute?
- 15) Care va fi sarcina de lucru a consilierului de probațiune, numărul și calitatea contactelor cu clientul, relația cu alți factori de decizie etc?

Întrebările -cheie pentru solicitanții de referate:

1. Considerați util referatul presentințial de evaluare a minorului?
2. Care capitole din referatul presentințial de evaluare sunt importante la examinarea cazului?
3. Care capitole din referatul presentințial de evaluare sunt mai puțin utile la examinarea cazului?
4. Ce tip de informații suplimentare considerați necesar de inclus în referatul de evaluare?
5. Altele.

Repere de interviu pentru consilierii de probațiune IRP:

1. Care sunt problemele/impedimentele întâlnite în activitatea cotidiană?
2. Care este utilitatea referatului de evaluare psihosocială, pornind de la feed-back – ul oferit de solicitanți?
3. Cum apreciați colaborarea cu solicitanții?
4. Care sunt bunele practici obținute în cadrul activităților desfășurate?
5. Cum poate fi îmbunătățită activitatea Serviciului de Probațiune?

III. CADRUL LEGAL AL PROBAȚIUNII PRESENTINȚIALE

În Republica Moldova, rolul probațiunii este cu siguranță identificat și are un caracter pozitiv. Actualmente, se înregistrează o preocupare constantă pentru remodelarea politicii penale naționale și a sistemului de drept în concordanță cu modelele internaționale, în special prin introducerea sistemului de probațiune, care există într-o formă incipientă în majoritatea legislațiilor penale est-europene. Astfel, se poate afirma că infuzia de noi pârghii legale reprezintă modul în care o societate în tranziție va accesa circuitul valorilor perene ale democrației.

Implementarea Instituției Probațiunii în Republica Moldova se bazează în special pe recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, precum și a altor organe internaționale. Printre acestea putem evidenția:

- Recomandarea 914 (1981), care definește ca principiu de bază al politicii penale „înlocuirea, pe cât posibil, a pedepsei închisorii de scurtă durată cu alte măsuri care au aceeași eficiență”;
- Rezoluția 76 (10)- „Alternative la pedeapsa închisorii”, prin care guvernelor statelor membre ale Consiliului Europei li s-a cerut să nu precupețească nici un efort în dezvoltarea alternativelor existente, precum probațiunea și sancțiunile pecuniare, și să studieze posibilitatea introducerii unor variante noi alternative la închisoare, cu luarea în considerare în mod special a implicării comunității în procesul de resocializare a infractorilor;
- Recomandarea nr. R (92) 16 referitoare la Regulile Europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate, prin care guvernelor statelor membre li se recomandă să se inspire în legislația și practica lor internă din principiile reținute în textul Regulilor Europene, cu scopul de a le pune în aplicare în mod progresiv;
- Recomandarea nr. R (2000) 22 referitoare la implementarea Regulilor Europene privind măsurile și sancțiunile comunitare, adoptate în anul 1992, considerându-se că aceste măsuri și sancțiuni reprezintă mijloace importante de luptă împotriva criminalității și că ele evită efectele negative ale închisorii.

Recunoscând necesitățile de dezvoltare națională, internațională și regională ca abordare și strategie pentru prevenirea infracționalității și tratamentul infractorilor, recomandări similare celor prezentate mai sus au fost reiterate și de către Națiunile Unite, ale căror dispoziții de principiu se regăsesc, de asemenea, în cuprinsul legislației Republicii Moldova:

- Rezoluția 40/33 din 1985 – Ansamblul Regulilor Minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing), care reliefează importanța resocializării minorilor delincvenți în comunitate, plecând de la particularitățile biopsihosociale ale acestei categorii de persoane, precum și de la impactul negativ al mediului carceral asupra personalității acestora;
- Regulile Minime ale Națiunilor Unite referitoare la măsurile neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo) 45-110 din anul 1990, bazate pe principiul respectării drepturilor persoanelor aflate în conflict cu legea, pe finalitatea pedepsei, și luând în considerare creșterea populației carcerale și supraaglomerarea penitenciarelor, vizează încurajarea

comunității de a participa mai activ la realizarea actului de justiție și, în special, la tratamentul delincvenților, în vederea dezvoltării simțului de responsabilitate față de societate;

- Rezoluția 45/112 din 1998 – Principiile Națiunilor Unite pentru Prevenirea Delincvenței Juvenile (Principiile de la Riyadh), reliefează importanța concertării acțiunilor statelor membre în vederea eficientizării eforturilor naționale în domeniul protecției și ocrotirii minorilor și tinerilor, prin diminuarea factorilor criminogeni și prin consolidarea intervențiilor statale în asigurarea socializării/resocializării acestora.

Principalele reglementări internaționale și europene cu privire la probațiune sunt inserate în anexa 1.

Din analiza Codului de Procedură Penală, vedem că implementarea instituției probațiunii în cadrul sistemului justiției penale din Republica Moldova se poate grefa pe următoarele prevederi legale:

I) Codul de Procedură Penală – Partea generală:

- Art.41 – Competența judecătorului de instrucție;
- Art.87 – Specialistul, persoană participantă la procesul penal;
- Art.96 – Circumstanțele care urmează să fie dovedite în procesul penal;
- Art.157 – Documentele ca mijloace materiale de probă;
- Art.176 – Temeiuri pentru aplicarea măsurilor preventive, în special dispozițiile cuprinse în alin.(2) și (3) referitoare la măsurile preventive de alternativă arestării și criteriile complementare care vor fi luate în considerare de către organul de urmărire penală și instanța de judecată.

Codul de Procedură Penală – Partea specială:

- Art.276 – Pornirea urmăririi penale în baza plângerii prealabile a victimei;
- Art.285 – Încetarea urmăririi penale;
- Art.385 – Chestiunile pe care trebuie să le soluționeze instanța de judecată la adoptarea sentinței (alineatele 5,7,8);
- Titlul III Capitolul I - Procedura în cauzele privind minorii (art.475, 479, 483, 486);
- Titlul III Capitolul IV – Procedura de suspendare condiționată a urmăririi penale și de liberare de răspundere penală a învinuitului.

La 14.02.08 de către Parlamentul Republicii Moldova a fost adoptată Legea cu privire la probațiune. Legea reglementează organizarea și funcționarea organelor de probațiune, stabilește competența acestora în scopul prevenirii recidivei de infracțiune, reglementează asistența și consilierea în vederea reintegrării în comunitate a subiecților probațiunii. Această lege stabilește și organizarea activității probațiunii presentințiale.

Articolul 2. Noțiuni principale

În sensul legii, următoarele noțiuni principale semnifică:

- probațiune – control al persoanelor aflate în conflict cu legea penală și resocializarea lor, adaptarea persoanelor eliberate din locurile de detenție, pentru preîntâmpinarea săvârșirii de noi infracțiuni;
- probațiune presentințială – evaluare psihosocială a personalității bănuितului, învinuitului, inculpatului.

Articolul 8. Probațiunea presentințială

(1) În cadrul probațiunii presentințiale, în privința bănuیتului, învinuitului, inculpatului se întocmește referat presentințial de evaluare psihosocială a personalității.

(2) Referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește la demersul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată.

(3) În privința unui minor, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației.

Articolul 9. Referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului

(1) Referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, despre comportamentul, mediul familial, despre cercul de prieteni și factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală.

(2) La întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a personalității se contactează membrii familiei, prietenii, colegii, alte surse de informație, cum ar fi psihologi, cadre didactice, asistenți sociali, medici, alți specialiști, precum și persoanele care pot contribui realmente la reflectarea tabloului psihosocial al personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului.

(3) Modul de întocmire a referatelor de evaluare este stabilit de Ministerul Justiției.

Extrasele din legislația Republicii Moldova referitor la probațiune se cuprind în anexa 2.

Din analiza prevederilor legale se observă că legislatorul a stipulat importanța circumstanțelor ce caracterizează nu numai fapta, dar și personalitatea făptuitorului. Merită a fi menționate în special prevederile art. 475 CPP al RM „Circumstanțele ce urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii”. Deoarece circumstanțele menționate sunt constatate în special prin referatul de probațiune (anchetă socială, recomandările serviciului de resocializare), rezultă că prevederile referitoare la efectuarea unei anchete sociale în privința minorilor au caracter imperativ – onerativ, ceea ce presupune obligativitatea de a solicita o asemenea anchetă socială (referat de probațiune presentințială). Acest fapt observăm și în art.8 al Legii cu privire la probațiune, care ne arată că **în privința minorilor raportul este obligatoriu**. În pofida multitudinii de reglementări, acestea nu epuizează obiectul de reglementare a regulamentelor subordonate Legii cu privire la probațiune, care au menirea de a reglementa în detaliu activitatea de întocmire a referatelor de probațiune.

Deci, legislația stipulează rolul și importanța probațiunii presentințiale. Practica de utilizare la nivel național a acestei instituții în sistemul de justiție penală a Republicii Moldova este însă defectuoasă, în special, din următoarele motive:

1. Neclaritate în organizarea structurală a Serviciului de probațiune;
2. Informarea inadecvată și insuficientă a specialiștilor implicați în procesul de înfăptuire a justiției.

Reprezentanții sistemului de justiție penală al Republicii Moldova conturează avantajele instituției probațiunii presentințiale pe următoarele argumente:

1. Racordarea sistemului de justiție juvenilă la standardele internaționale (Ansamblul de Reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori - Regulile de la Beijing, RECOMANDAREA nr. r (87) 20 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitor la reacțiile sociale față de delincvența juvenilă etc.);
2. Individualizarea mai adecvată a măsurilor preventive (art.476 CPP);
3. Individualizarea pedepsei penale de către instanța de judecată, aplicarea reală a principiului individualizării pedepsei penale (art. 487) și realizarea în practică a principiilor procesuale la judecarea cauzelor penale;
4. Realizarea scopului alternativelor la detenție;
5. Apropierea justiției de comunitate etc.

Consolidarea capacității serviciului de probațiune ca entitate și a rolului probațiunii ca instituție integrată în sistemul de justiție penală al Republicii Moldova este stipulată în diverse planuri și documente politico-juridice naționale:

1. Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului;
2. Strategia națională de prevenire și combatere a corupției pe anii 2007-2009;
3. Planul de Acțiuni RM-UE;
4. Strategia Națională de Dezvoltare;
5. Strategia de Reformă a Administrației Publice Centrale etc.

Includerea în programele naționale ne dovedește că autoritățile acordă o atenție instituției probațiunii și dezvoltarea acesteia este o prioritate în reforma justiției penale.

IV. PROBAȚIUNEA ÎN UNELE STATE ALE EUROPEI

Sancțiunile penale aplicate infractorilor sunt precedate de mai multe decizii, începând cu arestarea infractorului și finisând cu aplicarea și executarea unei sentințe comunitare sau cu detenție. Tot acest proces decizional presupune existența unor informații despre circumstanțele psihosociale, economico-sociale și culturale ale infractorului, dar și a altor categorii de informații necesare autorităților judiciare.

Faza procesuală în care aceste informații sunt solicitate sau ce autoritate beneficiază de acestea depind de structura procedurii penale a statului respectiv și de intervențiile și sancțiunile penale. Una din sarcinile care a devenit din ce în ce mai importantă este întocmirea sau doar prezentarea orală a unor rapoarte pentru autoritățile judiciare. În unele țări, cum este Cehia, rapoartele pot fi solicitate și de către victimă, infractor, avocat, părinți, asistent sau lucrător social.

Raportul serviciului de probațiune poate varia ca natură în dependență de scopul, destinatarul sau faza procesuală în care este întocmit. Poate lua forma unei anchete sociale, a unui raport presentințial, a unui raport al expertului cu privire la personalitatea și situația psihosocială a infractorului sau deținutului, a unui raport consultativ în vederea adoptării unei decizii de către o autoritate, a unui raport asupra progresului infractorului în perioada de supraveghere, a unui raport de monitorizare a implementării mai multor tipuri de sentințe care implică serviciile de probațiune. Tipurile de rapoarte diferă în diferite țări. Aceeași diversitate este și în privința informațiilor pe care acest raport trebuie să le conțină sau în ceea ce privește reglementarea legală în domeniu. Când raportul este prevăzut expres de lege, reglementările menționează de obicei noțiunea de „rapoarte presentințiale” sau „anchete sociale pentru minori”¹.

În acest paragraf sunt prezentate și analizate unele sisteme de probațiune care au inspirat inițierea probațiunii presentințiale în Moldova și pot fi valorificate în continuare în procesul dezvoltării acestei instituții. În majoritatea țărilor măsurile sau sancțiunile sunt pronunțate după un proces penal, instanțele de judecată solicită rapoartele pentru a ajuta procesul de adoptare a hotărârii cu privire la stabilirea pedepsei. De regulă, informația prezentată în aceste rapoarte se referă la circumstanțele sociale, financiare și psihologice ale infractorului, circumstanțele comiterii faptei, evaluarea riscului de recidivă, evaluarea perspectivelor de reintegrare socială și de respectare de către infractor a condițiilor cu privire la sentință.

În **Danemarca**, serviciul de probațiune oferă informații cu privire la circumstanțele personale ale infractorului care pot ajuta instanța de judecată să adopte o decizie cu privire la pedeapsă sau să ia în considerație alternativele la trimitere în judecată². Principalele surse de informare la întocmirea anchetei sociale sunt interviurile cu infractorul, declarațiile cuprinse în dosarul de anchetă, declarațiile persoanelor care au informație despre situația socială și personală a acuzatului. Raportul conține informații despre condamnările anterioare, situația familială, sănătate, relații sociale și utilizarea timpului liber. În finalul

1. Similar pentru Republica Moldova, vezi art.8 al Legii cu privire la probațiune.

2. Legea 808 privind administrarea justiției daneze.

raportului, ofițerul de probațiune consemnează dacă persoana este potrivită pentru un ordin de probațiune, dacă ar trebui luată în considerație o suspendare a executării pedepsei sau dacă ar trebui impuse în sarcina condamnatului careva obligațiuni. Pe durata ședinței de judecată, prezența ofițerului de probațiune este necesară pentru a oferi detalii sau comentarii pe marginea raportului. Serviciul de probațiune danez acordă infractorului și asistență psihosocială până la adoptarea hotărârii judiciare și poate oferi asistență în ceea ce privește executarea sentinței cu închisoarea în partea ce ține de rezolvarea problemelor sociale sau de altă natură.

Activitățile serviciului de probațiune din **Olanda** la fața de urmărire penală pot fi divizate în două categorii: intervenția timpurie și pregătirea rapoartelor sociale. Intervenția timpurie constă în asistența persoanei care este reținută de către poliție. După reținerea făptuitorului de către poliție se informează prin telefon sau alt mijloc de comunicare serviciul de probațiune. În cazul acesta ofițerul de probațiune poate acorda asistență prin îngrijirea de anumite chestiuni urgente, cum a fi contactarea angajatorului, membrilor familiei, informarea serviciilor sociale, îngrijirea animalelor infractorului etc. O altă formă de probațiune presentințială în Olanda este raportul de anchetă socială. Serviciul de probațiune poate să scrie referitor la client un asemenea raport la cererea acestuia sau la cererea instanței de judecată, procurorului sau avocatului. Raportul de anchetă socială include o privire de ansamblu asupra informațiilor personale, diverși factori ce le influențează și face referire la relația dintre acești factori. Scopul raportului este informarea autorităților judiciare despre impactul pe care l-ar putea avea diferite sancțiuni asupra șansei de reabilitare a clientului. În raport poate fi inclusă și o recomandare cu privire la cel mai potrivit tip de pedeapsă, în mod special atunci când există probabilitatea aplicării unei sancțiuni cu munca neremunerată în folosul comunității. Când infractorul nu dorește să coopereze, informațiile se adună din alte surse, dar nu se face referire la însăși infracțiune. Experiența Olandei a fost studiată de către autoritățile responsabile de activitatea de probațiune din Moldova. În aprilie 2007 a avut loc o vizită de studiu organizată de IRP, cu suportul financiar al SIDA, cu participarea conducerii Serviciului de Probațiune (V.Popa, S.Caragia), sistemului penitenciar (A.Vicol, I.Cepraga) și IRP (I.Dolea, V.Zaharia și V.Cojocar).

În **Letonia**, Serviciul Probațiunii de Stat a fost creat în anul 2003 și se află sub autoritatea Ministerului Justiției. Direcțiile de bază ale serviciului sunt pregătirea rapoartelor presentințiale, dezvoltarea și implementarea politicii executării pedepselor penale comunitare și acordarea asistenței persoanelor care au ispășit pedeapsa în închisori. Serviciul de probațiune este un organ de stat care are grijă de securitatea publică, asistând persoanele care ispășesc pedepsele penale în societate (pedepse comunitare, munca neremunerată în folosul comunității etc.) și ajută persoanele care au ispășit pedeapsa penală în închisoare să se întoarcă în societate (reintegrare). Serviciul de stat de probațiune este condus de Direcția de probațiune. În regiunile republicii activează 27 de subdiviziuni.

În **Estonia**, la solicitarea judecătorului, un ofițer de probațiune colectează informații și le transmite judecătorului printr-un raport, care este inclus în dosarul penal. În cazurile penale unde este implicat un minor, în mod obligatoriu se desemnează un ofițer de probațiune pentru întocmirea unui asemenea raport. Scopul raportului presentințial este de a furniza:

1. o evaluare a personalității, caracterului și circumstanțelor sociale ale infractorului;
2. evaluarea măsurilor ce pot fi impuse inculpatului;
3. evaluarea condițiilor pe care instanța de judecătă ar putea să le impună în sarcina inculpatului și eventualul impact al acestora.

Raportul presentințial conține informații despre infractor, informații despre cel care a întocmit raportul, o listă a surselor de informare utilizate în redactarea raportului, o scurtă analiză a situației infractorului, riscul de recidivă și concluzii. Ofițerul de probațiune interviează inculpatul, cercul de prieteni, vecini, rude, examinează dosarul penal etc. În final, pe baza concluziilor proprii, ofițerul de probațiune propune judecătorului sau procurorului sancțiunea oportună pentru infractor și prezintă opinia sa cu privire la personalitatea infractorului și oportunitatea probațiunii. O propunere a ofițerului de probațiune în sensul implicării serviciului trebuie să sugereze și condițiile potrivite, durata perioadei de probațiune, un plan de supraveghere, detalii privind organizarea supravegherii, circumstanțele sociale ce trebuie avute în vedere în impunerea condițiilor, și, dacă există un risc de recidivă, și o descriere a modului în care aceasta ar putea fi prevenită. Dacă propunerea include un program de tratament, raportul trebuie să conțină opinia unui specialist despre caracteristicile învinutului și consimțământul învinutului de a participa la program. Când ofițerul de probațiune întocmește un raport presentințial, el realizează și un plan de intervenție pentru perioada de probațiune. Raportul reflectă și resursele personale și sociale ale infractorului ce vor asigura o bază pentru planul de resocializare a infractorului.

Cu scopul studierii practicii altor state în domeniul probațiunii, de către IRP au fost organizate diverse conferințe, seminare, invitați experți internaționali, realizate vizite de studiu pentru consilierii de probațiune ai IRP și ai Serviciului de Probațiune. Este de menționat Forumul regional „Justiția Juvenilă în Europa de Est și Sud-Est”, Chisinau, 14-16 septembrie 2005. La acest For au participat reprezentanți ai sistemului de justiție penală din România, Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Polonia, Estonia, Macedonia, Albania, Kazahstan, Republica Moldova, de asemenea Renate Winter, judecător internațional pentru Națiunile Unite, expert în domeniul justiției juvenile. Un alt exemplu, în iulie 2006 a fost organizat seminarul internațional „Metodologia organizării activității de corectare a comportamentului condamnaților minori în procesul probațiunii” cu participarea experților din Letonia, Georgia și Ucraina: Șeful Serviciului de Probațiune al Letoniei, Alexanders Dementievs; Șeful secției corecției comportamentului a Serviciului de Probațiune al Letoniei, Peteris Dedelis; Șeful Departamentului de probațiune al Georgiei, Aleco Arakișvili; Șeful Inspectoratului afacerilor corecționale (probațiunii) al Ucrainei, Iurie Oleinik etc.

V. PROBAȚIUNEA PRESENTINȚIALĂ ÎN MOLDOVA

1. Abordarea teoretică și practică a problemei

Mulți adulți se află în detenție absolut inutil. În multe cazuri, instanțele de judecată ar putea impune respectarea anumitor condiții sau restricții asupra învinuiților care le va da posibilitatea să rămână în comunitate înainte de judecată și de condamnare. Probațiunea este instrumentul care dă posibilitatea de a asigura supravegherea acestor persoane la etapa presentințială. Totodată, individualizarea sentințelor constituie fundamentul sistemelor penale moderne și a aplicării pedepselor comunitare. Individualizarea semnifică faptul că, sentințele nu sunt pronunțate potrivit unui cod rigid al gravității infracțiunii, ci decizia instanței este mai mult o evaluare judecătorească a nivelului de gravitate a infracțiunii, a vinovăției infractorului, a caracteristicilor sociale și personale a infractorului și a impactului condamnării acestei persoane. În acest scop informația este de o importanță crucială – fără asigurarea informației care să suplinească datele de care instanța dispune de regulă, judecătorii nu vor avea posibilitatea să definească pe deplin gradul necesar de individualizare a pedepsei. Rapoartele pentru instanțele de judecată sunt una din cele mai importante surse de informație despre personalitatea infractorului și circumstanțele cauzei.

Activitățile de implementare a instituției probațiunii în Republica Moldova au demarat în iunie 2003, când, la solicitarea Institutului de Reforme Penale (IRP), a fost format un grup de experți internaționali pentru desfășurarea unei **Misiuni de Evaluare a Necesităților (MEN)**, ce și-a propus câteva obiective: evaluarea tuturor aspectelor privind implementarea măsurilor de resocializare și reintegrare a infractorilor din Republica Moldova, inclusiv a celor care existau la acel moment; cadrul juridic, aspecte legate de infrastructură, obstacole, nivelul de profesionalism al personalului, atitudinea societății și impactul acțiunilor de resocializare și reintegrare. În cadrul misiunii au participat: Kevin Haines, Marea Britanie; Carol Mansell, Marea Britanie; Mihai Popescu, Directorul Regional al Penal Reform International; Aurelia Willie, Director, Direcția de Reintegrare Socială și Supraveghere, România; Ion Golubțov, Director, Departamentul de Executare a Deciziilor Judiciare al Ministerului Justiției, Republica Moldova; Xenofon Ulianovschi, doctor în drept, judecător, Republica Moldova.

Pentru faza inițială de implementare se căuta răspunsul la trei întrebări:

- Este probațiunea o instituție ce are șanse de a fi implementată în Moldova și se dorește implementarea acesteia?
- Care este modalitatea de elaborare și implementare a probațiunii?
- Care dintre strategii este viabilă pentru dezvoltarea probațiunii în Moldova?

Misiunea de Evaluare a Necesităților s-a desfășurat între 16 și 19 iunie 2003. În acest scop, au avut loc mai multe întâlniri. MEN a fost primită călduros de toți reprezentanții cu care au fost programate întruniri, de asemenea, a beneficiat de posibilitatea de a lua cunoștință de o gamă largă de documente oficiale, date statistice, dar și de documente ce i-au fost puse la dispoziție de către IRP. În baza Misiunii de Evaluare a fost întocmit un raport.

Ca rezultat al misiunii de evaluare, s-a ajuns la următoarele **concluzii**:

- Există un context pozitiv în care probațiunea poate fi implementată. Mai mult ca atât: există și dorința angajaților să aplice probațiunea, ceea ce constituie un element important pentru dezvoltarea de perspectivă.
- Probațiunea trebuie elaborată și implementată pentru adulți și minori separat. Pentru adulți este necesar un sistem de probațiune. Pentru minori este necesar de a crea un sistem de resocializare și reintegrare. Ambele sisteme trebuie elaborate în evoluție, ținând cont de structurile și resursele disponibile la momentul de față. Implementarea probațiunii urmează să se bazeze pe parteneriatul între structurile guvernamentale și cele neguvernamentale.
- Pentru o implementare mai eficientă a probațiunii este necesar de a modifica și cadrul legal, după cum urmează: de a adopta o Lege cu privire la probațiune sau a introduce în Codul de Procedură Penală prevederi speciale cu referire la probațiune. Totodată, pentru a pune în aplicare aceste prevederi, este necesar de a adopta regulamentele privind probațiunea ce ar viza toate problemele care ar putea să apară în procesul de implementare a probațiunii pe întreg teritoriul țării.

În vederea realizării recomandărilor MEN, în anul 2003 a fost instituit **Grupul de lucru în domeniul probațiunii**. Menirea acestuia era de a elabora cadrul normativ în domeniul probațiunii, fiind și un grup de consultanță și referință. În componența Grupului de lucru au fost incluși:

1. Ion Morei, Secretar al Consiliului Suprem de Securitate,
2. Ion Dron, Vicepreședintele Judecătoriei sectorului Centru, mun. Chișinău,
3. Veaceslav Mârza, Șeful Secției Promulgare a Serviciului Acte ale Președintelui, Aparatul Președintelui RM,
4. Xenofon Ulianovschi, judecător, Judecătoria Militară.

În luna aprilie 2004 a fost definitivat conceptul Legii cu privire la probațiune. După multiple discuții s-a propus ca legea menționată să aibă structura și conținutul unei legi ordinare, fiind actul care va introduce noțiunea de probațiune în Republica Moldova și baza tuturor actelor subordonate, adoptate ulterior.

Activitățile practice de implementare a serviciului de probațiune au demarat la 01 ianuarie 2004, prin pilotarea de către Institutul de Reforme Penale (IRP) a probațiunii presentințiale în privința minorilor, în sectorul Centru, municipiul Chișinău. Sub un aspect, probațiunea presentințială și-a găsit o bună reflectare în actele normative, iar sub alt aspect, grație pilotării noii instituții în privința minorilor ar fi devenit evidentă caducitatea conceptului represiv de justiție penală. Activitățile de pilotare, incluse în proiectul "Alternative la detenție și asistență juridică pentru copii în sistemul de justiție penală", implementat de către Institutul de Reforme Penale (IRP) în parteneriat cu Reprezentanța UNICEF Moldova, se refereau la:

- pregătirea condițiilor de realizare a activităților de probațiune presentințială în privința minorilor;
- crearea serviciului pilot de probațiune presentințială în privința minorilor în cadrul Institutului de Reforme Penale;
- conturarea mecanismului de solicitare, întocmire și prezentare a referatelor de probațiune;

- extinderea activităților de probațiune și în alte sectoare de pilotare;
- evaluarea implementării activităților de probațiune presentințială;
- identificarea condițiilor necesare pentru implementarea activităților de probațiune presentințială la nivel național.

Utilitatea referatelor de probațiune presentințială a fost imediat sesizată, instanța de judecată și ofițerul de urmărire penală având posibilitatea de a aprecia nu numai fapta și atitudinea față de fapta săvârșită de infractor, dar și gradul de pericol pe care acesta îl prezintă în general pentru societate. Referatul de probațiune conține informații din istoria personală (boală psihică, eșecuri semnificative, pierderi, dificultăți de învățare, impulsivitate), despre familie (relațiile din familie, tipul de disciplinare, atașamentul, izolarea socială, satisfacția maritală etc); despre condițiile de locuit, venituri, vecinătate, dependență (jocuri de noroc, alcool, droguri); relația cu școala (succes, eșec, abandon); cercul de prieteni, stilul de viață (își asumă riscuri, contact cu persoane deviante, petrecerea timpului liber); relațiile la locul de muncă (stabilitatea la locul de muncă, satisfacție, calificări etc.); date privind comportamentul inculpatului (inclusiv aspectele predelincvențiale – abandon, fuga de acasă, abuz asupra colegilor) și, în mod special, riscul de recidivă și perspectivele de reintegrare în societate.

De asemenea, au fost desfășurate acțiuni de pregătire a pilotării (situații similare pot interveni și în procesul de extindere a probațiunii la nivel național !!!):

1. Selectarea asistenților sociali și psihologilor pentru posturile de consilieri de probațiune și instruirea acestora;
2. Formarea unui grup de lucru din specialiști având menirea de a asista procesul de pilotare (prin consultanță asupra unor probleme specifice);
3. Elaborarea conceptuală a chestionarului de evaluare psihosocială a minorului;
4. Fixarea/stabilirea mecanismului de solicitare și întocmire a rapoartelor de probațiune presentințială. Conform mecanismului inițial, instanța de judecată urma să solicite întocmirea referatelor presentințiale de evaluare psihosocială de la Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului care, în baza acordului de colaborare din 11 mai 2004, transmitea solicitările Institutului de Reforme Penale pentru întocmirea referatelor. Referatele întocmite de către Serviciul de probațiune din cadrul IRP erau avizate de către Direcția municipală pentru protecția drepturilor copilului și transmise solicitantului;
5. Stabilirea mecanismului de interacțiune dintre instanța de judecată, consilierul de probațiune și persoanele de la care urmează a fi colectate datele despre minor;
6. Elaborarea modelelor de acte ce reglementează procesul de întocmire a referatelor de evaluare psihosocială.

Pentru stabilirea unei colaborări durabile dintre Serviciul de probațiune presentințială pentru minori și potențialii parteneri au fost încheiate de către Institutul de Reforme Penale (IRP) câteva acorduri de colaborare:

- acordul de colaborare cu Judecătoria sectorului Centru cu privire la implementarea muncii neremunerate în beneficiul comunității și a probațiunii presentințiale (24 martie 2004);
- acordul de colaborare cu Direcția municipală pentru protecția drepturilor Copilului (11 mai 2004).

În procesul de aplicare în practică a mecanismului propus, acesta s-a dovedit a fi inutilizabil din cauza lipsei de solicitări din partea instanței de judecată din sectorul de pilotare. Din asemenea considerente a fost stabilită o altă modalitate de solicitare a referatelor presentințiale de evaluare psihosocială. Conform articolului 100 alin. 2 CPP, apărătorul admis în procesul penal este în drept să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții. Pentru testarea acestui nou mecanism de solicitare a referatelor presentințiale de evaluare psihosocială au fost desfășurate activități de informare pentru avocații din cadrul Baroului de avocați al sectorului Centru al municipiului Chișinău. În același context, au fost adresate demersuri Ministerului Afacerilor Interne și Judecătoriei sectorului Centru al municipiului Chișinău, cu scopul identificării minorilor aflați în conflict cu legea la faza de urmărire penală și în procedură de judecată, astfel încât să poată fi contactați avocații acestora pentru a le sugera solicitarea unor asemenea referate.

Noul mecanism a condiționat apariția primelor solicitări de întocmire a referatelor presentințiale de evaluare psihosocială. Solicitarea referatelor presentințiale de evaluare psihosocială de către apărător a permis formarea unei practici de întocmire a referatelor de evaluare. Totuși, în cazul acestora, exista riscul ca referatele întocmite, în funcție de voința apărătorului, să fie sau nu prezentate instanței de judecată.

Pe parcursul anului 2004 au fost întocmite 18 referate de evaluare psihosocială. Dintre acestea:

- 6 referate au fost întocmite la solicitarea instanței de judecată;
- 8 referate au fost întocmite la solicitarea apărătorului;
- 4 referate au fost întocmite la solicitarea organului de urmărire penală.

Evaluarea primei etape de implementare a probațiunii presentințiale. Pentru evaluarea primei etape de implementare a activităților de probațiune presentințială, Institutul de Reforme Penale (IRP) a organizat la 16-18 septembrie 2004 o conferință internațională cu genericul „Implementarea probațiunii presentințiale și a muncii neremunerate în folosul comunității pentru minori în Republica Moldova”. La conferința de evaluare au fost invitați reprezentanți ai legislativului, sistemului judecătoresc, organelor de urmărire penală, Departamentului de executare a deciziilor judiciare, Direcției municipale pentru protecția drepturilor copiilor, precum și ai ONG-urilor ce desfășurau activități în domeniul social. În calitate de experți internaționali au participat reprezentanți din Polonia, România și Letonia, țări cu o experiență bogată în domeniul implementării alternativelor la detenție.

Prima parte a conferinței de evaluare a cuprins trei secțiuni, în care au fost prezentate:

1. Rezultatele pilotării probațiunii presentințiale (întocmirea referatelor presentințiale de evaluare psihosocială) în sectorul Centru al municipiului Chișinău;
2. Experiența internațională în domeniul implementării probațiunii presentințiale;
3. Revizuirea mecanismului de solicitare și întocmire a referatului presentințial de evaluare psihosocială.

La finele conferinței de evaluare au fost formulate următoarele recomandări:

1. La extinderea pilotării activităților de probațiune presentințială pentru minori este necesar de a se păstra formula identificată la prima etapă de implementare a proiectului;
2. Întocmirea referatelor presentințiale urmează să se facă la solicitarea instanței de judecată, organului de urmărire penală și a apărătorului;
3. La faza extinderii pilotării, angajații secțiilor penale ale direcțiilor de executare trebuie să fie informați de către consilierii de probațiune din cadrul Institutului de Reforme Penale privitor la mecanismul de întocmire a referatelor de probațiune presentințială pentru minori.

Extinderea activităților de probațiune presentințială în privința minorilor. În luna noiembrie 2004, Institutul de Reforme Penale (IRP) a început pregătirea extinderii pilotării în alte două sectoare:

- Întâlniri cu reprezentanții potențialilor parteneri în procesul de pilotare. În cadrul acestor întâlniri a fost evaluată voința de participare la procesul de implementare a noilor instituții de justiție penală;
- Evaluarea procesului de pilotare a muncii neremunerate în privința minorilor și adulților – un element important în stabilirea noilor sectoare de pilotare.
Astfel, au fost identificate următoarele sectoare de pilotare:
- Municipiul Chișinău – toate sectoarele;
- Raionul Ungheni și raionul Cahul - sectoare în care deja exista o experiență apreciabilă în implementarea muncii neremunerate în folosul comunității, în privința adulților.

În iunie 2006, activitățile de probațiune presentințială și sentințială în privința minorilor în Chișinău, Ungheni și Cahul au fost încadrate în proiectul „Promovarea alternativelor la detenție în Republica Moldova”, implementat de către Institutul de Reforme Penale (IRP) cu suportul financiar al Fundației Soros-Moldova. Spre finele anului 2006, în cadrul proiectului „Consolidarea reformei sistemului de justiție penală în Republica Moldova”, implementat de către Institutul de Reforme Penale (IRP) cu susținerea financiară a ICCO, Olanda, pilotarea activităților de probațiune presentințială a fost extinsă și în sectoarele Bălți, Cahul și Teleneshti. În cadrul acestor proiecte au fost realizate multiple activități de promovare a cadrului legislativ, de instruire a personalului, de fomare de bune practici, precum ar fi: întocmirea referatelor presentințiale (peste 800 de referate presentințiale), asistența persoanelor în termen de probă (peste 700 de persoane); mese rotunde, ateliere de lucru, conferințe, grupuri de lucru, elaborare de ghiduri practice pentru specialiști, elaborare de postere, activități de mediatizare, monitorizare și evaluare, schimb de experiență, vizite de studiu.

Studiu de caz

După o noapte petrecută la nunta unor rude, o persoană X, în vârstă de 23 ani, este rugată de patru prieteni minori să-i ducă cu mașina la un bar. În drum spre bar a avut loc un accident rutier, în urma căruia unul din cei patru minori decedează, iar X suferă traume grave pentru sănătate. Cu toate acestea, capetele de acuzare au fost îndreptate împotriva șoferului, el fiind unica persoană din automobil care era major, și mai ales că i-a fost depistat alcool în sânge. În urma evaluării efectuate de către consilierii de probațiune

de la CJC Fălești, s-au constatat unele detalii favorabile pentru soarta de mai departe a tânărului (minori la întreținere, caracterizat pozitiv la locul de muncă, relații bune cu vecinii și rudele, unicul întreținător al mamei în vârstă), care, până la urmă, au ajutat la luarea deciziei finale de către judecător și anume – o pedeapsă cu suspendarea condiționată a executării pedepsei cu termen de probă de 5 ani.

Studiu de caz

Minorul face parte dintr-o familie incompletă, ca urmare a divorțului părinților. Cei patru copii rezultați din căsătorie au fost încredințați spre îngrijire mamei. Divorțul părinților l-a afectat tare pe minor. Între timp, unul din ei, Alexei, a fost implicat într-un dosar penal. Din cauza stării de sănătate precare, tatăl minorilor nu putea să participe la întreținerea lor. Deseori era internat în spital, salariul acoperind cheltuielile de tratament. Tatăl minorului a decedat în 2007, cauza decesului fiind tamponada inimii. Minorul locuiește, împreună cu mama și sora mai mică, într-un apartament cu două camere, proprietate a mamei. Condițiile de trai sunt modeste, familia are datorii comunale la apă în mărime de 6327 lei, datorii pentru căldura în mărime de 9560 lei, de trei ani sunt deconectați de la energia electrică. Mama minorului nu este angajată în câmpul muncii, are gradul II de invaliditate, munca fiind nerecomandată, beneficiind de pensie de invaliditate în mărime de 406 lei. Mama minorului se află la evidența Spitalului de Psihiatrie cu diagnoza: schizofrenie, unde periodic este supusă investigării medicale și tratamentului indicat. Continuarea studiilor se conturează ca o nevoie a minorului. Minorul este elev în clasa a opta, are deficiențe în vorbire. În acest an de studiu, minorul a absentat 75 de ore, din care 49 ore – din motiv de boală și 26 ore – nemotivate. Atașamentul minorului față de școală este scăzut. Din cauza stării materiale precare a familiei minorul lucrează, Alexei fiind unicul întreținător al familiei. Cu privire la planurile lui de viitor, minorul relatează că intenționează să-și continue studiile și să profeseze în domeniul electronicii, fiind foarte priceput și interesat în această activitate. Ar dori să devină și lăcătuș la repararea automobilelor. Scopul asistării oferite de către consilierii de probațiune este de a reintegra în comunitate minorul dat, prin ameliorarea unor probleme identificate. Obiectivele propuse pentru activitatea de asistare sunt: continuarea studiilor în clasa a VIII-a, prin recuperarea materiei pierdute în perioada absențelor; obținerea unui ajutor social din partea ONG-urilor pentru susținerea cheltuielilor legate de continuarea studiilor sau asigurarea altor necesități.

Acest caz ne demonstrează că probațiunea presentințială este o evaluare a personalității, dar și asistența persoanei și soluționarea unor probleme care influențează asupra comportamentului delincventului, atitudinii față de societate. Persoana înțelege că societatea nu este indiferentă de soarta minorului și apare responsabilitate a acestuia față de societate.

Portretul beneficiarului în baza cazurilor preluate de către consilierii de probațiune:

minor/tânăr, care provine cel mai des din familii social-vulnerabile. Educația o primește mai mult în stradă decât în sânul familiei sau la școală. În unele cazuri, săvârșirea infracțiunii este condiționată de necesitatea de a exista. Tot aici se înscriu (caracteristici frecvent întâlnite, una sau mai multe cumulativ):

- lipsa actelor de identitate;
- nu au profesie sau nu au urmat cursuri profesionale;
- abandon școlar;
- nu au loc de muncă;
- probleme grave de sănătate;

- tentative nereușite de a lucra în străinătate (deseori în Rusia);
- familii incomplete (divorț sau plecarea unui părinte peste hotare) etc.

Importanța referatelor și conștientizarea acestora poate fi dedusă și din dinamica solicitării referatelor în sectoarele de pilotare:

Chișinău																
2004	Centru			Botanica			Râșcani			Ciocana			Buiucani			Total
Luna	A	J	U	A	J	U	A	J	U	A	J	U	A	J	U	
1																
2																
3													1m			
4																
5																
6	2m	1m		1m	1m					2m						
7																
8	2m				1m											
9																
10			4m													
11	1m							2m								
12																
	<u>5</u>	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>2</u>			<u>2</u>		<u>2</u>			<u>1</u>			18

NB: A- referat solicitat de apărare, J – referat solicitat de către judecător, U – referat solicitat la faza de urmărire penală.

Chișinău																											
2006	Centru			Botanica		Râșcani		Ciocana		Buiucani		Total		Ungheni		Cahul											
	J	U		J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U										
luna																											
1				2m	1m	1m		1m				4m	1m		4m	2m	4m										
2	2m			2m		2m		1m	3m			5m	5m		5m	2m	6m										
3				5m		2m		5m	2m		4m	12m	6m		5m	2m	4m										
4				2m		1m	3m	2m	2m		2m	5m	7m		5m	3m	5m										
5		2m		1m			6m	5m	5m			1m	13m		5m	2m	3m										
6		5m/3a		5m		1m/1a						5m	6m 4a		5m	2m	5m										
7									1m		2m		3m		4m	3m	4m										
8		2m						2m	2m		1m		5m		5m	2m	3m										
9		3a											3a		5m	1m	4m										
10		1m		6m		1m		1a				6m 1a	2m		5m	2m	3m										
11		2m/3a				1m/3a	5m	2m	1m		1m	3m 3a	9m 3a		5m	1m	4m										
12		2m/2a			2m		1m		2m				7m 2a		4m	3m	2m										
	2m	25	23	3	8	19	11	18			10	121								129							

Total 2006 – 250 referate.

Numărul de referate întocmite												regiune																	
Anul 2007																													
	Centru		Botanica		Râșcani		Ciocana		Buiucani		Total		Ungheni		Cahul		Bălți		Fălești		Căușeni/ Telenești Luna11		Total						
	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U	J	U					
luna																													
1	-	2a	-	2m	-	1m	-	3m	-	-	-	2a 6m	-	7m	-	4m	-	-	-	-	-	2m	-	13m					
2	-	2m	-	1m 2a	-	3m	1m	-	1m	7m	2a	1m	5m	4a	-	-	-	1m 3a	-	-	3m	4a	9m 3a						
3	-	5m	-	-	-	1m	2m 6a	-	1m	2m	7m	6a	4m	1a	2m	1a	5 m	1a	1m	-	6m	2a	18m						
4	-	3m	-	-	-	4m 1a	-	-	-	-	7m 1a	-	3m	-	3m	-	7m	-	3m	-	5m	-	21m						
5	-	1m	-	-	-	-	-	-	-	-	1m	-	1m	-	4m	-	10m	-	3m 1a	-	7m	-	25m 1a						
6	-	2m	1m	-	-	1m	-	-	-	-	1m	3m	-	-	3m	-	9m	-	3m 3a	-	7m	-	3a 22m						
7	-	3m	-	-	-	-	-	-	-	1m	-	-	2m	-	4m	-	14m	-	1m 1a	-	-	-	1a 21m						
8	-	2a	-	-	-	-	-	-	-	1m	2a 5m	-	3m	-	3m	-	4a 6m	4m	8a	-	-	-	13m 12a						
9	-	4m 2a	2m	-	-	-	-	-	-	1m	2m 2a	1m	1m	2m	2m	1a	6m	-	9m 1a	-	3m	-	21m 6a						
10	-	3m 1a	-	-	2m 1a	1m 4a	1a	-	-	-	3m 2a	4m 5a	2m	-	3m	-	7m	-	-	-	6m	-	25m						
11	-	1m	-	1m 1a	-	1m 2a	-	1m	-	-	4m 3a	1m	2m	-	1m	2a	-	-	9m	-	5m	-	17m 22a						
12	-	1m	-	-	3m	-	-	-	-	-	3m	1m	1m	1m	2a 1m	7m 3a	4m	4a	4m	7m	-	-	20m 9a						
TOTAL 2007 :												12m 8a	54m 17a	TOTAL 2007:										4m 6a	225m 57a				
Total: 383																													

Nr. de referate, 2007: mun. Chișinău: 91, sectoare: 292

Din tabele se observă creșterea ponderii solicitărilor din partea ofițerilor de urmărire penală, ceea ce permite a individualiza reacția socială la actele infracționale la o fază incipientă. De asemenea, este important că referatele presentințiale deja sunt solicitate și pentru beneficiarii adulți.

În procesul cercetării au fost intervievați mai mulți ofițeri de urmărire penală, procurori și judecători. La întrebarea: „Care capitole din referatul presentințial de evaluare sunt importante la examinarea cazului?”, procurorii și ofițerii de urmărire penală au arătat capitolul „*Mediul social și familial și factorii ce au determinat săvârșirea infracțiunii*”, iar judecătorii mai mult se interesează de „*Perspectivă de reintegrare în societate*”. De fapt, persoanele intervievate au susținut că toate capitolele sunt importante din considerentul că se analizează multilateral personalitatea bănuțului/învinutului/inculpatului (psihologic, social, juridic).

La întrebarea: „Ce tip de informații suplimentare considerați necesar de inclus în referatul de evaluare?” toți sunt de părerea că este necesar de inclus un compartiment: „*Predispoziția bănuțului/învinutului/inculpatului la executarea unei anumite pedepse și prezentarea planului de intervenție privind reintegrarea în societate*”.

La întrebarea „Credeți că este necesar ca în privința minorilor solicitarea pentru întocmirea referatelor de evaluare să fie obligatorie? De ce?”, toate persoanele intervievate au susținut ideea, argumentând după cum urmează:

- *cauzele penale în privința minorilor sunt cauze speciale, care necesită examinarea sub toate aspectele;*
- *această categorie este foarte vulnerabilă, posedând un grad de victimizare înalt;*
- *solicitantul cunoaște factorii care influențează personalitatea minorului aflat în conflict cu legea, predisponând-o fie la comiterea delictelor, fie la acceptarea unui comportament prosocial.*

Dacă în anul 2005 existau 21% din solicitanți care nu se uitau în rapoartele prezentate, atunci în 2008 acest indice dispare și toți solicitanții au menționat că examinează minuțios referatele presentințiale.

Probleme / dificultăți întâlnite (situații similare pot interveni și în procesul de extindere a probațiunii la nivel național !!!). În continuare prezentăm principalele dificultăți întâlnite în perioada de pilotare a activităților de probațiune presentințială.

1. La solicitarea referatului presentințial de evaluare psihosocială:

- Lipsa inițiativei de solicitare a referatelor presentințiale de evaluare psihosocială;
- Indicarea, uneori incorectă, a datelor referitoare la minorul în privința căruia era necesar de a întocmi referatul presentințial de evaluare psihosocială;
- Nu erau precizate caracteristicile/aspectele psihosociale de interes major pentru solicitant;
- Nu se ofereau termeni reali/rezonabili de întocmire a referatului presentințial de evaluare psihosocială;
- Persista necesitatea de a informa repetat solicitanții de referate presentințiale, în special, ofițerii de urmărire penală privind scopul referatului;

- Nu erau stabilite categoriile de infracțiuni pentru care era necesar de a solicita referate de evaluare psihosocială;
- Nu era convenită categoric faza procesuală în care era oportun de a solicita referatele presentințiale de evaluare psihosocială.

2. La întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială:

- Imposibilitatea deplasării consilierilor de probațiune în teritoriu pentru colectarea informației, mai ales în localitățile rurale, din cauza lipsei mijloacelor de transport;
- Colaborarea uneori defectuoasă între solicitantul referatului și consilierul de probațiune în vederea respectării termenelor de întocmire a referatului și contactării surselor de informații.

3. La prezentarea referatului presentințial de evaluare psihosocială:

- Uneori, avocații nu anexau referatele presentințiale de evaluare psihosocială la dosarul penal;
- Uneori, era oportună prezența consilierului de probațiune în ședințele de judecată la examinarea cazurilor în care a fost solicitat și întocmit referatul presentințial de evaluare psihosocială, dar aceștia nu erau înștiințați în termen rezonabil.

Soluții pentru depășirea problemelor/dificultăților:

1. La solicitarea referatului presentințial de evaluare psihosocială:

- Modificarea și completarea legislației procesual-penale (ex. art. 475 CPP), din care să rezulte că referatele presentințiale trebuie să fie solicitate la faza de urmărire penală în privința tuturor minorilor în privința cărora este pornită urmărirea penală;
- Verificarea datelor referitoare la minorul în privința căruia este necesar de a întocmi referatul presentințial de evaluare psihosocială;
- Specificarea caracteristicilor/aspectelor psihosociale ale persoanei, de interes major pentru solicitant;
- Indicarea unor termene reale de întocmire a referatului presentințial de evaluare psihosocială;
- Informarea specialiștilor privind principalele scopuri în care poate fi utilizat referatul presentințial la faza de urmărire penală și la judecarea cauzei.

2. La întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială:

- Identificarea unor persoane-sursă, precum ar fi psihologii din licee și gimnazii, asistenții sociali din localitate, pentru implicarea acestora la întocmirea referatelor presentințiale de evaluare psihosocială;
- Elaborarea unui regulament privitor la activitatea de întocmire a referatelor presentințiale de evaluare psihosocială.

3. La prezentarea referatului presentințial de evaluare psihosocială.

Problemele majore la această fază pot fi excluse dacă se admit soluțiile propuse pentru fazele de mai sus.

VI. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Probațiunea presentințială are un caracter pozitiv și important. Implementarea probațiunii presentințiale prin proiecte pilot a dovedit posibilitatea și necesitatea implementării acestei instituții la nivel național. Aceasta se dovedește și prin adoptarea Legii cu privire la probațiune. La data de 12.01.07 a fost aprobată de către Guvernul Republicii Moldova Hotărârea nr.44 „Cu privire la aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în unele hotărâri ale Guvernului” prin care s-au modificat Regulamentele MJ și DE, stabilind în sarcina acestor organe activitatea în domeniul probațiunii, inclusiv și al probațiunii presentințiale.

În perioada implementării probațiunii presentințiale în Moldova s-a micșorat numărul persoanelor deținute în penitenciare. În mare măsură, datorită rapoartelor presentințiale, instanțele de judecată au început să examineze și partea psihosocială, personalitatea infractorului și nu numai partea juridică a infracțiunii. Se observă că în anii precedenți numărul populației închisorilor era de peste 11 mii de deținuți și circa 6 mii de persoane cărora le-au fost aplicate pedepse nonprivative de libertate. În anul 2004 la sancțiuni comunitare în evidența Serviciului de probațiune erau 6019 persoane, în anul 2005 – deja 10082 persoane (922 de minori), în anul 2006 - 10513 persoane (1085 – minore) și în 2007 – 9417 persoane (548 – minore). În închisori numărul deținuților scade (circa 8 mii de deținuți). Datorită implementării probațiunii presentințiale a scăzut și numărul persoanelor deținute în arest preventiv.

Concluziile majore ale pilotării probațiunii (anul 2004-2008):

Punctele forte:

1. Pilotare inițiată, mecanism de solicitare și întocmire a referatelor presentințiale bine stabilit;
2. Utilitate a referatului presentințial pentru individualizarea aplicării pedepsei penale și a măsurii preventive conștientizată de către solicitanți;
3. Echipă competentă formată în cadrul proiectelor pilot;
4. Cadru legal parțial, dar în dezvoltare;
5. Susținere din partea unor factori de decizie și a ONG-urilor;
6. Material instructiv-informativ elaborat.

Puncte slabe:

1. Lipsa susținerii continue din partea statului;
2. Indiferență din partea unor factori de decizie;
3. Gradul diferit de conștientizare a oportunităților serviciului de probațiune;
4. Numărul redus de specialiști bine instruiți implicați în activități de probațiune la nivel național;
5. Posibilitate limitată de deplasare în teritoriu/ în localitățile rurale.

Oportunități:

1. Modificarea legislației (obligativitatea referatelor în cauzele cu minori și determinarea criteriilor de solicitare a referatelor în cauzele cu implicarea adulților);

2. Opinie publică favorabilă, inclusiv a comunității juridice;
3. Implicarea mai activă a ONG-urilor în activitatea de reintegrare socială a persoanelor aflate în termen de probă;
4. Dezvoltarea serviciilor sociale specializate;
5. Dezvoltarea unui sistem de instruire inițială și continuă a consilierilor de probațiune;
6. Specializarea consilierilor de probațiune;
7. Colaborarea internațională și transferul de expertiză;
8. Implicarea școlii, familiei, comunității, a factorilor de decizie în munca de prevenire.

Obstacole /dificultăți:

1. Resurse financiare limitate;
2. Nivelul redus de dezvoltare comunitară;
3. Rețea de servicii sociale slab dezvoltată, în special la nivel rural;
4. Cadrul legislativ imperfect;
5. Lipsa programelor de lucru în domeniul probațiunii.

CADRUL LEGAL

Constatare: Actualmente, legislația procesual-penală (art. 385 CPP RM) prevede că instanța de judecată la adaptarea sentinței trebuie să soluționeze „ce măsură de pedeapsă urmează să fie stabilită inculpatului, luând în considerare și recomandările serviciului de resocializare, dacă o asemenea anchetă a fost efectuată”. Această prevedere ne spune despre luarea în considerație și a recomandărilor serviciului de resocializare, în cazul dacă a fost făcută o anchetă socială. Acest cuvând „dacă” sugerează că o asemenea anchetă sau raport de evaluare psihosocială poate să fie făcut, dar poate și să nu fie făcut. Pe de altă parte, Legea cu privire la probațiune în art.8 (probațiunea presentințială) ne indică în alineatul (3) că „în privința unui minor, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației”. Reiese că în privința minorilor această anchetă sau raport este obligatoriu, iar în privința adulților nu este obligatorie.

Recomandare: Obligatorietatea solicitării referatelor presentințiale să fie stipulată în Codul Procesual-Penal. În art. 385 al. 1, p.7 sintagma „serviciului de resocializare, dacă o asemenea anchetă a fost efectuată” de substituit cu „serviciul probațiune, dacă a fost întocmit referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității”. Tot acest articol de completat cu un alineat nou cu următorul conținut: „Dacă referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității, n-a fost întocmit, referatul poate fi solicitat în privința adulților – la discreția instanței de judecată, iar în privința minorilor – în mod obligatoriu”

Constatare: Din discuțiile cu consilierii de probațiune ai Serviciului de probațiune (MJ) este evident că activitatea dată este o activitate nouă. Metodologia activității este deja elaborată de către IRP și implementată de către consilierii de probațiune ai IRP, dar nu sunt stabilite unele standarde ocupaționale.

Recomandare: Elaborarea actelor normative care să reglementeze standardele ocupaționale ale consilierilor de probațiune și aprobarea unui Regulament de activitate

a serviciului de probațiune la general și a probațiunii presentințiale în special. Elaborarea normelor de evaluare a performanței profesionale a consilierului de probațiune.

Constatare: În Republica Moldova rolul probațiunii este cu siguranță identificat și are un caracter pozitiv. Deja nu mai apar discuții referitoare la utilitatea și necesitatea probațiunii. Mai mult ca atât, necesitatea serviciilor în baza comunității pentru infractori este un adevăr recunoscut de majoritatea absolută. De aceea, putem concluziona că există necesitatea clară și dorința de a dezvolta și utiliza probațiunea. Dezvoltarea probațiunii depinde de mulți factori de decizie. Aici este necesar de implicat diverse organisme guvernamentale, ONG-uri naționale și internaționale. Aceasta ne sugerează necesitatea elaborării unei strategii clare și concrete a dezvoltării probațiunii. IRP are unele preocupări de elaborare a Strategiei de dezvoltare a SP.

Recomandare: La elaborarea Strategiei este necesar de a crea un grup de lucru, din persoane bine pregătite în acest domeniu, cu implicarea tuturor factorilor de decizie. Deoarece IRP deja lucrează în această direcție, grupul de lucru să fie format de către IRP, inclusiv experții și personalul IRP.

Constatare: Actualmente, consilierii de probațiune se confruntă cu unele probleme în partea primirii informației de la organele guvernamentale. Aici poate juca rolul factorul uman, când unii conducători nu doresc să conlucreze.

Recomandare: Elaborarea și adoptarea unui Regulament (prin HG) care va reglementa relațiile de conlucrare dintre diverse organe publice.

Constatare: Este important ca, la luarea deciziei de arestare preventivă, să fie un raport al consilierului de probațiune. Acesta poate prezenta informații referitoare la starea familială, condițiile de trai, de muncă etc., care pot ajuta judecătorul la luarea deciziei. Consilierul de probațiune ar putea veni cu o notă informativă referitor la mediul social de existență a bănuțului, explicând, după caz, că el are casă, copii și nu se eschivează de la răspundere. O experiență de acest fel se practică în Olanda.

Recomandare: Ofițerul de urmărire penală sau procurorul, la reținerea persoanei bănuțite în săvârșirea unei infracțiuni, să anunțe imediat consilierul de probațiune și să solicite un raport prescurtat pentru prezentare judecătorului de instrucție. *În Codul de Procedură Penală, art. 176 de completat cu aliniatul 5 în următoarea redacție: "informațiile privind criteriile complementare enumerate în aliniatul 3 pp.2-8 al prezentului articol se vor solicita în mod obligatoriu de la serviciul de probațiune".*

Constatare: O importanță majoră pentru dezvoltarea serviciului de probațiune o are adoptarea Legii cu privire la probațiune. Apar riscuri că legea ar putea fi interpretată diferit de unii funcționari.

Recomandare: Elaborarea, de către un grup de lucru al IRP, a Ghidului de aplicare a prevederilor Legii cu privire la probațiune.

Constatare: Odată cu aplicarea Legii cu privire la probațiune, unele acte normative intră în contradicție cu prevederile acesteia. De aici reiese că, toate actele normative care sunt în legătură cu activitatea de probațiune și vin în contradicție cu legea menționată necesită a fi modificate.

Recomandare: Crearea unui grup de lucru pentru elaborarea propunerilor de modificare și completare a actelor normative ce țin de activitatea de probațiune.

ACTIVITATEA SERVICIULUI DE PROBAȚIUNE

Constatare: Consilierii de probațiune din cadrul Serviciului de probațiune la moment activează în oficiile de executare. Aceasta deseori împiedică activitatea reală a probațiunii din motiv că toate eforturile sunt îndreptate spre executarea documentelor pe cauze civile și administrative. La executarea silită sunt implicați și consilierii de probațiune, deși ei nu au înputerniciri procesuale.

Recomandare: Separarea Serviciului de probațiune de Departamentul de executare într-o structură independentă în cadrul Ministerului de Justiție. Monitorizarea activității de probațiune de către IRP și evaluarea periodică a acesteia.

Constatare: Dezvoltarea probațiunii în mare măsură depinde de managementul serviciului. Un rol important îl va avea Consiliul Coordonator, care se va crea în baza Legii cu privire la probațiune (Art. 19).

Recomandare: În componența Consiliului Coordonator să fie incluse persoane profesioniste din cadrul IRP, Centrelor de justiție comunitară, structurilor guvernamentale și neguvernamentale. Aici se înscrie și crearea de către MJ a unui grup de lucru pentru elaborarea Regulamentului Consiliului Coordonator. În grupul de lucru să fie incluși reprezentanții IRP, SP, Direcției legislației al MJ.

Constatare: Organizarea structurală a serviciului probațiune este complicată la moment. Coordonarea activității Serviciului este exercitată de către Direcția probațiune a Departamentului de executare. Secțiile probațiune sunt subordonate oficiilor de executare. Total sunt 42 de secții de probațiune în toată republica. Asigurarea tehnico-materială este efectuată centralizat prin DE. Aceasta deseori împiedică activitatea. Este mai util ca Oficiul central să conducă și coordoneze toată activitatea de probațiune, elaborând și promovând politica de stat în domeniul probațiunii și la general a pedepselor alternative detenției. Oficiile regionale, la rândul lor, să gestioneze activitatea oficiilor teritoriale (raionale). Aceasta se practică în multe țări ale Europei, spre exemplu Lituania, Norvegia.

Recomandare: Este necesar de modificat structura organizatorică a Serviciului de Probațiune și de creat officii regionale, spre exemplu Nord, Centru, Sud și Găgăuzia.

Constatare: Activitatea de probațiune prezentințială este ceva nou pentru consilierii de probațiune ai Serviciului de Probațiune. După finisarea proiectelor implementate de IRP, această activitatea va fi preluată de Serviciul de Probațiune. Cunoștințele consilierilor de probațiune din cadrul SP sunt limitate, în afară de câțiva consilieri transferați din cadrul IRP. O problemă o constituie și fluxul cadrelor. De aceea apare o problemă ce ține de instruirea personalului.

Recomandare: Organizarea instruirii inițiale și continue pentru consilierii de probațiune ai SP. Organizarea instruirii formatorilor. Formatorii să fie selectați din consilieri cu experiență, pe regiuni de activitate a oficiilor de probațiune.

Constatare. Societatea nu este bine familiarizată cu activitatea de probațiune. Aceasta împiedică în careva măsură să fie soluționate unor probleme sociale – resocializarea

infractorilor. Procesul de redimensionare a atitudinilor societății este unul în desfășurare. Opinia publică continuă încă să fie puternic influențată de ceea ce putem numi “sindromul GULAG-ului”, și anume când se cunoaște care este situația individului în închisoare, dar se pretinde în continuare că închisoare nu este o problemă care să îngrijoreze. În ceea ce privește atitudinile publice, la fel ca și celelalte state ex-sovietice, există o puternică cerință pentru condamnări numeroase și pedepse mai severe, ceea ce poate fi cu greu ignorat de legiuitori și judecători. Datorită inițiativelor din ultimii doi ani situația a fost îmbunătățită, totuși, marea majoritate a populației rămânând de cealaltă parte a baricadei.

Recomandare: Elaborarea materialelor informative, buchetelor, broșurilor referitoare la probațiune. Crearea unui portal informațional al SP. Prezentarea materialelor despre activitatea, sarcinile, scopul probațiunii în mass-media. Aici se înscriu un film, emisiuni televizate, emisiuni radio la nivel național și regional prin care să fie prezentat rolul comunității în reintegrarea infractorilor.

Constatare: Din cercetările efectuate în domeniul activității consilierilor de probațiune a fost observată problema condițiilor de lucru al acestora. La moment nu există condiții pentru efectuarea confidențială a interviurilor cu clienții.

Recomandare: Crearea unui grup de lucru la nivel guvernamental pentru soluționarea problemelor în activitatea de probațiune, inclusiv asigurarea consilierilor de probațiune cu spații necesare. În grupul de lucru de inclus reprezentanți ai organelor statale și nonguvernamentale în domeniul protecției drepturilor omului, sănătății, administrației publice locale și centrale etc.

Constatare: Referatele psihosociale sunt întocmite după un model elaborat de IRP. Deseori, în instanțele de judecată apăreau diverse solicitări asupra prezentării anumitor caracteristici specifice.

Recomandare: La solicitarea inițială a referatului presentințial de evaluare psihosocială este necesar a specifica care anume caracteristici psihosociale ale persoanei sunt necesare a fi reflectate în detaliu. Pentru aceasta este necesar de elaborat un model de solicitări cu stabilirea punctului „solicitări specifice”. Raportul presentințial să conțină și unele recomandări pentru instanța de judecată:

- a) evaluarea măsurilor ce pot fi impuse inculpatului;
- b) condițiile pe care instanța de judecată ar putea să le impună în sarcina inculpatului și scopul acestora;
- c) să prezinte opinia cu privire la personalitatea infractorului;
- d) oportunitatea probațiunii și aplicării unor programe speciale, dar de specificat în caz dacă va fi condamnat;
- e) durata perioadei de probațiune.

Constatare: În perioada scurtă de activitate, SP a Moldovei a dovedit să fie cunoscut în țările Europei. Participarea personalului la diverse întruniri internaționale a dat posibilitate de a stabili relații de colaborare. Colaborarea este la nivel de schimb de documente, schimb de experiență, în unele cazuri vizite de studiu. Dar aceasta se limitează la relații personale dintre personal.

Recomandare: A încheia acorduri de colaborare dintre SP Moldovei cu serviciile similare din alte state (după exemplul Letoniei): Lituania, Estonia, Olanda, Norvegia, Ungaria, Cehia, Bulgaria, Turcia etc.

Constatare: SP nou creat, conform legii cu privire la probațiune, are multe sarcini. Unele activități noi ca probațiunea prezentințială, asistența și consilierea, activitatea de asistență a persoanelor eliberate din închisori includ un volum foarte mare de lucru. La moment, mărirea numărului de personal nu este posibilă. Totodată, există experiențe de procurare a serviciilor de la alte agenții.

Recomandare: În strategia de dezvoltare a probațiunii de inclus procurarea serviciilor de asistență, de exemplu de la Centrele de Justiție Comunitară. Această experiență deja există în țările UE (spre exemplu, Letonia, Olanda).

Constatare: Dintre tendințele pozitive trebuie menționat alocarea de unități, adoptarea legii cu privire la probațiune, existența unui ONG specializat care ar acorda asistență - IRP-, dar și existența ONG-urilor locale – Centrele de Justiție Comunitară. Dintre cele negative – managementul serviciului.

Recomandare: Efectuarea monitorizării permanente a activităților întreprinse de serviciul statal de probațiune, inclusiv dezvoltarea unor instrumente clare de monitorizare a respectării legii, respectării drepturilor beneficiarilor.

ANEXE

I. Activități desfășurate la etapa de solicitare și de întocmire a referatelor de probațiune:

(extras din Raportul consilierului de probațiune, Vitalie Popa)

1. Au fost anunțate secțiile penale din cadrul oficiilor de executare (două sectoare ale mun. Chișinău) că pe viitor solicitările vor fi trimise pe adresa oficiilor de executare din sectorul în care este domiciliat minorul aflat în conflict cu legea. La întrebarea: „De ce?”, s-a explicat că oficiul de executare, secția penală este organul de resocializare ce realizează activități de probațiune: supraveghere, asistență și consiliere. S-a discutat despre un registru separat care să fie în cadrul secției penale pentru înregistrarea solicitărilor.

2. S-a discutat cu acei judecători, care au în evidență dosare intentate minorilor despre posibilitatea, dacă este cazul, solicitării referatului de probațiune. Astfel, au fost primite 5 solicitări. S-a discutat cu judecătorii care au reacționat pozitiv la posibilitatea de a solicita referatul de probațiune. Minorii aflați în examinare la judecătorul X sunt originari din raionul Anenii Noi, pe când activitatea consilierului de probațiune se extinde numai pentru municipiul Chișinău. Ca urmare, judecătorul emite 4 solicitări pentru întocmirea referatului de probațiune pentru minorii din municipiul Chișinău.

3. S-a discutat cu judecătorii în privința minorilor aflați în examinare în cadrul Judecătoriei, solicitând lista judecătorilor specializați pe cauze penale cu minori.

4. S-a contactat procurorul, Procuratura unui sector din Chișinău. Au fost primite 4 solicitări pentru întocmirea referatelor de probațiune.

5. Au fost implicate studentele la practică în procedura de colectare a solicitărilor și a informațiilor relevante pentru întocmirea referatelor de probațiune. Studentele au participat în instanță la derularea proceselor de judecată.

II. Raport de activitate pe luna ianuarie 2007 a consilierului de probațiune, *Muruziuc Nadejda*, Centrul de Justiție Comunitară Fălești

În activitatea de consilier de probațiune am informat organele și instituțiile de stat despre începerea activității Centrului de Justiție Comunitară în raionul Fălești.

Am contactat următoarele instituții:

1. Comisariatul de Poliție;
2. Procuratura r. Fălești;
3. Judecătoria r. Fălești.

Am efectuat următoarele activități:

1. Împărțirea modelelor de cereri de întocmire a referatelor presentințiale și informarea despre serviciul de probațiune;
2. Obținerea unei solicitări de întocmire a referatului presentințial de evaluare psiho-socială semnat de ofițerul de urmărire penală – S.I., și a două solicitări semnate de președintele judecătoriei din or. Fălești;
3. Crearea bazei de date despre persoanele minore care se află la evidență la Camera de minori;
4. Întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a tânărului X.

Concluzie:

Serviciul de probațiune este bine primit de către organele și instituțiile de stat și au fost deschiși spre conlucrare. Nu am întâlnit obstacole și neînțelegeri. Pe viitor vom publica un articol în ziarul local "Patria Noastră" despre activitatea Centrului de Justiție Comunitară Fălești și serviciile pe care le poate oferi.

III. Etapele de culegere a informațiilor (elaborat de IRP)

1. Consultarea de materiale – dosarul penal, catalogul școlar (în privința minorilor), cartela medicală, dosarul personal de la serviciu;
2. Interviu (față în față, prin telefon):
 - realizarea planului și ghidului de interviu;
 - stabilirea unor obiective clare ale interviului;
 - interviul să fie delimitat în timp (nu mai mult de 45 minute);
 - se utilizează întrebări închise și deschise în mod adecvat;
3. Planul de interviu trebuie structurat în trei părți:
 - introducere – se prezintă scopul interviului, modalități de intervieware, durata acestuia;
 - cuprins – conținutul interviului structurat conform obiectivelor;
 - încheiere – se sumarizează și se verifică dacă obiectivele interviului au fost atinse, se mulțumește persoana pentru colaborare și se termină într-o notă pozitivă, se stabilește, dacă este cazul, o nouă întâlnire.

Lista persoanelor și organelor care pot prezenta o informație utilă pentru întocmirea referatului presentințial:

1. Familia;
2. Cercul de prieteni;
3. Școala;
4. Culte religioase;
5. Agenți economici;
6. Comisariatul de Poliție;
7. Direcția de Asistență Socială și Protecția Familiei;
8. Serviciul Stării Civile;
9. Administrația Publică Locală (APL);
10. Avocatul;
11. Centrul medicilor de familie, instituții medicale;
12. Organizații non-guvernamentale și de caritate;
13. Etc.

VI. ANEXE

1. Reglementări internaționale în domeniul probațiunii

Valorile și principiile ce stau la baza probațiunii se regăsesc și în actele internaționale. Astfel, **Declarația universală a drepturilor omului**¹ în **preambul** prevede: “Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume; Considerând că este esențial ca drepturile omului să fie protejate de un sistem de drept pentru ca omul să nu fie constrâns, ca mijloc suprem, la revolta împotriva tiraniei și a asupririi; Considerând că în Cartă popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou *crediința lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și în valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor și că s-au hotărât să favorizeze progresul social și să instaureze condiții mai bune de viață în cadrul unei libertăți mai mari*; Considerând că statele membre s-au angajat să promoveze, în cooperare cu Organizația Națiunilor Unite, *respectul universal și efectiv al drepturilor omului și al libertăților fundamentale*,... Adunarea Generală proclamă prezenta Declarație universală a drepturilor omului...”. **Art. 3** prevede: „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa”. **Art. 5** stipulează: „Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau *tratamente crude, inumane sau degradante*”. **Art. 8** menționează: „Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege”. **Art. 9-11** sunt mai specifice subiectului analizat: „Nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat *în mod arbitrar*. Orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie *ascultată în mod echitabil* și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei. Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal în cursul unui proces public în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul în care au fost comise, nu constituiau un act delictuos potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât aceea care era aplicabilă în momentul în care a fost comis actul delictuos”.

Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice² în **art. 8** prevede: „...Nimeni nu va putea fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie; ...c) nu se consideră „muncă forțată sau obligatorie” în sensul prezentului paragraf:...(i) orice muncă sau

1. Declarația universală a drepturilor omului adoptată la 10 decembrie 1948 la New York. Adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția 217 A (III) din 10.12.1948. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.1990. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol. I, pag. 11.

2. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a ONU la 16 septembrie 1966 prin Rezoluția 2200 (XXI). Intrat în vigoare la 23 martie 1967. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993. Publicat în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, vol. I, pag. 30.

serviciu, ... cerute în mod normal unui individ deținut în virtutea unei decizii legale a justiției sau *eliberat condiționat în urma unei asemenea decizii*;...” În continuare, **art. 9** stipulează: „Orice individ are dreptul la libertate și la securitatea persoanei sale. *Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar*. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motivele legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege... *Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regulă*, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurând înfățișarea lor la ședințele de judecată, pentru toate celelalte acte de procedură și, dacă este cazul, pentru executarea hotărârii...”

Convenția cu privire la drepturile copilului³ în **art. 3** prevede: “În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autoritățile administrative sau de organe legislative, interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...” **Art. 37** stipulează: „...*nici un copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar*. Arestarea, deținerea sau întemnițarea unui copil trebuie să fie conformă cu legea și se va folosi numai ca măsură extremă și pentru cea mai scurtă posibil perioadă de timp; orice copil privat de libertate va fi tratat cu omenie și cu respectul datorat demnității persoanei umane și de o manieră care să țină seama de nevoile persoanelor de vârsta sa. În special, orice copil privat de libertate va fi separat de adulți, cu excepția cazurilor în care se apreciază ca fiind în interesul major al copilului să nu se procedeze astfel, și *va avea dreptul de a menține contactul cu familia sa prin corespondență și vizite*, în afara unor cazuri excepționale;...” Prevederi directe referitor la probațiune se conțin în **art. 40**: „Statele părți recunosc oricărui copil suspectat, acuzat sau cu privire la care s-a dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul sau pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate... Va fi prevăzută o întreagă gamă de dispoziții, cum sunt cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, îndrumare, verificare, plasament familial, programe de educație generală și profesională și alternative la îngrijirea instituțională, pentru a asigura copiilor un tratament corespunzător bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea comisă”.

Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori⁴ (**Regulile de la Beijing**, Organizația Națiunilor Unite – Rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985) prevăd: “**1.3** Statele membre trebuie să se mobilizeze să ia măsuri pozitive care să asigure *antrenarea completă a tuturor resurselor existente*, mai ales familia, persoanele benevole ca și alte grupări ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării minorului și, deci, și *în scopul reducerii nevoii de intervenție a legii*, astfel încât persoana în cauză să fie tratată eficient, echitabil și uman în conflictul său cu legea”.

3. Convenția cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 la New York. A intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat la Convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12.12.1990. În vigoare pentru Republica Moldova din 25 februarie 1993. Publicată în ediția oficială „Tratate internaționale”, 1998, volumul I, pag. 51.

4. Recomandat în vederea adoptării, de către cel de al VII-lea Congres al Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, care a avut loc la Milano în perioada 26 aug. – 06 sept. 1985 și adoptată de Adunarea Generală în rezoluția 40/33 din 29 nov. 1985

Din regula **5.1** derivă **principiul proporționalității** – pedeapsă care ține cont nu numai de gravitatea faptei, dar și de circumstanțele personale, psihosociale: „Sistemul de justiție pentru minori caută să asigure bunăstarea minorilor și face în așa fel încât reacția față de delincvenții juvenili să fie întotdeauna corespunzătoare circumstanțelor delincvențelor și delictelor”.

Regula 11, Recurgerea la mijloacele extra-judiciare, conturează anumite elemente ale aplicării probațiunii: „...Orice recurs la mijloace extra-judiciare implicând trimiterea către servicii comunitare sau alte servicii competente, *cere consimțământul interesatului sau al părinților sau al tutorelui său*, fiind de la sine înțeles că această hotărâre de amânare a chestiunii poate, dacă se consideră, să fie subordonată unei reexaminări de către autoritatea competentă. În scopul de a facilita reglementarea discreționară a cazurilor de delincvență juvenilă, se vor face eforturi în vederea *organizării programelor comunitare, cu precădere a celor de supraveghere și orientare temporară*, și în vederea asigurării restituirii bunurilor și indemnizației victimelor”.

Regula 16, Rapoartele de anchetă socială, și 17, Principii directoare ce acționează asupra judecării și actului de decizie, menționează *expres imperativitatea rapoartelor de probațiune presentințială*. Astfel, Regula 16 stipulează: „În toate cazurile, cu excepția micilor infracțiuni, înainte ca autoritatea competentă să ia decizie definitivă prealabilă condamnării, antecedentele minorului, condițiile în care el trăiește și circumstanțele în care a comis fapta fac obiectul unei anchete temeinice, astfel încât să fie ușurată sarcina autorității competente de a judeca chestiunea în cauză.”

În continuare, Regula 17 precizează: „Decizia autorității competente trebuie să se inspire din următoarele principii:

- a) Decizia trebuie să fie întotdeauna *direct proporțională* nu numai cu circumstanțele și gravitatea delictului, dar și *cu circumstanțele și nevoile delincventului ca și cu nevoile societății*;
- b) Nu se vor aduce restricții libertății personale a minorului, iar limitarea lor la minimum, se va face după un examen minuțios;
- c) *Privarea de libertate individuală nu se va aplica decât* dacă minorul este considerat vinovat de săvârșirea unui delict împotriva unei alte persoane, sau în recidivă, sau *dacă nu există altă soluție convenabilă*;

Regula 18, Dispoziții de judecată, include probațiunea în deciziile recomandabile pentru tratamentul delincvenței juvenile:

“18.1. – Autoritatea competentă poate asigura desfășurarea procesului de judecată sub forme diverse, cu o mare flexibilitate pentru a se evita, pe cât posibil, plasarea într-o instituție. Astfel de măsuri, din care mai multe pot fi combinate, sunt după cum urmează:

- a) Ordonarea ajutorului orientării și supravegherii;
- b) Probațiune;**
- c) Ordonarea intervenției serviciilor comunitare;
- d) Amenzi, indemnizație, restituire;
- e) Ordonarea unui regim intermediar sau al altuia;
- f) Ordonarea participării la unele reuniuni ale grupurilor de orientare și la alte activități analoage;
- g) Ordonarea plasării într-o familie sau într-un centru comunitar sau într-un alt mediu educațional;
- h) Alte hotărâri pertinente.

18.2. – Nici un minor nu va fi sustras supravegherii părinților săi, fie parțială, fie totală, numai dacă circumstanțele nu fac ca această separare să devină necesară”.

Regula 19, Recurgerea minimală la plasarea într-o instituție, condiționează aplicarea cu precădere a sancțiunilor comunitare, ceea ce presupune examinarea circumstanțelor psihosociale ale făptuitorului în vederea determinării perspectivelor de reintegrare în comunitate: “Plasarea unui minor într-o instituție este întotdeauna o măsură de ultimă instanță, iar durata ei trebuie să fie cât mai scurtă cu putință”. Astfel, plasarea în instituții este restrânsă în limita celor două condiții: frecvența (*măsură de ultimă instanță*) și durata (*cât mai scurtă cu putință*).

Regula 24, Asistența pentru minori, sugerează anumite elemente din diversitatea serviciilor de care trebuie să beneficieze copiii în conflict cu legea penală, fie prestate de către consilierii de probațiune, fie prin focalizarea resurselor disponibile în comunitate la nevoile copilului (minorului): “Se vor face eforturi pentru asigurarea pentru minori, în toate etapele procedurii, a unei asistențe în ceea ce privește cazarea, educarea și formarea profesională, sau a unei alte forme de ajutor util și practic în vederea ușurării reintegrării”. Astfel, se reiterează că, *reintegrarea se bazează nu numai pe supraveghere și vizează toate fazele procesului de înfăptuire a justiției*. Practica țărilor cu servicii de probațiune bine instituționalizate demonstrează că nu totdeauna sunt alocate resurse suficiente pentru implementarea tuturor opțiunilor și activităților de reintegrare a delincvenților. Deseori se recurge la implicarea comunității, inclusiv suplinind necesitatea de resurse umane prin cooptarea voluntarilor. Astfel, **Regula 25, Mobilizarea voluntarilor și a celorlalte servicii comunitare**, stipulează: “Se va cere voluntarilor, organizațiilor benevole, instituțiilor locale și altor servicii comunitare să contribuie în mod efecace la reintegrarea minorului într-un cadru comunitar și, pe cât posibil, în interiorul celei familiale.”

În afară de importanța muncii educative cu deținuții, regulile sus - menționate sugerează și aplicarea unor mecanisme de reducere a perioadei de detenție. Astfel, **Regula 28, Aplicarea frecventă și promptă a regimului de eliberare condiționată**, stabilește: “Autoritatea corespunzătoare va face recurs la eliberarea condiționată cât mai repede cu putință. Minorii aflați în regim de eliberare condiționată vor fi asistați și urmăriți de o autoritate corespunzătoare și vor primi sprijinul total al comunității.”

Regulile minimale ale Națiunilor Unite pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokyo) 45-110 din anul 1990⁵, în preambul menționează: „Adunarea Generală ...Convinsă că pedepsele de înlocuire a închiderii pot constitui un mijloc efecace de tratament al delincvenților în cadrul colectivității, în interesul delincventului ca și al societății, Conștientă de faptul că pedepsele restrictive de libertate nu sunt justificate decât din punct de vedere al securității publice, al prevenirii crimei, al necesității unei sancțiuni juste și al dorinței de schimbare a hotărârii și că obiectivul ultim al justiției penale este reintegrarea socială a delincvenților,...Adoptă...”

În „Principii Generale” este recunoscută importanța implicării comunității în tratamentul delincvenței: „Prezentele Reguli vizează încurajarea colectivității să participe mai mult la procesul justiției penale și, în mod special, la tratamentul delincvenților ca și la dezvoltarea la aceștia din urmă a simțului de responsabilitate față de societate”. „Se va aborda, în ideea respectării garanțiilor juridice și a regulilor de drept, tratarea cazului delincvenților în cadrul comunității, evitând pe cât posibil recurgerea la o procedură judecătorească sau la tribunale. Măsurile neprivative de libertate trebuie să fie aplicate conform principiului de intervenție minimală.” Este menționată de asemenea importanța caracteristicii psiho-

5. Cea de-a 68-a ședință plenară, 14 decembrie 1990.

sociale a făptuitorului în determinarea măsurii neprivative de libertate: „**3.2.** - Alegerea măsurii neprivative de libertate este fondată pe criterii stabilite legate atât de natură, cât și de gravitatea infracțiunii, a personalității și antecedentelor delincventului, de obiectul condamnării și de drepturile victimelor.”

Eficiența măsurii neprivative ține și de implicarea delincventului, din care considerente se solicită acordul acestuia la aplicarea unei asemenea măsuri: „**3.4.** - *Măsurile neprivative de libertate care antrenează o obligație pentru delincvent și care sunt aplicate înaintea procedurii sau procesului ori în locul acestora, cer consimțământul deținutului*”. De asemenea, statutul persoanei supuse unei măsuri neprivative trebuie să fie stabilit numai de autoritatea competentă: „**3.9.** - Demnitatea delincventului supus unor măsuri neprivative de libertate, drepturile delincventului nu pot face obiectul mai multor restricții decât cele autorizate de autoritatea competentă ce a dat hotărârea de bază”.

Regula 5, Măsuri ce pot fi luate înaintea procesului, și Regula 6, Detenția provizorie, măsură de ultimă instanță, menționează expres necesitatea aplicării cu precădere a măsurilor neprivative de libertate: „**5.1.** - Atunci când se dovedește a fi judicios și compatibil cu sistemul lor juridic, poliția, parchetul sau alte servicii însărcinate cu justiția penală sunt abilitate să abandoneze urmărirea, dacă consideră că nu este necesar să se recurgă la o procedură judiciară având ca scop protecția societății, prevenția crimei sau promovarea respectării legii sau a drepturilor victimelor. Vor fi fixate criterii în fiecare sistem juridic pentru a determina dacă este convenabilă abandonarea urmărilor sau hotărârea procedurii de urmat. În caz de infracțiune minoră, ministerul public poate impune, dacă este cazul, măsuri neprivative de libertate. 6.1.- *Detenția provizorie nu poate fi decât o măsură de ultimă instanță în procedurile penale, ținând cont în mod special de ancheta infracțiunii prezumtive și de protejarea societății și a victimei.* 6.2. - *Măsurile de înlocuire a detenției provizorii sunt folosite din momentul în care aceasta devine posibil.* Detenția provizorie nu trebuie să dureze mai mult decât trebuie pentru a atinge obiectivele enunțate în regula 5.1. și ea trebuie să fie administrată cu umanitate și în deplinul respect al demnității persoanei.”

Regula 7, Rapoarte de anchetă socială, face referință și la anumite elemente de conținut și formă ale raportului presentințial de probațiune, precum ar fi *paternal infracțional, recomandări referitor la pedeapsă, obiectivitate și claritate*: „Atunci când este posibil a fi obținute rapoarte de anchetă socială, autoritatea judiciară poate încredința unui funcționar sau unui organism numit preocuparea de a stabili un raport. Acest raport ar trebui să conțină *informații capabile să explice tipul de infracțiune pe care acesta o comite în mod obișnuit și infracțiunile care îi sunt importante de obicei.* El ar trebui să conțină informații și *recomandări pertinente în vederea procedurii de fixare a pedepsei.* Rapoartele de acest gen vor fi concrete, obiective și imparțiale, iar opiniile personale vor fi indicate în mod clar ca atare.”

Regula 8, Pedepsele, reiterează trei dimensiuni de care va ține cont judecătorul la aplicarea pedepsei:

- a) nevoia de reintegrare a delincventului;
- b) nevoia de protejare a societății;
- c) interesele victimei.

Totodată, sunt listate categoriile de măsuri ce pot fi luate de autoritatea competentă, inclusiv: condamnarea cu amânarea sau suspendarea pedepsei, probațiune și supraveghere judiciară, pedepse cu muncă în interes general, lăsând prin sintagmele „orice altă formă de tratament în mediul liber” și „o combinație din aceste măsuri” suficientă zonă de

creativitate statelor, în vederea adoptării unui sistem de pedepse neprivative, care ar respecta principiile recunoscute în domeniu.

Capitolul V. Executarea măsurilor neprivative de libertate conturează anumite principii de activitate a consilierului de probațiune:

„10 - Supravegherea

10.1. - Supravegherea are ca obiect *reducerea cazurilor de recidivă și ușurarea reintegrării delincventului în societate* în așa fel încât să fie reduse la maximum șansele acestuia de recidivă.

10.3. - Pentru fiecare măsură neprivativă de libertate *este bine a fi determinat regimul de supraveghere și de tratament cel mai bine adaptat delincventului* în scopul de a-l ajuta să se corijeze.

10.4. - Dacă este nevoie, *ar trebui ca delincvenții să beneficieze de asistență psihologică, socială și materială și să fie date dispoziții pentru întărirea legăturilor acestora cu comunitatea și facilitarea reintegrării lor în societate.*

11 - Durata măsurilor neprivative de libertate

11.1. - Durata măsurilor neprivative de libertate nu depășește perioada stabilită de autoritatea competentă stabilită conform legislației în vigoare.

11.2.- Se poate pune capăt unei măsuri neprivative de libertate *atunci când delincventul a răspuns favorabil la aceasta.*

12 - Condițiile măsurilor neprivative de libertate

12.1. - Dacă *autoritatea competentă fixează condițiile ce trebuie respectate de delincvent, ea ar trebui să țină cont de nevoile societății, și de nevoile și drepturile delincventului și ale victimei.*

12.2. - Aceste condiții sunt *practici precise și cât mai puține posibil, vizând evitarea recidivei și creșterea șanselor de reintegrare socială a delincventului, ținând cont de nevoile victimei.*

12.3. - La începutul aplicării unei măsuri neprivative de libertate, *delincventului i se explică, oral sau scris, condițiile de aplicare a măsurii ca și drepturile și obligațiile sale.*

12.4. - *Condițiile pot fi modificate de către autoritatea competentă, conform legii, în funcție de progresele făcute de delincvent.*

13 - Cum se asigură tratamentul

13.1.- Este foarte bine în anumite cazuri, pentru o măsură neprivativă de libertate, să se pună la punct *diferite soluții cum ar fi metodele individualizate, terapia de grup, programele cu găzduirea și tratamentul specializat al diferitelor categorii de delincvenți, în așa fel încât să se răspundă cât mai eficace nevoilor acestora din urmă.*

13.2. - *Tratamentul este condus de specialiști având pregătirea necesară și o experiență practică corespunzătoare.*

13.3. - *Atunci când se hotărăște că un tratament este necesar, este bine să fie analizate antecedentele, personalitatea, aptitudinile, inteligența și valorile delincventului, în special circumstanțele ce au concurat la producerea infracțiunii.*

13.4. - Pentru aplicarea măsurilor neprivative de libertate, autoritatea competentă poate face apel la *concursul colectivității și al vectorilor de socializare.*

13.5. - Numărul cazurilor consemnate fiecărui agent trebuie să se mențină pe cât posibil la un nivel rezonabil, în scopul *asigurării eficacității programelor de tratament*.

13.6. - Autoritatea competentă deschide și administrează un *dosar pentru fiecare delincvent*.

14 - Disciplina și nerespectarea condițiilor de tratament

14.1. - Nerespectarea condițiilor de observare a delincventului poate antrena modificarea sau revocarea măsurii neprivative de libertate.

14.2. - Modificarea sau revocarea măsurii neprivative de libertate nu poate fi hotărâtă de autoritatea competentă decât după o examinare amănunțită a faptelor raportate de agentul de probațiune și delincvent.

14.3. - *Eșecul unei măsuri neprivative de libertate nu trebuie să ducă în mod automat la o măsură de închidere.*

14.4. - În caz de modificare sau revocare a măsurii neprivative de libertate, autoritatea competentă face eforturi să găsească o soluție adecvată de înlocuire. *O pedeapsă privativă de libertate nu poate fi pronunțată decât în absența altor măsuri corespunderătoare.*

14.5. - Puterea de a aresta și de a defini delincventul care nu respectă condițiile enunțate este stabilită prin lege.

14.6. - În caz de modificare sau de revocare a măsurii neprivative de libertate, delincventul are dreptul să facă apel la o altă autoritate judiciară sau la o altă autoritate competent independentă”.

Capitolul VII. Bunăvoință și alte resurse ale colectivității reiterează importanța implicării comunității în tratamentul delincvenței:

„17 - Participarea colectivității

17.1.- Participarea colectivității trebuie încurajată, căci ea constituie o *resursă capitală și unul din mijloacele cele mai importante de consolidare a legăturilor dintre delincvenții supuși măsurilor neprivative de libertate și familiile lor și comunitate*. Această participare trebuie să completeze eforturile serviciilor însărcinate cu administrarea justiției penale.

17.2.- Participarea colectivității trebuie să fie considerată ca o ocazie pentru membrii săi de a contribui la protejarea societății lor.

18 - Înțelegere și cooperare din partea publicului

18.1. - Puterile publice, sectorul privat și marele public trebuie să fie încurajate să secondeze organizațiile benevole care participă la aplicarea măsurilor neprivative de libertate.

18.2. -Trebuie să se organizeze în mod regulat conferințe, seminarii, simpozioane și alte activități, în scopul de a demonstra că participarea publicului este necesară pentru aplicarea măsurilor neprivative de libertate.

18.3. -Trebuie să fie folosite toate mijloacele de informare în masă pentru a determina publicul să adopte o atitudine constructivă care să se concretizeze prin activități care să favorizeze o aplicare a tratamentului în mediul liber și integrarea socială a delincvenților.

18.4. - *Trebuie făcut totul pentru a informa publicul asupra importanței rolului său în aplicarea măsurilor neprivative de libertate.*

19-Voluntarii

19.1. - Voluntarii sunt selecționați cu grijă și recrutați după aptitudinile cerute de activitățile luate în considerare și interesul purtat acestora. Ei sunt pregătiți în vederea responsabilităților speciale care le va fi încredințată și pot primi sprijin și sfaturi din partea autorității competente pe care o și pot consulta.

19.2. - *Voluntarii îi încurajează pe delincvenți și familiile acestora să lege legături concrete cu colectivitatea și să le extindă, întrucât primesc sfaturi și alte forme de asistență adecvată, în funcție de mijloacele lor și de nevoile delincvenților.*

19.3. - În exercitarea funcțiilor lor, benevolii au o asigurare împotriva accidentelor și rănilor și sunt asigurați de un terț. Cheltuielile sunt autorizate în legătură cu munca lor și le sunt rambursate. Serviciile pe care le prestează în favoarea comunității trebuie să fie recunoscute în mod oficial.

Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile (Principiile de la Riyadh), Rezoluția 45/112, 14 decembrie 1998 (a 68-a Sesiune Plenară) subliniază importanța diminuării factorilor criminogeni prin implicarea unei diversități de actori, precum ar fi familia, sistemul de educație, comunitatea etc., stabilind că pentru dezvoltarea copilului însuși *să se evite incriminarea și penalizarea acestuia pentru un comportament care nu a avut urmări grave.* Fiecare actor implicat în tratamentul delincvenței juvenile *va avea grijă de a nu denumi o persoană ca fiind deviantă, delincventă sau recidivistă,* deoarece, prin aceasta, în mod frecvent putem contribui la dezvoltarea unui comportament nedorit al tinerilor.

Prevederi directe sau tangențiale în domeniul probațiunii se regăsesc și în actele europene.

Recomandarea Nr. R 11 (80) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la detențiunea în așteptarea judecării⁶ menționează expres importanța considerării caracteristicilor psihosociale la determinarea măsurii preventive: "5. Atunci când analizează dacă trebuie dispusă detențiunea în așteptarea judecării, *autoritatea judecătorească va ține cont de circumstanțele cazului individual, și mai ales de factori cum sunt cei de mai jos:*

- natura și gravitatea infracțiunii,
- importanța dovezilor că persoana respectivă a comis infracțiunea,
- pedeapsa care poate fi impusă în eventualitatea condamnării,
- caracterul, antecedentele și *situația personală și socială ale persoanei respective și, mai ales, legăturile sale cu comunitatea,*
- comportamentul persoanei respective, mai ales modul în care și-a îndeplinit orice obligație care i-a fost impusă în cursul procedurilor penale anterioare."

Recomandarea Nr. R (87) 18 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la simplificarea justiției penale⁷ prevede: "5. Organele competente, la exercitarea puterii sale, trebuie să se conducă, în conformitate cu

6. Adoptată de către Comitetul de Miniștri pe 27 iunie 1980 la cea de-a 31 adunare a reprezentanților miniștrilor.

7. Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1987 la cea de-a 410 întrunire a prim-miniștrilor.

legea națională, în mod special, de *principiul egalității tuturor cetățenilor în fața legii și individualizării justiției penale*, și în special de:

- gravitatea, natura, circumstanțele și consecințele infracțiunii;
- *personalitatea infractorului*;
- sentința posibilă a instanței;
- efectele acuzării asupra infractorului; și
- poziția victimei.

6. Amânarea sau încetarea proceselor se face simplu, printr-o avertizare, sau prin îndeplinirea de către bănuít a anumitor condiții, cum ar fi regulile de conduită, plătirea banilor, compensarea victimei sau *probațiunea*."

Recomandarea Nr. R (92) 16 a Comitetului de Miniștri al CE către statele membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate⁸

menționează: "...Considerând că aceste sancțiuni și măsuri constituie *mijloace importante de luptă împotriva criminalității și că ele evită efectele negative ale închisorii...*" și reiterează în preambul *necesitatea de protecție a victimei, a societății, dar și luarea în considerație a intereselor infractorului*. Astfel, aplicarea sancțiunilor și măsurilor în comunitate "...trebuie să vizeze menținerea unui echilibru necesar și de dorit, pe de o parte, între exigențele apărării societății în dublul său aspect de protecție a ordinii publice și de aplicare a normelor vizând să repare prejudiciul cauzat victimelor, și, pe de altă parte, indispensabila luare în considerare a nevoilor delincventului în condițiile inserției sociale". **Regula 23** stipulează: "Natura, conținutul și metodele de executare a sancțiunilor și măsurilor aplicate în comunitate nu trebuie să pună în pericol viața privată sau demnitatea delincvenților sau a familiei lor, nici să conducă la hărțuire. De asemenea, ele nu trebuie să ducă la atingerea respectului față de sine însuși, a legăturilor familiale și cu comunitatea și a capacității delincvenților de a fi parte integrantă a societății. Vor trebui adoptate garanții pentru a-i proteja de orice insultă și de orice curiozitate sau publicitate inoportune." Din reguli pot fi deduse mai multe repere de activitate ale consilierului de probațiune:

Regula 24. Toate instrucțiunile luate de autoritatea de executare și în particular cele legate de exigențele privind controlul trebuie să fie practice, precise și limitate la ceea ce este necesar executării efective a sancțiunii sau a măsurii.

Regula 26. Natura, conținutul și metodele de executare ale unei sancțiuni sau ale unei măsuri aplicate în comunitate nu trebuie să producă daune fizice sau mentale.

Regula 30. Impunerea și executarea sancțiunilor și măsurilor aplicate în comunitate trebuie să urmărească scopul de a dezvolta la delincvent sensul responsabilităților sale față de societate și în special față de victimă sau de victime.

Regula 32. Toate condițiile sau obligațiile pe care trebuie să le observe un delincvent care face obiectul unei sancțiuni sau măsuri aplicate în comunitate trebuie să fie determinate ținând cont atât de *nevoile sale individuale* care au legătură cu executarea, posibilitățile și drepturile sale, cât și de *responsabilitățile sale sociale*.

Regula 33. Independent de documentul care formulează sancțiunea sau măsura aplicată în comunitate, *delincventul trebuie, înainte de a începe executarea, să fie informat, dacă este cazul în scris, într-o manieră clară și în limba pe care o înțelege, despre natura acestei sancțiuni sau măsuri și despre scopul urmărit ca și despre condițiile sau obligațiile care trebuie respectate*.

8. Adoptată de Comitetul de Miniștri în 19 octombrie 1992 cu ocazia celei de a 482-a reuniune a Delegațiilor de Miniștri.

Regula 34. Dat fiind faptul că punerea în aplicare a unei sancțiuni sau măsuri aplicate în comunitate trebuie să fie concepută în *maniera de a obține cooperarea unui delincvent* și de a-i face să înțeleagă sancțiunea ca pe o reacție echilibrată și rezonabilă la infracțiunea comisă, el trebuie în aceeași măsură să *participe la procesul de luare de decizii în materie de executare*.

Regula 45. Intervenția autorităților însărcinate cu executarea sancțiunilor și măsurilor aplicate în comunitate trebuie să fie înlocuită de toate resursele utile din comunitate cu scopul de a le procura acestor autorități unele mijloace adaptate pentru a răspunde nevoilor delincvenților și pentru a le menține drepturile. În acest ultim scop va trebui să *recurgem cel mai curând posibil la participarea organizațiilor și persoanelor individuale din comunitate*.

Regula 46. *Participarea comunitară trebuie utilizată cu scopul de a permite delincvenților să dezvolte legături reale cu comunitatea, de a-i face conștienți de interesul pe care comunitatea li-l arată și de a lărgi posibilitățile de contacte și de sprijin.*

Regula 49. Recurgerea la persoane individuale din comunitate nu trebuie să fie considerată ca un substituit al muncii pe care ar trebui s-o efectueze personalul profesional.

Regula 58. Delincventul trebuie să aibă dreptul să facă observații verbale sau scrise înaintea oricărei decizii privind executarea unei sancțiuni sau măsuri aplicate în comunitate. *Autoritatea de executare trebuie să-i garanteze delincventului, în caz de conflict sau de criză, posibilitatea de a intra în contact într-un răstimp minim cu un membru al personalului profesional care exercită o funcție de răspundere.*

Regula 60, 61. Autoritatea de execuție întocmește un dosar individual pentru fiecare delincvent. Acest dosar trebuie ținut la zi, îndeosebi cu scopul de a permite întocmirea oricărui raport util în vederea observării de către delincvent a condițiilor sau obligațiilor pe care le incumbă cu titlu de sancțiune sau de măsură. Informațiile conținute în dosarul individual nu vor trebui să cuprindă decât *aspectele care interesează sancțiunea sau măsura pronunțată și punerea ei în aplicare*. Ele vor trebui să fie cât se poate de obiective și viabile.

Regula 67. Sarcinile încredințate delincvenților care efectuează o muncă pentru comunitate nu trebuie să fie lipsite de interes, ci să fie *socialmente utile și semnificative, și trebuie să le permită dezvoltarea pe cât posibil a aptitudinilor lor*; aceste lucrări nu trebuie să fie executate într-un scop lucrativ.

Regula 70. Executarea de sancțiuni și măsuri aplicate în comunitate trebuie să se bazeze pe gestionarea de *programe individualizate* și pe dezvoltarea de relații corespunzătoare de muncă între delincvent, persoana care-l are în grijă, precum și celelalte organizații comunitare sau persoane individuale din comunitate.

Regula 71. Metodele de lucru puse în aplicare pentru a executa sancțiunile și măsurile aplicate în comunitate vor fi *adaptate fiecărui caz în particular*. Autoritățile și personalul de executare vor dispune în acest scop de o latitudine suficientă pentru ca să se întâmple astfel, *fără a se produce grave inegalități de tratament*.

Regula 72. *Atunci când este identificată o nevoie individuală necesară executării sancțiunii sau măsurii trebuie furnizat un ajutor personal, social sau material la nivelul calității recunoscute.*

Regula 74. Activitățile de control vor fi exercitate doar în limitele în care ele sunt necesare pentru o strictă executare a sancțiunii sau a măsurii aplicate în comunitate și *bazate pe principiul intervenției minime*. Ele vor fi proporționate în funcție de această sancțiune sau măsură și limitate la scopurile care îi sunt atribuite.

Regula 76. *La începutul punerii în aplicare a unei sancțiuni sau măsuri aplicate în comunitate, delincventul trebuie să-și poată explica conținutul măsurii și ceea ce se așteaptă de la el. El trebuie să fie informat, de asemenea, despre consecințele nerespectării condițiilor și obligațiilor enunțate în decizie și a regulilor în aplicarea cărora va putea fi trimis în fața autorității de decizie, ținându-se cont de neexecutarea sau executarea neadecvată a sancțiunii sau a măsurii.*

Regula 80. *Orice nerespectare semnificativă cu privire la condițiile sau obligațiile fixate printr-o sancțiune sau măsură aplicată în comunitate trebuie neîntârziat să fie semnalată în scris autorității de decizie de către autoritatea de execuție.*

Regula 88. *Autoritatea de decizie ar trebui să poată pune capăt, înainte de termen, unei sancțiuni sau măsuri aplicată în comunitate, atunci când s-a stabilit că delincventul a respectat condițiile și obligațiile fixate, și din momentul în care nu se mai dovedește necesară menținerea lor pentru a se atinge scopul acestei sancțiuni sau măsuri.*

Recomandarea 22 (2002) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare⁹ menționează că trebuie prevăzut un număr suficient de sancțiuni și măsuri comunitare adecvat variate, dintre care următoarele exemple:

- *alternative la detențiunea înaintea procesului*, cum ar fi condiția ca un infractor suspectat să locuiască la o adresă specificată, să fie supravegheat și asistat de o agenție specificată de o autoritate judecătorească;
- *eliberarea condiționată ca o sancțiune independentă* impusă fără pronunțarea unei sentințe de pedeapsă cu închisoarea;
- *suspendarea aplicării unei sentințe de pedeapsă cu închisoarea în condiții impuse*;
- *muncă în folosul comunității* (de exemplu, muncă neplătită în folosul comunității);
- *compensarea/despăgubirea victimei/medierea victimă-infractor*;
- *dispoziții de tratament pentru infractorii care abuzează de droguri sau de alcool și pentru cei care suferă de o tulburare psihică care este legată de comportamentul lor infracțional*;
- *supravegherea sporită a anumitor categorii de infractori*;
- *limitarea libertății de deplasare*, de exemplu prin ordine de interdicție sau monitorizare electronică impusă cu respectarea normelor 23 și 55 ale normelor europene;
- *eliberarea condiționată din închisoare urmată de supraveghere*.

Reintegrarea în comunitate fiind un scop important al sancțiunilor și măsurilor comunitare, serviciile de aplicare trebuie să coopereze activ cu comunitățile locale, de exemplu, implicând persoane alese din cadrul comunității în supravegherea infractorilor sau colaborând la programele locale de prevenire a infracționalității. Programele și intervențiile pentru reintegrarea infractorilor trebuie să se bazeze pe metode variate. La conceperea programelor și intervențiilor, în contextul sancțiunilor și măsurilor comunitare, *trebuie acordată o atenție specială impactului lor probabil asupra infractorilor*, mai ales în ceea ce privește:

- *abilități de bază* (de exemplu, capacitatea de a citi și socoti, de a rezolva probleme, de a se descurca în relațiile personale și familiale, comportament pro-social);
- *nivelul educațional și situația ocupațională*;
- *posibila dependență de droguri, alcool, medicamente și*
- *adaptarea orientată spre comunitate*.

9. Adoptată de Comitetul de Miniștri pe 29 noiembrie 2000 la a 731-a întâlnire a reprezentanților miniștrilor.

Distribuirea infractorilor la programe și intervenții specifice trebuie să se ghideze după criterii specifice, cum ar fi capacitatea lor de a răspunde intervenției, pericolul pe care se presupune că îl reprezintă pentru public și/sau pentru personalul responsabil de program sau intervenție și factorii personali sau sociali care se leagă de probabilitatea de a recidiva. În acest scop, trebuie dezvoltate și folosite metode sigure de evaluare care să permită această distribuie. Trebuie puse la dispoziția autorităților/persoanelor interesate informații despre aceste proceduri.

Trebuie acordată o atenție specială dezvoltării unor programe și intervenții pentru infractori care au recidivat cu infracțiuni grave sau care sunt de așteptat să o facă. În lumina recentelor descoperiri ale cercetărilor, aceste programe și intervenții ar trebui să folosească mai ales metode comportamentale cognitive, de exemplu, învățarea infractorilor să se gândească la implicațiile comportamentului lor infracțional, sporirea conștiinței lor de sine și a autocontrolului, recunoașterea și evitarea situațiilor care precedă acte infracționale și oferirea posibilității de a exersa comportamentul pro-social.

Recomandarea Rec (2006) 13 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei către statele membre cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv condițiile de desfășurare și măsuri de protecție împotriva abuzului¹⁰ subliniază, „...necesitatea asigurării că cercetarea în stare de arest preventiv este totdeauna excepțională și justificată...”

Diversitatea prevederilor referitoare la probațiune nu se limitează la cele prezentate anterior. Principiile de bază și valorile probațiunii fixate în actele internaționale au stat la baza inițierii și dezvoltării serviciului de probațiune al Republicii Moldova, reflectându-se și în Legea cu privire la probațiune.

10. Adoptată de către Comitetul de Miniștri la 27 septembrie 2006 la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniștrilor.

Principiile și instituția probațiunii în legislația Republicii Moldova

Legislația Republicii Moldova conține multiple prevederi în domeniul probațiunii. În continuare sunt menționate principalele dintre acestea.

I. CODUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA¹

Articolul 2. Scopul legii penale

(1) Legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orînduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a Republicii Moldova, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept.

(2) Legea penală are, de asemenea, drept scop *prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni*.

Articolul 4. Principiul umanismului

(1) Întreaga reglementare juridică are menirea să apere, în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia.

(2) Legea penală *nu urmărește scopul de a cauza suferințe fizice sau de a leza demnitatea omului*. Nimeni nu poate fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 7. Principiul individualizării răspunderii penale și pedepsei penale

(1) *La aplicarea legii penale se ține cont de caracterul și gradul prejudiciabil al infracțiunii săvîrșite, de persoana celui vinovat și de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea penală.*

(2) Nimeni nu poate fi supus de două ori urmăririi penale și pedepsei penale pentru una și aceeași faptă.

Articolul 53. Liberarea de răspundere penală

Persoana care a săvîrșit o faptă ce conține semnele componenței de infracțiune *poate fi liberată de răspundere penală* de către procuror în cadrul urmăririi penale și de către instanța de judecată la judecarea cauzei *în cazurile:*

- a) *minorilor;*
- b) *tragerii la răspundere administrativă;*
- c) *renunțării de bună voie la săvîrșirea infracțiunii;*
- d) *căinței active;*
- e) *schimbării situației;*
- f) *liberării condiționate;*
- g) *prescripției de tragere la răspundere penală.*

Articolul 54. Liberarea de răspundere penală a minorilor

(1) Persoana în vîrstă de pînă la 18 ani care a săvîrșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale *dacă s-a constatat că corectarea ei este posibilă fără a fi supusă răspunderii penale.*

1. Publicat : 13.09.2002 în Monitorul Oficial Nr. 128-129, art. Nr. 1012. Data intrării în vigoare : 12.06.2003.

(2) Persoanelor liberate de răspundere penală, în conformitate cu alin.(1), li se pot aplica măsurile de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art.104.

Articolul 59. Liberarea condiționată de răspundere penală

În privința persoanei puse sub învinuire pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, care își recunoaște vinovăția și nu prezintă pericol social, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspundere penală în conformitate cu procedura penală, dacă corectarea acestei persoane este posibilă fără aplicarea unei pedepse penale.

Articolul 61. Noțiunea și scopul pedepsei penale

(1) Pedepsa penală este o măsură de constrângere statală și un mijloc de corectare și reeducare a condamnatului ce se aplică de instanțele de judecată, în numele legii, persoanelor care au săvârșit infracțiuni, cauzând anumite lipsuri și restricții drepturilor lor.

(2) *Pedepsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni atât din partea condamnaților, cât și a altor persoane. Executarea pedepsei nu trebuie să cauzeze suferințe fizice și nici să înjosească demnitatea persoanei condamnate.*

Articolul 62. Categoriile pedepselor aplicate persoanelor fizice

(1) Persoanelor fizice care au săvârșit infracțiuni li se pot aplica următoarele pedepse:

- a) amendă;
- b) privare de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate;
- c) retragere a gradului militar, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat;
- d) *munca neremunerată în folosul comunității;*
- f) închisoare;
- g) detențiune pe viață.

(2) Închisoarea și detențiunea pe viață se aplică numai în calitate de pedepse principale.

(3) *Munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată ca pedeapsă principală sau în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei - în calitate de obligație pentru perioada termenului de probă.*

(4) Amenda, privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate se aplică atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare.

(5) Retragerea gradului militar, a unui titlu special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat se aplică numai în calitate de pedeapsă complementară.

Articolul 67. Munca neremunerată în folosul comunității

(1) *Munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale.*

(1¹) În cazul militarilor în termen și militarilor cu termen redus, munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnaților în timpul liber de ședințe, stabilite în conformitate cu cerințele regulamentelor militare, la muncă, determinată de comandantul unității militare.

(2) *Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 60 la 240 de ore și este executată de la 2 la 4 ore pe zi.*

(3) *În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la munca neremunerată în folosul comunității, ea se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o zi de închisoare pentru 2*

ore de muncă neremunerată în folosul comunității. În acest caz, termenul închisorii poate fi mai mic de 6 luni.

(4) Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor recunoscute ca invalizi de gradele I și II, militarilor prin contract, femeilor gravide, femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, persoanelor care nu au atins vîrsta de 16 ani și persoanelor care au atins vîrsta de pensionare.

(5) Munca neremunerată în folosul comunității va fi prestată timp de cel mult 18 luni, timp care se calculează de la data rămîinerii definitive a hotărîrii judecătorești.

(6) Militarii în termen și militarii cu termen redus condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității execută această pedeapsă în unitatea militară.

Articolul 75. Criteriile generale de individualizare a pedepsei

(1) Persoanei recunoscute vinovate de săvîrșirea unei infracțiuni i se aplică o pedeapsă echitabilă în limitele fixate în Partea specială a prezentului cod și în strictă conformitate cu dispozițiile Părții generale a prezentului cod. *La stabilirea categoriei și termenului pedepsei, instanța de judecată ține cont de gravitatea infracțiunii săvîrșite, de motivul acesteia, de persoana celui vinovat, de circumstanțele cauzei care atenuează ori agravează răspunderea, de influența pedepsei aplicate asupra corectării și reeducării vinovatului, precum și de condițiile de viață ale familiei acestuia.*

(2) O pedeapsă mai aspră, din numărul celor alternative prevăzute pentru săvîrșirea infracțiunii, se stabilește numai în cazul în care o pedeapsă mai blîndă, din numărul celor menționate, nu va asigura atingerea scopului pedepsei.

(3) Pentru săvîrșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, pedeapsa se aplică minorului numai dacă se apreciază că luarea măsurii cu caracter educativ nu este suficientă pentru corectarea minorului.

Articolul 76. Circumstanțele atenuante

La stabilirea pedepsei se consideră circumstanțe atenuante:

- a) săvîrșirea pentru prima dată a unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;
- b) săvîrșirea infracțiunii de către un minor;
- c) săvîrșirea infracțiunii de către o femeie gravidă;
- d) prezența copiilor minori în familia vinovatului;
- e) săvîrșirea infracțiunii ca urmare a unui concurs de împrejurări grele de ordin personal sau familial ori din motive de compătimire;
- f) preîntîmpinarea de către vinovat a urmărilor prejudiciabile ale infracțiunii săvîrșite, repararea benevolă a pagubei pricinuite sau înlăturarea daunei cauzate;
- g) căința sinceră sau autodenunțarea;
- h) contribuirea activă la descoperirea infracțiunii sau la arestarea infractorilor;
- i) acțiunile ilegale sau imorale ale victimei, dacă ele au provocat infracțiunea;
- j) alte împrejurări.

Articolul 89. Noțiunea și categoriile liberării de pedeapsa penală

(1) Prin liberare de pedeapsa penală se înțelege eliberarea persoanei care a săvîrșit o infracțiune de la executarea reală, parțială sau totală, a pedepsei penale pronunțate prin hotărîre a instanței de judecată.

(2) Liberarea de pedeapsa penală se efectuează prin:

- a) condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei;
- b) liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen;
- c) înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă;
- d) liberarea de pedeapsă a minorilor;

- e) liberarea de pedeapsă datorită schimbării situației;
- f) liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave;
- g) amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani.

Articolul 90. Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei

(1) Dacă, la stabilirea pedepsei cu închisoare pe un termen de cel mult 5 ani pentru infracțiunile săvîrșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvîrșite din imprudență, *instanța de judecată, ținînd cont de circumstanțele cauzei și de persoana celui vinovat*, va ajunge la concluzia că nu este rațional ca acesta să execute pedeapsa stabilită, ea poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei aplicate vinovatului, indicînd numai decît în hotărîre motivele condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei și termenul de probă. În acest caz, instanța de judecată dispune neexecutarea pedepsei aplicate dacă, în termenul de probă pe care l-a fixat, condamnatul nu va săvîrși o nouă infracțiune și, prin comportare exemplară și muncă cinstită, va îndreptăți încrederea ce i s-a acordat. Controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea condiționată a executării pedepsei îl exercită organele competente, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv.

(2) *Termenul de probă se stabilește de instanța de judecată în limitele de la 1 an la 5 ani.*

(3) În cazul condamnării pentru o infracțiune prin care s-au cauzat daune, instanța de judecată poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei cu condiția că daunele au fost integral reparate pînă la pronunțarea hotărîrii judecătorești. Condiția reparării integrale a daunei nu este obligatorie în cazul condamnării minorilor sau a femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani.

(4) Persoanelor care au săvîrșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în cazul recidivei, condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu se aplică.

(5) În caz de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, pot fi stabilite pedepse complementare.

(6) *Aplicînd condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat:*

- a) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțămîntul organului competent;
- b) să nu frecventeze anumite locuri;
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;
- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;
- e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță.

(7) În decursul termenului de probă, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate anula, în întregime sau parțial, obligațiile stabilite anterior condamnatului ori adăuga altele noi.

(8) Dacă, după expirarea a cel puțin jumătate din termenul de probă, condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei a avut o comportare corectă și exemplară, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale.

(9) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în decursul termenului de probă, încalcă în mod sistematic obligațiile stabilite sau ordinea

publică, fiind supus răspunderii administrative, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei și la trimiterea condamnatului pentru a executa pedeapsa stabilită prin hotărârea instanței de judecată.

(10) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în termenul de probă o nouă infracțiune intenționată, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art.85.

(11) În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în termenul de probă o infracțiune din imprudență sau o infracțiune intenționată mai puțin gravă, problema anulării sau menținerii condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se soluționează de către instanța de judecată.

Articolul 91. Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen

(1) Persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare, care au reparat integral daunele cauzate de infracțiunea pentru care sînt condamnate, care au participat la executarea și care nu au refuzat executarea, în conformitate cu prevederile art.253 din Codul de executare, a muncilor remunerate sau neremunerate de îngrijire sau amenajare a penitenciarului și a teritoriului, de îmbunătățire a condițiilor de trai și medico-sanitare de detenție li se poate aplica liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen dacă instanța de judecată va considera posibilă corectarea condamnatului fără executarea deplină a pedepsei. Totodată, persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, și de pedeapsa complementară.

(2) *Aplicînd liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, instanța de judecată îl poate obliga pe condamnat să îndeplinească obligațiile prevăzute la art.90 alin.(6) în termenul de pedeapsă rămas neexecutat.*

(3) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen se aplică condamnaților de către instanța de judecată de la locul de executare a pedepsei, în baza propunerii organului care exercită controlul asupra executării pedepsei.

(4) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată dacă condamnatul, care la momentul săvîrșirii infracțiunii a atins vîrsta de 18 ani, a executat efectiv:

a) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;

b) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni grave;

c) cel puțin trei pătrimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave, precum și din pedeapsa aplicată persoanei anterior liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen, dacă liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen a fost anulată în condițiile alin.(8).

(5) Persoana care execută pedeapsa detențiunii pe viață poate fi liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen dacă instanța de judecată va considera că nu mai există necesitatea executării de mai departe a pedepsei și dacă această persoană a executat efectiv cel puțin 35 de ani de închisoare.

(6) Liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen poate fi aplicată minorilor dacă aceștia au executat efectiv:

a) cel puțin o treime din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvîrșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave;

b) cel puțin jumătate din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni grave;

c) cel puțin două treimi din termenul de pedeapsă stabilit pentru săvârșirea unei infracțiuni deosebit de grave sau excepțional de grave.

(7) *Controlul asupra comportării celor liberați condiționat de pedeapsă înainte de termen îl exercită organele competente, iar asupra comportării militarilor – comandamentul militar respectiv.*

(8) Dacă, în termenul de pedeapsă rămas neexecutat:

a) condamnatul încalcă ordinea publică, pentru care fapt i-a fost aplicată o sancțiune administrativă, sau se eschivează cu premeditare de la îndeplinirea obligațiilor stabilite de instanța de judecată la aplicarea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, instanța de judecată, la propunerea organului indicat la alin.(7), poate pronunța o încheiere cu privire la anularea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen și la trimiterea condamnatului pentru a executa termenul de pedeapsă neexecutat;

b) condamnatul săvârșește din imprudență o nouă infracțiune, anularea sau menținerea liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen se decide de instanța de judecată;

c) condamnatul săvârșește cu intenție o nouă infracțiune, instanța de judecată îi stabilește pedeapsa în condițiile art.85. În același mod se aplică pedeapsa și în cazul săvârșirii unei noi infracțiuni din imprudență dacă instanța de judecată anulează liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen.

Articolul 92. Înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă

(1) În privința persoanelor care execută pedeapsa cu închisoare pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, instanța de judecată, ținând cont de comportarea lor în timpul executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blândă. Totodată, persoana poate fi liberată, în întregime sau parțial, de la pedeapsa complementară.

(2) Înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă poate fi aplicată numai după ce condamnatul a executat efectiv cel puțin o treime din termenul de pedeapsă.

(3) La înlocuirea părții neexecutate a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă, instanța de judecată poate alege orice pedeapsă mai blândă, din cele specificate la art.62, în limitele prevăzute pentru fiecare categorie de pedepse.

Articolul 93. Liberarea de pedeapsă a minorilor

(1) Minorii condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave pot fi liberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se va constata că scopurile pedepsei pot fi atinse *prin internarea lor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare*, precum și prin aplicarea altor măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art.104.

(2) Internarea minorilor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare se stabilește de către instanța de judecată pe un termen de pînă la atingerea majoratului. Prelungirea termenului de aflare a persoanei în aceste instituții după atingerea vârstei de 18 ani este permisă numai pînă la absolvirea unei școli de cultură generală sau de meserii.

Articolul 95. Liberarea de la executarea pedepsei a persoanelor grav bolnave

(1) Persoana care, în timpul executării pedepsei, s-a îmbolnăvit de o boală psihică, ce o lipsește de posibilitatea de a-și da seama de acțiunile sale sau de a le dirija, este liberată de executarea pedepsei. Acestei persoane instanța de judecată îi poate aplica măsuri de constrângere cu caracter medical.

(2) Persoana care, după săvârșirea infracțiunii sau în timpul executării pedepsei, s-a îmbolnăvit de o boală gravă, alta decât cea specificată la alin.(1), ce împiedică executarea pedepsei, poate fi liberată de executarea pedepsei de către instanța de judecată.

(3) Militarul aflat într-o unitate militară disciplinară se liberează de executarea ulterioară a pedepsei dacă s-a îmbolnăvit de o boală care îl face inapt pentru serviciul militar. *Partea neexecutată a pedepsei poate fi înlocuită cu o pedeapsă mai blândă.*

(4) Persoanele menționate la alin.(1) și (2), în cazul însănătoșirii lor, pot fi supuse pedepsei dacă nu au expirat termenele prescripției prevăzute la art.60 și 97.

Articolul 96. Amânarea executării pedepsei pentru femei gravide și femei care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani

(1) Femeilor condamnate gravide și celor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, cu excepția celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei, instanța de judecată le poate amîna executarea pedepsei pînă la atingerea de către copil a vîrstei de 8 ani.

(2) În cazul în care vreuna din persoanele condamnate, menționate la alin.(1), a renunțat la copil sau continuă să se eschiveze de la educarea lui după avertismentul făcut de organul care exercită controlul asupra comportamentului condamnatei față de care executarea pedepsei a fost amînată, instanța de judecată, la propunerea organului nominalizat, poate să anuleze amînarea executării pedepsei și să trimită condamnată pentru executarea pedepsei la locul stabilit în hotărîrea judecătorească.

(3) La atingerea de către copil a vîrstei de 8 ani, instanța de judecată:

- a) liberează condamnată de executarea părții neexecutate a pedepsei;
- b) înlocuiește partea neexecutată a pedepsei cu o pedeapsă mai blîndă;
- c) trimite condamnată în instituția corespunzătoare pentru executarea părții neexecutate a pedepsei.

(4) Dacă în perioada amînării executării pedepsei condamnată săvîrșește o nouă infracțiune, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art.85.

II. CODUL DE PROCEDURĂ PENALĂ AL REPUBLICII MOLDOVA²

Articolul 1. Noțiunea și scopul procesului penal

(1) Procesul penal reprezintă activitatea organelor de urmărire penală și a instanțelor judecătorești cu participarea părților în proces și a altor persoane, desfășurată în conformitate cu prevederile prezentului cod.

(2) Procesul penal are ca scop protejarea persoanei, societății și statului de infracțiuni, precum și protejarea persoanei și societății de faptele ilegale ale persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor presupuse sau săvârșite, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

(3) Organele de urmărire penală și instanțele judecătorești în cursul procesului sînt obligate să activeze în așa mod încît nici o persoană să nu fie neîntemeiat bănuită, învinuită sau condamnată și ca nici o persoană să nu fie supusă în mod arbitrar sau fără necesitate măsurilor procesuale de constrîngere.

Articolul 87. Specialistul

(1) Specialistul este persoana chemată pentru a participa la efectuarea unei acțiuni procesuale în cazurile prevăzute de prezentul cod, care nu este interesată în rezultatele procesului penal. Cererea organului de urmărire penală sau a instanței cu privire la chemarea specialistului este obligatorie pentru conducătorul întreprinderii, instituției sau organizației în care activează specialistul.

(2) Specialistul trebuie să posede suficiente cunoștințe și deprinderi speciale pentru acordarea ajutorului necesar organului de urmărire penală sau instanței. Opinia expusă de specialist nu substituie concluzia expertului.

(3) Specialistul nu poate fi numit sau în alt mod implicat în procesul penal ca specialist în probleme juridice.

(4) Înainte de începerea acțiunii procesuale la care participă specialistul, organul de urmărire penală sau instanța stabilește identitatea și competența specialistului, domiciliul lui, precum și în ce relații se află el cu persoanele care participă la acțiunea respectivă, îi explică drepturile și obligațiile și îl previne de răspunderea pentru refuzul sau eschivarea de a-și îndeplini obligațiile. Aceasta se consemnează în procesul-verbal al acțiunii respective și se certifică prin semnătura specialistului.

(5) Specialistul este obligat:

1) să se prezinte la chemarea organului de urmărire penală sau a instanței;

2) să prezinte organului de urmărire penală documentele ce confirmă calificarea lui de specialist respectiv, să-și aprecieze obiectiv capacitatea sa de a acorda ajutorul necesar ca specialist;

3) să comunice, la cererea organului de urmărire penală, a instanței sau părților, despre experiența sa în domeniu și despre relațiile sale cu persoanele participante în cauza penală respectivă;

4) să se afle la locul efectuării acțiunii procesuale sau în ședința de judecată atîta timp cît este necesar de a asigura acordarea ajutorului ca specialist și să nu părăsească fără permisiune locul efectuării acțiunii procesuale respective sau ședința de judecată;

2. Publicat : 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110. Data intrării în vigoare : 12.06.2003.

5) să aplice toate cunoștințele și deprinderile sale speciale pentru acordarea de ajutor organului care efectuează acțiunea procesuală la descoperirea, fixarea sau excluderea probelor, la aplicarea mijloacelor tehnice și a programelor computerizate, la formularea întrebărilor pentru expert, să dea explicații referitor la problemele ce țin de competența sa profesională;

6) să facă concluzii de constatare tehnico-științifică sau medico-legală;

7) să se supună dispozițiilor legale ale organului de urmărire penală;

8) să respecte ordinea stabilită în ședința de judecată;

9) să confirme, prin semnătură, mersul, conținutul și rezultatele acțiunii procesuale la care a participat, precum și caracterul complet și exact al înscrisurilor în procesul-verbal al acțiunii respective;

10) să nu divulge circumstanțele și datele care i-au devenit cunoscute în urma efectuării acțiunii procesuale, inclusiv circumstanțele ce se referă la inviolabilitatea vieții private, de familie, precum și cele care constituie secret de stat, de serviciu, comercial sau alt secret ocrotit de lege.

(6) Pentru prezentarea cu bună știință a unei concluzii false, specialistul poartă răspundere în conformitate cu art.312 din Codul penal.

(7) Specialistul are dreptul:

1) să ia cunoștință, cu permisiunea organului de urmărire penală sau a instanței, de materialele cauzei și să pună întrebări participanților la acțiunea procesuală respectivă pentru a formula o concluzie adecvată, să ceară completarea materialelor și datelor puse la dispoziție pentru darea concluziei;

2) să-i atenționeze pe cei prezenți asupra circumstanțelor legate de descoperirea, ridicarea și păstrarea obiectelor și documentelor respective, asupra aplicării mijloacelor tehnice și programelor computerizate, să dea explicații referitor la chestiunile ce țin de competența sa profesională;

3) să facă obiecții, care vor fi incluse în procesul-verbal al acțiunii procesuale respective, referitor la descoperirea, ridicarea și păstrarea obiectelor, precum și să dea alte explicații conform competenței sale profesionale;

4) să ia cunoștință de procesele-verbale ale acțiunilor la care a participat și să ceară completarea lor sau includerea obiecțiilor sale în procesul-verbal respectiv;

5) să ceară compensarea cheltuielilor suportate în cauza penală și repararea prejudiciului cauzat de acțiunile nelegitime ale organului de urmărire penală sau ale instanței;

6) să primească recompensă pentru lucrul efectuat.

(8) Specialistul are și alte drepturi și obligații prevăzute de prezentul cod.

(9) Recuzarea specialistului se face în condițiile prevăzute pentru recuzarea interpretului, traducătorului conform prevederilor art.33, care se aplică în mod corespunzător.

Articolul 96. Circumstanțele care urmează să fie dovedite în procesul penal

(1) În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale trebuie să se dovedească:

1) faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii, precum și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei;

2) *circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului;*

3) *datele personale care caracterizează inculpatul și victima;*

4) caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune;

5) existența bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârșirea infracțiunii sau dobândite prin infracțiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise;

6) *toate circumstanțele relevante la stabilirea pedepsei.*

(2) Concomitent cu circumstanțele care urmează să fie dovedite în procesul penal, trebuie să fie descoperite *cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.*

Articolul 157. Documente

(1) Constituie mijloc material de probă documentele în orice formă (scrisă, audio, video, electronică etc.) care provin de la persoane oficiale fizice sau juridice dacă în ele *sînt expuse ori adevărate circumstanțe care au importanță pentru cauză.*

(2) Documentele se anexează, prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței, la materialele dosarului și se păstrează atîta timp cît se păstrează dosarul respectiv. În cazul în care documentele în original sînt necesare pentru evidență, rapoarte sau în alte scopuri legale, acestea pot fi restituite deținătorilor, dacă este posibil fără a afecta cauza, copiile de pe acestea păstrîndu-se în dosar.

(3) Documentele se prezintă de către persoanele fizice și juridice la demersul organului de urmărire penală făcut din oficiu sau la cererea altor participanți la proces ori la demersul instanței făcut la cererea părților, precum și de către părți în cadrul urmăririi penale sau în procesul judecării cauzei.

(4) În cazurile în care documentele conțin cel puțin unul din elementele menționate în art.158, acestea se recunosc drept corpuri delictive.

Articolul 176. Temeiurile pentru aplicarea măsurilor preventive

(1) Măsurile preventive pot fi aplicate de către procuror, din oficiu ori la propunerea organului de urmărire penală, sau, după caz, de către instanța de judecată numai în cazurile în care există suficiente temeiuri rezonabile de a presupune că bănuitul, învinuitul, inculpatul ar putea să se ascundă de organul de urmărire penală sau de instanță, să împiedice stabilirea adevărului în procesul penal ori să săvîrșească alte infracțiuni, de asemenea ele pot fi aplicate de către instanță pentru asigurarea executării sentinței.

(2) Arestarea preventivă și măsurile preventive de alternativă arestării se aplică numai în cazurile existenței unei bănuieli rezonabile privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mare de 2 ani, iar în cazul existenței unei bănuieli rezonabile privind săvîrșirea unei infracțiuni pentru care legea prevede pedeapsă privativă de libertate pe un termen mai mic de 2 ani, ele se aplică dacă învinuitul, inculpatul a comis cel puțin una din acțiunile menționate în alin.(1).

(3) La soluționarea chestiunii privind necesitatea aplicării măsurii preventive respective, organul de urmărire penală și instanța de judecată vor lua în considerare următoarele criterii complementare:

- 1) caracterul și gradul prejudiciabil al faptei incriminate;
- 2) *persoana bănuitalui, învinuitului, inculpatului;*
- 3) *vîrsta și starea sănătății lui;*
- 4) *ocupația lui;*
- 5) *situația familială și prezența persoanelor întreținute;*
- 6) *starea lui materială;*
- 7) *prezența unui loc permanent de trai;*
- 8) alte circumstanțe esențiale.

(4) În cazul în care lipsesc temeiuri pentru aplicarea unei măsuri preventive față de bănuț, învinuit, inculpat, de la el se ia obligația în scris de a se prezenta la citarea organului de urmărire penală sau a instanței și de a le informa despre schimbarea domiciliului.

Articolul 385. Chestiunile pe care trebuie să le soluționeze instanța de judecată la adoptarea sentinței

(1) La adoptarea sentinței, instanța de judecată soluționează următoarele chestiuni în următoarea consecutivitate:

- 1) dacă a avut loc fapta de săvârșirea căreia este învinuit inculpatul;
- 2) dacă această faptă a fost săvârșită de inculpat;
- 3) dacă fapta întrunește elementele infracțiunii și de care anume lege penală este prevăzută ea;
- 4) dacă inculpatul este vinovat de săvârșirea acestei infracțiuni;
- 5) dacă inculpatul trebuie să fie pedepsit pentru infracțiunea săvârșită;
- 6) dacă există circumstanțe care atenuează sau agravează răspunderea inculpatului și care anume;

7) *ce măsură de pedeapsă urmează să fie stabilită inculpatului, luând în considerare și recomandările serviciului de resocializare, dacă o asemenea anchetă a fost efectuată;*

8) dacă măsura de pedeapsă stabilită inculpatului trebuie să fie executată de inculpat sau nu;

- 9) tipul penitenciarului în care urmează să execute pedeapsa închisorii;
- 10) dacă trebuie admisă acțiunea civilă, în folosul cui și în ce sumă;
- 11) dacă trebuie reparată paguba materială atunci cînd nu a fost intentată acțiunea civilă;

- 12) dacă urmează să fie ridicat sechestrul asupra bunurilor;
- 13) ce trebuie să se facă cu corpurile delict;
- 14) cine și în ce proporție trebuie obligat să plătească cheltuielile judiciare;
- 15) dacă urmează să fie revocată, înlocuită sau aplicată o măsură preventivă în privința inculpatului;

16) dacă în privința inculpatului recunoscut vinovat de comiterea infracțiunii urmează să fie aplicat tratament medical forțat de alcoolism sau narcomanie.

(2) Dacă inculpatul este învinuit de săvârșirea mai multor infracțiuni, instanța soluționează chestiunile arătate în alin.(1) pct.1)-13) pentru fiecare infracțiune în parte.

(3) Dacă de săvârșirea infracțiunii sînt învinuiți mai mulți inculpați, instanța soluționează chestiunile prevăzute în alin.(1) referitor la fiecare inculpat în parte.

(4) Dacă, în cursul urmăririi penale sau judecării cauzei, s-au constatat încălcări ale drepturilor inculpatului, precum și s-a stabilit din vina cui au fost comise aceste încălcări, instanța examinează posibilitatea reducerii pedepsei inculpatului drept recompensă pentru aceste încălcări.

Articolul 469. Chestiunile care urmează să fie soluționate de către instanță la executarea pedepsei

(1) La executarea pedepsei, instanța de judecată soluționează chestiunile cu privire la schimbările în executarea unor hotărîri, și anume:

- 1) *liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art.91 din Codul Penal);*
- 2) *înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă (art.92 din Codul Penal);*

3) liberarea de la executarea pedepsei penale a persoanelor grav bolnave (art.95 din Codul Penal);

4) amânarea executării pedepsei pentru femeile gravide și femeile care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani (art.96 din Codul Penal), anularea amînării executării pedepsei de către acestea, liberarea lor de pedeapsă, înlocuirea pedepsei sau trimiterea pentru executare a pedepsei neexecutate;

5) reabilitarea judecătorească (art.112 din Codul Penal);

6) schimbarea categoriei penitenciarului (art.72 din Codul Penal);

7) *înlocuirea amenzii cu muncă neremunerată în folosul comunității sau închisoare (art.64 din Codul Penal);*

8) *înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare (art.67 din Codul Penal);*

9) *anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei sau, după caz, a liberării condiționate de pedeapsă înainte de termen, cu trimiterea condamnatului pentru executarea pedepsei neexecutate (art.90 și 91 din Codul Penal);*

10) căutarea persoanelor condamnate care se ascund de organele care pun în executare pedeapsa;

11) executarea sentinței în cazul existenței altor hotărîri neexecutate, dacă aceasta nu a fost soluționată la adoptarea ultimei hotărîri;

12) computarea arestării preventive sau a arestării la domiciliu, dacă aceasta nu a fost soluționată la adoptarea hotărîrii de condamnare;

13) prelungirea, schimbarea sau încetarea aplicării măsurii de constrîngere cu caracter medical alienaților (art.101 din Codul Penal);

13') internarea forțată într-o instituție ftziopneumologică (art.961 din Codul Penal);

14) liberarea de pedeapsă sau ușurarea pedepsei în temeiul adoptării unei legi care are efect retroactiv;

15) liberarea de pedeapsă în temeiul actului amnistiei;

16) liberarea de executare a pedepsei în legătură cu expirarea termenelor de prescripție ale executării sentinței de condamnare (art.97 din Codul Penal);

17) explicarea suspiciunilor sau neclarităților care apar la punerea în executare a pedepselor;

18) alte chestiuni prevăzute de lege care apar în procesul executării pedepselor de către condamnați.

(2) Chestiunile privind executarea hotărîrii judecătorești referitor la acțiunea civilă și alte chestiuni patrimoniale se soluționează conform dispozițiilor legislației de executare privind executarea documentelor cu caracter civil.

Articolul 473. Plîngerile împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare

(1) Împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare, *condamnatul, precum și alte persoane drepturile și interesele legitime ale cărora au fost încălcate de aceste organe sau instituții, pot declara plîngere judecătorului de instrucție* din instituția în raza teritorială a căreia se află organul sau instituția respectivă.

(2) Soluționarea plîngerii împotriva actelor organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare are loc conform prevederilor art.471. Încheierea privind soluționarea plîngerii este irevocabilă.

Articolul 475. Circumstanțele care urmează a fi stabilite în cauzele privind minorii

(1) În cadrul urmăririi penale și judecării cauzei penale privind minorii, afară de circumstanțele prevăzute în art.96, urmează a se stabili:

- 1) vârsta minorului (ziua, luna, anul nașterii);
- 2) *condițiile în care trăiește și este educat minorul, gradul de dezvoltare intelectuală, volitivă și psihologică a lui, particularitățile caracterului și temperamentului, interesele și necesitățile lui;*
- 3) *influența adulților sau a altor minori asupra minorului;*
- 4) *cauzele și condițiile care au contribuit la săvârșirea infracțiunii.*

(2) În cazul când se constată că minorul suferă de debilitate mintală, care nu este legată de o boală psihică, trebuie să se stabilească, de asemenea, dacă el a fost pe deplin conștient de săvârșirea actului. Pentru a se stabili aceste circumstanțe, vor fi ascultați părinții minorului, învățătorii, educatorii lui și alte persoane care ar putea comunica datele necesare, precum și *se va cere efectuarea unei anchete sociale*, prezentarea documentelor necesare și se vor efectua alte acte de urmărire penală și judiciare.

Articolul 485. Chestiuni ce urmează a fi soluționate de instanță la adoptarea sentinței în procesul unui minor

(1) La adoptarea sentinței în procesul unui minor, în afară de chestiunile indicate în art.385, instanța de judecată urmează să examineze posibilitatea liberării de pedeapsa penală a minorului în conformitate cu dispozițiile art.93 din Codul penal sau suspendării condiționate a executării pedepsei de către minor conform dispozițiilor art.90 din Codul penal.

(2) În cazul liberării minorului de pedeapsa penală cu internarea lui într-o instituție specială de învățământ și reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, precum și cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ, prevăzute în art.104 din Codul penal, instanța informează despre aceasta organul specializat de stat respectiv și pune în sarcina lui efectuarea controlului asupra comportării minorului condamnat.

III. CODUL DE EXECUTARE AL REPUBLICII MOLDOVA³

Articolul 162. Legislația execuțional-penală

(1) Legislația privind executarea hotărârilor cu caracter penal (legislația execuțional-penală) constă din prezentul Cod și din actele normative adoptate în conformitate cu acesta.

(2) Legislația execuțional-penală reglementează modul și condițiile executării pedepsei, determină mijloacele de corijare a condamnaților, stabilește modul de executare a măsurilor de siguranță și preventive, având drept scop protecția drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanei, precum și *acordarea de ajutor condamnaților la adaptarea lor socială*.

(3) Legislația execuțional-penală se aplică în conformitate cu Constituția Republicii Moldova și cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Dacă există neconcordanțe între reglementările tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile prezentului Cod, prioritate au reglementările tratatelor internaționale.

(4) Dacă, în procesul aplicării prevederilor prezentului Cod sau a actelor normative adoptate în conformitate cu acesta, se constată că norma juridică ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor Constituției și este expusă într-un act juridic care poate fi supus controlului constituționalității, organul care a constatat acest fapt sesizează Curtea Constituțională în modul stabilit de lege.

5) Realizarea recomandărilor structurilor interstatale competente în problema executării hotărârilor cu caracter penal și tratamentului condamnaților constituie obiectivul politicii de executare a hotărârilor cu caracter penal.

Articolul 164. Principiile legislației execuțional-penale

(1) Executarea hotărârilor cu caracter penal se efectuează în baza principiilor *legalității, democratismului, umanismului, respectării drepturilor, libertăților și demnității umane, egalității condamnaților în fața legii, diferențierii, individualizării și planificării executării pedepselor penale, aplicării raționale a mijloacelor de corijare a condamnaților și stimulării comportamentului respectuos față de lege*.

(2) Măsurile de siguranță se execută în baza principiilor dreptului penal în scopul înlăturării pericolului și preîntâmpinării săvârșirii faptelor prevăzute de legea penală.

(3) Măsurile preventive se execută în baza principiilor și cu respectarea legislației procesual-penale.

Articolul 166. Drepturile condamnatului

(1) Condamnatului i se garantează:

a) *dreptul de a fi informat de instituția sau organul care asigură executarea pedepsei, în limba pe care o înțelege, despre drepturile și obligațiile sale, modul și condițiile de executare a pedepsei, precum și despre modificarea modului și condițiilor de executare a pedepsei;*

b) *dreptul la apărarea și respectarea de către instituția sau organul care asigură executarea pedepsei a demnității, drepturilor și libertăților pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură și nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum și, indiferent de consimțământul său, unei experiențe medicale sau științifice care îi pune în pericol viața sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsuri de protecție din partea statului;*

3. Publicat : 03.03.2005 în Monitorul Oficial Nr. 34-35, art. Nr. 112. Data intrării în vigoare: 01.07.2005.

c) *dreptul de a adresa petiții* (cereri, reclamații, propuneri, sesizări) administrației instituției ori organului care asigură executarea pedepsei sau organelor ierarhic superioare, instanței de judecată, procuraturii, autorităților administrației publice centrale și locale, asociațiilor obștești, altor instituții și organizații, inclusiv internaționale;

d) dreptul la asistență juridică pe bază de contract din partea avocaților, precum și a altor persoane autorizate să acorde astfel de asistență;

e) dreptul la ocrotirea sănătății;

f) dreptul la asigurare socială, inclusiv la pensie.

(2) Condamnatul are și alte drepturi prevăzute de legislație.

(3) Exercițarea drepturilor persoanelor condamnate nu poate fi îngăduită decât în limitele și în condițiile prevăzute de prezentul cod, de Codul de procedură penală și de alte legi și determinate de modul și de condițiile de executare a pedepsei penale concrete.

(4) Realizarea drepturilor condamnatului nu trebuie să lezeze drepturile și interesele legitime ale altor persoane, inclusiv condamnați, precum și să încalce modul și condițiile de executare a pedepsei.

Articolul 167. Obligațiile condamnatului

(1) Condamnatul este obligat:

a) să respecte prevederile legislației execuțional-penale după ce a luat cunoștință de ele, în modul prevăzut de prezentul cod;

b) să respecte demnitatea celorlalți condamnați, a *personalului* instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, a altor persoane;

c) să execute cerințele legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei, inclusiv să se prezinte la solicitarea administrației și să dea explicații în chestiunile referitoare la executarea pedepsei.

(2) Neexecutarea de către condamnat a obligațiilor ce îi revin, precum și neîndeplinirea cerințelor legale ale administrației instituției sau organului care asigură executarea pedepsei atrag răspunderea prevăzută de legislație.

Articolul 168. Mijloacele principale de corijare a condamnatului

(1) *Principalele mijloace de corijare a condamnatului sînt: modul și condițiile de executare a pedepsei, munca social-utilă, munca educativă, instruirea profesională, învățămîntul general, influența exercitată de societate.*

(2) Mijloacele de corijare se aplică ținîndu-se cont de categoria infracțiunii, de personalitatea și comportamentul condamnatului, conform unui *program individual și continuu*.

Articolul 170. Instituțiile și organele care asigură executarea pedepsei

(1) Executarea pedepsei amenzii, pedepsei privative de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, pedepsei retragerii gradului militar, a titlului special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat, *pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, executarea hotărîrilor privind condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, privind înlocuirea părții neexecutate din pedeapsă cu o pedeapsă mai blîndă, privind liberarea de pedeapsă a minorilor, privind amînarea executării pedepsei aplicate femeilor gravide și femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani*, precum și executarea pedepselor aplicate persoanelor juridice se asigură de către oficiile de executare, cu excepția stabilită în art.306 din prezentul Cod.

(2) Executarea pedepsei amenzii aplicate condamnaților care execută pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață se asigură de către penitenciare.

(3) Executarea pedepsei închisorii și detențiunii pe viață se asigură de către penitenciare.

(4) Executarea de către militarii în termen și militarii cu termen redus a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către comandantul unității militare.

Articolul 171. Instituțiile și organele care asigură executarea măsurilor de siguranță

(1) Executarea măsurilor de constrângere cu caracter medical se asigură de către instituțiile curative specializate.

(2) Executarea hotărârilor judecătorești privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical alcoolicii și narcomanilor condamnați care execută pedeapsa închisorii sau detențiunii pe viață se asigură de către penitenciare. Dacă, după eliberarea din locurile de deținere, este necesară continuarea tratamentului medical forțat, executarea hotărârii se asigură de către instituțiile medicale specializate.

(3) *Executarea hotărârilor judecătorești privind aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ se asigură de către oficiul de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului, de către instituția specială de învățământ și de reeducare sau instituția curativă și de reeducare.*

(4) Executarea hotărârilor privind expulzarea cetățenilor străini și apatrizilor se asigură de către organele afacerilor interne.

(5) Executarea hotărârilor privind confiscarea specială se asigură de către oficiile de executare.

Articolul 186. Organul care asigură executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către oficiul de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului, în conformitate cu prevederile prezentului cod, ale Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, aprobat de Guvern, și ale altor acte normative.*

(2) În cazul condamnării militarilor în termen și militarilor cu termen redus, executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității se asigură de către comandantul unității militare în conformitate cu prevederile prezentului cod, ale regulamentului menționat la alin.(1) și ale altor acte normative.

Articolul 187. Modul de executare a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității

(1) Instanța de judecată trimite hotărârea privind munca neremunerată în folosul comunității și dispoziția de executare *oficiului de executare* în a cărui rază teritorială își are domiciliul condamnatul, care, *în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei.*

(1¹) Instanța de judecată trimite hotărârea privind munca neremunerată în folosul comunității și dispoziția de executare în privința militarilor în termen și militarilor cu termen redus condamnați comandantului unității care, în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei.

(2) Pedeapsa se execută de către condamnat la obiectele cu destinație socială, determinate în modul stabilit în art. 189 din prezentul cod.

(2¹) Pedeapsa se execută de către militarul în termen și militarul cu termen redus în unitatea militară în modul stabilit de către comandantul acestei unități.

(3) *Munca neremunerată în folosul comunității se execută de la 2 la 4 ore pe zi, în afara timpului activității de bază sau de studii.*

(3¹) Munca neremunerată în folosul comunității se execută de către militarul în termen și militarul cu termen redus de la 2 la 4 ore pe zi, în timpul liber de ședințe, stabilite în conformitate cu cerințele regulamentelor militare, iar ca excepție, și în zilele de duminică și de sărbătoare nelucrătoare.

(4) Munca neremunerată în folosul comunității poate fi executată, ca excepție, și în zilele de duminică și în zilele de sărbătoare nelucrătoare.

(5) Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi executată în timpul nopții sau în condiții vătămătoare, în locuri periculoase ori care prezintă risc pentru sănătatea sau integritatea persoanelor condamnate ori pentru dezvoltarea minorilor condamnați.

(6) *Munca persoanei care execută muncă neremunerată în folosul comunității se organizează în conformitate cu prevederile legislației privind protecția muncii.*

(7) În cazul în care, în timpul executării muncii neremunerate în folosul comunității, condamnatului i-a fost cauzat prejudiciu, recuperarea prejudiciului se efectuează în conformitate cu legislația muncii.

(8) Acordarea concediului anual la locul de muncă de bază al condamnatului nu suspendă executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității.

(9) În cazul în care, în timpul executării pedepsei, condamnatului i s-a stabilit gradul I sau II de invaliditate fără termen, precum și în cazul gravidității condamnatei, oficiul de executare adresează instanței de judecată competente un demers privind liberarea de executarea ulterioară a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității.

Articolul 188. Obligațiile organului care asigură executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Oficiul de executare ține evidența condamnaților la muncă neremunerată în folosul comunității, explică condamnatului modul și condițiile executării pedepsei, coordonează cu autoritatea administrației publice locale lista obiectelor cu destinație socială la care condamnații execută pedeapsa, controlează modul și condițiile de executare a pedepsei, ține evidența sumară a timpului lucrat de condamnați, exercită alte atribuții stabilite de legislație.*

(2) Comandantul unității militare ține evidența militarilor condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității, explică militarului condamnat modul și condițiile de executare a pedepsei, controlează modul și condițiile de executare a pedepsei, ține evidența sumară a timpului lucrat de condamnați, asigură prevenirea săvârșirii de către militarii în termen și militarii cu termen redus condamnați a unor noi infracțiuni, stabilește și înlătură cauzele și condițiile săvârșirii unor noi infracțiuni.

Articolul 189. Obligațiile autorităților administrației publice locale în ceea ce privește asigurarea executării muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Autoritățile administrației publice locale determină obiectele cu destinație socială la care condamnații execută pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității.*

(2) Oficiul de executare, de comun acord cu autoritățile administrației publice locale, determină locul și volumul de muncă pentru condamnat, cu ajutorul organizațiilor și asociațiilor identifică obiectele la care poate fi folosită munca neremunerată în folosul comunității.

Articolul 190. Obligațiile administrației organizației în care condamnatul execută pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității

(1) *Administrația organizației în care condamnatul execută pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității verifică calitatea lucrului efectuat de către condamnat, informează oficiul de executare despre numărul de ore lucrate sau despre neexecutarea volumului de muncă stabilit.*

(2) În caz de producere a unui accident de muncă, administrația organizației, în cel mai scurt timp posibil, dar în nu mai târziu de 72 de ore, va informa despre cele întâmplate oficiul de executare.

Articolul 191. Obligațiile condamnatului

(1) *Condamnatul la munca neremunerată în folosul comunității este obligat să se prezinte la citare la oficiul de executare, să respecte modul și condițiile de executare a pedepsei, regulamentul de ordine interioară a organizației în care este antrenat la muncă, să lucreze conștiincios la obiectele la care a fost repartizat, să execute termenul de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității, să informeze oficiul de executare despre schimbarea domiciliului sau despre imposibilitatea temporară de a presta munca.*

(2) Dacă persoana condamnată la munca neremunerată în folosul comunității nu execută această pedeapsă sau, în timpul executării, are o conduită necorespunzătoare manifestată prin neîndeplinirea obligațiilor care îi revin sau prin îndeplinirea lor defectuoasă, oficiul de executare adresează instanței de judecată un demers privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu o altă pedeapsă, în condițiile art.67 alin.(3) din Codul penal.

(3) Militarul condamnat la muncă neremunerată în folosul comunității este obligat să se prezinte, conform graficului stabilit, la comandantul unității militare, să respecte modul și condițiile de executare a pedepsei, regulamentele militare, să nu încalce ordinea publică, să lucreze conștiincios la obiectivele la care a fost repartizat să execute termenul de prestare a muncii neremunerate în folosul comunității, să informeze comandantul unității militare despre imposibilitatea temporară de a presta munca.

(4) Dacă militarul condamnat la muncă neremunerată în folosul comunității nu execută această pedeapsă sau, în timpul executării, are o conduită necorespunzătoare manifestată prin neîndeplinirea obligațiilor care îi revin sau prin îndeplinirea lor defectuoasă, comandantul unității militare adresează instanței de judecată un demers privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu o altă pedeapsă, în condițiile art.67 alin.(3) din Codul penal.

Articolul 279. Supravegherea persoanei în perioada pentru care a fost amînată executarea pedepsei

(1) Instanța care a judecat cauza în fond trimite hotărîrea privind amînarea executării pedepsei oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatei.

(2) Condamnata cu privire la care a fost amînată executarea pedepsei semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta, în termen de 5 zile după rămînerea definitivă a hotărîrii, la oficiul de executare.

(3) Oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței de judecată și administrației penitenciarului sau, după caz, altui organ competent despre luarea la evidență a condamnatei.

(4) Oficiul de executare întreprinde acțiuni de supraveghere și probațiune a condamnatei pe toată perioada pentru care a fost amînată executarea pedepsei și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art. 96 alin. (2) și (3) din Codul penal, înaintează instanței de judecată demersul respectiv. Demersul se depune la instanța de judecată din raza teritorială unde își desfășoară activitatea oficiul de executare. Hotărîrea definitivă a instanței de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar.

(5) *Condamnata poate părăsi, pe un termen mai mare de 5 zile, sau schimba domiciliul încunoștințînd în prealabil organul care exercită controlul asupra comportamentului ei.*

Articolul 280. Suspendarea executării pedepsei

Instanța de judecată poate decide suspendarea executării pedepsei în temeiul și în condițiile art.90 din Codul penal.

Articolul 281. Supravegherea persoanei în perioada pentru care a fost suspendată executarea pedepsei

(1) Instanța care a judecat cauza în fond trimite hotărîrea privind suspendarea executării pedepsei oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului.

(2) Condamnatul cu privire la care a fost suspendată executarea pedepsei semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta, în termen de 5 zile după rămîinerea definitivă a hotărîrii, la oficiul de executare.

(3) Oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței de judecată despre luarea la evidență a condamnatului.

(4) Oficiul de executare întreprinde acțiuni de supraveghere și probațiune a condamnatului, inclusiv de respectare a restricțiilor stabilite de instanță, pe perioada pentru care a fost suspendată executarea pedepsei și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art.90 alin.(7), (8) și (9) din Codul penal, înaintează instanței de judecată demersul respectiv. Demersul se depune la instanța de judecată din raza teritorială unde își desfășoară activitatea oficiul de executare. Hotărîrea definitivă a instanței de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar.

(5) Condamnatul poate părăsi, pe un termen mai mare de 5 zile, sau schimba domiciliul încunoștințînd în prealabil organul care exercită controlul asupra comportamentului lui.

(6) La expirarea termenului de probă stabilit, oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea acțiunilor de supraveghere.

Articolul 283. Căutarea condamnatului cu privire la care a fost amînată sau suspendată executarea pedepsei

(1) În cazul în care condamnatul nu s-a prezentat pentru a fi luat la evidență sau a părăsit domiciliul și locul aflării lui nu este cunoscut, oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar întreprinde măsuri inițiale de căutare, iar în cazul în care acestea nu s-au soldat cu succes, după expirarea a 15 zile, trimite instanței în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar un demers pentru dispunerea dării în căutare.

(2) Încheierea instanței de judecată privind căutarea condamnatului se execută de către organul afacerilor interne în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar.

Articolul 288. Supravegherea persoanei liberate condiționat de pedeapsă înainte de termen

(1) Instanța care a judecat demersul în fond trimite hotărîrea privind liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen oficiului de executare în a cărui rază teritorială își are domiciliul condamnatul sau este dislocat comandamentul militar, după caz, precum și instanței care a judecat cauza în fond.

(2) Persoana liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta la oficiul de executare în termen de 5 zile de la data rămîinerii definitive a hotărîrii.

(3) Oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar, în termen de 5 zile, comunică administrației locului de deținere sau, după caz, unui alt organ competent despre luarea la evidență a persoanei liberate condiționat înainte de termen.

(4) Oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar întreprinde acțiuni de supraveghere a condamnatului pe durata termenului condiționat și, în cazul survenirii condițiilor prevăzute în art.91 alin.(8) din Codul penal, înaintează instanței de judecată un demers pentru revocarea liberării condiționate. Demersul se depune la instanța de judecată în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare.

(5) Hotărîrea instanței de judecată privind revocarea liberării condiționate înainte de termen se trimite spre executare conform art.170 din prezentul cod.

(6) Hotărîrea definitivă a instanței de judecată privind revocarea liberării condiționate, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar.

(7) La expirarea termenului condiționat stabilit, oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar, în termen de 5 zile, comunică instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea acțiunilor de supraveghere.

Articolul 289. Căutarea persoanei liberate condiționat înainte de termen

(1) În cazul în care persoana liberată condiționat înainte de termen nu s-a prezentat pentru a fi luată la evidență sau a părăsit domiciliul și locul aflării ei nu este cunoscut, *oficiul de executare* sau, după caz, comandamentul militar *întreprinde măsuri inițiale de căutare*, iar în cazul în care acestea nu s-au soldat cu succes, după expirarea a 15 zile, trimite instanței în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar un demers pentru dispunerea dării în căutare.

(2) Încheierea instanței de judecată privind căutarea condamnatului se execută de către organul afacerilor interne în a cărui rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar, după caz.

Articolul 290. Liberarea de pedeapsă a minorilor

(1) Hotărîrea instanței privind liberarea de pedeapsă a minorilor, în temeiul art.93 din Codul penal, se trimite pentru executare *oficiului de executare* în a cărui rază teritorială își are domiciliul minorul, *care asigură însoțirea și plasarea minorului în instituția specială de învățământ și de reeducare sau în instituția curativă și de reeducare*.

(2) Demersul privind prelungirea termenului de aflare a persoanei în instituția specială de învățământ și de reeducare sau în instituția curativă de reeducare și după împlinirea vârstei de 18 ani se înaintează de către administrație instanței de judecată în a cărei rază teritorială se află instituția respectivă.

Articolul 295. Temeiurile pentru stingerea executării pedepsei-

(1) Stingerea executării pedepsei are loc în cazul:

a) *executării efective și integrale a pedepsei;*

b) decesului persoanei condamnate;

c) adoptării unei hotărîri de achitare a persoanei condamnate în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;

d) intervenirii unei legi penale noi care exclude caracterul penal al faptei în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;

e) intervenirii unui act de amnistie totală în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;

f) intervenirii unui act de grațiere totală în cursul executării pedepsei sau trimiterii spre executare a hotărîrii judecătorești;

g) intervenirii prescripției executării hotărîrii privind condamnarea;

h) respectării de către condamnat a comportamentului stabilit prin hotărîrea judecătorească și expirării termenului de probă;

i) în alte împrejurări prevăzute de lege.

(2) Despre intervenirea unor împrejurări stabilite în alin.(1) al prezentului articol instituția sau organul care asigură executarea pedepsei comunică în scris instanței care a judecat cauza în fond, anexînd materiale probatorii.

(3) Stingerea executării pedepsei în cazul prevăzut în alin.(1) lit.g) al prezentului articol se dispune prin încheierea motivată a instanței de judecată, iar în celelalte cazuri prevăzute în alin.(1) al prezentului articol - în modul stabilit de prezentul cod. Posibilitatea stingerii executării pedepsei poate fi examinată și în temeiul cererii condamnatului, care se examinează conform art.471 și 472 din Codul de procedură penală.

Articolul 296. Termenul executării efective și integrale a pedepsei

(1) Pedepsa amenzii se consideră executată în ziua achitării ei integrale.

(2) Pedepsa privativă de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate, pedeapsa muncii neremunerate în folosul comunității, pedeapsa trimerii într-o unitate militară disciplinară sau pedeapsa închisorii se consideră executată în ultima zi a termenului de pedeapsă stabilit.

(3) Pedepsa retragerii gradului militar, a titlului special, a gradului de calificare (clasificare) și a distincțiilor de stat se consideră executată în ziua adoptării actului respectiv de către organul sau persoana competentă.

(4) Termenul de probă se consideră expirat în ultima zi a termenului stabilit.

Reglementarea în aspect instituțional și funcțional se conține în **Legea Nr. 8 din 14.02.2008 cu privire la probațiune**⁴.

4. Publicat: 13.06.2008 în Monitorul Oficial Nr. 103-105, art. Nr. 389. Data intrării în vigoare : 13.09.2008.

IV. LEGEA CU PRIVIRE LA PROBAȚIUNE

Parlamentul adoptă prezenta lege organică.

Capitolul I

DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 1. Domeniul de aplicare și scopul prezentei legi

Prezenta lege reglementează organizarea și funcționarea organelor de probațiune, stabilește competența acestora în scopul prevenirii recidivei de infracțiune, reglementează asistența și consilierea în vederea reintegrării în comunitate a subiecților probațiunii.

Articolul 2. Noțiuni principale

În sensul prezentei legi, următoarele noțiuni principale semnifică:

probațiune - evaluare psihosocială, control al persoanelor aflate în conflict cu legea penală și resocializarea lor, adaptarea persoanelor eliberate din locurile de detenție, pentru preîntâmpinarea săvârșirii de noi infracțiuni;

probațiune prezentințială - evaluare psihosocială a personalității bănuितului, învinuitului, inculpatului;

probațiune sentințială în comunitate - totalitate de activități orientate spre resocializarea persoanelor eliberate de pedeapsa penală a privațiunii de libertate, spre controlul comportamentului și al respectării obligațiilor acestora;

probațiune penitenciară - totalitate de activități socioeducative desfășurate în penitenciar și de activități de pregătire pentru liberarea persoanelor din locurile de detenție;

probațiune postpenitenciară - acordare de asistență persoanelor eliberate din locurile de detenție în scopul reintegrării lor în societate;

dosar personal - document confidențial de acumulare a tuturor materialelor legate de persoana în a cărei privință se desfășoară activități de probațiune;

bază de date - informație totală despre persoana în a cărei privință se desfășoară activități de probațiune;

consiliu consultativ al probațiunii - organ consultativ pentru optimizarea conlucrării tuturor organelor în realizarea politicii în sfera probațiunii;

consilier de probațiune - persoană care desfășoară nemijlocit activitate de probațiune;

asistență și consiliere - totalitate a măsurilor de reintegrare în societate a subiecților probațiunii.

Articolul 3. Subiecții probațiunii

(1) Subiecți ai probațiunii sînt:

- a) persoanele aflate în conflict cu legea penală;
- b) persoanele eliberate din locurile de detenție care solicită adaptare socială.

(2) Sînt în conflict cu legea penală persoanele:

- a) bănuite, învinuite, inculpate;
- b) eliberate de pedeapsă penală;
- c) eliberate de răspundere penală;
- d) condamnate la muncă neremunerată în folosul comunității, precum și cele private de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate.

Articolul 4. Drepturile și obligațiile subiecților probațiunii

(1) Persoana aflată în conflict cu legea penală are dreptul:

- a) să solicite și să primească informații despre condițiile controlului;
- b) să solicite și să primească informații despre asistență și consiliere;
- c) să solicite și să primească explicații referitor la drepturile sale;
- d) să participe la diverse programe organizate de organul de probațiune.

(2) Persoana aflată în conflict cu legea penală trebuie:

- a) să execute obligațiile stabilite de legislație și de instanța de judecată;
- b) să îndeplinească cerințele legitime ale personalului din organul de probațiune;
- c) să prezinte informații veridice la solicitarea personalului din organul de probațiune;
- d) să utilizeze la destinație asistența acordată de organul de probațiune.

(3) Cu persoanele eliberate din locurile de detenție care solicită adaptare socială se încheie contract de acordare a asistenței corespunzătoare. Condițiile și forma contractului sînt stabilite de Ministerul Justiției.

Articolul 5. Principalele direcții ale activității de probațiune

Principalele direcții ale activității de probațiune sînt:

- a) reflectarea tabloului psihosocial al persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- b) formularea de propuneri, pentru instanța de judecată, referitor la principalele activități care trebuie desfășurate cu persoana aflată în conflict cu legea penală în vederea facilitării procesului de soluționare a problemelor psihosociale;
- c) oferirea de informații referitor la persoana aflată în conflict cu legea penală, la familia ei și la mediul social din care provine;
- d) asigurarea cooperării persoanei aflate în conflict cu legea penală și conformării ei la condițiile care i s-au stabilit prin hotărîre judecătorească;
- e) consilierea subiectului probațiunii în rezolvarea dificultăților personale care au condus la săvîrșirea infracțiunii;
- f) desfășurarea programelor individuale și a programelor de grup, concentrarea resurselor din comunitate pentru soluționarea problemelor psihosociale ale subiecților probațiunii;
- g) controlul persoanei aflate în conflict cu legea penală;
- h) coordonarea programelor sociale și a celor terapeutice pentru minori.

Articolul 6. Tipurile de probațiuni

Probațiunile sînt de următoarele tipuri:

- a) probațiune presentințială;
- b) probațiune sentințială în comunitate;
- c) probațiune penitenciară;
- d) probațiune postpenitenciară.

Articolul 7. Dosarul personal

(1) Persoanei aflate în conflict cu legea penală căreia i se aplică acțiuni de probațiune i se întocmește dosar personal. Acesta conține date referitoare la persoană, la fapta săvîrșită, hotărîrea judecătorească, obligațiile stabilite în termenul de probă, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității, referatele periodice de control și de reintegrare socială, concluzii. Termenul de păstrare în arhivă a dosarului este de 5 ani.

(2) Datele incluse în dosarul personal sînt confidențiale. Cu permisiunea scrisă a persoanei, la dosarul ei pot avea acces: apărătorul, reprezentanții organizațiilor care desfășoară activități în domeniul respectării drepturilor omului sau al ocrotirii persoanelor condamnate.

Articolul 8. Probațiunea presentințială

(1) În cadrul probațiunii presentințiale, în privința bănuیتului, învinuitului, inculpatului se întocmește referat presentințial de evaluare psihosocială a personalității.

(2) Referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește la demersul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată.

(3) În privința unui minor, referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității se întocmește în mod obligatoriu, conform legislației.

Articolul 9. Referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului

(1) Referatul presentințial de evaluare psihosocială a personalității este un document scris, cu caracter consultativ și de orientare, având rolul de a oferi organului de urmărire penală, procurorului, instanței de judecată date despre persoana bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului, despre nivelul de instruire școlară, despre comportamentul, mediul familial, cercul de prieteni și despre factorii care influențează sau pot influența conduita lui generală.

(2) La întocmirea referatului presentințial de evaluare psihosocială a personalității se contactează membrii familiei, prietenii, colegii, alte surse de informație, cum ar fi psihologi, cadre didactice, asistenți sociali, medici, alți specialiști, precum și persoanele care pot contribui realmente la reflectarea tabloului psihosocial al personalității bănuیتului, a învinuitului sau a inculpatului.

(3) Modul de întocmire a referatelor presentințiale de evaluare a personalității este stabilit de Ministerul Justiției.

Articolul 10. Probațiunea sentințială în comunitate

(1) În temeiul unei hotărâri judecătorești, în cadrul probațiunii sentințiale în comunitate se exercită controlul:

a) asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei; asupra persoanelor eliberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen; asupra persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei; asupra persoanelor eliberate de pedeapsă cărora li se aplică măsuri de constrângere cu caracter educativ;

b) asupra executării pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității, precum și a privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate.

(2) Categoriilor de persoane enumerate la alin.(1) li se pot aplica acțiunile din programele de resocializare și de reintegrare, de corecție a comportamentului social etc.

Articolul 11. Probațiunea penitenciară

(1) În cadrul probațiunii penitenciare, și anume în perioada de pregătire către liberare, se elaborează și se aplică persoanelor aflate în locurile de detenție programe de educație civică, etică și morală, de instruire profesională, de muncă educativă.

(2) Organul de probațiune, în colaborare cu administrația penitenciarului, poate contribui:

a) la stabilirea de contacte oficiale preliminare cu instituții specializate în vederea creării unor posibilități de pregătire profesională, de reciclare și de perfecționare profesională în conformitate cu cerințele pieței forței de muncă;

b) la stabilirea de contacte oficiale preliminare cu agențiile pentru ocuparea forței de muncă în vederea oferirii de informații veridice condamnaților despre locurile de muncă vacante și despre alegerea unui loc de muncă corespunzător, în vederea facilitării înregistrării lor la oficiul forței de muncă;

c) la stabilirea de contacte cu agenții specializate pentru facilitarea închirierii de locuințe, la cererea persoanelor care nu au rude sau alte legături sociale;

d) la stabilirea de contacte cu agenții specializate pentru facilitarea plasării persoanelor de vîrstă înaintată și a invalizilor în instituții de plasament, la cererea lor;

e) la elaborarea și perfecționarea unor programe de scurtă și de lungă durată privind adaptarea socială a persoanelor care urmează a fi eliberate din locurile de detenție.

Articolul 12. Probațiunea postpenitenciară

Probațiunea postpenitenciară are drept scop acordarea de asistență și de susținere a persoanelor eliberate din locurile de detenție, reintegrarea lor socială, în conformitate cu legislația în vigoare.

Articolul 13. Probațiunea în privința minorilor

(1) Probațiunea în privința minorilor se desfășoară ținîndu-se cont de obligativitatea respectării interesului superior al copilului și de scopul protecției temporare a copilului aflat în dificultate, al resocializării și al reintegrării lui în familia biologică sau adoptivă, în casă de copii de tip familial, precum și în comunitate.

(2) Acțiunile de probațiune în privința minorilor se axează pe:

- a) asigurarea procesului de reabilitare psihopedagogică a personalității;
- b) abordarea individuală a fiecărui caz, cu o atenție sporită, ținîndu-se cont de particularitățile personale și de particularitățile vîrstei;
- c) stabilirea și menținerea relațiilor cu serviciile de protecție a drepturilor copilului;
- d) monitorizarea situației pre- și postintegrare a minorului în familie;
- e) dezvoltarea capacității familiei și a comunității de a asigura asistență minorului și de a preveni riscul intrării lui în dificultate;
- f) relațiile cu mass-media în aplicarea măsurilor de probațiune față de minor, în scopul abordării tuturor problemelor doar prin prisma respectării interesului superior al copilului.

(3) În desfășurarea activităților de probațiune, personalul organului de probațiune poate participa:

- a) la elaborarea și la aprobarea programelor sectoriale, locale în domeniul protecției copilului și a familiei, la crearea de servicii comunitare de protecție socială;
- b) la elaborarea și la punerea în aplicare a sistemului de monitorizare și de evaluare a serviciilor de protecție a copilului și a familiei;
- c) la crearea, la nivel național și la nivel local, a unui sistem informațional care să includă date despre copil și despre familia aflată în dificultate sau în situații de risc, precum și despre instituțiile de protecție a copilului și a familiei;
- d) la dezvoltarea și la promovarea modelelor viabile de servicii comunitare de protecție a copilului și a familiei, de servicii de prevenire a intrării copiilor în dificultate și în sistemul rezidențial de îngrijire și educație, de servicii de asistență socială pentru copiii și familiile aflate în dificultate sau în situații de risc;
- e) la elaborarea unui mecanism de implicare a sectorului privat în soluționarea problemelor copilului și ale familiei.

Articolul 14. Principiile probațiunii

Activitatea de probațiune se desfășoară pe următoarele principii:

- a) respectarea drepturilor omului și a demnității umane, neadmiterea discriminării de orice natură;
- b) sprijinirea și încurajarea permanentă a subiecților probațiunii, asistați și consiliați, în vederea reintegrării lor în societate și asumării de responsabilitate pentru propriile acțiuni prin formarea unei atitudini corecte față de ordinea de drept și față de regulile de conviețuire socială;

c) oportunitatea, întrucât activitatea de probațiune se desfășoară în orice fază a procesului penal pentru a asigura o reacție socială eficace la fapta săvârșită, în dependență de situația psihosocială și de condițiile de fapt ale săvârșirii infracțiunii, și pentru a realiza cu succes o intervenție în soluționarea problemelor persoanei aflate în conflict cu legea;

d) participarea comunității la procesul de asistență, de consiliere psihosocială și de control;

e) diferențierea și individualizarea psihosocială a subiectului probațiunii și a infracțiunii pe care a săvârșit-o.

Capitolul II. ORGANIZAREA ACTIVITĂȚII DE PROBAȚIUNE

Articolul 15. Organizarea activității de probațiune

(1) Organizarea activității de probațiune se pune în sarcina Oficiului central și se realizează prin intermediul subdiviziunilor teritoriale.

(2) Oficiul central și subdiviziunile sale teritoriale formează organele de probațiune.

(3) Organele de probațiune intră în sistemul organelor Ministerului Justiției.

(4) Regulamentul organului de probațiune se aprobă de Guvern.

Articolul 16. Funcțiile principale ale organului de probațiune

Organul de probațiune are următoarele funcții:

a) prezentarea de referate prezentințiale de evaluare psihosocială a personalității;

b) aplicarea programelor de corecție a comportamentului social;

c) coordonarea executării unor anumite categorii de pedepse;

d) exercitarea controlului asupra persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, a persoanelor liberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen, a persoanelor condamnate cu amânarea executării pedepsei, a persoanelor liberate de răspundere penală;

e) exercitarea controlului asupra aplicării măsurilor de constrângere cu caracter educativ;

f) acordarea de asistență și de consiliere postpenitenciară;

g) coordonarea activității reprezentanților altor autorități publice centrale și autorităților publice locale, organizațiilor neguvernamentale a căror activitate are legătură directă sau tangențială cu probațiunea;

h) implementarea programelor de corecție socială a subiecților probațiunii;

i) colaborarea cu penitenciarele în partea pregătirii persoanelor pentru liberare din locurile de detenție.

Articolul 17. Finanțarea activității de probațiune

Activitatea de probațiune se finanțează de la bugetul de stat și din alte surse neinterzise de lege.

Articolul 18. Baza de date

(1) Informația despre persoanele aflate în conflict cu legea se introduce în baza de date.

(2) Volumul informației incluse în baza de date, modul includerii și utilizării ei se stabilesc de Guvern.

(3) Informația inclusă în baza de date este protejată în conformitate cu legislația.

Articolul 19. Consiliul consultativ al probațiunii

(1) Pentru optimizarea conlucrării organelor în realizarea unei politici unitare în sfera probațiunii se creează Consiliul consultativ al probațiunii.

(2) Componenta Consiliului consultativ al probațiunii și regulamentul lui se aprobă de Ministerul Justiției.

Articolul 20. Colaborarea organelor de probațiune cu alte autorități și organizații

(1) Organele de probațiune, potrivit competenței lor, colaborează cu autorități publice și organizații neguvernamentale.

(2) Autoritățile administrației publice locale pot acorda ajutor organelor de probațiune prin acordarea de spații pentru desfășurarea activității de probațiune, prin crearea de centre de reabilitare socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, prin finanțarea diverselor programe legate de probațiune.

(3) Organizațiile neguvernamentale, inclusiv cele externe, pot acorda ajutor organelor de probațiune.

Capitolul III. STATUTUL PERSONALULUI ORGANELOR DE PROBAȚIUNE

Articolul 21. Personalul organelor de probațiune

(1) Personalul organelor de probațiune se constituie din angajații Oficiului central și ai subdiviziunilor teritoriale (cu excepția personalului tehnic).

(2) Participanți la probațiune pot fi și voluntarii, adică persoanele care și-au exprimat voința de a lua parte la desfășurarea activităților de probațiune. Voluntarii își desfășoară activitatea în bază de acord de colaborare. Lor li se compensează cheltuielile pentru transport și pentru rechizite de birou.

(3) Personalul organelor de probațiune dispune de legitimație și de insignă, ale căror modele sînt aprobate de Guvern.

(4) Personalul organelor de probațiune este salarizat conform Legii cu privire la sistemul de salarizare în sectorul bugetar și altor acte normative.

(5) La funcție în organele de probațiune pot pretinde persoanele care întrunesc exigențele Legii serviciului public.

Articolul 22. Consilierii de probațiune

(1) Activitatea de probațiune se desfășoară nemijlocit de către consilierii de probațiune.

(2) Persoana care exercită funcția de șef al subdiviziunii teritoriale de asemenea este consilier de probațiune.

(3) În fiecare subdiviziune teritorială se numește cîte un consilier de probațiune specializat în lucrul cu minorii.

Articolul 23. Competența consilierului de probațiune

În exercitarea atribuțiilor de serviciu, consilierul de probațiune:

a) ține evidența și exercită controlul persoanelor condamnate cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, al persoanelor eliberate condiționat de pedeapsă penală înainte de termen și al persoanelor condamnate cu amînarea executării pedepsei;

b) coordonează executarea pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității și a pedepsei privării de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau de a exercita o anumită activitate;

c) exercită controlul asupra aplicării măsurilor de constrîngere cu caracter educativ;

d) întocmește referate prezentințiale de evaluare psihosocială a personalității, solicitate de instituțiile competente;

e) transmite referatul către penitenciarul în care este deținută persoana;

f) ține dosarele persoanelor aflate în conflict cu legea penală;

g) desfășoară acțiuni de resocializare și de reintegrare a subiecților probațiunii;

h) participă la ședințele de judecată, la solicitarea instanței, în momentul prezentării referatului prezentințial de evaluare psihosocială a personalității;

i) inițiază procedura de stimulare sau de sancționare a persoanelor aflate în conflict cu legea penală și expediază demersurile respective în instanță de judecată;

j) organizează implementarea programelor educative și de profilaxie în privința persoanelor minore aflate în conflict cu legea și a celor liberate din locurile de detenție;

k) întocmește rapoarte periodice privind acordarea de consultații și de asistență psihosocială, precum și privind exercitarea controlului asupra subiectului probațiunii;

l) în baza activității practice și teoretice, formulează propuneri în vederea dezvoltării activităților de probațiune;

m) păstrează confidențialitatea datelor de care a luat cunoștință în executarea obligațiilor de serviciu, chiar și după încetarea activității de probațiune, cu excepția interogatoriilor efectuate de către organul de urmărire penală sau de instanța de judecată;

n) încheie contracte cu persoane liberate din locurile de detenție.

Articolul 24. Drepturile consilierului de probațiune

(1) Consilierul de probațiune are următoarele drepturi:

a) să citeze, pentru a desfășura activități de probațiune, subiecții probațiunii;

b) să ceară persoanelor aflate în conflict cu legea penală îndeplinirea obligațiilor impuse;

c) să i se asigure, în limita scopului activității sale, accesul la dosarele penale și la cele contravenționale ale subiecților probațiunii;

d) să aibă acces liber în penitenciare dacă este necesar exercitării atribuțiilor de serviciu;

e) să viziteze subiecții probațiunii la locul aflării lor, la locul de trai, de muncă sau de învățătură;

f) să adreseze avertizări persoanelor aflate în conflict cu legea penală și celor care își încalcă obligațiile;

g) să solicite autorităților publice centrale și locale, instituțiilor, întreprinderilor, organizațiilor sau persoanelor fizice informații necesare desfășurării activităților de probațiune;

h) să înainteze propuneri referitor la programele guvernamentale de adaptare socială a persoanelor liberate din locurile de detenție.

(2) Consilierul de probațiune are și alte drepturi prevăzute de lege.

Articolul 25. Protecția juridică a personalului organelor de probațiune

(1) Personalul organelor de probațiune se află sub protecția statului.

(2) Cerințele legitime ale personalului organelor de probațiune sînt executorii pentru persoanele cu funcție de răspundere și pentru alte persoane. Neexecutarea cerințelor legitime, legate de îndeplinirea obligațiilor de serviciu, ale personalului organelor de probațiune, precum și împiedicarea, de către persoanele cu funcție de răspundere și de către alte persoane, a executării obligațiilor personalului atrag răspundere conform legislației.

(3) Personalul organului de probațiune este supus asigurării de stat obligatorii prin efectul legii din contul mijloacelor de la bugetul de stat, suma asigurată fiind egală cu suma drepturilor bănești pe 10 ani din ultima funcție.

(4) Sumele asigurate se plătesc:

a) în caz de deces al angajatului organului de probațiune, survenit în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu, persoanelor care se aflau la întreținerea acestuia, cu

titlu de ajutor unic, egal cu suma drepturilor bănești pe 10 ani ale celui decedat; în afară de aceasta, timp de 5 ani, li se plătește lunar suma drepturilor bănești lunare ale celui decedat; la expirarea termenului indicat, se stabilește pensie de urmaș conform Legii privind pensiile de asigurări sociale de stat;

b) în caz de invaliditate a angajatului organului de probațiune survenită în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu sau de invaliditate survenită în cel mult 3 ani de la eliberare din serviciu ca urmare a unei boli contractate în perioada satisfacerii serviciului, dacă nu există temei de acordare a pensiei pentru vechime în muncă; sumele de asigurare sub formă de drepturi bănești lunare se plătesc angajatului organului de probațiune pînă la restabilirea capacității de muncă, dar nu mai mult de 5 ani; după expirarea acestui termen, se stabilește pensie de invaliditate.

(5) Modul de constatare a decesului sau a survenirii invalidității în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu se stabilește prin regulament, aprobat de Ministerul Justiției de comun acord cu Ministerul Sănătății.

Capitolul IV. DISPOZIȚII TRANZITORII ȘI FINALE

Articolul 26

(1) Prevederile prezentei legi intră în vigoare la expirarea a 3 luni de la data publicării.

(2) Persoanele care, pînă la data intrării în vigoare a prezentei legi, au desfășurat activități de probațiune conform Codului de executare al Republicii Moldova își vor continua activitatea.

(3) Guvernul, în termen de 3 luni din data publicării prezentei legi:

a) va prezenta Parlamentului propuneri de aducere în concordanță cu ea a actelor legislative;

b) va adopta actele normative necesare executării ei;

c) va asigura revizuirea și anularea actelor normative ce contravin acestei legi.

PREȘEDINTELE PARLAMENTULUI

Marian LUPU

Nr.8-XVI. Chișinău, 14 februarie 2008.

Implementarea Probațiunii sentințiale în Republica Moldova

Raport de evaluare

Vasile Rotaru, dr. în drept,
Lector universitar, USM

I. Introducere.....	80
II. Metodologia studiului.....	81
III. Cadrul legal privind probațiunea sentințială.....	83
IV. Probațiunea sentințială în RM.....	89
• Asistența și consilierea psihosocială	
• Supravegherea	
• Caracteristica condamnaților	
• Activitățile desfășurate de consilier pe cazurile repartizate	
V. Concluzii.....	98
VI. Anexe.....	105

I. Introducere

Într-o definiție mai largă, probațiunea sentințială constă din abținerea aplicării privațiunii de libertate față de inculpat și eliberarea acestuia fie sub supraveghere, fie pe un termen de probă, fie și una și alta. Cuvântul probațiune derivă de la latinescul *probatio*, care înseamnă o acțiune de a demonstra. Probațiunea este o perioadă de încercare (de punere la probă) pentru persoana supusă probațiunii. Ea este ca o perioadă în care condamnatul este examinat și evaluat.

Probațiunea sentințială este una din soluțiile care se aplică pe larg de către instanțele judecătorești din RM. Astfel, de exemplu, în anul 2006 au fost condamnate cu aplicarea art. 90 CP aproape 30% din numărul total a persoanelor condamnate.

Probațiunea sentințială se bucură de un statut unic în cadrul sistemului judiciar și în momentul actual se află în ascensiune, mai ales în ceea ce privește conținutul acesteia. Aceasta în mare măsură se datorează dezvoltării serviciului de probațiune care a avut loc în ultimul timp, proces care continuă și mai departe. În mare măsură această ascensiune calitativă în domeniul probațiunii sentințiale se datorează activității Institutului de Reforme Penale. Activități în acest domeniu au început încă în 2001 cu activități de evaluare și formulare de recomandări. Ulterior, consilieri de probațiune din cadrul IRP au preluat începând cu 2006 cazuri de probațiune sentințială (inițial în ceea ce privește minorii, iar ulterior și adulții).

În domeniul probațiunii sentințiale au fost desfășurate activități de identificare a cazurilor care trebuie (și este posibil) să fie preluate. Astfel, pentru început, de către Institutul de Reforme Penale a fost stabilit contactul cu secțiile penale ale direcțiilor de executare a deciziilor judiciare din municipiul Chișinău și din raioanele Ungheni și Cahul. Specialiștii de la aceste instituții au fost familiarizați cu activitățile ce trebuie desfășurate cu persoanele aflate în termen de probă.

Printre obiectivele pe care și le-a propus Institutul de Reforme Penale se numărau și implicarea mai activă a consilierilor de probațiune în procesul de supraveghere și asistență a minorilor în privința cărora este stabilit un termen de probă. Aceste activități constau în utilizarea unor instrumente de lucru (dosar personal, anchete psihosociale, plan de intervenție, anchete de evaluare ș.a.) deosebit de necesare.

De asemenea, au fost desfășurate acțiuni de pregătirea a pilotării, cum ar fi identificarea sectorului de pilotare, selectarea asistenților sociali și psihologilor pentru posturile de consilieri de probațiune și instruirea acestora, formarea unui grup de lucru având menirea de a asista procesul de pilotare, elaborarea conceptuală a chestionarului de evaluare psihosocială a minorului etc.

Prezentul raport examinează cadrul legal al probațiunii sentințiale, practica de aplicare a instituției probațiunii sentințiale în Republica Moldova, cu scopul de a stabili procedura aplicată în instrumentarea cazurilor de către consilierii de probațiune, practicile bune create în domeniu și problemele care există. În urma cercetării au fost trasate unele concluzii și formulate recomandări.

II. Metodologia studiului

Cercetarea efectuată a practicii aplicării probațiunii sentințiale se bazează aproape în exclusivitate pe activitatea consilierilor de probațiune din cadrul Institutului de Reforme Penale. În afară de unele constrângeri de timp și resurse, drept motiv pentru a reduce cadrul de cercetare a servit și faptul că IRP a fost instituția care a inițiat, susținut și promovat activitatea de consiliere sentințială așa cum ea este cunoscută în legislațiile altor țări.

În cadrul IRP a fost creată o grupă de consilieri de probațiune, care au fost școliți și mai apoi ghidați în activitatea lor de către experți internaționali. Din câte am fost informați, activitatea celorlalți consilieri de probațiune încă se rezumă, în mare parte, la activități de consemnare a îndeplinirii de către condamnați a condițiilor impuse prin sentință. De cele mai multe ori aceasta constă în venirea periodică a condamnatului la oficiul consilierului pentru a-și atesta prezența. Or grupul de consilieri din cadrul IRP a depășit acest cadru și de aceea am considerat că, ținând cont de timpul și resursele reduse, ar fi mai înțelept să ne focusăm asupra studiului activității acestora.

Pentru a scrie prezentul raport s-au folosit atât metode cantitative, cât și calitative de cercetare pentru atingerea obiectivelor propuse. Aceste metode s-au focalizat în mare măsură pe examinarea activității consilierilor de probațiune pentru a înțelege mai bine rutina zilnică a unui consilier și sarcinile care trebuie să le îndeplinească un consilier pe un dosar concret de la început și până la urmă.

În acest sens au fost examinate rapoartele lunare ale consilierilor de probațiune care conțineau informație în privința a 377 beneficiari, majoritatea covârșitoare a acestora fiind copii sau tineri până la 25 de ani. Rapoartele acoperă perioada de activitate 2006 – 2008 a consilierilor de probațiune din Chișinău, Bălți, Cahul, Fălești, Ungheni. Distribuția beneficiarilor pe ani este următoarea:

2006 - 6 persoane;
2007 - 296 persoane;
2008 – 75 persoane.

Aceste rapoarte conțineau următoarele date:

- numele, prenumele, date de contact;
- perioada de probă,
- infracțiunea pentru care persoana a fost condamnată,
- data nașterii;
- necesitățile identificate ale persoanei;
- planul de intervenție trasat de către consilierul de probațiune;
- activitățile desfășurate;
- rezultatele obținute;
- evaluarea perspectivelor de reintegrare.

Informația analizată din cadrul acestor rapoarte a fost informația cea care a fost stabilită la o etapă inițială de lucru cu condamnații. Din aceste considerente, în unele cazuri concluziile la care s-a ajuns sunt într-o oarecare măsură limitate. Acest neajuns am încercat să-l îndepărtăm prin organizarea unui focus grup cu consilierii de probațiune din cadrul IRP. Problemele puneau în discuție astfel de momente cum ar fi sarcina de lucru a consilierului de probațiune, numărul și calitatea contactelor cu beneficiarii, relația cu alți factori de decizie etc. Problemele în cauză sunt prezentate în anexa acestui raport. În cadrul focus grupului au participat patru consilieri de probațiune.

Ca parte componentă a metodologiei de cercetare a servit și analizarea statisticii oficiale privind aplicarea probațiunii sentințiale. Cu toate că aceasta nu este detaliată în măsura în care să permită să facem unele concluzii, în unele cazuri, mai ales atunci când datele statistice confirmau informația obținută din alte surse, au fost utile pentru organizarea părții privind concluziile și recomandările.

În rezultat, a fost organizat un interviu cu șeful Direcției Probațiune, Departamentul de Executare, Vladimir Popa. Interviul a fost nestructurat și s-a focalizat pe organizarea serviciului de probațiune, cadrul legal și problemele existente.

Raportul mai conține și o prezentare a cadrului legal existent privind probațiunea sentințială. Ca urmare a analizei acesteia, s-au făcut și unele propuneri de modificare a acestuia.

III. Cadrul legal privind probațiunea sentințială.

Modalități ale probațiunii sentințiale

În conformitate cu Codul Penal al RM, probațiunea sentințială este realizată în mare măsură prin condamnarea cu suspendare condiționată a executării pedepsei (art.90 CP). Conform legii, acest tip de probațiune sentințială este posibil de aplicat pentru cazurile când pedeapsa cu închisoarea este de maximum 5 ani pentru infracțiunile săvârșite cu intenție și de cel mult 7 ani pentru infracțiunile săvârșite din imprudență sau la stabilirea pedepsei de trimitere într-o unitate militară disciplinară în cazul când instanța ajunge la concluzia că nu este rațional ca pedeapsa stabilită să fie executată. Ajungând la această concluzie, instanța stabilește un timp de probă de la 1 la 5 ani. Dacă în timpul termenului de probă condamnatul nu va săvârși o nouă infracțiune și va manifesta o comportare exemplară, instanța dispune neexecutarea pedepsei aplicate.

Condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei nu se aplică persoanelor care au săvârșit infracțiuni deosebit de grave și excepțional de grave, precum și în cazul recidivei. În cazul condamnării pentru o infracțiune prin care s-au cauzat daune, instanța de judecată poate dispune suspendarea condiționată a executării pedepsei cu condiția că daunele au fost integral reparate până la pronunțarea hotărârii judecătorești. Condiția reparării integrale a daunei nu este obligatorie în cazul condamnării minorilor sau a femeilor care au copii în vârstă de până la 8 ani. În caz de condamnare cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, pot fi stabilite pedepse complementare.

În afară de cerința legală generală ca condamnatul să dea dovadă de un comportament exemplar, instanța de judecată îl poate obliga să îndeplinească și anumite cerințe specifice. Acestea sunt:

- a) să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului competent;
- b) să nu frecventeze anumite locuri;
- c) să urmeze un tratament în caz de alcoolism, narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică;
- d) să acorde o susținere materială familiei victimei;
- e) să repare daunele cauzate în termenul stabilit de instanță.

În decursul termenului de probă, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat (consilierul de probațiune sau comandamentul militar respectiv în cazul pedepsei de trimitere într-o unitate militară disciplinară) cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate anula, în întregime sau parțial, obligațiile stabilite anterior condamnatului ori adăuga altele noi. Dacă, după expirarea a cel puțin jumătate din termenul de probă, condamnatul cu suspendarea condiționată a executării pedepsei a avut o comportare corectă și exemplară, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celui condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale. În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, în decursul termenului

de probă, încalcă în mod sistematic obligațiile stabilite sau ordinea publică, fiind supus răspunderii administrative, instanța de judecată, la propunerea organului care exercită controlul asupra comportării celor condamnați cu suspendarea executării pedepsei, poate pronunța o încheiere cu privire la anularea condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei și la trimiterea condamnatului pentru a executa pedeapsa stabilită prin hotărârea instanței de judecată.

În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în termenul de probă o nouă infracțiune intenționată, instanța de judecată îi stabilește o pedeapsă în condițiile art.85 (aplicarea pedepsei în cazul unui cumul de sentințe). În cazul în care cel condamnat cu suspendarea condiționată a executării pedepsei săvârșește în termenul de probă o infracțiune din imprudență sau o infracțiune intenționată mai puțin gravă, problema anulării sau menținerii condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei se soluționează de către instanța de judecată.

Un tip de probațiune similar în anumite privințe celui descris mai sus poate fi aplicat în cazurile liberării condiționate de răspundere penală în urma aplicării suspendării condiționate a urmăririi penale (art. 59 CP). Astfel, Codul Penal al RM prevede că în privința persoanei puse sub învinuire pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare sau mai puțin grave, care își recunoaște vinovăția și nu prezintă pericol social, urmărirea penală poate fi suspendată condiționat, cu liberarea ulterioară de răspundere penală în conformitate cu procedura penală, dacă corectarea acestei persoane este posibilă fără aplicarea unei pedepse penale. O astfel de procedură nu se aplică persoanelor:

- 1) care au antecedente penale;
- 2) care sunt dependente de alcool sau droguri;
- 3) cu funcții de răspundere, care au comis infracțiunea făcând abuz de serviciu;
- 4) care au comis infracțiuni contra securității statului;
- 5) care nu au reparat paguba cauzată în urma infracțiunii.

Conform legislației procesual-penale, în cazul în care procurorul constată că în privința învinutului poate fi aplicată suspendarea condiționată de urmărirea penală el, prin ordonanță, suspendă condiționat urmărirea penală pe un termen de 1 an, stabilindu-i una sau mai multe din următoarele obligații:

- 1) să nu părăsească localitatea unde își are domiciliul decât în condițiile stabilite de procuror;
- 2) să comunice organului de urmărire penală orice schimbare de domiciliu;
- 3) să nu săvârșească infracțiuni sau contravenții;
- 4) să continue lucrul sau studiile.

Dacă în termenul de suspendare condiționată a urmăririi penale învinutul a respectat condițiile stabilite de către procuror, procurorul prin ordonanță sa dispune liberarea persoanei. În cazul în care învinutul nu a respectat condițiile stabilite de procuror, acesta din urmă trimite cu rechizitoriu în ordinea generală.

Pe lângă condamnarea cu suspendarea condiționată a executării pedepsei descrise mai înainte, legislația prevede și unele alternative aplicabile cauzelor penale în privința femeilor gravide sau femeilor care au copii în vârstă de până la 8 ani precum și copiilor în conflict cu legea. Astfel, conform art. 96 CP, femeilor condamnate gravide și celor care au

copii în vârstă de până la 8 ani, cu excepția celor condamnate la închisoare pe un termen mai mare de 5 ani pentru infracțiuni grave, deosebit de grave și excepțional de grave împotriva persoanei, instanța de judecată le poate amâna executarea pedepsei până la atingerea de către copil a vârstei de 8 ani. În cazul în care aceste persoane au renunțat la copil sau continuă să se eschiveze de la educarea lui după avertismentul făcut de organul care exercită controlul asupra comportamentului condamnatei față de care executarea pedepsei a fost amânată, instanța de judecată, la propunerea organului nominalizat, poate să anuleze amânarea executării pedepsei și să trimită condamnata pentru executarea pedepsei la locul stabilit în hotărârea judecătorească. La atingerea de către copil a vârstei de 8 ani, instanța de judecată:

- a) liberează condamnata de executarea părții neexecutate a pedepsei;
- b) înlocuiește partea neexecutată a pedepsei cu o pedeapsă mai blândă;
- c) trimite condamnata în instituția corespunzătoare pentru executarea părții neexecutate a pedepsei.

Codul Penal prin art. 54 stabilește posibilitatea ca copiii în conflict cu legea, dacă au săvârșit pentru prima oară o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, să fie liberați de răspundere penală în conformitate cu prevederile procedurii penale dacă s-a constatat că corectarea lor este posibilă fără a fi supuse răspunderii penale. Acestor copii li se pot aplica una sau mai multe măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute exhaustiv la art.104 CP, care, spre deosebire de pedepsele penale, nu generează antecedente penale. În conformitate cu art. 93 CP, în cazul când minorii sunt condamnați pentru săvârșirea unei infracțiuni ușoare, mai puțin grave sau grave pot fi liberați de pedeapsă de către instanța de judecată dacă se va constata că scopurile pedepsei pot fi atinse prin internarea lor într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare, precum și prin aplicarea altor măsuri de constrângere cu caracter educativ, prevăzute la art.104 CP. Măsurile cu caracter educativ prevăzute de art. 104 CP sunt:

- a) avertismentul;
- b) încredințarea minorului pentru supraveghere părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat;
- c) obligarea minorului să repare daunele cauzate, ținându-se cont de starea materială a minorului;
- d) obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică;
- e) internarea minorului într-o instituție specială de învățământ și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare.

Măsurile date vin să ofere o alternativă pedepsirii penale a unui copil aflat în conflict cu legea. Deși legea nu specifică acest lucru, reieșind din standardele internaționale în domeniu (Convenția privind drepturile copilului, Regulile de la Beijing etc.), aceste măsuri trebuie să fie aplicate cu prioritate față de pedepsirea penală. Cu alte cuvinte, pentru categoriile prevăzute de infracțiuni pentru care este posibilă aplicarea măsurilor educative, pedeapsa penală trebuie să fie aplicată numai atunci când aplicarea primelor este considerată insuficientă.

În cazul eschivării sistematice de la măsurile de constrângere cu caracter educativ de către minor, instanța de judecată, la propunerea organelor de stat specializate, anulează

măsurile aplicate și decide trimiterea cauzei penale procurorului sau stabilește pedeapsa conform legii în baza căreia persoana a fost condamnată, după caz.

Inițierea aplicării măsurilor educative poate avea loc atât la urmărirea penală, cât și în cadrul judecării cauzei. În primul caz, organul de urmărire penală poate face propunere procurorului de a înceta urmărirea penală în privința minorului și de a iniția în instanță demers despre liberarea minorului de răspundere penală în temeiul prevăzut în art.54 din Codul Penal cu aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter educativ conform prevederilor art.104 din Codul Penal. Demersul procurorului privind liberarea minorului de răspundere penală se examinează de către judecătorul de instrucție. În cazul în care judecătorul de instrucție respinge demersul despre liberarea minorului de răspundere penală, procurorul anulează ordonanța de încetare a procesului penal și trimite cauza în judecată, în mod obișnuit, cu rechizitoriu. Controlul asupra executării de către minor a cerințelor prevăzute de măsura cu caracter educativ, aplicată lui în baza încheierii judecătorului de instrucție, se efectuează de organul de stat specializat care asigură corectarea minorului. În al doilea caz aceste măsuri educative pot fi aplicate deja în cadrul judecării cauzei.

Conținutul măsurilor educative

Avertismentul este o explicație adusă copilului despre dauna cauzată de fapta lui și a consecințelor săvârșirii repetate a unei infracțiuni. Avertismentul are drept scop ajutarea copilului să înțeleagă greșeala pe care a comis-o și importanța de a respecta regulile de drept. Avertismentul, ca măsură de constrângere, se face în scris, contra semnătură, în termen de 5 zile, în sediul oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului. Oficiul de executare informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărârii.

Încredințarea minorului pentru supravegherea părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau organelor specializate de stat în calitate de măsură educativă constă în obligarea acestora să exercite un control al comportamentului copilului care ar preveni săvârșirea de noi încălcări. Această măsură ca atare nu le oferă noi obligații sau drepturi în comparație cu, de exemplu, Codul Familiei, dar vine să-i determine să se implice mai activ în activități de educare a copilului, eliminarea factorilor și condițiilor ce determină săvârșirea infracțiunilor. Această măsură este eficientă numai atunci când subiecții nominalizați au o influență asupra adolescentului, sunt în stare să aprecieze obiectiv gravitatea faptei și pot și doresc să exercite un control regulat asupra copilului. De aceea este important ca înainte de a transmite copilul în supravegherea părinților, de exemplu, judecătorul să examineze minuțios personalitatea acestora și posibilitățile pe care le dețin de a influența pozitiv copilul. Mai mult ca atât, este important ca instanța să obțină și acordul părinților pentru aplicarea acestei măsuri, de altfel aplicarea ei ar putea să nu aibă nici un efect. Dacă părinții sau persoanele care îi înlocuiesc nu sunt în stare să exercite supravegherea cerută, minorul poate fi încredințat organului specializat de stat.

Oficiul de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul minorului asigură primirea semnăturilor persoanelor responsabile pentru plasarea, ca măsură de constrângere, a minorului sub supravegherea părinților, persoanelor care îi înlocuiesc sau a organelor

specializate de stat. Oficiul de executare informează, în termen de 5 zile, instanța de judecată care a examinat cauza în fond despre executarea hotărîrii.

Cu părere de rău, legea nu stabilește termenul aplicării acestei măsuri educative și pentru remedierea situației date se propune modificarea legislației în acest sens.

Obligarea minorului să repare daunele cauzate, ținându-se cont de starea lui materială ca măsură educativă, impune copilul să compenseze victima pentru pagubele cauzate. Cu toate că CP nu indică, această compensare poate avea loc prin oferirea unei sume de bani din sursele financiare deja existente, prin prestarea unor munci victimei sau prin returnarea obiectelor sau a unora similare în caz că victima acceptă aceasta. Starea materială a copilului se stabilește prin existența unor venituri ale copilului din sursele și modurile permise de lege. Aceasta din urmă va determina și mărimea daunei care trebuie să fie recuperată de către copil.

Obligarea minorului de a urma un curs de tratament medical de reabilitare psihologică este aplicată în cazurile când comportamentul minorului denotă abateri de la normele general acceptate și corectarea acestora necesită intervenția specialiștilor din domeniul reabilitării psihologice. Înainte de aplicarea măsurii urmează a fi efectuată o evaluare profesională a copilului cu recomandările de rigoare în acest sens.

Internarea copilului într-o instituție specială de învățămînt și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare este cea mai aspră măsură educativă prevăzută de CP. Conform legii, în cazul în care instanța constată existența circumstanțelor prevăzute în art.93 din Codul Penal, la adoptarea sentinței de condamnare ea dispune liberarea de pedeapsa penală a minorului și internarea lui într-o instituție specială de învățămînt și de reeducare sau într-o instituție curativă și de reeducare. Instituția specială de învățămînt este o instituție de învățămînt în care copilul se află în condiții de supraveghere continuă, el având restricții în ce privește părăsirea acesteia. Instituția curativă și de reeducare sunt instituțiile create pentru copiii cu handicap mintal sau copiii care au suferit boli grave ce au avut repercusiuni asupra dezvoltării lor sau pentru copiii care au deficiențe fizice sau psihice.

Internarea în aceste instituții poate avea loc până la atingerea majoratului, însă pe o durată nu mai mare de termenul maximal al pedepsei prevăzute de Codul Penal pentru infracțiunea săvârșită de minor. Aflarea minorului în instituția specială de învățămînt și de reeducare sau în instituția curativă și de reeducare poate fi încetată până la atingerea majoratului dacă minorul, datorită corectării, nu mai are nevoie de influențare prin această măsură. Prolungirea aflării persoanei în instituțiile menționate după atingerea majoratului se admite doar până la terminarea de către ea a învățămîntului general sau profesional. Chestiunea încetării sau prelungirii duratei aflării persoanei în instituțiile menționate se soluționează, în temeiul demersului organului specializat de stat care asigură corectarea minorului, de către judecătorul de instrucție al instanței care a adoptat sentința sau al instanței în raza teritorială a căreia se găsește domiciliul minorului, în termen de 10 zile de la primirea demersului.

În ședința de judecată se cercetează concluzia organului specializat de stat care a declarat demersul, se ascultă opiniile persoanelor care participă la ședință, apoi instanța adoptă o

încheiere prin care admite sau respinge demersul. Încheierea instanței poate fi atacată cu recurs de persoanele interesate.

Modalitatea de executare a probațiunii sentințiale

De obicei, legea stabilește următoarea procedură de executare a sentințelor prin care condamnatul a fost supus probațiunii sentințiale:

1. Instanța care a judecat cauza în fond trimite hotărârea oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului;
2. Condamnatul căruia i s-a aplicat probațiunea sentințială semnează în instanța de judecată obligația de a se prezenta, în termen de 5 zile după rămânerea definitivă a hotărârii, la oficiul de executare;
3. Oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică fie instanței de judecată și (sau) administrației penitenciarului sau, după caz, altui organ competent despre luarea la evidență a condamnatului;
4. Oficiul de executare întreprinde acțiuni de supraveghere și probațiune a condamnatului, inclusiv de respectare a restricțiilor stabilite de instanță, pe perioada stabilită și, în cazul survenirii condițiilor privind anularea probațiunii cu trimiterea condamnatului pentru a executa pedeapsa stabilită prin hotărârea instanței de judecată sau în cazul constatării condițiilor ce permit eliberarea înainte de termenul stabilit a condamnatului cu anularea condamnării și stingerea antecedentelor penale înaintează instanței de judecată demersul respectiv. Demersul se depune la instanța de judecată din raza teritorială unde își desfășoară activitatea oficiul de executare.
5. Hotărârea definitivă a instanței de judecată, în termen de 5 zile, se trimite instanței care a judecat cauza în fond pentru a fi anexată la dosar.

Condamnatul poate părăsi, pe un termen mai mare de 5 zile, sau schimba domiciliul încunoștințând în prealabil organul care exercită controlul asupra comportamentului lui. La expirarea termenului de probă stabilit, oficiul de executare, în termen de 5 zile, comunică instanței care a judecat cauza în fond despre încetarea acțiunilor de supraveghere. În cazul în care condamnatul nu s-a prezentat pentru a fi luat la evidență sau a părăsit domiciliul și locul aflării lui nu este cunoscut, oficiul de executare sau, după caz, comandamentul militar întreprinde măsuri inițiale de căutare, iar în cazul în care acestea nu s-au soldat cu succes, după expirarea a 15 zile, trimite instanței în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar un demers pentru dispunerea dării în căutare. Încheierea instanței de judecată privind căutarea condamnatului se execută de către organul afacerilor interne în a cărei rază teritorială își desfășoară activitatea oficiul de executare sau este dislocat comandamentul militar.

IV. Probațiunea sentințială în RM

Asistența și consilierea psihosocială

După cum s-a arătat în secțiunea privind cadrul legal, persoanele care au fost condamnate cu probațiune trebuie să respecte anumite cerințe. Pentru a verifica și ajuta persoana în acest proces ea este plasată sub supravegherea unui consilier de probațiune. În funcție de sentința pronunțată de către instanța de judecată, condamnatului i se stabilește planul individual de lucru cu acesta.

Prin sentința de supunere la probațiune condamnatului i se impun unele condiții obligatorii, care constituie obiectul activităților de asistență, consiliere și supraveghere ale serviciilor de probațiune. Activitățile desfășurate în comunitate cu condamnatul sunt clasificate în dependență de specificul acestora în două mari categorii:

- Asistența și consilierea psihosocială;
- Supravegherea.

Asistența și consilierea persoanelor condamnate și a minorilor sancționați cu măsura educativă a libertății supravegheate au ca scop reintegrarea acestora în societate, întărirea gradului de siguranță socială și prevenirea săvârșirii din nou a unor infracțiuni.

Asistența și consilierea se realizează pe baza unui plan de asistență și consiliere adaptat nevoilor individuale ale persoanei supravegheate. Consilierul de probațiune estimează perioada de timp și măsura în care nevoile identificate pot fi acoperite numai prin intervenția serviciului de probațiune ori în colaborare cu organizații neguvernamentale, instituții publice și/sau private ori cu persoane fizice sau juridice.

În derularea acestei activități serviciile de probațiune urmăresc:

- a) corectarea comportamentului infracțional prin conștientizarea de către minori sau de către persoanele condamnate a faptei săvârșite, a consecințelor acesteia și asumarea responsabilității pentru fapta comisă;
- b) motivarea minorului sau a persoanei condamnate în vederea dezvoltării responsabilității și autodisciplinei;
- c) elaborarea și derularea unor programe eficiente de asistență și consiliere a persoanelor condamnate sau a minorilor, în funcție de nevoile identificate ale acestora;
- d) sprijinirea condamnatului sau a minorului în vederea satisfacerii nevoilor sociale referitoare la educație, pregătire profesională, loc de muncă, locuință sau altele asemenea.

Ori de câte ori instanța de judecată dispune supravegherea unei persoane condamnate sau a unui minor de către serviciul de probațiune, cu ocazia primei întrevederi cu persoana supravegheată, i se va face cunoscută posibilitatea de a solicita asistență și consiliere pe perioada supravegherii, explicându-i-se modalitățile practice în care poate fi sprijinită în vederea reintegrării în societate. Pentru a beneficia de serviciile de asistență și consiliere persoana supravegheată depune o cerere scrisă la serviciul de probațiune. Cererea persoanei supravegheate, prin care solicită asistență și consiliere, se depune la dosarul de probațiune.

Dosarul de probațiune se întocmește pentru fiecare persoană supravegheată. Dosarul de probațiune cuprinde:

- a) cererea scrisă privind asistența și consilierea;
- b) planul de reintegrare socială și supraveghere;
- c) referatul prezentințial de evaluare psihosocială, atunci când a fost întocmit;
- d) referatele periodice de reintegrare socială și supraveghere, care conțin pe scurt informații cu privire la rezultatele înregistrate de către persoana asistată și consiliată și care se întocmesc cel puțin o dată la 6 luni sau de câte ori se înregistrează o evoluție pozitivă ori negativă în procesul de reintegrare a persoanei respective;
- e) concluziile consilierului de probațiune, care fac obiectul unui referat de reintegrare socială și supraveghere final, întocmit la expirarea perioadei de asistență și consiliere, precizându-se în ce măsură persoana respectivă are perspective sau s-a reintegrat în societate.

Dosarul de probațiune se păstrează în arhiva serviciului de probațiune, consilierul de probațiune responsabil de caz este obligat să păstreze confidențialitatea informațiilor cuprinse în dosar.

Pentru atingerea scopurilor de reducere a riscului recidivei, reintegrarea socială a persoanelor care au comis infracțiuni, serviciile de probațiune, acționează pe trei dimensiuni: evaluare, supraveghere, asistență și consiliere.

Unul dintre mijloacele de atingere a obiectivului de **asistență și consiliere** sunt programele de intervenție în grup. În situația în care o persoană care a comis o infracțiune și pentru care instanța a decis o pedeapsă care presupune supravegherea executării acesteia de către serviciile de probațiune, iar persoana respectivă a înaintat o cerere scrisă prin care solicită asistență și consiliere din partea serviciului, acea persoană întrunește prima condiție a includerii într-un program de intervenție în grup. Aceasta este o condiție generală, condițiile specifice și criteriile de eligibilitate pentru participarea la un program de grup rămânând să fie stabilite de către consilierul responsabil de coordonarea respectivului program de grup.

Experiența derulării unui program de grup și evaluarea rezultatelor acestuia sunt în măsură să ofere consilierului care a coordonat programul sentimentul că intervenția sa a fost eficientă sau nu. În cazul dosarelor examinate, 65 persoane au beneficiat de consiliere individuală și 13 de consiliere în grup. După alocarea cazului unui consilier de probațiune, acesta va fi obligat să întocmească fișa de evidență care va fi ținută într-o cartotecă separată.

Supravegherea

Supravegherea persoanelor care au primit pedepse neprivative de libertate este o componentă a activității serviciilor de probațiune. Planul de supraveghere se întocmește de către consilierul de probațiune responsabil de caz. Pentru întocmirea acestuia se poate solicita desemnarea unor specialiști în vederea:

- evaluării profesionale a nevoilor persoanei condamnate/minorilor ;
- stabilirii unor metode adecvate de intervenție în vederea satisfacerii nevoilor criminogene identificate;
- și realizarea unui plan de intervenție în vederea reintegrării sociale a persoanei condamnate/minorilor.

Termenul de supraveghere nu trebuie interpretat în sens strict, supravegherea reprezentând un complex de activități care se află într-o strânsă interdependență. Menținându-i în comunitate, le oferim șansa de a-și conștientiza faptele și de a-și asuma responsabilitatea asupra actelor antisociale.

Acest lucru se poate realiza atât prin stabilirea unui plan de intervenție cu beneficiarul în funcție de nevoile acestuia și numai după ce i s-a făcut o evaluare corectă și obiectivă a riscului de recidivă și a riscului pentru public, cât și prin îndeplinirea obligațiilor impuse de instanța de judecată. Totodată, includerea sa într-un program de dezvoltare comportamentală specific infracțiunii comise, în funcție de gravitatea acesteia și de riscul de recidivă, îl va ajuta să-și îmbunătățească comportamentul într-un mod pozitiv.

Un alt lucru la fel de important este și menținerea legăturilor cu familia, cu școala, cu locul de muncă, cu cluburi sportive, culturale, unde ar putea să-și petreacă timpul liber într-un mod constructiv etc. Supravegherea propriu-zisă se realizează printr-o serie de activități, pornind de la observare, până la contactul direct cu infractorul. De asemenea, aceasta se poate realiza atât prin prezentarea infractorului la sediul serviciului de probațiune sau în alte locuri stabilite, cât și prin efectuarea de controale inopinate la domiciliu, la locul de muncă sau chiar în locurile și mediile frecventate anterior de către infractor, în care prezența acestuia a fost interzisă prin condițiile stabilite de instanță.

În scopul asigurării îndeplinirii măsurilor stabilite de instanța de judecată consilierii utilizează următoarele metode:

- colaborarea cu: familia, voluntarii comunitari, reprezentanții societății civile, organizații guvernamentale și neguvernamentale în vederea inițierii și derulării unor programe de resocializare. Aceste programe se vor derula în scopul însușirii unor norme și valori acceptate social, a însușirii unor abilități sociale, rezolvarea problemelor dependenței de alcool sau droguri ș.a.;
- de asemenea, cu sprijinul acestora se pot identifica posibilități de obținere a unor spații de locuit sau a unor fonduri pentru asigurarea hranei;
- legătura permanentă cu persoane și instituții care ar putea furniza date utile în vederea rezolvării unor probleme și nevoi: identificarea unor locuri de muncă disponibile, a unor cursuri școlare precum și a celor de calificare și recalificare profesională;
- vizite la domiciliu.

Caracteristica condamnaților

În această parte a raportului dorim să ne oprim la caracteristica condamnaților sub aspectul necesităților cu care aceștia se confruntau în ceea ce privește factorii importanți pentru încheierea cu succes a perioadei de probațiune. O evaluare primară a acestor nevoi se realizează și în scopul întocmirii referatului presentințial de evaluare psiho-socială solicitat de către instanță. La întocmirea planului de supraveghere trebuie să se realizeze o reevaluare a acestor nevoi, ținându-se cont de evaluarea inițială. Acest tip de evaluare se referă în principal la nevoile criminogene, adică acele nevoi ale persoanei asociate cu starea de infracționalitate și se realizează pentru:

- înțelegerea cauzelor apariției comportamentului infracțional;
- culegerea informațiilor necesare stabilirii obiectivelor intervenției de reabilitare.

În scopul efectuării acestei evaluări este necesar să se realizeze interviuri cu persoane semnificative pentru viața persoanei; autoevaluări prin intermediul unor chestionare sau scale de autoevaluare; poate fi folosită metoda observației (se observă clientul în anumite situații date); să se realizeze analiza unor documente (dosar personal, fișă psihologică, fișă psiho-pedagogică, fișă medicală).

În practică, în afara interviului cu beneficiarul, consilierul de probațiune analizează dosarul personal din cadrul Direcției pentru protecția copilului, discută cu specialistul principal în problemele minorilor (dacă este vorba de un copil), vizitează la domiciliu, are convorbiri cu rudele etc.

Nevoile sau problemele identificate ale persoanei condamnate / minorului

Numai în 7,95% de cazuri beneficiarii care au fost evaluați de către consilierii de probațiune nu aveau anumite nevoi sau probleme care ar intra în categoria celor descrise mai sus. Numărul relativ mic al acestor persoane demonstrează că de cele mai multe ori consilierul de probațiune nu se poate limita la o simplă verificare periodică a respectării condițiilor probațiunii de către condamnat. De cele mai multe ori este necesar ca consilierul să ofere un ajutor concret într-o privință sau alta, astfel încât să se faciliteze la maximum succesul probațiunii pentru beneficiarul concret. Consilierii de probațiune trebuie să fie instruiți și orientați profesional spre aceasta.

Cea mai stringentă nevoie a persoanelor aflate în probațiune este lipsa unei pregătiri profesionale. Această necesitate a fost identificată în cazul a 42,44% de condamnați din cele 377 de persoane cuprinse în rapoartele lunare prelucrate pentru raportul dat. Din mențiunile consilierilor de probațiune, pregătirea profesională s-a dovedit a fi uneori crucială în ceea ce privește găsirea și menținerea unui loc de muncă. Lipsa unei pregătiri de acest gen duce la faptul că condamnații fie nu pot să-și găsească un loc de muncă, fie postul pe care îl găsesc nu este motivant sau pe placul lor din cauza salariului și (sau) prestigiului scăzut. De multe ori aceasta duce la lipsa în genere a motivației de a obține o angajare. Pe de altă parte, dispunerea de un loc de muncă, în marea majoritate a cazurilor, este importantă pentru aranjarea vieții persoanei condamnate și, într-un final, pentru succesul programului stabilit de consilierul de probațiune.

Ajutorul în obținerea unei profesii într-un termen cât mai scurt este foarte important pentru condamnați, consilierii de probațiune trebuie să aibă cunoștințe bune în ceea ce privește modalitățile prin care pot ajuta un anume beneficiar să obțină o pregătire profesională sau o recalificare. Este bine în acest sens ca, consilierii de probațiune să întrețină contacte cu instituțiile capabile să ofere un astfel de serviciu. În acest sens, practica a demonstrat că utile sunt atât contactarea unor instituții care oferă instruire profesională, dar și a agenților economici care oferă o astfel de posibilitate ca parte a procesului de angajare. Această ultimă variantă este deosebit de prețioasă, deoarece în acest caz consilierul ajută condamnatul să prindă doi iepuri dintr-o dată, deoarece acesta are posibilitatea să se instruiască și totodată să obțină aproape garantat un loc de muncă. Rolul consilierului de probațiune în aplicarea acestei alternative este mare și prin faptul că persoanele condamnate nu cunosc de multe ori posibilitățile acestuia.

În legătură strânsă cu problema prezentată este și problema lipsei unui serviciu. Această problemă a fost atestată în cazul a 126 de persoane sau 33,42% din numărul total. După cum se va vedea în continuare, soluționarea acestei probleme prezintă mult mai multe dificultăți decât precedenta. Astfel, din numărul total al persoanelor în discuție în urma susținerii acordate de consilierul de probațiune au fost plasate la instruire profesională 55 de persoane, pe când un loc de muncă și-au găsit numai 18 persoane. Între timp, soluționarea acestei probleme este, probabil, direcția prioritară de activitate pentru consilier, deoarece un loc de muncă organizează timpul condamnatului, dar și îi oferă o sursă de venit care oferă posibilitatea de a soluționa și alte probleme, cum ar fi tratamentul, îmbunătățirea relațiilor în familie, pe lângă faptul că scade din tentația de a săvârși o nouă infracțiune.

În acest sens, activitatea consilierului este orientată atât spre căutarea împreună cu condamnatul a unui loc de muncă, cât și, uneori, spre formarea unor abilități elementare de căutare a unui serviciu, dat fiind faptul că unele persoane din rândul celor fără lucru nu posedau nici un fel de cunoștințe în ceea ce privește obținerea acestuia.

Lipsa actelor de identitate este o altă problemă cu care se confruntă condamnații. Deși ea a fost atestată numai în 15,91% de cazuri, implicațiile pentru succesul programului de probațiune probabil că sunt cele mai mari. Or lipsa actelor de identitate aproape în toate cazurile duce la imposibilitatea de a întreprinde alte măsuri de ameliorare a situației personale, cum ar fi angajarea la muncă, intrarea la studii, obținerea unei indemnizații care ar ameliora situația materială etc. Aproape în toate cazurile condamnații nu au buletin de identitate. Pentru unii soluționarea acestei probleme poate dura mai mult, deoarece nu dispun de alte acte necesare pentru obținerea buletinului: livretul militar sau adeverința de recrut, lipsa vizei de reședință.

În 12,99% de cazuri consilierii de probațiune au atestat nevalorificarea timpului liber de către condamnați. Această problemă este caracteristică numai copiilor. Se caracterizează prin abandon școlar și lipsa unei ocupații concrete.

Pe lângă problemele indicate mai sus, persoanele evaluate de către consilieri au mai manifestat și altele:

Nevoi identificate	Persoane	Procentaj
Lipsa pregătirii profesionale	160	42,44%
Lipsa unui loc de muncă	126	33,42%
Lipsa actelor de identitate	56	15,91%
Timp liber neorganizat-nevalorificat	49	12,99%
Nu are nevoie de intervenție- nu are probleme	30	7,95%
Relații conflictuale cu părinții/în familie	25	6,63 %
Abandon școlar	23	6,1%
Instabilitate emoțională	22	5,83%
Consiliere psihologică	13	3,44%
Dependență de droguri, alcool sau substanțe toxice	11	2,91%
Lipsa unui loc de trai stabil	11	2,91%
Situația materială grea	9	2,38%
Lipsa dorinței spre schimbare	8	2,12%
Ușor influențabil/ sugestibilitate sporită	8	2,12%
Influența grupului de semenii ce au un comportament deviant	8	2,12%
Lipsa abilităților practice de a căuta un loc de muncă	7	1,85%
Lipsa studiilor medii	6	1,59%
Probleme de sănătate	4	1,06%

Pe lângă aceste caracteristici, mulți din ei mai au și un șir de alte circumstanțe de ordin personal care îi împiedică să fie eficienți (părinți alcoolici, antecedente penale, lipsa competențelor sociale necesare pentru integrarea în societate, lipsa controlului din partea familiei (în cazul minorilor), agresivitate sporită).

Reieșind din portretul persoanei aflate în probațiune sentințială, consilierul de probațiune trebuie să posede un șir de cunoștințe care sunt necesare condamnatului și pe care de cele mai multe ori nu le are (cum să cauți un serviciu, cum să îndeplinești corect actele și să te prezinți la interviu, tehnici de control emoțional etc.), dar și abilități practice pe care să le transmită. Anume de aceste momente trebuie să țină cont și programele de instruire a consilierilor de probațiune. În al doilea rând, consilierul de probațiune trebuie să fie și o adevărată persoană resursă în a găsi soluții existente în comunitate pentru eventualele probleme ale condamnatului (potențialii angajatori, cursurile de instruire existente etc.). Este important ca serviciul de probațiune să aibă, în caz de necesitate, relații de colaborare (prin încheierea unor acorduri de parteneriat, prin menținerea unor relații bune sau prin altă cale) cu persoanele sau instituțiile de care depinde de cele mai multe ori soluționarea celor mai des întâlnite probleme, cum ar fi oficiile actelor stării civile, direcțiile pentru protecția drepturilor copilului etc.

Activitățile desfășurate de consilier pe cazurile repartizate

După evaluarea necesităților beneficiarilor, are loc încheierea contractului de asistență și consiliere și se întocmește un plan de intervenție. Consilierul de probațiune își stabilește acele activități care urmează să fie desfășurate pentru a adresa nevoile identificate și pentru a pune în executare sentința stabilită de către instanță.

În ceea ce privește activitățile de adresare a nevoilor condamnaților, acestea sunt, de cele mai multe ori, orientate spre acțiuni de găsire a unui loc de muncă pentru condamnat. Acțiunile în vederea obținerii unui loc de muncă întreprinse de către consilierii de probațiune sunt orientate, în mare măsură, fie spre sporirea capacității condamnatului pentru a obține un loc de muncă (acțiuni orientate spre instruirea profesională), fie spre acțiuni de angajare nemijlocită în cadrul muncii.

Instruirea profesională

Cele mai importante acțiuni de asigurare a unei instruiți profesionale constau în informarea despre posibilitatea de a face cursuri de instruire la ATOFM (oferirea listei cursurilor existente, informarea privind condițiile de înregistrare etc.) sau chiar în plasarea condamnatului la instruire profesională. Un factor pozitiv remarcat în urma studierii rapoartelor este că consilierii de probațiune ocupă o poziție mai activă în ceea ce privește ajutarea condamnaților. Din datele oferite este clar că consilierii se străduie să nu se rezume la informarea condamnaților despre instruirile posibile ce ar fi mult mai simplu, dar întreprind chiar pași concreți pentru a-i plasa la instruire profesională. Astfel, din numărul celor care aveau nevoie de instruire profesională, 34,37% au fost plasați direct la aceste cursuri. De obicei, consilierul de probațiune își ia asupra sa obligația de a contacta instituția care oferă cursurile pentru a afla condițiile, după care pregătește actele necesare împreună cu condamnatul, ca la urmă acesta să se prezinte pentru a fi înregistrat. Ajutorul acordat în această direcție câteodată constă în motivarea condamnaților pentru frecventarea cursurilor de instruire profesională, iar uneori este necesar de convins/motivat condamnații în ceea ce privește necesitatea continuării instruiți profesionale. Cel mai des instruirea profesională are loc în astfel de meserii cum ar fi zugrav, croitor, bucătar-profesii cel mai solicitate la moment.

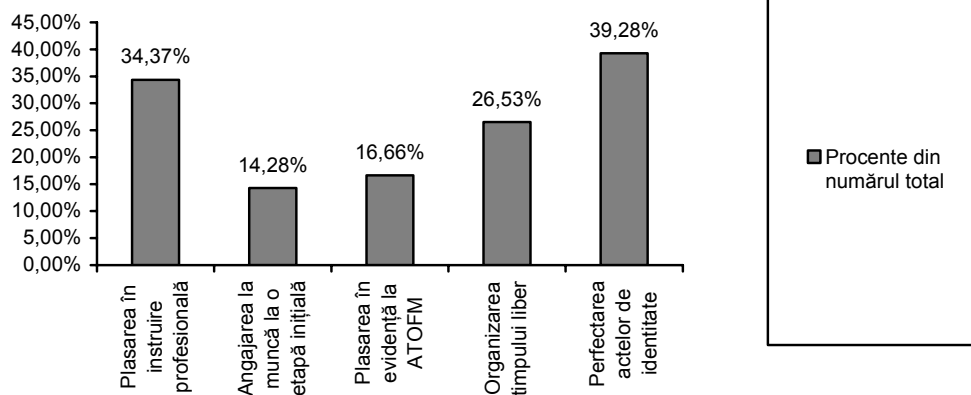
Susținerea la angajarea în muncă

Un prim ajutor pe care deseori le oferă consilierul condamnaților în ceea ce privește angajarea ține de informarea acestora în privința locurilor de muncă vacante existente și înfăptuirea altor acțiuni concrete de căutare a unui loc de muncă. De cele mai multe ori condamnatului i se prezintă lista locurilor de muncă vacante din cadrul Agenției Teritoriale ale Oficiului Forței de Muncă sau este ajutat să se plaseze în evidență la ATOFM prin prezentarea condamnatului listei actelor necesare, prin oferirea ajutorului în obținerea actelor etc.). Uneori consilierii întreprind măsuri de a căuta un loc de lucru în alte părți. Astfel, consilierul poate să se adreseze la primăria localității de reședință a condamnatului pentru a afla despre posibilele locuri de muncă pentru acesta, să caute anunțurile din presa locală privind locurile vacante. După găsirea unui post de muncă adecvat, consilierii uneori pot suna ei singuri pentru a stabili un contact cu angajatorul în beneficiul condamnatului. De multe ori aceste eforturi se încununază cu succes, condamnații obținând un loc de muncă uneori chiar la o etapă inițială. Astfel, de exemplu, din cele 126 de persoane care aveau nevoie de un loc de muncă, 18 persoane sau 14, 28 % au fost angajate la muncă la o etapă inițială. De cele mai multe ori posturile de muncă la care sunt acceptați condamnații sunt niște posturi care nu necesită studii complexe și, de obicei, nu sunt foarte bine plătite. Ca exemple ar putea servi angajarea ca paznic, șofer, lucrător la organizația de salubritate din localitate, dulgher la magazin.

În caz că condamnatul nu poate să-și găsească un loc de muncă prin metodele folosite, cel mai des se recurge la plasarea în evidența la ATOFM (este cazul a 21 de persoane sau 16,66% din numărul total al persoanelor care aveau nevoie de un loc de muncă). Pe lângă acțiunile indicate mai sus, eforturile de susținere în angajare la muncă, în dependență de necesități, pot consta și în explicarea tehnicilor de căutare a unui loc de muncă. Astfel, consilierul poate prezenta un model de CV, un model de scrisoare de motivație, să prezinte tehnici de susținere a unui interviu, să facă cunoștință cu actele care necesită a fi prezentate și cu procedura de perfectare. La fel ca parte din aceste acțiuni ține și familiarizarea condamnatului cu metodele alternative de căutare a unui loc de muncă, cum ar fi plasarea anunțului, căutarea în presa locală.

Ca și în cazul plasării la instruire profesională, în privința unor persoane a fost nevoie de oferirea susținerii în vederea continuării lucrului sau motivarea pentru angajare/găsirea unui loc de muncă (9 persoane)

Procentajul soluționării unor necesități identificate

Susținerea în soluționarea altor nevoi

În 26,53% din cazurile persoanelor care au fost identificate cu probleme privind valorificarea timpului liber, consilierii de probațiune au întreprins măsuri concrete pentru a adresa această necesitate. Deoarece această problemă se referă aproape în întregime la minori, acțiunile întreprinse de consilieri au fost caracteristice pentru acest grup. Astfel de exemplu, consilierii contactează familia cu părinții cum ar putea aceștia să intervină sau dacă ar putea sugera ceva concret, contactează instituțiile care oferă servicii de organizare a timpului liber (cercurile sportive, centrele pentru tineri etc.).

În cazul altor necesiități, ca și în cazul organizării timpului liber, consilierii își programează acțiuni care sunt privite ca necesare pentru a ajuta condamnatul. De exemplu, în cazul abandonului școlar au loc discuții periodice cu administrația școlii pentru a verifica prezența la lecții, ajutor în internarea în spitalul raional, susținerea condamnatei în creșterea copilului, obținerea indemnizației privind pierderea întreținătorului, contactarea centrelor medicale, contactarea medicului ginecolog care curează beneficiara, asistarea familiei în vederea perfectării actelor pentru conferirea gradului de invaliditate, restabilirea la studii la universitate, efectuarea investigațiilor în vederea soluționării problemei spațiului locativ, plasarea familiei în program de sprijin familial, contactarea Fondului Municipal de Susținere a Populației în vederea obținerii banilor necesari pentru perfecțarea buletinului de identitate etc.

Consilierii de probațiune din cadrul IRP și-au creat o bază de date a organizațiilor și instituțiilor active în Chișinău (vezi anexa). Aceste organizații sunt contactate în dependență de problema existentă și profilul organizației.

V. Concluzii

Probațiunea sentințială își are o aplicare destul de largă în practica RM. Mai mult ca atât, astăzi, probațiunea, inclusiv probațiunea sentințială, se află la un moment de dezvoltare care este propice pentru a crea un cadru sănătos de implementare eficientă a acestui serviciu.

Mai jos prezentăm unele constatări făcute pe parcursul cercetării efectuate pentru scrierea raportului dat. Lista de constatări și recomandări făcute nu este nici pe departe exhaustivă și chiar unele din constatările făcute ar putea să sufere de lipsă de profunzime și analiză a acestora sub toate aspectele. Considerăm că evaluarea decurgerii lucrului în serviciul de probațiune sentințială trebuie să aibă loc în cadrul unei perioade mai mari și cu aplicarea unor metode mai variate de evaluare care ar cuprinde mai mulți actori interesați. Cu toate acestea, constatările și recomandările făcute ar putea servi drept bază atât pentru întreprinderea unor pași concreți în îmbunătățirea serviciului de probațiune, cât și pentru a pregăti o evaluare mai minuțioasă a domeniului dat.

CADRUL LEGAL

Constatare: Legea impune ca persoanele aflate în probațiune să îndeplinească condiții generale cum ar fi nesăvârșirea de alte infracțiuni, dar și permite impunerea unor condiții/restricții speciale. Din discuțiile cu consilierii de probațiune, pare că realitatea impune lărgirea numărului acestora. Această poziție ar putea fi susținută și de practica judiciară. În anul 2007, din toate cazurile de condamnări cu suspendarea executării pedepsei în baza art. 90 CP RM care au fost luate la evidență de serviciul de probațiune, doar în ceva mai mult de 10% din toate cazurile judecătoriai au stabilit restricții. În cazurile condamnatelor cu amânarea executării sentinței (art. 96 CP RM), această cifră este și mai mică - sub 3%. Cu toate că nu avem o explicație concretă de ce această cifră este atât de mică, una din explicațiile posibile ar fi și faptul că judecătoriai nu găsesc condițiile prevăzute de lege ca fiind pe măsură să corespundă nevoilor individuale ale inculpatului și deci să asigure succesul probațiunii.

Recomandare: Lista condițiilor/obligațiilor impuse condamnaților odată cu aplicarea probațiunii ar trebui să fie lărgită. Această listă ar putea cuprinde cerințe speciale care reies din necesitățile cel mai des întâlnite ale condamnaților. În urma cercetării efectuate am stabilit că art. 90 CP, în afară obligației de a urma un tratament în caz de narcomanie, toxicomanie sau de boală venerică, ar trebui să ofere posibilitatea instanței de a impune urmarea și altor programe sau tratamente. De exemplu, unii condamnați au nevoie de a urma programe de gestionare a mâinii sau de formare a unor abilități prosociale, acestea fiind cruciale pentru reabilitarea lor și terminarea cu succes a probațiunii. Efectuarea unor studii mai minuțioase ar putea ajuta la scoaterea la iveală și a altor propuneri în acest sens.

Constatare: Numărul limitat de condiții care poate fi impus și lipsa unei posibilități pentru o individualizare nu este unica explicație a numărului redus de cazuri când sunt stabilite restricții. Se pare că instanțele de multe ori pur și simplu nu folosesc această posibilitate

oferită de lege, chiar și atunci când ar putea să o facă. Dacă și sunt impuse anumite restricții, de cele mai multe ori acestea constau în obligația de a nu frecventa anumite locuri sau să nu-și schimbe domiciliul fără consimțământul organului competent. Dacă ținem cont că în majoritatea cazurilor de impunere a primei obligații, condamnații nu sunt verificați eficient în ceea ce privește respectarea ei, atunci devine clar că probațiunea în majoritatea mare a cazurilor de aplicare își pierde foarte mult din efectul reabilitativ pe care l-ar fi putut avea. Totodată, din spusele consilierilor intervievați, cam 50% din beneficiari suferă de toxicodependență, iar impunerea de a urma un tratament are loc în mai puține cazuri. Această situație are loc nu atât din considerentul că judecătorii nu doresc sau sunt neglijenți, ci doar că nu au o informație concretă despre necesitățile inculpatului.

Recomandare: Judecătorii ar trebui să fie încurajați să aplice cât mai activ diverse condiții pentru codamnați, aceasta având un rol important pentru crearea unui plan individual de intervenție în fiecare caz aparte. Pentru aceasta, credem, este absolut necesară participarea consilierului de probațiune cel puțin de la etapa judecării cauzei, astfel încât prin referatul presentințial prezentat să poată scoate în evidență nevoile inculpatului și soluții pentru acestea, pe care judecătorul să le poată concretiza în hotărârea sa prin impunerea unor restricții odată cu aplicarea probațiunii.

Constatare: La stabilirea condițiilor probațiunii este foarte importantă nu numai stabilirea unor cerințe care ar fi necesare pentru reintegrarea socială eficientă a condamnatului, dar și existența unor resurse în atingerea acestor scopuri.

Recomandare: Ar fi de dorit ca judecătorii să înțeleagă mai bine variatele programe și inițiative existente în regiunea/localitatea lor. Ei ar trebui să întreprindă orice efort de a se familiariza cu aceste proiecte, chiar până în măsura că le vizitează regulat. Aceasta le va permite mai ușor să vadă ce condiții să impună prin sentință. În acest sens, între instanțe, serviciul de probațiune și organizațiile neguvernamentale care oferă servicii pentru probațiunea sentințială trebuie să fie stabilite și menținute prin diferite metode legături mai strânse (organizarea unor întâlniri periodice etc.).

Recomandare: Ar trebui să existe o colaborare mai strânsă între instanță și serviciul de probațiune, decât cea prevăzută de legislație. De obicei, aceasta se rezumă la contactarea instanței de către serviciul de probațiune pentru a o informa despre ispășirea cu succes sau dimpotrivă, nereușita probațiunii sentințiale. Legislația ar trebui să fie modificată și în sensul încurajării/impunerii unei interacțiuni mai mari între instanță și consilierul de probațiune și în ceea ce privește mersul probațiunii pentru fiecare condamnat și să facă posibilă atât adresarea consilierului în instanță cu cererea de anulare a condamnării cu trimiterea condamnatului pentru executarea pedepsei neexecutate, cât și adresarea cu cererea de a fi impuse și alte condiții care pe parcurs par a fi necesare consilierului de probațiune. Pentru ajutarea instanței în aplicarea probațiunii, serviciul de probațiune ar trebui să anunțe aceasta despre succesul sau insuccesul unor condiții impuse, oportunități care există în comunitate în această privință etc. Pe de altă parte, instanța ar trebui să explice clar condamnaților obligațiile pe care le au ca urmare a sentinței aplicate, inclusiv obligația acestora de a se prezenta la oficiul de executare. De multe ori condamnații sunt ignorați, iar atunci când aceștia își schimbă adresa indicată, consilierul de probațiune se află în dificultate de a începe lucrul în privința condamnaților, aceștia fiind dați în căutare.

Constatare: Legea nu stabilește termenul aplicării transmiterii minorului sub supraveghere părinților, ceea ce generează o situație de incertitudine pentru cei implicați în aceste cazuri.

Recomandare: Pentru remedierea situației date se propune modificarea legislației în acest sens.

Constatare: Din reglementările legale existente este evident că probațiunea sentințială poate fi aplicată numai persoanelor fizice, deoarece aceasta fie că vine să suspende condiționat executarea unei pedepse aplicate în exclusivitate persoanelor fizice, fie se adresează direct cazurilor ce implică persoane fizice, cum ar fi, de exemplu, minorii.

Recomandare: În principiu, am susține aplicarea probațiunii și persoanelor juridice, practică care se aplică în unele jurisdicții din SUA. La momentul dat, amenda pare să fie cea mai aplicabilă pedeapsă unei persoane juridice. De cele mai multe ori însă amenda nu este o pedeapsă potrivită. În primul rând, aceasta ar putea să reducă din potențialul economic al persoanelor juridice și în final să influențeze negativ situația economică, în al doilea rând, dacă e să ne gândim la ONG-uri (în eventualitatea răspunderii penale ale acestora), care de cele mai multe ori nu au resurse financiare proprii, acestea ar putea fi în dificultate reală de a plăti amenda stabilită. În afara de aceasta, impunerea unor condiții care, odată îndeplinite, ar evita aplicarea amenzii asupra persoanei juridice, ar putea fi mult mai eficiente, deoarece acestea ar putea avea un potențial mai mare în corectarea condițiilor care au dus la săvârșirea infracțiunii și respectiv la prevenirea infracțiunilor ulterioare.

Pe lângă chestiunile indicate mai sus, aplicarea probațiunii sentințiale în privința persoanelor juridice ar putea comporta și alte avantaje de diferit ordin. Astfel, impunerea probațiunii în locul pedepsei penale ar reduce efectul de încălcare a intereselor unor persoane ca atare nevinovate în ceea ce s-a produs (acționari, consumatori, angajați). În privința persoanelor juridice sunt cunoscute astfel de condiții cum ar fi impunerea investigării de către persoana juridică a comportamentului propriu criminal, aplicarea sancțiunilor disciplinare și înocmirea unui raport prezentat instanței în acest sens. O altă condiție ar fi monitorizarea de către consilierul de probațiune pentru o perioadă anumită a activităților, procedurilor aplicate în cadrul persoanei juridice. Exemplu de remedii la nivel de proceduri ar fi: stabilirea unui program prin care angajații sau alte persoane implicate în activitatea persoanei juridice le sunt aduse la cunoștință responsabilitățile pe care le au în legătură cu comportamentul infracțional; un ordin de revizuire a operațiunilor interne a activităților care a dus la aceea că angajații au fost implicați în activitatea infracțională.

Constatare: O modalitate posibilă a probațiunii este liberarea condiționată de răspundere penală în urma aplicării suspendării condiționate a urmăririi penale. Legea nu prevede că de supravegherea acestor persoane să se ocupe consilierii de probațiune, ei într-un fel rămânând în supravegherea procurorului.

Recomandare: Transmiterea acestor cazuri în supravegherea consilierului de probațiune ar duce la o eficiență mai mare a monitorizării acestor persoane și ar asigura ca această procedură să aibă o eficiență și mai mare.

Constatare: Unele prevederi legale de multe ori împiedică realizarea cu succes a programului stabilit de consilierul de probațiune pentru condamnat. De exemplu, consilierii s-au confruntat cu situații când o condamnată care are copil până la un an și jumate nu poate beneficia de serviciile de instruire profesională prestate de Oficiul Teritorial al Forței de Muncă, deoarece aceasta primește indemnizație pentru copil și formal nu întrunește condițiile pentru a fi luată la evidență pentru oferirea instruirii profesionale.

Recomandare: Efectuarea unei evaluări a legislației în acest sens și modificarea acesteia acolo unde este posibil pentru facilitarea decurgerii procesului de reabilitare și reintegrare a persoanelor aflate în probațiune.

NECESITĂȚILE CONDAMNAȚILOR

Constatare: Cea mai stringentă nevoie a persoanelor aflate în probațiune este lipsa unei pregătiri profesionale, care este crucială și pentru găsirea și menținerea unui loc de muncă. Ajutorul în obținerea unei profesii într-un termen cât mai scurt este foarte important pentru condamnați. Cu părere de rău, oportunitățile existente în acest sens nu acoperă pe deplin nevoile individuale ale condamnaților. De exemplu, cu excepția mun. Chișinău, de multe ori acestea sunt numai în privința unui cerc de profesii limitate și evident nu țin cont de interesele profesionale ale condamnaților. Se pare că astfel de programe care nu oferă o ajustare la necesitățile profesionale, dar și de învățare a condamnaților, ar putea chiar să înrăutățească situația, în loc să o îmbunătățească. Pe de altă parte, stabilirea și menținerea unor legături bune cu instituții ce prestează servicii de instruire profesională se dovedește a fi foarte eficientă în acoperirea acestei nevoi a inclupaților.

Recomandare: Consilierii de probațiune trebuie să aibă cunoștințe bune în ceea ce privește modalitățile prin care pot ajuta un anume beneficiar să obțină o pregătire profesională sau o recalificare. În acest sens, consilierul de probațiune trebuie să fie familiarizat cu resursele pe care le oferă comunitatea și să le folosească.

Recomandare: O atenție deosebită trebuie atrasă și în ceea ce privește programele de instruire care le sunt oferite condamnaților. Trebuie elaborate programe de instruire profesionale speciale care să fie realiste în termeni de așteptări față de rezultatele condamnaților și posibilitățile de angajare ulterioară care le oferă.

Constatare: Dispunerea de un loc de muncă a fost identificată printre factorii importanți care asigură succesul probațiunii. Un loc de muncă organizează timpul condamnatului, dar îi oferă și o sursă de venit care îi dă posibilitatea de a soluționa și alte probleme, cum ar fi tratamentul, îmbunătățirea relațiilor în familie etc.

În acest sens, ajutorul în obținerea unei profesii într-un termen cât mai scurt este foarte important pentru condamnați. Rolul consilierului de probațiune este mare și prin faptul că persoanele condamnate nu posedă uneori abilități de obținere a unui loc de muncă și nici nu știu despre posibilitățile oferite.

Recomandare: Consilierii de probațiune trebuie să posede instrumente concrete prin care ar ajuta condamnații să găsească un loc de muncă. Aceasta ar putea cuprinde, de exemplu, elaborarea unui ghid care ar include tehnici și bune practici în acest sens, cum ar fi modalități de identificare a potențialilor angajatori și de menținere a unor relații de durată cu aceștia, tehnici de abordare a acestora, modalități de formare la condamnați a unor abilități elementare de căutare și obținere a unui loc de muncă să întrețină contacte cu instituțiile capabile să ofere un astfel de serviciu.

Constatare: Consilierul de probațiune de multe ori acționează în calitate de persoană resursă în ceea ce privește soluții existente în comunitate pentru problemele identificate ale condamnatului. Implicarea altor agenții, servicii, organizații și grupelor de interese este importantă pentru succesul probațiunii. Este important pentru beneficierea de serviciile

pe care acestea le pot oferi și pentru implicarea lor la diferite nivele mult mai subtile în ceea ce privește reabilitarea persoanelor condamnate.

Recomandare: Este important ca serviciul de probațiune să aibă, în caz de necesitate, relații de colaborare (prin încheierea unor acorduri de parteneriat, prin menținerea unor relații bune sau prin altă cale) cu persoanele sau instituțiile de care depinde de cele mai multe ori soluționarea celor mai des întâlnite probleme, cum ar fi oficiile actelor stării civile, direcțiile pentru protecția drepturilor copilului etc. Un prim pas ar fi stabilirea unei liste de potențiali parteneri, după cum a fost făcut de către consilierii de probațiune de la IRP (vezi și anexa). Pentru stabilirea și menținerea relațiilor cu actorii din comunitate este important să fie încurajată o atitudine pozitivă față de probațiune prin crearea unor campanii publice de conștientizare a membrilor comunității despre probațiune și importanța acesteia.

FUNCȚIONAREA SERVICIULUI DE PROBAȚIUNE/ FACTORI DE SUCCES

Constatere: Pentru exercitarea eficientă a obligațiilor pe care le au, consilierii de probațiune nu pot să se limiteze numai la o verificare periodică și superficială a respectării de către condamnat a condițiilor impuse, ci aceștia au nevoie să se implice mai profund în domeniile considerate tradiționale, cum ar fi supravegherea și controlul, iar uneori și în domenii care la prima vedere nu intră în fișa postului, cum ar fi relațiile, cu publicul (participarea la întâlnirile factorilor de decizie, participarea ca și consultant în planificarea socială din comunitate etc.). În ceea ce privește profunzimea intervenției și asistenței acordate, după cum am arătat, la o evaluare inițială numai un procent foarte mic de condamnați nu aveau necesități speciale de intervenție. De cele mai multe ori este necesar ca consilierul să le ofere un ajutor concret într-o privință sau alta astfel încât să se faciliteze la maximum succesul probațiunii pentru beneficiarul concret. Consilierii de probațiune trebuie să fie instruiți și orientați profesional spre aceasta. Reieșind din portretul persoanei aflate în probațiune sentințială, consilierul de probațiune trebuie să posede un șir de cunoștințe care sunt necesare condamnatului și pe care acesta, de cele mai multe ori, nu le are, dar și abilități practice să transmită aceste cunoștințe.

Recomandare: Este necesară efectuarea unei inventarieri empirice a cunoștințelor, abilităților de care au nevoie consilierii de probațiune în îndeplinirea obligațiilor lor. Programe de instruire inițială și continuă trebuie să fie elaborate și implementate în baza necesităților identificate. Pe lângă oferirea cunoștințelor și abilităților necesare, aceste programe trebuie să țină seama de consilierii de probațiune să conștientizeze complexitatea aspectelor în care ar trebui să se implice și să obțină și motivația necesară pentru a face acest lucru. Din constatările preliminare, pare că abilitatea de a comunica și a construi relații cu persoane este foarte importantă.

Constatere: Un rol important în eficiența probațiunii îi revine calității contactelor între consilierul de probațiune și condamnat. În primul rând, aceasta vizează atitudinea pe care o are consilierul față de condamnat. Dacă, de exemplu, ultimul intră în oficiul consilierului iar acesta îl ține la distanță sau îl tratează cu dispreț, se creează o barieră pentru o conlucrare eficientă. Cu toate că ar părea o reacție firească pentru cazurile unor condamnați, considerăm că consilierii ar trebui să evite orice ce ar arăta lipsă de respect față de persoana condamnatului. În al doilea rând, calitatea comunicării se îmbunătățește mult în cazurile când supravegherea și controlul are loc nu în oficiul consilierului de probațiune, dar atunci când aceasta are loc acolo unde condamnatul locuiește, lucrează,

respectiv învață. Familiarizarea directă cu condițiile în care condamnatul locuiește, cu familia acestuia și cu mediul lui de interacționare mai apropiat sunt elemente cruciale în succesul probațiunii.

Recomandare: Consilierii de probațiune trebuie încurajați, pentru a aplica metode de monitorizare ce ar presupune contacte sau supraveghere a condamnatului în circumstanțe cât mai diverse. Astfel, consilierul ar putea să viziteze condamnatul la locul de muncă. Evident că aceste contacte directe de multe ori ar necesita lucru în afara orelor de program obișnuit, de aceea, în acest sens, trebuie să fie prevăzute stimulente de diferit ordin pentru ca consilierul de probațiune să adopte o astfel de abordare în lucrul său. Consilierii ar trebui instruiți să demonstreze respect în orice circumstanțe pentru demnitatea persoanei. Ar trebui elaborate recomandări concrete și formate abilități de relaționare pentru diferite situații tipice în care consilierul ar fi cel mai supus tendinței de a transmite un mesaj neadecvat în acest sens condamnatului.

Pe lângă indicarea constatărilor făcute, am dori să menționăm că, din păcate nu am putut găsi răspuns la unele probleme care le-am considerat importante pentru buna funcționare a probațiunii. Este evident din cercetarea efectuată că consilierul de probațiune are un rol ce excede responsabilității de a aduce la cunoștință consecințele nerespectării condițiilor impuse de către instanță și monitorizarea respectării acestora. În acest sens, probațiunea nu este o activitate de monitorizare și control, dar una de reabilitare. Aceasta necesită, într-un fel, și redefinirea rolului consilierului de probațiune, în sensul că acesta trebuie să se implice mai mult în alte activități decât supervizarea și controlul direct al beneficiarilor, cum ar fi vizite regulate, discuții, organizarea unor evenimente pentru toți actorii comunitari etc. Cu toată varietatea și complexitatea activităților care trebuie întreprinse, nu este stabilit un model clar și comprehensiv de evaluare pentru a măsura eficiența diferitor programe și pentru a măsura și eficiența consilierului de probațiune. Din acest punct de vedere, consilierul de probațiune trebuie evaluat atât în ce privește rezultatele obținute, cât și modalitățile de obținere a lor. În acest sens, de exemplu, fiecare consilier de probațiune ar trebui să analizeze și să înregistreze comentariile proprii cu privire la succesul sau insuccesul intervențiilor pe fiecare caz în parte. În efectuarea evaluării lucrului consilierului o idee ar fi și implicarea periodică a beneficiarilor. La momentul actual, din câte am stabilit, verificarea prestației consilierului se reduce la controlul dosarului sau dosarelor aflate în instrumentare. Respectiv, consilierul de probațiune are o motivație foarte mare în lucru - de a se orienta de la conținut la formă.

Considerăm că în organizarea serviciului de probațiune trebuie implementate anumite proceduri care ar ușura și eficientiza munca consilierului, de exemplu, ar trebui să aibă loc o evaluare a dificultății dosarelor, să fie stabilită o sarcină de muncă care ar indica limita eficienței etc.

Un rol important în evaluarea tendințelor generale în ceea ce privește eficiența probațiunii ține și de maniera în care informația cu privire la fiecare beneficiar în parte este păstrată, sistematizată și disponibilă pentru accesare. Probabil, niște studii viitoare ar putea să indice mai concret care ar fi necesitățile curente în acest sens.

Totodată, dacă am parafraza o frază binecunoscută, de la cine mult se cere, mult și trebuie să i se dea. Nu încape îndoială că pentru a efectua un lucru eficient consilierii trebuie

asigurați atât din punct de vedere profesional, cât și material. Este vorba de oferirea unui salariu pe măsura eforturilor depuse, dar și despre oferirea unor condiții minime de muncă. De exemplu, se întâmplă ca consilierii să nu aibă posibilitatea să poarte discuții în condiții de confidențialitate cu beneficiarii, deoarece oficiile acestora sunt foarte mici, fiind nevoiți să stea cu mai mulți colegi. Consilierului de probațiune, paralel cu impunerea unor exigențe în ceea ce privește calitatea lucrului, ar trebui să i se ofere o autonomie și discreție în ceea ce privește planul de lucru cu un beneficiar concret. Astfel, consilierii ar trebui să aibă posibilitatea să stabilească independent periodicitatea întrevederilor dintre consilier (să nu fie o regulă ca beneficiarul să se prezinte în mod obligatoriu de două ori pe lună, sau o dată pe lună etc.).

VI. ANEXE

Întrebările folosite în cadrul focus grupului cu consilierii de probațiune

Serviciul de probațiune/ Sarcina de lucru a consilierilor de probațiune

Câte dosare au în medie consilierii de probațiune? Care este procedura de lucru pe un dosar? De câte ori vă întâlniți cu consilierii de probațiune?

Se face vreo clasificare a dosarelor (de exemplu, dificile *versus* mai puțin dificile)? Care sunt criteriile de evaluare în caz că se face clasificarea? Cum se ține cont de aceste evaluări? (de exemplu, dacă este mai complicat, atunci se distribuie mai puține). Cum are loc distribuirea dosarelor?

Care este sarcina de lucru pe un dosar (periodicitatea întâlnirilor, cele mai des efectuate acțiuni etc.). De ce depinde această sarcină? În privința căror dosare sarcina de lucru este mai mare?

Care sunt factorii/calitățile care ajută consilierul să aibă o performanță bună? Cât de eficienți sunteți în activitatea pe care o prestați? De ce? Există vreo obligație a consilierului de probațiune să evalueze cauzele succesului sau insuccesului pe un caz în parte? Dacă da, cum se face acest lucru și cum este folosită această informație?

Gândindu-vă la momentul când ați început lucrul de consilier de probațiune, cât de bine ați fost pregătit pentru această muncă (instruire, facilități oferite etc.).

Cum are loc evaluarea lucrului consilierului de probațiune? Care sunt criteriile de evaluare? Ce ar trebui de făcut în sensul evaluării eficienței lucrului serviciului de probațiune? Care este libertatea de acțiune a unui consilier de probațiune?

Care este sistemul de menținere a dosarelor? Care informație se întregirează?

Condiții impuse prin sentință

Care din condițiile/restricțiile stabilite de cod sunt cel mai des impuse de instanță? Care nu se folosesc? Ar mai fi nevoie și de alte condiții? Care?

Care din condițiile speciale existente sunt cele mai eficiente? De ce? Sunt unele care nu sunt eficiente? De ce?

Cât de reușit instanțele aleg condițiile care trebuie impuse?

Cât de des încalcă condițiile impuse de sentință sau planul de probațiune condamnații? Care este rata de încălcare a condițiilor stabilite de instanță? Care este motivul acestor încălcări? Care este tipul condamnatului cu care este cel mai dificil de lucrat? Influențează cumva reacționarea consilierului de probațiune în privința acestor încălcări comportamentul de mai departe a condamnatului?

Care este interacțiunea dintre instanță și consilierul/serviciul de probațiune? Ar trebui să fie modificări în această privință? De exemplu, ar exista unele necesități pentru o colaborare mai strânsă a judecătorului cu consilierul de probațiune decât cele prevăzute de lege?

Necesitățile condamnaților

Cum are loc stabilirea necesităților? Cât de eficientă este modalitatea utilizată?

Ce fel de studii profesionale li se oferă condamnaților? Cine le oferă? Care sunt și alte posibilități? Cât de eficiente sunt ele în sensul găsirii unui loc de muncă (țin cont de piață, oferă ceea ce vrea piața la nivel de calitate)? Țin cont de necesitățile de instruire a condamnaților? Care este rata de finalizare a studiilor?

Care ar fi și alte necesități, dar nu pot fi adresate de către consilieri? Din ce cauză se întâmplă aceasta?

Soluționarea căror necesități este un factor ce contribuie la încheierea cu succes a probațiunii

- Menținerea relațiilor bune cu familia
- Angajarea la muncă
- Urmarea unor programe speciale
- Organizarea timpului liber
- Altceva.

Factori ce determină succesul probațiunii

Ați putea afirma că probațiunea așa cum există acum vine să satisfacă nevoile condamnaților? Care sunt părțile tari/slabe ale probațiunii? Care ar putea fi îmbunătățirile aduse în această privință?

Cât de ușor sunt localizate serviciile necesare de condamnați? Influențează aceasta în vreun fel succesul probațiunii?

Ați întâmpinat probleme cu diferite reglementări legale? Care reglementări legale ar necesita să fie îmbunătățite?

Care au fost problemele de altă natură?

Selectați două sau mai multe domenii ale activității de consilier în care simțiți că este nevoie de îmbunătățire:

- Organizarea serviciului de probațiune
- Managementul serviciului de probațiune
- Angajații serviciului de probațiune
- Finanțarea serviciului de probațiune
- Altceva

Care este rata de revocare și executare reală a pedepselor? Cum are loc decizia de a cere revocarea? Care sunt încălcările pentru care se cere revocarea?

Care factori influențează pozitiv rezultatele probațiunii? Care factori influențează negativ rezultatele probațiunii?

Lista potențialilor parteneri de colaborare (pregătită în cadrul IRP)

Nr.	Instituție, organizație	Servicii prestate
1.	Administrația Publică Locală (APL)	date privind evidența populației; servicii de asistență socială; clarificarea problemelor de stare civilă; audierea pentru soluționarea diferitelor probleme de nivel local; colaborează cu agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă; identificarea unui loc de muncă; acordă ajutor în soluționarea problemei spațiului locativ.
2.	Agenția Teritorială pentru Ocuparea Forței de Muncă (ATOFM) www.anofm.md	medierea muncii; târguri ale locului de muncă; informarea și consilierea profesională; orientarea și formarea profesională; servicii de preconcediere; stimularea mobilității forței de muncă; stimularea angajatorilor pentru încadrarea absolvenților în câmpul muncii; acordare de credite; lucrări de interes public; ajutor de șomaj; alocație de integrare sau reintegrare profesională.
3.	Serviciul Stării Civile (SSC) www.mdi.gov.md	înregistrarea nașterii/decesului; înregistrarea căsătoriei/divorțului; legalizarea documentelor de stare civilă; eliberarea certificatului privind starea civilă; schimbarea numelui de familie sau a prenumelui; eliberarea duplicatelor certificatelor și extraselor de pe actele de stare civilă; reconstituirea actelor de stare civilă; transcrierea actelor de stare civilă; anularea actelor de stare civilă.
4.	Direcția de Asistență Socială și Protecția Familiei www.mpsfc.gov.md	1) în domeniul asigurărilor sociale: determină mecanismele de aplicare a prevederilor legale referitor la stabilirea dreptului la pensii, altor drepturi de asigurări sociale și a drepturilor acordate prin legi speciale; conlucrează cu autoritățile administrației publice centrale și locale în vederea soluționării problemelor comune în domeniu; coordonează și monitorizează implementarea politicilor în domeniu de către Casa Națională de Asigurări Sociale; verifică periodic, pe baza rapoartelor primite de la Casa Națională de Asigurări Sociale, executarea bugetului asigurărilor sociale de stat.

	2) în domeniul asistenței sociale: dezvoltă un sistem coerent de programe, măsuri, activități de suport și protecție a persoanelor defavorizate; evaluează impactul politicii în domeniul asistenței sociale în vederea reformării și eficientizării acordării prestațiilor sociale și sporirii accesului și calității serviciilor sociale; susține și asigură dezvoltarea bazei de date a beneficiarilor de prestații de asistență socială; elaborează standarde de calitate pentru serviciile sociale în colaborare cu instituțiile din domeniu, cu specialiștii din sistemul de asistență socială și din sistemul de sănătate; monitorizează activitatea rețelei de servicii sociale și acordă asistență metodologică în vederea dezvoltării serviciilor sociale alternative la nivel comunitar în colaborare cu autoritățile administrației publice locale și reprezentanții societății civile; inspectează calitatea serviciilor sociale prestate de instituțiile publice și private, organizațiile neguvernamentale (asociațiile obștești), în conformitate cu standardele de calitate prevăzute de legislație, și întocmește rapoarte scrise, asigurând transmiterea acestora tuturor autorităților administrației publice centrale și locale cu atribuții în domeniu și organizațiilor private acreditate, ale căror servicii au fost inspectate; elaborează și implementează, în comun cu alte autorități publice centrale și locale, politica de reabilitare și integrare socială și ocupațională a persoanelor cu dizabilități; efectuează controlul asupra distribuirii mijloacelor de locomotie pentru persoanele cu dizabilități și a biletelor de reabilitare, precum și a tuturor tipurilor de facilități pentru grupurile de cetățeni defavorizați; supraveghează acumularea mijloacelor financiare la Fondul republican de susținere socială a populației și distribuirea acestora celor mai defavorizate categorii ale populației; realizează programe în parteneriat cu organismele și instituțiile internaționale în domeniul asistenței sociale.
--	--

	3) în domeniul protecției familiei și drepturilor copilului: asigură dezvoltarea mecanismelor de protecție socială a familiei cu copii, accesul copilului și familiei la servicii de asistență socială de calitate; susține metodologic dezvoltarea acțiunilor comunitare axate pe prevenirea intrării copilului în sistemul de îngrijire rezidențial și menținerea lui în mediul familial; monitorizează aplicarea standardelor minime de calitate pe tipuri de servicii adresate copilului în dificultate; coordonează activitatea de tutelă și curatelă și de protecție a drepturilor copiilor orfani și a celor rămași fără îngrijire părintească; coordonează, în comun cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu organismele internaționale și organizațiile neguvernamentale, realizarea programelor sociale de protecție a familiei și copilului; 4) în domeniul adopției: coordonează și monitorizează activitățile în domeniul adopției; examinează actele necesare procedurii de adopție în condițiile legii; asigură accesul la informație privind copiii luați în evidență pentru adopție organizațiilor prestatoare de acest serviciu; colectează, analizează și protejează informația despre adopțiile naționale și internaționale; monitorizează situația copilului în perioada procedurii de adopție și în perioada postadopție națională și internațională; susține și asigură dezvoltarea bazei de date privind adopția. 5) în domeniul asigurării egalității de șanse între femei și bărbați, prevenirii și combaterii violenței în familie și traficului de ființe umane: coordonează, în comun cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu organismele internaționale și organizațiile neguvernamentale, realizarea programelor sociale în domeniile de referință; conlucrează cu unitățile gender din cadrul autorităților administrației publice centrale în vederea asigurării egalității genurilor în toate domeniile de activitate; cooperează cu organismele internaționale în vederea aplicării pe plan național a metodologiilor de implementare a principiilor egalității genurilor, promovate la nivel internațional; creează și dezvoltă parteneriate sociale, în scopul prevenirii și combaterii violenței în familie, traficului de ființe umane și al asigurării egalității de șanse între femei și bărbați.
--	---

4.	Secția de Documentare a Populației www.mdi.gov.md	perfectarea și eliberarea buletinului de identitate al cetățeanului RM; perfectarea și eliberarea pașaportului al cetățeanului RM; eliberarea actelor de identitate din sistemul Național de Pașapoarte pentru cetățenii straini și apatrizi; eliberarea adeverințelor cu utilizarea informației din Registrul de stat al populației pe blanchete cu semne de protecție(<i>privind deținerea, anularea pașaportului cetățeanului R.M. și plecarea persoanelor la trai permanent, privind apartenența etnică; componența familiei, domiciliere, schimbul actului de identitate, eliberarea certificatelor de confirmare a eliberării pașapoartelor cetățenilor RM</i>).
5.	Birouri Notariale	autentificarea actelor juridice (testamente, procuri, contracte); procedura succesorală notarială și eliberarea certificatului de moștenitor; eliberarea certificatelor de proprietate; certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege; legalizarea semnăturilor de pe documente; actele de protest al cambiilor (document financiar prin care semnatarul se obligă să achite necondiționat, la un anumit termen, o sumă de bani); prezentarea cecurilor spre plată și certificarea neachitării lor; legalizarea copiilor de pe documente și a extraselor din ele; efectuarea și legalizarea traducerilor documentelor; transmiterea cererilor persoanelor fizice și juridice altor persoane juridice și fizice; primirea în depozit a sumelor bănești și titlurilor de valoare; primirea documentelor la păstrare; asigurarea dovezilor; eliberarea de duplicate de pe actele notariale pe care le-a întocmit, precum și alte operațiuni care nu contravin legislației. Notarii dau consultații în materie notarială, altele decât cele referitoare la conținutul actelor notariale pe care le îndeplinesc și participă, în calitate de specialiști desemnați de părți, la pregătirea și întocmirea unor acte juridice cu caracter notarial.
6.	Direcția Învățământ www.edu.gov.md	instruire profesională; eliberarea certificatelor de absolvire a instituției școlare.

7.	Secția de Poliție	evidența adulților, minorilor din sector, ce au comportament deviant; prestarea serviciilor de resocializare a acestora profilaxia infracționismului în sector intervenție în caz de posedare, folosire sau răspîndire a stupefiantelor, inclusiv la minori prevenirea riscurilor de abuz, neglijare și trafic de ființe umane.
8.	Agenți economici	ajutor material și financiar; oferirea locului de muncă; oferirea locului de trai temporar.
9.	Centre de Plasament	găzduirea temporară; asistență psihosocială. <i>Exemplu:</i> în mun. Chișinău - Centrul de plasament pentru tinerii postinstituționalizați „Vatra”, Centrul de găzduire și orientarea persoanelor fără domiciliu stabil, Azil pentru bătrîni, Centrul de reabilitare socială a copiilor „Gavroș”, Centrul de reabilitare a adolescenților „CRAC”, Centrul Temporar de Plasament pentru Minori etc.
10.	Culte religioase	consiliere religioasă; ajutor material și financiar; reabilitarea persoanelor cu comportament adictiv; plasarea în câmpul muncii; oferirea locului de trai temporar; instruirea profesională. <i>Exemplu:</i> în mun. Chișinău – Centrul de caritate și terapie duhovnicească „Caterd”, Fundația „Sf. Ioan Teologul” etc.
11.	Organizații non-guvernamentale și de caritate www.civic.md	Categorii: educație, cercetare; drepturile omului; religie, culte și etică; servicii sociale; copii și tineret; dezvoltare comunitară; dezvoltare socială; persoane cu dizabilități; caritate și binefacere. <i>Exemplu:</i> în mun. Chișinău: 1. Institutul de Reforme Penale Scop: asistența reformei penale în Republica Moldova în domeniul implementării alternativelor la detenție, reformarea sistemului de executare a pedepselor privative de libertate și pregătirea pentru liberare. Domeniu de activitate: promovarea instituțiilor noi în justiția penală, implementarea alternativelor la detenție, asistența reformei poliției, reformarea și stemului de executare a pedepselor privative de libertate și pregătirea pentru liberare din detenție, monitorizarea respectării drepturilor persoanelor în sistemul de justiție penală. Beneficiari: persoanele aflate în conflict cu legea

		2. Centrul de Justiție Comunitară Chișinău Scop: promovarea metodelor novatoare de reinserție socială a persoanelor eliberate din penitenciar. Domeniu de activitate: reintegrare socială a ex-deținuților. Beneficiari: deținuți, persoane eliberate din locurile de detenție.
12.	Centrul Militar www.army.gov.md	evidența militară; serviciul militar; pregătirea premilitară a tineretului, instruirea la catedre militare, pregătirea cetățenilor în cadrul formațiunilor de protecție civilă și al formațiunilor sanitare voluntare ale Crucii Roșii; comisiile de recrutare și incorporare în serviciul militar și în cel civil; examenul medical; protecția socială și juridică.
13.	Fondul Republican de Suținere Socială a Populației	acordarea ajutorului financiar unic, ajutorul material este o formă de asistență socială nerambursabilă cu destinație specială, menită să susțină material persoanele socialmente vulnerabile, în cazurile de îmbolnăvire gravă, sau aflate în situații excepționale (calamități naturale, dezastre, avarii, conflicte armate, catastrofe ecologice, incendii, epidemii) situații pe care nu le pot depăși de sine stătător, reieșind din disponibilul surselor financiare.
14.	Birou de avocați www.avocatul.md	asistență juridică.
15.	Centrul medicilor de familie, instituții medicale www.ms.md	investigarea și tratament medical.
16.	Instituții penitenciare www.penitenciare.gov.md	acordarea indemnizației; acordarea asistenței psihosociale, medicale etc.

Implementarea muncii neremunerate în folosul comunității în Republica Moldova

Raport de evaluare

Daniel Martin, dr în drept

lector universitar, USM

I. Metodologia cercetării.....	115
II. Baza legală a muncii neremunerate în folosul comunității.....	116
III. Compararea experienței altor state în aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității.....	125
IV. Abordarea teoretică și practică a muncii neremunerate în folosul comunității.....	129
V. Activități desfășurate.....	133
VI. Aplicarea sondajelor, chestionarelor, statisticilor și interpretarea cantitativă a rezultatelor obținute.....	138
VII. Dificultăți și probleme întâlnite pe parcursul implementării muncii neremunerate în folosul comunității.....	141
VIII. Avantajele și dezavantajele implementării muncii neremunerate în folosul comunității.....	146
IX. Concluzii.....	149

1. Metodologia cercetării

Prin elaborarea acestui raport s-a urmărit ideea de informare corectă a tuturor celor interesați despre faptul cum are loc aplicarea și executarea în Republica Moldova a pedepselor penale, care sunt alternativele privațiunii de libertate, în special fiind vorba de munca neremunerată în folosul comunității.

Evident că realizarea obiectivelor în cauză ar fi fost imposibilă fără recurgerea la respectarea unor anumite principii, reguli și recomandări consacrate la general prin termenul de „**metodologie**”.

Specificul și caracterul complex al subiectului cercetat a determinat necesitatea utilizării unor metode generale de cunoaștere, precum și a celor speciale: istorice, sistemice, statistice, logice, cantitative.

Acest studiu a fost realizat și în baza unor interpretări ale cadrului normativ național, precum și a celui internațional, inclusiv și prevederilor legale ale altor state.

Ca suport teoretico-științific în investigarea subiectului dat au servit și abordările doctrinei autohtone, române, ruse, franceze și a altor țări.

În procesul expunerii conținutului informativ au fost utilizate informații statistice, materiale din presă, articole din Internet. În plus, au fost utilizate date ce au fost colectate de autorul raportului în mod individual, chestionînd în acest scop procurori și judecători din procuraturile teritoriale și instanțele judecătorești din mun. Chișinău. În paralel, s-a optat și pentru analiza rezultatelor chestionarelor elaborate și răspîndite de reprezentanții IRP între actorii actului de justiție penală.

Principalele obiective pe care le urmărim prin investigarea acestui subiect se rezumă la următoarele:

- evidențierea naturii juridice a pedepsei penale sub forma muncii neremunerate în folosul comunității;
- demonstrarea faptului că pedeapsa în cauză este rezultatul unei colaborări și influențări reciproce internaționale;
- geneza acestui tip de pedeapsă penală;
- locul ei în cadrul sistemului de pedepse penale;
- studierea aplicării muncii neremunerate în folosul comunității peste hotare;
- identificarea problemelor existente în procesul de aplicare și executare a pedepsei penale respective;
- descoperirea avantajelor și dezavantajelor muncii neremunerate în folosul comunității;
- formularea în temeiul rezultatelor investigației a unor propuneri și recomandări de lege ferenda pentru îmbunătățirea funcționării ei.

Prin investigarea acestei teme s-au trasat următoarele rezultate:

- creșterea încrederii instanțelor de judecată și a organelor de ocrotire a normelor de drept în aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității;
- lărgirea spectrului sancțiunilor penale din partea specială a legii penale care să prevadă această pedeapsă penală;
- adoptarea de norme penale care să prevadă aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității și atunci cînd nu este prevăzută în sancțiunea articolului corespunzător din partea specială a legii penale;
- îmbunătățirea cadrului legal de aplicare și executare a muncii neremunerate în folosul comunității, în calitate de pedeapsă penală.

II. Baza legală a muncii neremunerate în folosul comunității

Munca neremunerată în folosul comunității este o pedeapsă penală nouă pentru sistemul de drept al Republicii Moldova.

Introducerea ei în legea penală națională se datorează unor factori economici, sociali, culturali. Un rol aparte în promovarea acestei pedepse în legislația penală a statului nostru l-a jucat factorul internațional.

Aceasta se explică prin faptul că executarea oricărei sancțiuni juridico-penale se atribuie domeniului drepturilor omului și, respectiv, trebuie să fie supusă prevederilor standardelor internaționale referitoare la ele. În a doua jumătate a secolului XX au început să fie adoptate și promovate reglementări internaționale care au în centrul atenției și munca neremunerată în folosul comunității.

Jurisprudența națională recunoaște că asupra aplicării muncii neremunerate în folosul comunității au incidență următoarele acte internaționale:

- a) Recomandarea nr. R 16 (92) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, adoptată la 19 octombrie 1992 de către statele membre, referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate.
- b) Recomandarea nr. R 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre ale Consiliului Europei „Cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor”.
- c) Rezoluția ONU 40/33 din 29 noiembrie 1985 prin care s-a adoptat Ansamblul de Reguli Minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).

Această listă este una enunțiativă, putînd fi completată oricînd cu noi dispoziții. Făcînd o analiză generală a acestor instrumente internaționale, merită să ne expunem asupra următoarelor:

- a) Recomandarea Nr. R (92) 16 a Comitetului de Miniștri către statele membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate din 19 octombrie 1992 conține 90 de reguli, respectarea cărora nu este obligatorie, dar ține de datoria morală a unui stat de a le asigura viabilitatea.

Potrivit acestui act internațional, aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității se face în funcție de respectarea anumitor exigențe:

- aceasta trebuie să fie prevăzută de legislația penală în vigoare a statului;
- dispozițiile legale de aplicare trebuie să fie clare și explicite;
- trebuie să fie limitată în timp;
- această pedeapsă trebuie să fie proporțională gravității infracțiunii săvîrșite;
- legislația în vigoare trebuie să conțină lista organelor responsabile de executarea ei;
- trebuie să fie prevăzute sancțiuni ce vor fi aplicate în caz de nerespectare a condițiilor pedepsei;
- sentința de condamnare la muncă neremunerată în folosul comunității să fie emisă de o instanță de judecată;
- lipsa oricărei discriminări la numirea și executarea acesteia;
- condamnatul trebuie să beneficieze de protecția muncii și de toate drepturile conferite de aceasta;
- dezvoltarea sentimentului de responsabilitate a condamnatului față de munca sa;

- consimțământul condamnatului la executarea pedepsei;
- realizarea controlului din partea unui personal profesionist și suficient;
- încurajarea comunității la participarea în procesul de executare a muncii neremunerate în folosul comunității;
- posibilitatea formulării de plângeri împotriva acțiunilor organului de executare.

b) Prevederi similare se conțin și în Regulile minimale ale ONU pentru elaborarea unor măsuri neprivative de libertate (Regulile de la Tokio), dar care, ca și în actul precedent, nu sunt obligatorii.

În conformitate cu acest document internațional, munca neremunerată în folosul comunității trebuie să corespundă unor cerințe:

- să fie aplicată doar de o instanță de judecată;
- să fie proporțională cu infracțiunea săvârșită;
- să se ceară consimțământul condamnatului la aplicarea ei;
- să se impună respectarea integrală a drepturilor celor condamnați.

Elementele inovatoare ale documentului dat constau în posibilitatea întocmirii unor rapoarte de anchetă socială de funcționari specialiști, ce vor fi concrete, obiective și imparțiale.

Rapoartele respective trebuie să fie luate în considerație la numirea pedepsei sub forma muncii neremunerate în folosul comunității.

Sunt prevăzute mecanisme generale de control asupra executării pedepsei, precum și sancțiuni ce se aplică față de condamnații care vor încălca obligațiile impuse lor.

c) Prin Recomandarea Nr. R 22 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la supraaglomerarea închisorilor și inflația populației închisorilor se impune recurgerea la privațiune de libertate, doar în cazuri excepționale, atunci când gravitatea infracțiunii comise nu permite să se aplice, inclusiv munca neremunerată în folosul comunității.

Acest act solicită statelor reducerea recurgerii la sentințe privative de libertate care împovărează sistemul penitenciar.

Judecătorii ar trebui să micșoreze practicile de condamnare contraproductive la detenție.

Din analiza acestui act juridic desprindem concluzia despre necesitatea recurgerii și la munca neremunerată în folosul comunității ca pedeapsă, în vederea asigurării unui echilibru firesc între infracțiune și pedeapsă.

d) Unele dispoziții asemănătoare le regăsim și în Recomandarea Nr. R 22 (2002) privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare.

Astfel, munca neremunerată în folosul comunității va avea limite temporare, fixate în legea penală.

Această pedeapsă va fi aplicată doar de o instanță de judecată, iar supravegherea executării ei va fi lăsată în seama unui personal specializat și calificat. Scopul aplicării muncii în beneficiul comunității este reintegrarea în societate.

Merită o atenție deosebită și alte acte internaționale care favorizează recurgerea la aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității ca o pedeapsă alternativă privațiunii de libertate. De pildă, Recomandarea Nr. R 10 (76) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din 9 martie 1976, unde se exemplifică scopurile introducerii acesteia în legislațiile penale și execuțional-penale:

- oferirea posibilității infractorului să-și răscumpere vinovăția prin prestarea unor munci în beneficiul comunității;

- influența din partea societății a infractorului, în vederea resocializării lui.

În noiembrie 1997, la Cadoma (Zimbabwe), a fost adoptată Declarația despre munca neremunerată în folosul comunității în care sunt trasate mai multe aspecte importante:

- munca comunitară este o măsură de pedeapsă pozitivă și economic avantajoasă;
- atunci când este posibil, judecătorul trebuie să fie încurajat să o aplice;
- trebuie să devină cea mai eficientă alternativă detențiunii;
- se instituie un comitet de supraveghere asupra executării pedepsei date, format din personal suficient de calificat;
- se recomandă statelor care vor să introducă această pedeapsă să țină cont de experiența altor state care anterior au implementat-o.

Specificăm și faptul că actele internaționale de resort favorizează aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității și infractorilor minori. De pildă, art. 19 din Ansamblul regulilor minime ale ONU cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing) prevede restrângerea plasării unui minor în penitenciar la două condiții:

- a) frecvență, în sensul că este o măsură de ultimă instanță;
- b) durată, adică pe un termen scurt.

Același act oficial declară că scopul justiției juvenile este reintegrarea minorului în societate și, pe cale de consecință, se recomandă instanțelor judecătorești să stabilească minorilor pedepse neprivative de libertate.

Precizăm că procesul de aplicare și executare a muncii neremunerate în folosul comunității este subordonat și prevederilor Convenției O.I.M. privind munca forțată și obligatorie nr. 29 din 28 iunie 1930, unde, de exemplu, art. 2 definește sintagma „muncă forțată sau obligatorie”.

În acest sens, sunt importante dispozițiile Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950, care interzic constrângerea cuiva pentru a presta muncă forțată sau obligatorie.

Asemenea reglementări le identificăm și în art. 8 (alin. 3, lit. „a”) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966.

Sintetizînd cele expuse, desprindem următoarele concluzii:

- munca neremunerată în folosul comunității este rezultatul colaborării internaționale a subiecților de drept internațional public;
- standardele internaționale în domeniul alternativelor la privațiune de libertate formulează recomandări și pentru munca neremunerată în folosul comunității;
- ele stabilesc doar un cadru general de aplicare și executare a acesteia;
- se impun anumite modificări ale legislației penale naționale cu privire la consimțămîntul persoanei la numirea acestei pedepse pentru armonizarea ei cu reglementările internaționale în domeniul drepturilor omului.

Evidențiem că principalele repere ale pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității în legislația națională se regăsesc în conținutul art. 67 Codul Penal al RM din 18.04.2002, care în varianta actuală prevede că:

(1) Munca neremunerată în folosul comunității constă în antrenarea condamnatului, în afara timpului serviciului de bază sau de studii, la muncă, determinată de autoritățile administrației publice locale.

(2) Munca neremunerată în folosul comunității se stabilește pe un termen de la 60 la 240 de ore și este executată de la 2 la 4 ore pe zi.

(3) În caz de eschivare cu rea-voință a condamnatului de la munca neremunerată în folosul comunității, ea se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o zi de închisoare pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității. În acest caz, termenul închisorii poate fi mai mic de 6 luni.

(4) Munca neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată persoanelor recunoscute ca invalizi de gradele I și II, militarilor, femeilor gravide, femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani, persoanelor care nu au atins vîrsta de 16 ani și persoanelor care au atins vîrsta de pensionare.

(5) Munca neremunerată în folosul comunității va fi prestată timp de cel mult 18 luni, timp care se calculează de la data rămîinerii definitive a hotărîrii judecătorești.

Evidențiem că dispozițiile art. 67 CP al RM au fost deja modificate prin două legi adoptate de legiuitor. Astfel, prin Legea nr. 211 – XV din 29.05.2003, în vigoare din 12.06.2003, au fost modificate anumite prevederi ale art. 67 CP al RM. Prin această lege de modificare și completare s-a prevăzut că munca neremunerată în folosul comunității se execută de la 2 la 4 ore pe zi și nu cum era anterior – de pînă la 4 ore pe zi.

Mai mult ca atît, s-a dispus excluderea amenzii, în calitate de mijloc punitiv pentru cei ce se eschivează cu rea-voință de la executarea muncii neremunerate în folosul comunității. În același timp, a fost inclusă încă o categorie de persoane pentru care este imposibilă aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității – **militarii**.

Prin Legea nr. 184 – XVI din 29.06.2006, în vigoare din 11.08.2006, s-a exclus arestul ca pedeapsă penală. În legătură cu acest fapt, legiuitorul a modificat și art. 67 CP al RM, noile reglementări dispunînd că pentru eschivarea cu rea-voință de la executarea acestei pedepse ea se înlocuiește cu închisoare, calculându-se o zi de închisoare pentru 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității, iar termenul închisorii în acest caz putînd fi mai mic de 6 luni.

Tot prin Legea nr. 184 – XVI din 29.06.2006 s-a modificat și conținutul art. 62 CP al RM, iar potrivit noilor prevederi munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei în calitate de obligație pentru perioada termenului de probă. Prin același act, o bună parte din sancțiunile Părții Speciale a CP al RM au fost completate cu pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității. De remarcat că actualmente munca neremunerată în folosul comunității este prevăzută în sancțiunile a 128 de componente de infracțiune.

Propriu-zis, executarea muncii neremunerate în folosul comunității este reglementată de Codul de Executare al RM din 24.12.2004. Acest act normativ în art. 186-191 conține prevederi care particularizează modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității.

Dispoziții și mai detaliate sunt cuprinse în *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*, aprobat prin hotărîrea Guvernului nr. 1643 din 31.12.2003.

Analiza acestor acte normative presupun reflectarea unor astfel de momente. Potrivit art. 188 din Codul de Executare, **oficiile de executare** își asumă următoarele obligații:

- ținerea evidenței condamnaților la muncă neremunerată în folosul comunității;
- explicarea condamnaților a modului și condițiilor de executare a pedepsei;
- coordonarea cu autoritățile administrației publice locale a listei obiectelor cu destinație socială;
- efectuarea controalelor asupra modului și condițiilor de executare a pedepsei de condamnat;

- ținerea evidenței sumare a timpului lucrat de către cel condamnat.

Punctul 11 din *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* din 31.12.2003 prevede și următoarele obligații ale oficiilor de executare:

- perfectarea fișelor de control ale condamnaților;
- conlucrarea cu rudele apropiate și cu alte persoane care pot influența pozitiv comportamentul condamnaților;
- repartizarea condamnaților la obiectele de lucru;
- examinarea plîngerilor condamnaților referitor la lezarea drepturilor lor în timpul executării pedepsei;
- întreprinderea măsurilor preliminare de căutare a condamnaților;
- înaintarea în instanța de judecată a prezentărilor de înlocuire a pedepsei, declararea în căutare a condamnaților;
- informarea organelor afacerilor interne teritoriale și a primăriilor despre condamnații domiciliați pe teritoriul deservit;
- întocmirea concluziilor corespunzătoare la expirarea termenului de pedeapsă.

În vederea îndeplinirii tuturor acestor obligații se impune realizarea unei multitudini de acțiuni din partea colaboratorilor serviciului de executare.

Corespunzător pct. 17 din Regulament, colaboratorul oficiului de executare este obligat, după primirea hotărârii judecătorești și dispoziției de executare, să le înregistreze într-un registru special, care este enumerat și sigilat.

Acest registru este de un model prestabilit, fiind format din 14 rubrici, în care se includ datele despre condamnat, domiciliul său, denumirea instanței care a pronunțat hotărârea, intrarea ei în vigoare, data primirii sentinței spre executare, termenul de executare, data luării la evidență a condamnatului etc.

Despre efectuarea acestei acțiuni, colaboratorul serviciului de executare imediat, dar nu mai târziu de 5 zile, va expedia în instanța de judecată care a pronunțat hotărârea o înștiințare despre aplicarea pedepsei.

Actul respectiv se va întocmi în baza unui model tipizat în care se vor indica informațiile legate de hotărârea judecătorească, data primirii ei, identitatea persoanei condamnatului și acceptarea hotărârii spre executare.

Fiecărui condamnat i se întocmește o fișă de control și un dosar personal. Precizăm că, dacă rațiunea existenței registrului de evidență a persoanelor condamnate la pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității este înțeleasă, atunci întocmirea fișei de control de către lucrătorul oficiului de executare ni se pare lipsită de sens.

Concluzia respectivă rezultă din considerentele ce urmează:

- a) în primul rînd, fișa de control nu introduce nimic nou în raport cu registrul;
- b) în al doilea rînd, presupune o împovărare cu lucru de prisos a executorilor.

Pe de altă parte, dacă registrul presupune înscrierea tuturor condamnaților la muncă neremunerată în folosul comunității, atunci fișa de control se completează pentru fiecare condamnat aparte.

Importanța dosarului personal poate fi stabilită prin intermediul unor astfel de particularități:

- înglobează hotărârile judecătorești;
- păstrează ancheta socială a condamnatului;
- include toate materialele ce se referă la ispășirea pedepsei de către condamnat, inclusiv copiile tuturor documentelor de ieșire și intrare.

Atragem atenția asupra ideii că dosarul personal și cartoteca evidenței personale a condamnatului sunt de o evidență strictă, păstrându-se în condiții de securitate în seiful oficiului de executare.

Despre faptul familiarizării condamnatului cu modul și condițiile de executare a pedepsei date se întocmește un angajament, semnat ulterior de către cel obligat la executarea muncii neremunerate în folosul comunității.

Rațiunea acestui document constă în astfel de idei:

- se preconizează asumarea de către condamnat a responsabilității cu privire la executarea pedepsei date;
- se precizează consecințele neexecutării muncii neremunerate în folosul comunității;
- se accentuează rolul reintegrării sociale a condamnatului.

În paralel cu înștiințarea instanței de judecată, serviciul de executare se obligă să expedieze și o înștiințare, adresată comisariatului de poliție, pentru luarea la evidență a persoanei condamnate.

Sensul acesteia constă în implicarea organelor de poliție de la locul de trai al condamnatului, cu scopul efectuării unui control asupra comportamentului ultimului.

După identificarea locului de muncă, precizăm că serviciul de executare va trimite o înștiințare administrației organului unde va fi angajat condamnatul.

Actul respectiv nu este formal, ci se axează pe faptul că administrația întreprinderii, instituției, organizației va lua toate măsurile necesare pentru adaptarea din timp a locului de muncă liber, la condițiile de ispășire a pedepsei. În plus, prin modul dat, administrația respectivă este sesizată oficial despre primirea la muncă a condamnatului.

Persoana condamnată poate fi însoțită la locul de muncă și de colaboratorul serviciului de executare.

La repartizarea condamnatului la locul de lucru i se înmânează dispoziția cu indicarea datei sosirii la obiect.

Semnificația acestui document se expune prin următoarele funcții:

- angajatorul va ține evidența orelor lucrate de condamnat;
- se exercită un control sistematic asupra comportamentului celui condamnat;

După ispășirea pedepsei, la cererea condamnatului, i se eliberează un certificat, întocmit de un colaborator al serviciului de executare.

Amintim că acest act nu se eliberează din oficiu de serviciul de executare, ci numai la solicitarea condamnatului, când are anumite motive justificate, cum ar fi:

- motivarea unui oarecare fapt de obținere a unui avantaj;
- confirmarea unei durate de muncă.

Deși Codul de Executare nu specifică, totuși hotărîrea de guvern nr. 1643 oferă **organelor afacerilor interne** anumite atribuții:

- înfăptuirea măsurilor operative de investigații în privința condamnaților declarați în căutare;
- efectuarea activităților de profilaxie în rîndul celor condamnați întru evitarea comiterii de către ei a altor infracțiuni.

Considerăm că prima atribuție a organelor afacerilor interne se realizează de către orice organ de poliție care ar avea plenitudinea în descoperirea condamnatului. Altfel spus, reținerea celui dat în căutare se face indiferent de competența teritorială. Spre deosebire de prima atribuție, măsurile de profilaxie intră sub incidența organelor afacerilor interne de la locul de trai al condamnatului.

Articolul 189 din Codul de Executare determină obligațiile ce revin **autorităților administrației publice locale**:

- determinarea obiectelor cu destinație socială care oferă locuri de muncă pentru această categorie de condamnați;
- de comun acord cu oficiile de executare stabilesc locul și volumul de muncă pentru condamnat, precum și efectuează alte acțiuni legate de acest fapt.

Contrapunînd textul legal citat mai sus cu pct. 13 din Regulament, evidențiem obligațiile de tipul:

- prezentarea, de comun acord cu serviciul de executare, a listei obiectelor cu destinație socială;
- încheierea contractelor corespunzătoare cu administrațiile întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor ce vor folosi munca condamnaților respectivi.

Concluzia care apare prin compararea normelor date se rezumă că la moment legislația de executare este ambiguă, neclară, interpretativă. De exemplu, art.189 din Codul de Executare oferă dreptul primăriei sau preturii de a determina obiectul cu destinație socială, iar pct. 13 din Regulament stabilește că lista obiectelor date se prezintă în comun cu serviciul de executare.

Prin consecință, sunt necesare anumite modificări pentru asigurarea uniformizării legislației.

În corespundere cu art. 190 din Codul de Executare, **administrația întreprinderii, instituției sau organizației** în care condamnatul își ispășește pedeapsa are astfel de obligații:

- verificarea calității lucrului efectuat de condamnat;
- informarea oficiului de executare despre numărul de ore lucrate sau despre neexecutarea volumului de muncă stabilit;
- aducerea la cunoștința oficiului de executare a cazului de accident de muncă în care este implicat condamnatul imediat, dar nu mai târziu de 72 de ore de la producerea lui.

Pe lângă aceste obligații, pct. 14 din Regulament reglementează câteva obligații suplimentare:

- oferirea locurilor de muncă respective;
- informarea lunară a primăriei despre locurile de muncă care pot fi utilizate după ispășirea pedepsei de muncă neremunerată în folosul comunității;
- eliberarea caracteristicii condamnatului cu privire la atitudinea acestuia față de obligațiunile sale;
- sesizarea serviciului de executare despre eschivarea condamnatului de la executarea pedepsei;
- familiarizarea condamnatului, sub semnătură, cu regulile tehnicii de securitate.

Prin volumul dat de obligații, ce-i revin administrației întreprinderii, instituției sau organizației rezultă că succesul executării muncii neremunerate în folosul comunității depinde de atitudinea pe care o vor avea persoanele cu funcții de răspundere ale acestora.

Fără îndoială, rămîne faptul că principalul actor din cadrul procesului de executare a muncii neremunerate în folosul comunității rămîne a fi însuși **condamnatul**.

Conform art. 191 din Codul de Executare, condamnatul este obligat să îndeplinească următoarele acțiuni:

- să se prezinte la citare la oficiul de executare;

- să respecte modul și condițiile de executare a pedepsei, regulamentul intern al unității;
- să lucreze conștiincios la obiectele la care a fost repartizat;
- să execute termenul de prestare a pedepsei;
- să informeze oficiul de executare despre schimbarea domiciliului sau despre imposibilitatea temporară de a presta munca.

Punctul. 29 din Regulament obligă condamnatul și la câteva prestații suplimentare:

- să execute cerințele legale ale serviciului de executare și ale angajatorilor;
- să se prezinte periodic la serviciul de executare și să comunice despre activitatea sa;
- să se prezinte la locul de muncă în termenul stabilit în dispoziția primită de la serviciul de executare;
- să nu părăsească locul de trai fără acordul serviciului de executare;
- să nu comită infracțiuni și contravenții administrative.

Merită atenție momentul că relațiile juridice de muncă care se formează între condamnat și administrația întreprinderii, instituției sau organizației nu cad sub incidența dreptului muncii, deoarece între ei nu se încheie un contract individual de muncă.

În susținerea acestei poziții prezentăm și argumentele ce urmează:

- a) acordarea concediului anual la locul de muncă de bază al condamnatului nu suspendă executarea pedepsei date;
- b) durata de executare a pedepsei de muncă neremunerată în folosul comunității nu se include în vechimea de muncă totală;
- c) aceeași durată nu se înregistrează în carnetul de muncă.

Prin particularitățile date se manifestă elementele de constrângere a muncii neremunerate în folosul comunității.

În același timp, munca condamnatului cade sub incidența legislației de protecție a muncii:

- pct. 7 din Regulament prevede acest lucru;
- recuperarea prejudiciului cauzat condamnatului în timpul îndeplinirii muncii se face prin intermediul legislației muncii;
- se interzice atragerea condamnatului la lucrări executate în timpul nopții, fără acordul condamnatului, precum și la munci de interes personal;
- condamnatul poate fi atras la lucrări ce necesită calificarea specială doar în cazul în care dispune de o atare calificare.

Momentele respective denotă încă o dată aceea că munca îndeplinită de condamnat se organizează conform legislației de protecție a muncii.

Asupra muncii acestei categorii de condamnați vor avea incidență dispozițiile *Legii cu privire la protecția muncii* din 02.07.1991. Potrivit art. 1 din lege, dreptul la protecția muncii asigură:

- securitatea angajatului;
- păstrarea sănătății lui;
- menținerea capacității de lucru în procesul muncii.

Articolul 2 din prezentul act normativ garantează dreptul la protecția muncii tuturor persoanelor, indiferent de orice criteriu.

Este interesantă și abordarea muncii pe care o îndeplinește un condamnat. Potrivit ideii generale, elementul punitiv al pedepsei de muncă neremunerată în folosul comunității se exprimă în limitarea dreptului la muncă și la odihnă, gratuitatea și obligativitatea ei.

Nu putem fi de acord cu unele poziții din jurisprudență, conform cărora munca prestată de condamnat trebuie să-i provoace suferințe fizice sau morale.

În anumite cazuri, condamnatul care deține o calificare specială ar putea presta o muncă de calificare, corespunzătoare – un avocat să ofere asistență juridică gratuită unor pături social – vulnerabile a populației, un pianist să dea concerte gratuite, un fotbalist să joace și să antreneze echipe de amatori sau contingente pauperizate ale populației.

Inclusiv prin astfel de modalități asupra conștiinței condamnatului se acționează pozitiv, el însuși fiind constrâns să presteze munci care îi pot afecta veniturile sau chiar imaginea.

În rezultat, nu este corectă opinia că munca neremunerată în folosul comunității presupune executarea unor munci necalificate. Așa cum s-a văzut anterior, efectuarea de munci calificate, în anumite cazuri, poate favoriza apariția beneficiilor mult mai mari pentru societate.

Stipulăm că în punerea în executare a hotărârilor judecătorești de aplicare a pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, precum și soluționarea anumitor probleme incidentale apărute în procesul de executare a muncii neremunerate în folosul comunității sunt prevăzute de Codul de Procedură Penală a RM din 14.03.2003. Astfel, precizăm că art. 466 – 473 din legea procesual – penală sunt aplicabile în egală măsură și hotărârilor judecătorești de aplicare a muncii neremunerate în folosul comunității.

Articolul 468 CPP al RM reglementează modul de trimitere spre executare a hotărârii judecătorești. În conformitate cu art. 469 alin. 1, pct. 8 CPP al RM, instanța de judecată soluționează chestiunea cu privire la înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare. Articolele 470-471 CPP al RM prevăd că chestiunea respectivă se soluționează de judecătorul de instrucție din instanța de judecată din raza de activitate a organului sau instituției care execută pedeapsa. De asemenea, art. 472 CPP al RM dispune că încheierile emise de judecătorul de instrucție în condițiile de mai sus pot fi supuse recursului. Articolul 473 CPP al RM garantează condamnatului, dar și altor persoane, dreptul de a depune o plîngere împotriva actelor organului sau instituției care execută pedeapsa, care se soluționează prin încheiere irevocabilă, emisă de judecătorul de instrucție din instanța de judecată în a cărei rază teritorială se află organul sau instituția.

După cum s-a menționat deja, relațiile dintre condamnat și administrația obiectului cu destinație socială nu cad sub incidența dreptului muncii, dar asupra acestora se aplică întregul spectru normativ cu privire la protecția muncii.

Sub aspect interpretativ și de recomandare în dispunerea acestei pedepse sunt aplicabile și dispozițiile Hotărârii Plenului CSJ a RM nr. 8, adoptată la 04.07.2005, **„Despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației naționale privind aplicarea pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității și executarea acestei pedepse.”**

Aceasta sistematizează practica judiciară cu privire la aplicarea respectivei pedepse, făcînd trimitere și la reglementările internaționale cu caracter de recomandare. Proiectul acestei hotărâri a fost dezbătut, inclusiv și de colaboratorii IRP, înaintînd cu această ocazie un șir de propuneri pentru îmbunătățirea cadrului normativ de resort.

III. Compararea experienței altor state în aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității

Republica Moldova a preluat pedeapsa sub forma muncii neremunerate în folosul comunității din legislația penală a altor țări, racordînd-o la particularitățile proprii.

Experiența altor țări demonstrează că pedeapsa dată trebuie să fie adaptată unor cerințe care se modifică permanent și care tind să asigure scopurile pedepsei penale în general.

Legiuitorul statului nostru ar putea împrumuta multe elemente din legislația penală străină, care ar oferi un imbold suplimentar pentru dezvoltarea conceptului de muncă neremunerată în folosul comunității.

În acest sens, menționăm că, de exemplu, *Codul Penal al Olandei* reglementează minuțios pedeapsa penală numită „**muncile publice**”.

Potrivit acestui act normativ, munca publică se dispune în două cazuri:

- a) atunci cînd se examinează posibilitatea privării de libertate necondiționată pe o durată nu mai mare de 6 luni;
- b) în cazul în care persoana a fost privată de libertate pe un termen nu mai mare de 6 luni.

Observăm că legiuitorul olandez este mai riguros decît cel din Republica Moldova, fiindcă sistematizează pragmatic și clar infracțiunile pentru care poate fi aplicată această pedeapsă în funcție de sancțiunea din componența de infracțiune.

Spre deosebire de legea penală națională, în Olanda munca publică se dispune doar la cererea inculpatului, în care se va indica atît caracterul muncii, cît și garanțiile că pedeapsa dată va fi executată.

Atribuțiile instanței de judecată sunt mai numeroase în comparație cu cele ale instanțelor de judecată din Republica Moldova. Instanțele de judecată olandeze în sentința de condamnare la această pedeapsă indică inclusiv locul și caracterul muncii prestate, precum și termenul de executare.

Dacă condamnatul este obligat să presteze cel mult 120 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității, atunci le va îndeplini timp de 6 luni. În situația condamnării la peste 120 de ore, dar nu mai mult de 240 de ore, pedeapsa se va executa în termen de pînă la 1 an.

Evidențiem că din aceste prevederi legiuitorul țării noastre ar putea să preia anumite momente importante, precum ar fi:

- consimțămîntul inculpatului;
- atribuții mai mari pentru instanțele de judecată;
- termene reduse de executare a pedepsei.

O modalitate originală de reglementare a acestei pedepse o descoperim în *Codul Penal al statului Israel*. În conformitate cu prevederile legii penale a acestui stat, **munca obștească** se dispune de către instanța de judecată doar cu acordul inculpatului. Mai mult, acest act normativ nu prevede numărul minimal sau maximal de ore, ele fiind stabilite, de la caz la caz, în procesul individualizării pedepsei penale. Evidențiem că locul și caracterul muncii sunt stabilite într-un act numit „ordin de muncă”, emis de către instanța de judecată.

Termenul de executare a acestei pedepse nu poate depăși durata de 1 an, calculat de la data intrării în vigoare a hotărîrii judecătorești.

Considerăm progresivă ideea legiuitorului statului Israel de a prevedea în mod expres că munca obștească este o alternativă privațiunii de libertate și se aplică ori de câte ori instanța o găsește necesar fără a o raporta la un anumit număr maximal de ani din sancțiunea unei infracțiuni.

Codul Penal al Norvegiei din 1902 dispune expres că **munca publică** se aplică doar pentru infracțiuni, pentru care legea penală prevede privațiunea de libertate pe un termen de până la 6 ani.

Ea poate fi aplicată doar cu acordul inculpatului și numai atunci când instanța de judecată se convinge că scopurile pedepsei penale pot fi atinse, recurgându-se la o amplă analiză a materialelor cauzei penale.

Durata ei se încadrează în limitele de la 30 de ore până la 420 de ore, executându-se în cel mult 1 an.

Această pedeapsă poate intra în concurs cu amenda și se execută de serviciul de executare de la domiciliul condamnatului.

Concluzionăm că în coraport cu legea penală a Republicii Moldova, Codul Penal norvegian se caracterizează printr-o mai mare rigoare pentru categoriile de infracțiuni cărora legiuitorul a dispus aplicarea acestei pedepse, termenul de executare a muncii publice.

Codul Penal al Lituaniei din 26.09.2000, în art. 46 prevede că **munca publică** se aplică de instanța de judecată doar cu acordul inculpatului.

Ea se stabilește de la o lună până la 1 an, calculându-se în luni și ani, astfel încât condamnatul să execute cel puțin 10 ore și cel mult 40 ore pe lună.

Actul legislativ în cauză nu prevede un termen minimal de ore, admițând doar că pentru infracțiuni maximum este de 480 de ore, iar pentru delikte – de 240 ore.

Originalitatea acestei legi se exprimă în aceea că muncile publice pot fi puse în executare prin trei modalități alternative:

- fie de autoritățile administrației publice locale (administrația conducătorului regiunii);
- fie de serviciul de executare;
- fie de autoritățile administrației publice locale de comun acord cu serviciul de executare.

Considerăm util să prezentăm pe scurt și experiența franceză în implementarea muncii neremunerate în folosul comunității.

În Franța, **munca în interes public** a fost instituită prin *Legea din 10 iunie 1983* și de la bun început a fost privită ca o alternativă a privațiunii de libertate.

Ea se dispune exclusiv de către instanțele de judecată pe o durată cuprinsă între 20 și 120 de ore pentru delikte și într-un număr de 40 și 210 ore pentru infracțiuni.

Perioada de executare a muncii în interes public este de cel mult 12 luni, începînd cu 31 decembrie 2006.

Este remarcabil faptul că pentru minorii cu vîrsta între 16 și 18 ani termenul pedepsei variază de la 20 și 120 ore, indiferent că acțiunea prejudiciabilă este delict sau infracțiune. Ceea ce dorim să precizăm e că pedeapsa în cauză se aplică cu respectarea exigențelor ce urmează:

- inculpatul este prezent în ședințele de judecată;
- acesta își exprimă consimțămîntul la executarea muncii în interes public.

În *Codul Penal francez* este indicat că munca respectivă se prestează într-o colectivitate publică (stat, regiune, departament sau comună) ori într-un local public (spital, instituție școlară).

Observăm că legiuitorul francez a impus anumite restricții la noțiunea de „obiect cu destinație socială”, raportînd-o la termenul de „public”.

Ca și în legislația autohtonă, legea penală franceză statuează că munca de interes public este o pedeapsă principală, dar poate fi aplicată și ca o condiție suplimentară în cazul condamnării cu suspendarea executării pedepsei.

Legislația penală engleză prevede că **munca publică** este dispusă de un tribunal pe o perioadă de timp, cuprinsă între 40 și 240 de ore, executîndu-se cel mult 1 an.

Pedeapsa dată poate fi aplicată unei persoane care a împlinit vîrsta de 17 ani și care a obținut un aviz favorabil al unui agent de probațiune.

În Anglia, pedeapsa respectivă este una principală, aplicîndu-se doar în mod independent.

Abordînd comparativ legislația penală a S.U.A., menționăm că la etapa actuală **munca comunitară** și-a diminuat rolul. Judecătorii din S.U.A. remarcă că munca social-utilă nu este suficient de punitivă pentru a servi un substituent la privațiunea de libertate.

La moment, munca în beneficiul comunității, ca pedeapsă, se aplică doar infractorilor majori, fiind o alternativă a amenzii sau o condiție a probațiunii.

Nu există statistici penale care pot fi folosite pentru a demonstra succesul schemelor de muncă comunitară în S.U.A. Insuccesul promovării acestei pedepse se datorează modului de percepere a caracterului muncii executate: amplasarea instalațiilor antiincendiu în azilurile de bătrîni, acordarea ajutorului bătrînilor etc., percepute de cetățenii onești ca obligații morale și nu ca pedepse penale.

Codul Penal al Republicii Bielorusia, spre deosebire de cel din Republica Moldova, în art. 49 prevede că **munca neremunerată în folosul comunității** se determină de către serviciile de executare.

Dacă în legislația țării noastre munca neremunerată în folosul comunității este o pedeapsă principală sau se aplică și ca o condiție a termenului de probă din cadrul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, atunci legea penală a Republicii Bielorusia a acceptat ca ea să fie atît principală, cît și complementară amenzii sau privării de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate.

Dintre toate statele membre ale CSI, evidențiem că numai Georgia, în *Codul Penal* din 22 iulie 1999, a prevăzut în art. 44 că la aplicarea **muncii neremunerate în folosul comunității** se solicită obligatoriu acordul persoanei.

În cazul în care aceasta consimte, instanța de judecată o poate aplica în limitele de la 20 pînă la 400 de ore.

Potrivit art. 49 din *Codul Penal al Federației Ruse*, **munca neremunerată în folosul comunității** se aplică de instanța de judecată pe o durată cuprinsă între 60 și 240 de ore.

Pentru minori ea poate fi dispusă pe o perioadă de timp cuprinsă între 40 și 160 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității, fiind executată de minori cu vîrsta de pînă la 15 ani – cîte 2 ore pe zi, iar cei cu vîrsta de 15-16 ani – nu mai mult de 3 ore pe zi.

Remarcăm ideea conform căreia munca neremunerată în folosul comunității a început să fie aplicată cu succes în ultimele două decenii.

Rezumînd cele expuse, precizăm că pedeapsa pe care o abordăm în legislația penală comparată se prezintă a fi aplicată din perspectiva a astfel de modalități:

1. Ca pedeapsa principală, de pildă în Franța, Rusia, Anglia;
2. Ca o condiție a condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei, de exemplu în Franța, Ungaria;
3. Ca o obligație a probațiunii – în Israel;

4. Atît ca pedeapsă principală, cît și ca una complementară, de exemplu – în Bielorusia, Norvegia.

În doctrina franceză, sub acest aspect sunt relatate și următoarele cazuri:

1. Munca neremunerată în folosul comunității este un mijloc de evitare a condamnării. În Germania, de exemplu, între cel acuzat și parchet cu acordul unui tribunal se încheie o tranzacție prin care primul pe o perioadă de timp prestabilă va executa munci socioutile.
2. Munca neremunerată în folosul comunității este o alternativă – alternativelor detențiunii – Italia, Luxembourg, Rusia (atunci cînd, de exemplu, amenda poate fi înlocuită cu pedeapsa în cauză).

Concluzionînd cele analizate mai sus, precizăm următoarele:

- există două sisteme de abordare a acestei pedepse – unul rigid, caracteristic statelor europene, cu prescrierea tuturor condițiilor de fond și de formă ale aplicării ei, iar altul mai suplu, ca de exemplu în Israel, Anglia, S.U.A., unde condițiile de aplicare a pedepsei se stabilesc, de la caz la caz, în timpul individualizării pedepsei;
- majoritatea legislațiilor penale europene solicită acordul persoanei la numirea ei;
- evidentă este și trăsătura că munca neremunerată în folosul comunității se aplică eficient după derularea unor experimente și luării în considerație a particularităților fiecărui stat;
- actualmente, pedeapsa respectivă din aria sa tradițională, de a fi exclusiv doar pedeapsă, se regăsește și ca o condiție a eliberării condiționate sau a probațiunii.

IV. Abordarea teoretică și practică a muncii neremunerate în folosul comunității

Actualul Cod Penal al RM din 18.04.2002 în art. 67 prevede o nouă alternativă privațiunii de libertate, care într-un viitor apropiat va ocupa spații tot mai mari în justiția penală – munca neremunerată în folosul comunității. Pentru statul nostru pedeapsa aceasta este relativ nouă, fiind inspirată din legislația penală occidentală.

Articolul 62 (alin. 1) din Codul Penal al RM o reglementează ca fiind cea mai aspră pedeapsă neprivativă de libertate, din rîndul celor consfințite după acest criteriu. În același timp, munca neremunerată în folosul comunității poate fi aplicată în calitate de obligație pentru perioada termenului de probă în cazul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei.

Necesitatea instituirii ei în legislația penală se datorează influenței unui șir de factori de natură economică, social-politică, ideologică, culturală.

Astfel, reieșind din prevederile capitolului I din Concepția reformării sistemului penitenciar și Planului de măsuri pe anii 2004-2013 pentru realizarea Concepției reformării sistemului penitenciar, aprobată prin hotărîrea Guvernului RM nr. 1624 din 31.12.2003; s-a preconizat reorientarea modelului tradițional de sancționare penală – de la pedepse privative de libertate spre cele neprivative.

Din perspectivă istorică, precizăm că varianta actuală a muncii neremunerate în folosul comunității a fost modelată în S.U.A. În localitatea Alameda, statul California, din 1966 a început să funcționeze primul program de muncă comunitară organizată. Acest program a fost destinat femeilor care au comis infracțiuni minore și care nu dispuneau de venituri suficiente pentru achitarea amenzilor. În plus, ele trebuiau să fie condamnate la privațiune de libertate. În scurt timp, datorită popularității sale, au fost create multiple programe care s-au aplicat pe întreg teritoriul S.U.A.

De la început, această pedeapsă a cuprins statele din sistemul common law. De exemplu, în Australia munca comunitară a fost instituită pentru prima dată în Tasmania. Această pedeapsă a fost introdusă printr-o lege adoptată de legiuitorul local în 1971. Mai târziu, în Anglia și Țara Galilor, după o serie de preocupări social-economice ale detenției și a lipsei eficacității ei, fapt probat prin „Raportul Wootton” din 1970, au fost adoptate două acte legislative care au instituit o astfel de pedeapsă:

- a) Legea cu privire la Justiția Penală din 1972;
- b) Legea cu privire la competența instanțelor judecătorești penale din 1973.

Datorită productivității sale, munca neremunerată în folosul comunității a fost transpusă și în sistemul de drept romano-germanic, dar a fost adaptată sistemului de rigiditate care este specific dreptului penal continental.

De pildă, legiuitorul din Franța a inclus-o în sistemul pedepselor penale prin legea din 10 iunie 1983. Revigorarea politicilor penale a statelor a făcut posibilă extinderea unei astfel de pedepse în majoritatea țărilor europene. Aceasta a fost acceptată de majoritatea statelor europene ca o adevărată alternativă detenției.

Ca regulă, munca comunitară a fost inclusă în legile penale după efectuarea mai multor experimente care aveau ca obiective:

- creșterea încrederii organelor de ocrotire a normelor de drept în aceasta;

- reevaluarea stereotipurilor existente în justiția penală referitoare la alternativele privațiunii de libertate;
- înlăturarea unor ingerințe care ar fi putut să existe în procesul de aplicare și executare a muncii comunitare.

În Republica Moldova, pedeapsa penală sub forma muncii neremunerate în folosul comunității pentru prima dată a fost instituită prin Codul Penal din 18.04. 2002.

În același timp, conform Legii privind punerea în aplicare a Codului Penal al RM din 18.04.2002, s-a stabilit că ea se va aplica pe măsura creării condițiilor necesare, dar nu mai târziu de 01.07.2004.

Această pedeapsă a constituit obiectul unei direcții speciale de activitate a Institutului de Reforme Penale, ceea ce a și determinat inițierea unui proiect în acest sens.

În perioada septembrie 2003 – septembrie 2004 a fost identificat un sector de pilotare a muncii neremunerate în folosul comunității, aplicate minorilor în sectorul Centru al municipiului Chișinău, în cadrul căruia s-au întreprins acțiuni de informare pentru cei implicați în justiția penală.

Rezultatele obținute au fost puțin concludente și s-a luat decizia de a extinde pilotarea acesteia și în privința minorilor la întreg teritoriul municipiului Chișinău, precum și în raioanele Ungheni și Cahul, unde au fost create Centre de Justiție Comunitară.

Actualmente, pedeapsa respectivă în statul nostru tinde să devină principala alternativă privațiunii de libertate. Astfel, în anul 2003 la muncă neremunerată în folosul comunității au fost condamnate 4 persoane, ca ulterior numărul condamnărilor să sporească continuu.

Dovadă a afirmației date servesc următoarele cifre: în anul 2004 au fost stabilite 155 de condamnări la muncă neremunerată în folosul comunității, dintre care 14 condamnări pentru minori și 9 pentru femei.

În anul 2005 s-au pronunțat 1796 de condamnări, dintre care 234 s-au aplicat minorilor și 120 femeilor. În anul 2006 deja s-au emis 3273 de astfel de condamnări, în care cele stabilite minorilor au atins cifra de 320, iar femeilor li s-a aplicat în 252 de cazuri.

Munca neremunerată în folosul comunității a început să fie aplicată la nivel național începând cu 01.01.2005. Mai multe sondaje demonstrează tendința de scădere a ratei suprapopulării penitenciarelor datorită implementării acestei pedepse: de la 11500 de deținuți în 2002, la 8500 în 2007, adică numărul lor a scăzut cu 20%, inclusiv prin aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității.

În procesul de aplicare și executare a pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității apar mai multe persoane și instituții responsabile de desfășurarea normală a lucrurilor. Astfel, îi putem enumera în ordinea care urmează:

a) **Instanța de judecată.** Rolul unei instanțe de judecată constă în numirea pedepsei date și fixarea numărului de ore care trebuie să fie prestate de către cel condamnat.

În cadrul executării muncii neremunerate, o instanță de judecată are în special calitatea de subiect incidental. Însemnătatea sa se distinge dintr-un triplu aspect:

1. *Punerea în executare a pedepsei.* Potrivit rigorilor fixate în art. 468 din Codul de Procedură Penală al RM, trimiterea spre executare a hotărârii judecătorești se pune în sarcina instanței care a judecat cauza penală în fond. Prevederile în cauză sunt dezvoltate și de art. 187 din Codul de Executare al RM în corespundere cu care instanța de judecată trimite hotărârea privind munca neremunerată în folosul comunității și dispoziția de executare oficiului de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului, care, în cel mult 15 zile, asigură executarea pedepsei.

Punctul 15 din *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* repetă aceleași dispoziții.

2. *Înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare.* Chestiunea respectivă ține de competența instanței de judecată din raza de activitate a organului sau instituției care execută pedeapsa. Înlocuirea pedepsei date cu închisoare se dispune de judecătorul de instrucție din această instanță, a cărei încheiere poate fi atacată de persoanele interesate cu recurs în termen de 15 zile în instanța ierarhic superioară.

3. *Soluționarea altor chestiuni apărute în procesul de executare a pedepsei.* De pildă, prin modul descris anterior se vor rezolva situațiile când condamnatul a atins vârsta de pensionare, a devenit invalid de gradele I sau II, militar sau femeia condamnată este gravidă. În plus, judecătorul de instrucție examinează plîngerile împotriva organului sau instituției care pune în executare hotărîrea judecătorească de condamnare, depuse de condamnat sau de alte persoane, pronunțîndu-se asupra plîngerilor prin încheiere irevocabilă.

b) Conform prevederilor art. 67 (alin. 1) din Codul Penal al RM, specificăm că munca care va fi prestată de condamnat se determină de **autoritățile administrației publice locale**. Contrapunînd această dispoziție cu textele din Codul de Executare și din *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*, ajungem la concluzia că munca respectivă se stabilește de autoritățile publice locale de comun acord cu serviciul de executare.

Pornind de la aceea că mecanismul de executare trebuie să fie eficient și mai simplist, afirmăm că autoritățile administrației publice locale, într-un viitor mai îndepărtat sau unul mai apropiat, ar trebui excluse din acest lanț. Rolul lor trebuie să se rezume la prezentarea periodică a unei liste instanței de judecată de la locul de aflare a administrației publice locale în care să fie incluse obiectele cu destinație socială, unde există locuri de muncă vacante. În susținerea acestui punct de vedere, aducem următoarele argumente:

- a) Autoritățile administrației publice locale sunt parte a puterii executive, fiind concentrate la îndeplinirea funcțiilor și sarcinilor ce-i revin;
- b) Pentru excluderea oricărei tergiversări în executarea pedepsei date, instanța de judecată trebuie să aleagă obiectul cu destinație socială, a priori, dintr-o listă care este reînnoită în mod continuu;
- c) Practica comparată a altor state cu experiență în domeniu ne demonstrează că în procesul de executare a muncii neremunerate în folosul comunității sunt implicate exclusiv serviciile de executare.

Pe cale de consecință, participarea autorităților administrației publice locale în domeniul vizat trebuie să se rezume la o contribuție abstractă – doar întocmirea listelor cu obiecte social utile care vor fi identificate de acestea.

c) Indubitabil este faptul că unul din principalii subiecți ai procesului de executare a muncii neremunerate în folosul comunității rămîne a fi **serviciul de executare**. Dovadă a acestui raționament ne servește dispoziția art. 186 din Codul de Executare al RM, conform căreia pedeapsa dată, din punctul de vedere al executării, se asigură de oficiul de executare în a cărui rază teritorială se află domiciliul condamnatului.

Aceleași prevederi le redescoperim și în *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*. Ținem să afirmăm că la momentul actual oficiile de executare se confruntă cu anumite probleme legate de resursele umane și financiare. De pildă, potrivit datelor statistice ale Departamentului de Executare pentru anul 2006, în Republica Moldova funcționau 42 de subdiviziuni teritoriale, unde activau 53 de colaboratori, care nemijlocit se ocupau cu executarea pedepselor

penale neprivative de libertate. În același timp, la evidența oficiilor de executare în perioada respectivă se aflau 9411 persoane adulte dintre care 1085 minori care trebuiau să ispășească pedepse penale de alternativă la detenție. Din aceleași surse aflăm că în anul 2007, în cele 42 de subdiviziuni teritoriale ale Departamentului de Executare activau doar 49 de colaboratori, contingentul celor aflați la evidență neschimbându-se semnificativ.

Conform raportului statistic privind activitatea primei instanțe de judecare a cauzelor penale pe anul 2006, în același an s-au pronunțat 3273 de sentințe de condamnare la muncă neremunerată în folosul comunității, dintre care 320 vizau minorii, iar 252 se refereau la femei. Făcând un simplu calcul, bazat pe aceste documente, observăm că unui colaborator al serviciului de executare îi revine sarcina de a supraveghea în mediu peste 60 de condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității.

Analiza practicii mondiale denotă tendința, potrivit căreia unui colaborator al serviciului de executare trebuie să-i revină sarcina de a supraveghea nu mai mult de 50 de persoane condamnate la pedepse penale neprivative de libertate. Potrivit pct. 11 din Regulament, serviciul de executare va fi responsabil nemijlocit de executarea acestei pedepse. După cum s-a afirmat anterior, este responsabil de executarea acestei pedepse oficiul de executare de la domiciliul condamnatului.

d) Deși *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* nu specifică direct, totuși Codul de Executare al RM prevede calitatea de subiect al **administrației întreprinderii, instituției, organizației** în care activează condamnatul la muncă neremunerată în folosul comunității. Administrația în cauză, de rînd cu serviciul de executare, participă la supravegherea condamnatului.

Legislația națională stipulează faptul că administrația este obligată să asigure condamnatului respectarea regulilor tehnicii de protecție a muncii.

În contextul dat, evidențiem că legislația RM oferă administrației obiectului cu destinație socială următoarele avantaje:

- ea nu este obligată să încheie contracte individuale de muncă cu condamnații;
- ea nu contribuie cu impozite și taxe la bugetul asigurărilor sociale de stat pentru condamnatul dat;
- aceasta beneficiază pe deplin de gratuitatea muncii, îndeplinită de către condamnat.

Administrația întreprinderii, instituției sau organizației în care lucrează condamnatul are un rol inedit:

- anume persoanele cu funcție de răspundere din cadrul ei controlează activitatea celui condamnat în mod sistematic;
- de buna – credință acesteia depinde executarea cu succes a pedepsei respective;
- ea asigură controlul primar al calității muncii îndeplinite de condamnat.

e) Potrivit dispozițiilor legislației în vigoare a RM, menționăm că rolul **procurorului** în procesul aplicării și executării muncii neremunerate în folosul comunității este și el unul semnificativ. Acesta, în corespundere cu rigorile procedurii penale, poate solicita instanței de judecată aplicarea pentru inculpat a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității.

În conformitate cu art. 174 din Codul de Executare al RM, procurorul exercită, în modul stabilit de lege, controlul respectării legislației de către administrația instituțiilor și organelor care asigură executarea hotărîrilor cu caracter penal. Implicit, Legea cu privire la procuratură din 14.03.2003 oferă largi prerogative de efectuare a controalelor, inclusiv asupra modului de executare a muncii neremunerate în folosul comunității.

V. Activități desfășurate

Datorită specificului și noutății sale, pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității a presupus și impune în continuare desfășurarea anumitor activități în scopul popularizării eficienței și necesității aplicării unei astfel de pedepse.

Convențional, putem remarca că activitățile date au vizat mai multe paliere, dintre care cele mai importante au constituit desfășurarea **acțiunilor de informare**.

Un merit deosebit în promovarea acestora îl are IRP. Astfel, la inițiativa acestei organizații neguvernamentale au fost petrecute un șir de *conferințe și seminare*.

Menționăm că una din primele conferințe cu privire la specificul muncii neremunerate în folosul comunității s-a desfășurat la 08.11.2002. Conferința dată, cu genericul „**Aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității: realități și perspective**”, a fost organizată de CARPEM și Ministerul Justiției al RM.

Conferința a avut drept scop de a-i familiariza pe președinții instanțelor judecătorești din RM, șefii oficiilor de executare, reprezentanții autorităților administrației publice locale, ai societății civile, ai altor organizații neguvernamentale și reprezentanților diplomatice (în total 110 persoane) cu noțiunea, esența și particularitățile aplicării muncii neremunerate în folosul comunității. Au fost prezentate atât standardele internaționale care guvernează aplicarea alternativelor la detenție, precum ar fi: Regulile de la Tokyo, Regulile Europene privind aplicarea sancțiunilor comunitare etc., practica aplicării cu succes a muncii neremunerate în folosul comunității într-o serie de state (Canada, SUA, Letonia, Rusia), cât și prezentarea schemei de funcționare a pedepsei respective în RM.

Participanții au discutat și au formulat propuneri privind mecanismul de implementare a muncii neremunerate în RM, au stabilit domeniile care trebuie luate în considerație la aplicarea acesteia, formulând concluzii în acest sens.

Participanții au completat anchete, dând răspuns la întrebări legate de aplicarea măsurilor și sancțiunilor neprivative de libertate, situația oficiilor de executare (dotarea tehnică și cu personal) etc.

CARPEM a inițiat o vastă campanie în mass-media privind sensibilizarea și informarea opiniei publice cu privire la munca neremunerată în folosul comunității. Conferința a fost pe larg mediatizată la majoritatea posturilor naționale de televiziune, radio, au fost publicate materiale în presă etc.

Sub egida IRP pe parcursul anului 2004 au fost organizate mai multe seminare, destinate în special instanțelor judecătorești. Astfel, în perioada 13-14 ianuarie 2004, în incinta sălii de conferințe a fostei Cancelarii de Stat, a avut loc Atelierul de lucru „**Pilotarea muncii neremunerate în beneficiul comunității în privința minorilor**”, activitate din cadrul Proiectului „Alternative la Detenție și Asistență Juridică pentru Copiii din Sistemul de Justiție”.

Atelierul de lucru a avut drept scop examinarea modalității de aplicare a pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității față de minori, stabilirea modelului de interacțiune între structurile implicate în executarea acesteia, componentele din dosarul personal al minorului condamnat. La atelier au participat reprezentanți ai diferitelor instituții de stat din sect. Centru al mun. Chișinău și reprezentanții unor organizații

neguvernamentale – „Salvați Copiii”, „Centrul de Informare și Documentare privind Drepturile Copilului”, precum și experți internaționali.

Principalele recomandări ale acestui atelier de lucru au constatat în:

- organizarea seminarelor cu toate instituțiile care vor fi implicate în implementarea pedepsei date, efectuându-se o instruire continuă, cu implicarea și altor experți naționali și internaționali;
- a implica cât mai mulți reprezentanți ai autorităților administrației publice locale, care au în evidență toate instituțiile cu menire socioculturală din sectorul din care fac parte și ar putea oferi locuri de muncă concrete;
- a informa juriștii din sfera justiției penale și publicul larg despre esența și mecanismul pedepsei;
- a elabora și publica materiale informative etc.

Sub îndrumarea IRP au fost organizate și un șir de mese rotunde privind munca neremunerată în folosul comunității.

Masa rotundă **„Aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității în sect. Centru al mun. Chișinău”** a avut loc pe data de 30 ianuarie 2004, având ca obiectiv stabilirea unui plan de acțiuni la nivel de sector cu privire la aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității.

Au fost invitați atât colaboratori ai organelor de ocrotire a normelor de drept, cât și șefii instituțiilor ce vor oferi nemijlocit locuri de muncă.

Ținând cont de specificul acestei activități, și anume de a oferi o informație utilă și practică pentru participanți, au prezentat rapoarte privind:

- cadrul legal și specificul aplicării pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității, abordând și unele lacune ale legislației;
- rolul executorului judecătoresc în executarea eficientă a acestei pedepse;
- posibilitățile autorităților administrației publice locale în ceea ce privește executarea eficientă a muncii neremunerate în folosul comunității și responsabilitățile supraveghetorului de la locul de muncă.

La această masă rotundă au fost prezentate un șir de recomandări, printre care:

- în cazul minorilor atribuțiile organelor afacerilor interne să fie preluate de către serviciul de executare – Departamentul de Executare al RM;
- să fie efectuată pregătirea personalului instituțiilor în care condamnații vor ispăși pedeapsa cu munca neremunerată în folosul comunității.

Masa rotundă privind **aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității în or. Nisporeni** a fost organizată în colaborare cu Judecătoria raionului Nisporeni la data de 11 februarie 2004.

Participanții au beneficiat de informarea privind cadrul legal, specificul activității executorilor judecătorești, rolul autorităților administrației publice locale. Rapoartele au fost prezentate de către mai mulți participanți.

În timpul desfășurării lucrărilor mesei rotunde au fost abordate problemele specifice raionului Nisporeni. Toate instituțiile reprezentate și-au manifestat disponibilitatea și dorința pentru aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității.

Ca recomandări au fost propuse:

- crearea unui comitet local care ar facilita procesul de funcționare a mecanismului de implementare a muncii comunitare. Inițiativa dată a fost însoțită de propuneri concrete ce trebuie să fie implementate, ca, de exemplu, cine să fie membrii comitetului, care să fie forma de organizare, numărul de întruniri etc.;

- desfășurarea unei adunări cu toți primarii localităților raionului Nisporeni, pentru a-i informa despre esența, scopul și mecanismul executării muncii comunitare;
- implicarea serviciului de asistență socială, ținând cont atât de importanța și utilitatea socială, cât și de oferirea unei responsabilități la nivel raional pentru desemnarea locurilor unde poate să fie ispășită pedeapsa cu muncă comunitară;
- de a se lua în considerare, în timpul executării pedepsei, zilele de sărbători și odihnă;
- să se atragă o deosebită atenție stării de sănătate a infractorului;
- este necesar ca lista cu locurile de muncă să fie prezentată din timp serviciului de executare a hotărârilor judecătorești;
- pentru prima etapă de a aplica munca neremunerată în folosul comunității doar față de adulți;
- să se evite ispășirea pedepsei în același timp și în același loc a mai multor condamnați.

A treia masă rotundă din cadrul programului de informare și pregătire pentru **aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității** în RM a fost și cea organizată, cu acest generic, pe data de 3 martie 2004 **în or. Ungheni**.

În cadrul acesteia au fost puse în discuții un șir de riscuri cu care s-ar putea confrunta instituțiile implicate în aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității, precum ar fi, de exemplu, lipsa cadrelor în mediul rural. În același timp s-au căutat și soluții. Specificăm că s-a atins problema diferenței dintre posibilitățile reale ale administrației publice locale din or. Ungheni și localitățile rurale. În or. Ungheni există mai multe obiecte cu destinație socială, unde condamnații ar putea executa pedeapsa, printre care: Regia de amenajare și creare a spațiilor verzi, Regia municipală Apă – Canal, Asociațiile de locatari etc.

S-a pus în discuție și problema instruirii metodice a persoanelor care vor asigura supravegherea la locul de prestare a muncii condamnatului și instruirea primarilor. S-a menționat necesitatea individualizării pedepsei, ceea ce înseamnă că la aplicarea pedepsei cu munca neremunerată în folosul comunității să se țină cont de particularitățile personalității, stării de sănătate, motivației etc. a făptuitorilor în a executa pedeapsa dată.

Discuțiile cu privire la crearea comitetului local a fost pusă pe agenda mesei rotunde, scopul acestuia fiind îndreptat spre stabilirea unei politici de aplicare și executare a pedepsei cu muncă neremunerată în folosul comunității. S-a pus accent pe faptul că acest comitet local să fie independent de orice structură de stat și să fie flexibil în ceea ce privește numărul de întruniri, iar singura problemă pusă în discuție să fie aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității.

Remarcăm că, datorită intensificării opiniei publice asupra muncii neremunerate în folosul comunității, pedeapsa în cauză a devenit obiectul discuțiilor și **în cadrul Parlamentului RM**.

La 25.05.2005, Comisia juridică pentru numiri și imunități a audiat în ședință Raportul de evaluare a aplicării pedepsei penale de muncă neremunerată în folosul comunității. IRP a prezentat un film despre această pedeapsă penală. Ca urmare a vizionării acestui film, toți cei adunați la ședința dată au ajuns la concluzia de a contribui la eficientizarea aplicării muncii neremunerate în folosul comunității.

Astfel, s-a stabilit că munca neremunerată în folosul comunității asigură reducerea cazurilor de recidivă. S-a prognozat că într-un viitor legislația penală va fi modificată în vederea lărgirii spectrului de componente de infracțiuni pentru care să fie prevăzută această pedeapsă.

O altă concluzie la care s-a ajuns constă în existența anumitor dificultăți de conlucrare între Departamentul de Executare al RM și autoritățile administrației publice locale. S-a specificat că Guvernul va întreprinde măsuri de perfecționare a mecanismului de conlucrare a acestor autorități.

Pe parcursul anilor 2006 – 2007, de către IRP au fost organizate mese rotunde în mai multe regiuni ale RM – Nord, Sud și Centru. În cadrul acestora au participat judecători, procurori, reprezentanți ai autorităților administrației publice locale, executori judecătorești.

Au fost date citirii mai multe rapoarte în care s-au evidențiat anumite problematice specifice conjuncturii contextuale. Astfel, procurorii au menționat despre rolul pe care îl au în aplicarea și supravegherea executării muncii neremunerate în folosul comunității. S-au evidențiat multe greșeli de individualizare a pedepsei respective comise de judecători.

La rîndul lor, judecătorii au precizat despre importanța eficientizării acțiunilor de conlucrare între oficiile de executare și autoritățile administrației publice locale. În plus, aceștea au precizat deosebita importanță a rapoartelor de anchetă socială a minorilor în conflict cu legea. Unii dintre judecători, precum X. Ulianovschi, au vorbit despre necesitatea uniformizării legislației penale a RM în vederea excluderii unor deficiențe în procesul de înfăptuire a actului de justiție penală.

La rîndul său, executorii judecătorești au conturat existența anumitor probleme organizatorice și financiare legate de executarea muncii neremunerate în folosul comunității. Au fost remarcate grave probleme în supravegherea celor condamnați la această pedeapsă.

Reprezentanții autorităților administrației publice locale au precizat că toate momentele legate de executarea acestei pedepse constituie o obligație a primarilor localităților, care, de regulă, nu pot face față întregului volum de cerințe apărute în legătură cu această pedeapsă. Tocmai din considerentele date s-a optat pentru o conlucrare mai strînsă cu serviciul de executare al RM.

În paralel cu organizarea conferințelor și seminarelor, IRP a desfășurat o campanie de popularizare a muncii neremunerate în folosul comunității și prin intermediul **publicațiilor și mass – mediei**.

În acest interval de timp au fost publicate:

- Ghidul teoretico – practic privind munca neremunerată în folosul comunității pentru copii în sistemul de justiție penală;
- Broșura informativă „Ce e bine să știi dacă ți s-a aplicat pedeapsa cu muncă neremunerată în folosul comunității?”.

Trimestrial, în Buletinul Informativ cu privire la Justiția Juvenilă au fost publicate mai multe informații despre munca neremunerată în folosul comunității aplicată minorilor.

În ceea ce privește aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității în raport cu adulții, au fost publicate:

- Broșura informativă „Munca neremunerată în folosul comunității”;
- Posterul cu sloganul „Dă-mi o șansă să ajung util societății”, tipărit în 1000 de exemplare, plasate în locurile de executare a pedepsei date;
- Ghidul practic privind munca neremunerată în folosul comunității.

De altfel, pe pagina Web a IRP, www.irp.md, există informații variate despre munca neremunerată în folosul comunității. Evidențiem că IRP a organizat difuzarea unor emisiuni TV, radio, a publicat articole în ziare, a oferit informații agenților de știri.

Exemplificăm că aspecte legate de munca neremunerată în folosul comunității, ca pedeapsă penală, au fost difuzate la astfel de posturi de televiziune și radio: TV Moldova, Pro TV Chișinău, ORT Moldova, TV 21, EU TV, NIT, Postul Național de Radio, Antena C, Europa Plus, ziarele „Dreptul”, „Timpul”, „Moldova Suverană” etc.

Sub aspectul ***perfectării cadrului legal***, experții IRP au formulat propuneri de lege ferendă cu privire la modificarea art. 67 CP al RM, Codului de Executare al RM din 24.12.2004, formularea propunerilor de modificare a *Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* și a Listei de lucrări recomandate pentru executarea acestei pedepse. Datorită experților IRP s-a reușit transferarea competențelor de la MAI la Ministerul Justiției al RM în privința minorilor condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității.

Precizăm că totalitatea conferințelor și seminarelor petrecute au avut ca obiectiv inclusiv petrecerea ***activităților de instruire și pilotare*** a muncii neremunerate în folosul comunității.

O caracteristică a pedepsei date, sesizată de experții IRP, constă în aceea că în majoritatea statelor, unde ea a fost inclusă în sistemul pedepselor penale, aceasta a fost precedată de un șir de experimente. Experimentele date au jucat un dublu rol:

- la pregătirea infrastructurii pentru implementarea ulterioară a muncii neremunerate în folosul comunității;
- la crearea unor posibilități de aplicare și a altor alternative detențiunii.

Fără precedarea experimentelor și popularizarea acestei pedepse, ultima poate să rămână fără efectele scontate. De exemplu, în Ungaria, munca neremunerată în folosul comunității a fost instituită în 1987 în lipsa unui experiment. În paralel cu această pedeapsă se aplica și munca corecțională. Când în 1993 munca corecțională a fost exclusă din sistemul pedepselor, munca neremunerată în folosul comunității nu a fost folosită frecvent de judecători, fiindcă aceasta nu era propagată în modul corespunzător. Acesta este motivul petrecerii frecvente a conferințelor și seminarelor de către IRP.

VI. Aplicarea sondajelor, chestionarelor, statisticilor și interpretarea cantitativă a rezultatelor obținute

Așa cum s-a remarcat anterior, pedeapsa penală sub forma muncii neremunerate în folosul comunității constituie o inovație a legiuitorului în materia dreptului penal al Republicii Moldova. Tocmai din aceste considerente implementarea muncii neremunerate în folosul comunității presupune și investigarea atitudinii persoanelor responsabile de înfăptuirea actului de justiție – judecătorii și procurorii.

Sarcina pe care ne-am propus-o a constatat în reliefarea poziției acestora în raport cu munca neremunerată în folosul comunității. Pentru atingerea acestui deziderat s-a optat pentru metoda aplicării chestionarelor în care au fost fixate întrebări legate de pedepsele penale neprivative de libertate și cele care vizau munca neremunerată în folosul comunității.

În raport cu pedeapsa penală sub forma muncii neremunerate în folosul comunității, în centrul atenției au fost puse două întrebări:

1. Care din pedepsele alternative prevăzute de Codul Penal al RM vi se par cele mai eficiente ?

2. Conform art. 67 Cod Penal al RM, genul muncii la care este antrenată persoana condamnată la muncă neremunerată în folosul comunității este determinată de autoritățile administrației publice locale. Cum credeți, nu ar fi mai bine ca genul muncii să fie determinat de instanțele de judecată?

Dorim să accentuăm că aceste chestionare au fost transmise atât instanțelor judecătorești din mun. Chișinău, cât și procuraturilor teritoriale din municipiu. În ceea ce îi privește pe judecători, menționăm că răspunsurile la întrebările de mai sus au parvenit de la judecătorii din judecătoriile de sector (Ciocana, Rîșcani, Centru, Buiucani, Botanica) și de la cei din Colegiul Penal al Curții de Apel Chișinău.

Am constatat că din 44 de judecători, în favoarea muncii neremunerate în folosul comunității, ca cea mai eficientă alternativă privațiunii de libertate, s-au pronunțat 28. În favoarea amenzii s-au expus 14 judecători. Dintre cei chestionați, 2 judecători s-au pronunțat împotriva unei astfel de pedepse penale cum este munca neremunerată în folosul comunității, pe motiv că aceasta este degradantă pentru personalitatea umană.

În privința răspunsului la cea de-a doua întrebare, majoritatea judecătorilor s-au expus asupra necesității determinării genului muncii anume de către autoritățile administrației publice locale. Astfel, 33 de judecători au evidențiat că specificul muncii neremunerate în folosul comunității implică participarea autorităților administrației publice locale. Doar 11 judecători s-au pronunțat pentru determinarea genului muncii de către instanța de judecată pe motiv că anume aceasta pe parcursul examinării cauzei penale stabilește personalitatea condamnatului, inclusiv necesitățile și abilitățile sale.

Răspunsurile date de procurori se caracterizează printr-o neuniformizare relativă asupra pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității. Ca dovadă a acestui fapt din 51 procurori chestionați, în favoarea muncii neremunerate s-au pronunțat 25. În același timp, 26 de procurori consideră că amenda este cea mai eficientă pedeapsă alternativă detențiunii.

Majoritatea absolută, anume 39 de procurori au afirmat că genul muncii pentru condamnatul la muncă neremunerată în folosul comunității trebuie să fie determinată de autoritățile administrației publice locale. Doar 12 procurori au argumentat că genul muncii

trebuie să fie identificat de către instanțele de judecată din considerentul că ele pot să identifice abilitățile și necesitățile celor acuzați de săvârșirea infracțiunii.

Petrecerea unui astfel de experiment a permis să formulăm următoarele concluzii:

- la moment atît judecătorii, cît și procurorii nu au încă o opinie conturată corect asupra avantajelor muncii neremunerate în folosul comunității;
- există încă o neîncredere în această pedeapsă legată în special de noutatea ei, de tradițiile formate în sistemul punitiv al RM;
- neîncrederea în munca neremunerată în folosul comunității se datorează, inclusiv și anumitor factori subiectivi – inexistența unui cadru normativ, material și financiar perfect de executare.

Este de remarcă că IRP pentru monitorizarea implementării muncii neremunerate în folosul comunității în RM a întocmit un chestionar la care s-au dat răspunsuri de către reprezentanții Departamentului de Executare al RM, reprezentanții autorităților administrației publice locale, judecători și procurori. Chestionarele în cauză conțin întrebări care privesc sistemul de pedepse penale în general, precum și pedeapsa de muncă neremunerată în folosul comunității în special.

Din 20 de răspunsuri ale reprezentanților Departamentului de Executare al RM, s-a conturat următoarea situație. 15 colaboratori ai Departamentului de executare consideră că cea mai eficientă pedeapsă penală pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave este munca neremunerată în folosul comunității. Doar în 5 cazuri s-a optat pentru amendă și condamnare cu suspendare condiționată a executării pedepsei. Marea majoritate a celor intervievați – colaboratorii Departamentului de Executare al RM, conștientizează rolul pe care îl au în procesul de executare a pedepsei respective.

Una din concluzii care a rezultat din analiza celor intervievați din cadrul acestei autorități constă în faptul că lipsa resurselor materiale, financiare și de personal scade în mod drastic din eficiența pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității.

Toți cei 20 de chestionați constată că sunt cazuri de încălcare a legislației penale care țin de executarea muncii neremunerate în folosul comunității, dar care nu constituie un temei pentru a trata cu superficialitate această pedeapsă.

Analiza a 16 chestionare, completate de reprezentanții autorităților administrației publice locale, au reliefat următoarele momente. În 15 cazuri s-au dat răspunsuri conform cărora munca neremunerată în folosul comunității este cea mai eficientă pedeapsă penală, care trebuie să se aplice pentru comiterea infracțiunilor ușoare și mai puțin grave. Doar într-un singur caz s-a optat pentru amendă. Aceste rezultate denotă tendința de acceptare a acestei pedepse de practicieni. Reprezentanții autorităților administrației publice locale conștientizează rolul pe care îl au în procesul de executare a acestei pedepse și se pronunță pozitiv în raport cu determinarea genului muncii care trebuie prestată de un condamnat la muncă neremunerată în folosul comunității.

Ca și în situația colaboratorilor Departamentului de Executare al RM și în acest caz s-a specificat că lipsa de resurse materiale și financiare, precum și atitudinea comunității va crea impedimente procesului de executare a muncii neremunerate în folosul comunității.

Studierea răspunsurilor date de judecători în mare parte denotă o tendință de inexistență a unei opinii bine conturate în raport cu munca neremunerată în folosul comunității. Investigarea a 8 chestionare, completate de judecători, ne demonstrează încă o dată că aceștea nu au încredere în pedeapsa respectivă. În 2 cazuri judecătorii au răspuns că pentru săvârșirea de infracțiuni ușoare și mai puțin grave vor aplica muncă neremunerată în folosul comunității.

În general, judecătorii înțeleg rolul pe care îl au în aplicarea și supravegherea executării pedepsei. Principalele impedimente care reduc, în viziunea judecătorilor, din eficiența

muncii neremunerate constă în lipsa unui mecanism de implementare a pedepsei, atitudinea comunității și a specialiștilor care nu este conformă însemnătății acestei sancțiuni.

Răspunsurile a 10 procurori chestionați ne arată că acestea, ca și în situația judecătorilor, nu au o opinie bine determinată despre munca neremunerată în folosul comunității. Din 10 răspunsuri, în 4 cazuri se menționează necesitatea aplicării muncii neremunerate în folosul comunității pentru comiterea de infracțiuni ușoare și mai puțin grave.

Toate răspunsurile procurorilor ne denotă faptul că procesul de executare a muncii neremunerate în folosul comunității este anevoios din cauza lipsei unui cadru normativ perfect și a atitudinii necorespunzătoare a comunității și specialiștilor.

În concluzie, precizăm că munca neremunerată în folosul comunității se impune a fi cât mai mult mediatizată, pentru a căpăta încrederea celor ce înfăptuiesc justiția penală în RM. În acest sens, considerăm că sunt imperioase seminarele și conferințele destinate judecătorilor și procurorilor.

Este cunoscut și faptul că executarea oricărui act normativ presupune și o acoperire materială. Evident că pentru implementarea muncii neremunerate în folosul comunității sunt necesare resurse materiale și financiare care trebuie să fie alocate de stat și că în acest proces acesta ar trebui să intervină cu mecanisme financiare.

Remarcăm că munca neremunerată în folosul comunității trebuie să fie studiată, inclusiv și prin intermediul metodelor statistice. Analiza statisticii oficiale, întocmită de Departamentul de Executare, ne arată că munca neremunerată în folosul comunității contribuie esențial în atingerea scopurilor prevăzute de art. 61 alin. 2 Cod Penal al RM. Evident că aceasta reduce rata recidivei printre cei care au executat o astfel de pedeapsă.

Suplimentar la informația relatată anterior, precizăm că în luna decembrie 2007 se aflau la evidență în total 2549 de condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității, dintre care 99 de minori. Dintre aceștia 74 au comis repetat o altă infracțiune, inclusiv 6 minori.

La 287 de condamnați le-a fost schimbată pedeapsa dată, inclusiv la 12 minori cu privațiune de libertate. Prin urmare, în marea sa majoritate munca neremunerată în folosul comunității contribuie la reducerea recidivei printre cei care au ispășit o astfel de pedeapsă. Menționăm că IRP, prin intermediul echipelor mobile de avocați care vizitează periodic (o dată pe lună) instituțiile penitenciare, ne conturează existența anumitor situații, calificate ca paradoxuri ale justiției penale din RM. Din interviurile realizate de către avocații din echipele mobile cu condamnații s-a constatat că, de multe ori, persoanele se prezentau la obiectul cu destinație socială pentru a executa pedeapsa de muncă neremunerată în folosul comunității, dar din motiv că la acel moment nu erau materialele necesare pentru a efectua munca dată, sau din considerentul că în genere nu era de lucru, li se spunea că vor fi chemați mai târziu, când vor fi toate cele necesare pentru executarea pedepsei. Peste o perioadă de timp, persoanele respective au fost reținute și aduse în fața instanței de judecată, care le-a înlocuit pedeapsa în cauză cu privațiune de libertate.

Concluzionând cele relatate, remarcăm încă o dată că munca neremunerată în folosul comunității își are avantajele și dezavantajele sale. Totalitatea sondajelor, interviurilor efectuate denotă existența în sistemul de justiție a anumitor probleme. Însă acest fapt în nici un caz nu trebuie să discrediteze munca neremunerată în folosul comunității, pentru că experiența mai mare a altor state demonstrează eficiența ei în reducerea recidivei. Constatarea unei probleme în procesul de aplicare și executare a acestei pedepse impune luarea de măsuri pentru a o înlătura și nu trebuie să dea speculații pentru nihilismul juridic al celor antrenați în justiția penală.

VII. Dificultăți și probleme întâlnite pe parcursul implementării muncii neremunerate în folosul comunității

Analiza legislației în vigoare ne permite să identificăm careva probleme care necesită a fi soluționate prin formularea unor propuneri de *lege ferenda*. Printre cele mai stringente probleme care încă nu au fost soluționate se enumeră următoarele:

În legislația penală a RM nu este inclusă condiția solicitării consimțământului celui acuzat pentru aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității. Elucidăm faptul că în art. 67 din Codul Penal al RM nu este infiltrată această condiție. Amintim că, în conformitate cu art. 2 din Convenția O.I.M. privind munca forțată și obligatorie nr. 29 din 28.06.1930, prin „muncă forțată sau obligatorie” înțelegem orice muncă sau servicii pretinse unui individ sub amenințarea unei pedepse oarecare, și pentru care numitul individ nu s-a oferit de bună-voie. Implicit rezultă că este necesar acordul persoanei pentru stabilirea pedepsei sub forma muncii neremunerate în folosul comunității. Conform pct. 5 din hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 8 din 04.07.2005, munca neremunerată în folosul comunității, spre deosebire de amendă sau închisoare, **poate fi aplicată doar persoanelor care acceptă să o execute.**

Potrivit art. 4 (alin. 2) din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 4 noiembrie 1950, nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.

Asemenea reglementări le identificăm și în art. 8 (alin. 3, lit. „a”) din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16 decembrie 1966.

Este greșită poziția conform căreia nu se consideră muncă forțată sau obligatorie, orice muncă sau serviciu, cerute în mod normal unui deținut în virtutea unei hotărâri judecătorești sau unei persoane eliberată condiționat în urma unei asemenea decizii, în argumentarea faptului că legislația penală a țării noastre nu este în contradicție cu tratatele internaționale în domeniul drepturilor omului.

Nu suntem de acord cu această părere, fiindcă:

- a. Conform pct. 5 din Statutul executării pedepsei de către condamnați din 26 mai 2006, prin termenul de „deținut” se are în vedere persoana privată de libertate în condițiile legii, care se deține în penitenciare, indiferent de statutul acesteia – condamnat sau prevenit.
- b. În lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, nu se cere acordul persoanei, doar atunci când munca neremunerată în folosul comunității este o obligație din termenul de probă din cadrul condamnării cu suspendarea condiționată a executării pedepsei. Sub acest aspect, Codul Penal al Republicii Moldova prin intermediul art. 62, după modificările recente, se conformează jurisprudenței acestei instanțe internaționale.

De aici reiese necesitatea racordării legislației Republicii Moldova la standardele internaționale care privesc drepturile omului, în scopul uniformizării ei.

- Prin coroborarea art. 67 (alin. 1) din Codul Penal al RM și pct. 5 din *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* rezultă un conflict de competență. În legea penală se indică că locul muncii este determinat de autoritățile administrației publice locale, iar pct. 5 din *Regulament* dispune că obiectele cu destinație socială sunt determinate de către primărie (pretură), de

comun acord cu serviciul de executare, la organizații, instituții și întreprinderi, indiferent de forma organizatorico-juridică a acestora.

În fond, s-ar părea că nu este o discordanță evidentă, dar din punct de vedere juridic se impune existența unei armonizări a legislației în vigoare. În scopul eficientizării executării muncii neremunerate în folosul comunității, prin asigurarea unei operativități, transparențe și imparțialități, propunem ca obiectivul mai îndepărtat al autorităților statale să constea în reformularea alin. 1 al art. 67 din Codul Penal al RM și pct. 5 din Regulament, în sensul că obiectul cu destinație socială unde se va executa munca neremunerată în folosul comunității să fie identificat de instanța de judecată, care **a priori** îl va alege din lista obiectelor cu destinație social – utilă prezentată de autoritățile administrației publice locale. Prin soluția dată, autoritățile administrației publice locale vor determina o listă a unor astfel de obiecte, evident cu concursul conducerii din cadrul ultimelor.

- Conform *Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*, durata timpului de prestare a sancțiunii nu poate depăși 4 ore – în zilele în care condamnatul nu este ocupat la locul de muncă de bază, la serviciu sau la studii, și 2 ore – în zilele lucrătoare, după terminarea lucrului sau a studiilor, iar cu acordul condamnatului – 4 ore. Condamnatului în orice caz nu i se permite să presteze o muncă pe o durată mai mare de 4 ore, fapt pe care-l interpretăm în calitate de lacună legislativă.

Pornind de la dispozițiile art. 100 (alin. 1) din Codul Muncii al RM, afirmăm că durata zilnică normală a timpului de muncă constituie 8 ore, prin efect nu ar exista bariere legale în prestarea a cîte 8 ore pe zi de muncă neremunerată în folosul comunității. Realitățile socio economice denotă că un număr tot mai mare de indivizi din Republica Moldova nu au un loc de muncă stabil. Unii din ei săvîrșesc infracțiuni pentru care legea penală permite aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității. Fiind condamnați la această pedeapsă penală, ei ar fi de acord cu prestarea muncii, inclusiv pe o durată mai mare de 4 ore pe zi, însă legislația statului nostru nu permite acest lucru.

Există și unele categorii de persoane pentru care condamnarea, de exemplu, la 100 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității este o povară destul de mare și ei doresc executarea acestor ore într-un interval de timp rapid în virtutea specificului activității, mediului lor de viață (de exemplu, cei ce au o mobilitate sporită de deplasare pe teritoriul țării sau în afara ei, minorii în timpul vacanțelor etc.). Pe cale de consecință, acești condamnați în mod normal ar putea munci dacă ei solicită și 8 ore pe zi. În argumentarea acestei soluții admitem că una din caracteristicile pedepsei penale este constrîngerea, exercitată asupra condamnatului.

Credem că această trăsătură intrinsecă a pedepsei se va manifesta și în cazul în care pedeapsa dată se va executa într-o perioadă rapidă de timp, pentru că importă nu procesul muncii, **ci rezultatul său**. În fond, toți oamenii se diferențiază după psihotip, care îi determină să perceapă în mod diferit efectele unei pedepse de acest gen: unii din ei vor înțelege că prin fapta comisă au pricinuit un rău, iar alții, chiar și ispășind cîte 2 ore de muncă neremunerată în folosul comunității într-o perioadă îndelungată de timp, nu vor sesiza acest moment.

- Spre deosebire de legislațiile penale ale altor țări, legea penală a statului nostru nu face o diferențiere în raport cu minorii care au împlinit vîrsta de 16 ani, în legătură cu aplicarea și executarea muncii neremunerate în folosul comunității. Credem că pentru această categorie de persoane ar trebui să se coboare limitele minimă și maximă de pedeapsă.

Enunțăm că, printr-o eventuală modificare a Codului Penal al RM ar putea fi inclusă prevederea că pentru minorii cu vârsta între 16 ani și 18 ani munca neremunerată în folosul comunității să se stabilească pe un termen de la 30 la 120 ore.

- Enunțăm că art. 191 (alin. 2) din Codul de Executare al RM dispune că în situația în care condamnatul la muncă neremunerată în folosul comunității nu execută această pedeapsă, sau în timpul executării are o conduită necorespunzătoare manifestată prin neîndeplinirea obligațiilor care îi revin sau prin îndeplinirea lor defectuoasă, oficiul de executare adresează instanței de judecată **un demers** privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu o altă pedeapsă, în condițiile art. 67 (alin. 3) din Codul Penal.

Din acest text legal se desprind două concluzii:

a) Nu se utilizează sintagma „*eschivare cu rea – voință*”;

b) În cazul neexecutării pedepsei sau atunci când condamnatul nu-și onorează obligațiile ce-i revin sau le îndeplinește defectuos oficiul de executare prezintă instanței de judecată **un demers** de înlocuire a muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare.

În același timp, în conformitate cu pct. 31 din *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*, în cazul încălcării modului și condițiilor de executare a acestei pedepse condamnatului i se face **prima preîntâmpinare verbală** de către colaboratorul serviciului de executare.

În situația încălcării repetate, condamnatul **este preîntâmpinat repetat** despre consecințele comportate de neîndeplinirea condițiilor și modului de ispășire a pedepsei.

Menționăm că această preîntâmpinare, pentru a avea valoare juridică, trebuie obligatoriu să fie semnată de către condamnat.

Abia după aceasta, în cazul eschivării cu rea-voință sau refuzului de a executa munca neremunerată în folosul comunității, serviciul de executare înaintează instanței de judecată **prezentare** referitor la înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare.

Actul dat trebuie să fie întocmit de un colaborator al oficiului de executare și motivat.

Din coroborarea textului dat cu cel din Codul de Executare al RM desprindem următoarele concluzii:

a) Înainte de sesizarea instanței de judecată despre necesitatea înlocuirii pedepsei date se impune existența a două preîntâmpinări (una verbală, iar alta scrisă) despre posibilitatea schimbării pedepsei penale respective și nu a unui demers.

b) Actul de sesizare a instanței de judecată se numește prezentare cu privire la schimbarea pedepsei penale și nu demers. Prin consecință, remarcăm persistența unei contradicții între prevederile legale. Soluționarea acestei coliziuni de norme poate fi efectuată apelând la două posibilități:

a) Invocarea actului normativ cu putere juridică superioară – Codul de Executare;

b) Recurgerea la prevederile speciale și cele mai favorabile unui condamnat – *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*.

Considerăm că anume ultima soluție trebuie să fie aplicată în mod practic, deoarece presupune o serie de garanții pentru cel condamnat și este în armonie cu principiile dreptului penal – umanismul justiției penale, principiul democratismului etc.

- Pornind de la dispozițiile art. 67 (alin. 4) din Codul Penal al RM, afirmăm că pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității nu poate fi aplicată următoarelor categorii de persoane:

1. Invalizilor de gradele I și II;
2. Militarilor;
3. Femeilor gravide;
4. Femeilor care au copii în vîrstă de pînă la 8 ani;
5. Minorilor care nu au atins vîrsta de 16 ani;
6. Persoanelor care au atins vîrsta de pensionare.

Această dispoziție legală are un caracter imperativ, ceea ce presupune că instanța de judecată în mod obligatoriu va ține cont de ea, fără a recurge la voința unui inculpat. Considerăm că în mod neîntemeiat s-au exclus unele categorii de persoane, care ar fi putut să execute o astfel de pedeapsă cu succes. Prin efect, acestora li s-a îngustat posibilitatea aplicării celei mai eficiente pedepse alternative privațiunii de libertate. Merită atenție faptul că multe persoane din categoriile enunțate mai sus ar putea să execute cu succes o astfel de pedeapsă, evident cu luarea în considerare a necesităților și specificului fiecărei persoane luată în parte.

- O altă problemă constă și în aceea că nici în Codul Penal al RM, nici în Codul de Executare al RM nu se definește conceptul de „**eschivare cu rea-voință**” de la executarea muncii neremunerate în folosul comunității.

Această lacună legislativă este suplinită de *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității*.

Conform pct. 33 din Regulament, se consideră „eschivare cu rea-voință” una din următoarele situații:

- a) Neprezentarea la citarea serviciului de executare a condamnatului de două sau mai multe ori timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei.
- b) Încălcarea de către condamnat a disciplinei muncii de două sau mai multe ori timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei (întîrzierea, părăsirea locului de muncă înainte de termen, neexecutarea sau executarea intenționat eronată a dispozițiilor și indicațiilor persoanei responsabile de executarea lucrărilor);
- c) Neprezentarea condamnatului la muncă fără motive întemeiate de două sau mai multe ori timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei.

Concretizăm că aceste posibilități sunt exhaustive, iar colaboratorul oficiului de executare nu poate recurge la alte modalități ale determinării conceptului de „eschivare cu rea-voință”. Ceea ce ne interesează este faptul ce trebuie de subînțeles prin expresia „**timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei**”.

Făcînd trimitere la alte legi penale, afirmăm că, de exemplu, potrivit art. 30 din Codul de Executare al Rusiei prin „eschivare cu rea-voință” se are în vedere:

- a) neprezentarea condamnatului la muncă fără motive întemeiate de două sau mai multe ori timp de o lună;
- b) încălcarea de către condamnat de două sau mai multe ori a disciplinei muncii timp de o lună;
- c) Sustragerea condamnatului de la executarea pedepsei în mod intenționat.

În România persistă următoarea regulă: dacă cel condamnat la muncă neremunerată în folosul comunității nu execută această pedeapsă sau în timpul executării ei nu îndeplinește obligațiile care-i revin ori le îndeplinește în mod defectuos, instanța de judecată poate dispune dacă legea nu prevede alt mod de sancționare, revocarea muncii în folosul comunității înlocuind-o, integral sau parțial, după caz, cu închisoarea sau cu închisoarea strictă de cel mult 3 ani.

Asupra felului de interpretare a sintagmei „**timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei**” formulăm următoarea propunere: conform pct. 8 din hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 8, instanța de judecată stabilește doar tipul pedepsei și mărirea ei. Tot ceea ce ține de durata zilnică și locul nemijlocit al executării muncii neremunerate în folosul comunității, precum și perioada prestării ei, se stabilește de serviciul de executare.

Potrivit art. 67 (alin. 5) din Codul Penal al RM, această pedeapsă va fi prestată timp de cel mult 18 luni, calculîndu-se de la data rămînerii definitive a hotărîrii judecătorești. Anume de această durată este legată expresia „**timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei**”.

Credem că sintagma „**timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei**” este neclară, ambiguă și, prin efect, pasibilă de interpretări eronate. Legea penală reglementează două termene: unul care calculează numărul de ore al pedepsei, iar altul – perioada de executare a muncii neremunerate în folosul comunității. Considerăm că prin expresia „**timp de o jumătate din termenul stabilit al pedepsei**” în realitate se subînțelege sintagma de „**cel mult jumătate din perioada de executare a muncii neremunerate în folosul comunității**”.

Prin urmare, dacă, de pildă, persoana a fost condamnată la 120 de ore de muncă neremunerată în folosul comunității, fiind obligată de serviciul de executare să o presteze timp de 6 luni, atunci pentru sesizarea instanței de judecată de către serviciul de executare cu necesitatea înlocuirii muncii neremunerate cu închisoare este suficientă constatarea faptului că persoana de cel puțin două ori a comis una din acțiunile de mai sus, în interiorul termenului de cel mult 3 luni.

Același act normativ dispune în continuare că dacă serviciul de executare constată că condamnatul se eschivează de la executarea pedepsei și acțiunile de căutare întreprinse nu s-au soldat cu careva rezultate, acesta înaintează o prezentare cu privire la necesitatea anunțării în căutare a persoanei în instanța de la locul de trai al condamnatului, pentru a-l declara în căutare. Hotărîrea instanței privind căutarea celui condamnat se execută de organele afacerilor interne.

- Încă o contradicție depistată, reieșind din analiza acestor acte normative și care nu este soluționată, constă în aceea că art. 187 alin. 9 din Codul de Executare al RM dispune că în cazul în care, în timpul executării pedepsei, condamnatului i s-a stabilit gradul I sau II de invaliditate fără termen, precum și în cazul gravidității condamnatei, oficiul de executare adresează instanței de judecată competente **un demers privind liberarea de executarea ulterioară a pedepsei muncii neremunerate în folosul comunității**. Însă pct. 10 din *Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale de muncă neremunerată în folosul comunității* prevede că dacă în perioada executării acestei pedepse condamnatul se îmbolnăvește de o boală gravă, serviciul de executare înaintează în instanța de judecată de la locul de trai al condamnatului **prezentare privind eliberarea de executare a pedepsei**, iar în cazul gravidității unei condamnate – **privind amînarea pedepsei**. În continuare, Regulamentul oferă posibilitate de a se relua executarea pedepsei date, dacă dispar circumstanțele care au determinat eliberarea de pedeapsă.

Observăm că, de exemplu, Codul de Executare al RM, în cazul gravidității condamnatei prevede în genere liberarea ei de la executarea pedepsei, în timp ce Regulamentul dispune doar amînarea executării muncii neremunerate în folosul comunității. Mai mult, Codul de Executare a prevăzut că dacă persoana a fost liberată de la executarea pedepsei, aceasta nu mai poate fi impusă din nou să o execute.

În final stipulăm că în legislația penală a RM există discordanțe evidente, care în mod imperios trebuie excluse, în vederea asigurării uniformizării cadrului normativ și excluderii interpretărilor dubioase.

VIII. Avantajele și dezavantajele implementării muncii neremunerate în folosul comunității

Actualmente, în mediul juriștilor implicați în justiția penală se evidențiază mai multe argumente pro și contra aplicării muncii neremunerate în folosul comunității.

Avantajele pe care le prezintă această pedeapsă penală convențional pot fi secționate în următoarele compartimente:

a) Pentru infractor:

- posibilitatea de a evita închisoarea;
- păstrarea mediului social normal;
- rămânerea în familie, îndeplinirea obligațiilor la locul de muncă;
- răscumpărarea prin muncă a daunei pe care a pricinuit-o prin comiterea infracțiunii;
- șansa unui nou început de viață necriminal.

b) Pentru societate:

- eliberarea spațiului în penitenciare, pentru infractorii care au comis infracțiuni cu un grad de pericol social sporit;
- economisirea banilor, resurselor materiale;
- creșterea rolului societății în procesul de executare a acestei pedepse;
- îndeplinirea unor munci care în mod normal nu sunt executate de comunitate;
- reducerea impozitelor și taxelor aplicate contribuabililor;
- munca prestată de condamnat reprezintă o compensație în folosul societății;
- reducerea ratei recidivei în rândul celor care au fost deferiți justiției penale.

Principalul avantaj al aplicării muncii neremunerate în folosul comunității constă în reducerea costurilor aplicării și executării pedepsei penale. De exemplu, în Brazilia, pentru deținerea unei persoane în penitenciar lunar se cheltuie 300 de dolari americani, pe când în cazul aplicării muncii neremunerate în folosul comunității se achită doar 25 de dolari americani.

c) Pentru victimă:

- aceasta poate fi martor ocular al faptului că infractorul este pedepsit real pentru infracțiunea comisă, adică poate vedea modalitatea de executare a ei;
- primește o satisfacție determinată de faptul că infractorul regretă acțiunile comise și dorește să se corecteze.

În calitate de dezavantaje ale muncii neremunerate în folosul comunității au fost specificate următoarele momente:

- din punct de vedere criminologic, nu este clar cui îi folosește munca neremunerată în folosul comunității: actualmente această pedeapsă este considerată ca fiind umilitoare, degradantă;
- efectul de educație al colectivului de muncă nu există în multe cazuri;
- controlul asupra asigurării pedepsei respective presupune o administrație deosebită;
- pentru executarea sentinței de condamnare nu există suficiente locuri de muncă;
- persoanele cu funcții de răspundere ale organizațiilor la care condamnatul execută pedeapsa pot să se împrietenească cu ultimul sau din contra să se afle în relații ostile;
- se poate întâmpla ca un condamnat să primească de la angajator dovada muncii depuse fără ca acesta să fi muncit efectiv.

Unii juriști atenționează asupra posibilității ineficienței acestei pedepse, ca rezultat al prevederii îndeplinirii unor munci neconcretizate și care nu sunt de un real folos societății.

De pildă, se critică astfel de munci, preconizate pentru cei condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității, precum ar fi: ocrotirea și dezvoltarea gospodăriilor silvice, reparația cărților, colectarea plantelor medicinale, lipirea afişelor.

Credem că și aceste argumente trebuie să fie luate în considerație pentru a se putea formula anumite propuneri de îmbunătățire a legislației în vigoare și prin efect contracararea unor ilegalități comise de anumiți factori de decizie, implicați în procesul de aplicare și executare a muncii neremunerate în folosul comunității.

În același timp, să nu uităm și de faptul că și în cadrul executării pedepsei sub formă de privațiune de libertate, de exemplu, se comit anumite ilegalități. Astfel, personalul din penitenciarele noastre în anumite cazuri este nereceptiv la problemele condamnaților, iar uneori le încalcă drepturile, recunoscute de legislația în vigoare a RM. Totuși constatarea acestui trist adevăr nu este suficient, pentru afirmația că privațiunea de libertate trebuie exclusă din sistemul pedepselor penale. Simplul fapt că pot exista anumite probleme în procesul de aplicare și executare a muncii neremunerate în folosul comunității nu ne dă dreptul să renunțăm de la această alternativă a detenției.

Transpunerea în practică a muncii neremunerate în folosul comunității ar asigura realizarea următoarelor obiective:

- impunerea unei discipline ferme de muncă condamnaților și realizarea de către ei a muncilor neplătite, nepopulare, dar solicitate de societate;
- acoperirea prin muncă a prejudiciului adus societății;
- asigurarea unui risc scăzut de recidivă;
- resocializarea condamnatului.

Aceste scopuri nu constituie doar un deziderat de ordin teoretic, ci spre mirarea criticilor acestei pedepse, sunt și practice, putînd fi atinse inclusiv în Republica Moldova.

Analiza statisticilor oficiale demonstrează cu desăvîrșire că printre persoanele care au executat pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității rata recidivei este joasă.

De exemplu, în raionul Anenii Noi la data de 31.08.2006 existau următoarele cifre: în anul 2005 la această pedeapsă au fost condamnate 32 persoane, iar în anul 2006 – 53. Dintre acestea au comis repetat o infracțiune doar o persoană și nici una nu i s-a schimbat măsura de pedeapsă în privațiune de libertate.

În municipiul Bălți, în anul 2006 au fost condamnate la muncă neremunerată în folosul comunității 87 de persoane, dintre care doar 4 au săvîrșit repetat o altă infracțiune, iar la 8 persoane această pedeapsă a fost înlocuită cu privațiune de libertate.

În municipiul Chișinău în anul 2005 se aflau la evidență pentru executarea muncii neremunerate în folosul comunității 65 de persoane, iar în anul 2006 – 360 de condamnați la această pedeapsă. Dintre acestea doar 5 persoane au comis repetat o infracțiune, iar la 10 condamnați, munca neremunerată în folosul comunității le-a fost înlocuită cu privațiune de libertate.

De la intrarea în vigoare, la 12.06.2003 a Codului Penal al RM, aceste date și pînă în prezent variază în limitele care ne permit să afirmăm că pedeapsa respectivă este una ce asigură reducerea ratei recidivei în rîndul celor care execută sau au executat o astfel de pedeapsă.

Afirmăm că o pedeapsă privativă de libertate nu este în stare să obțină resocializarea unui condamnat. Vehiculăm cu ideea că, de multe ori, condamnații primari pentru care ar fi fost suficientă o pedeapsă neprivativă de libertate cu funcție de intimidare, sunt încarcerați în

societatea celor mai primejdioși criminali, fiind trimiși ca ucenici la școala acestora. Din acest punct de vedere precizăm că munca neremunerată în folosul comunității este o pedeapsă penală care are capacitatea de a realiza corectarea și reeducarea condamnatului, fiindcă:

- condamnatul își păstrează mediul normal de viață;
- își asigură traiul în continuare la locul său de muncă;
- nu contactează cu subcultura penitenciară;
- își păstrează familia.

IX. CONCLUZII

Munca neremunerată în folosul comunității este o pedeapsă nouă pentru dreptul penal al Republicii Moldova și ca rezultat, în procesul de aplicare și executare a ei, apar anumite probleme atât de ordin teoretic, cât și cele de ordin practic.

Cert este un lucru: pedeapsa penală pe care o abordăm, tinde să devină drept cea mai eficientă alternativă privațiunii de libertate. Pe parcursul investigării acestei pedepse am prezentat care sunt avantajele și dezavantajele muncii neremunerate în folosul comunității în raport cu pedepsele devenite tradiționale pentru sistemul punitiv penal al statului nostru.

Deși implementarea muncii neremunerate în folosul comunității se confruntă cu anumite greutăți de o natură diferită, considerăm că cei implicați în sfera justiției penale ar trebui să fie încurajați la aplicarea pedepsei date. Am menționat că simpla existență a unor lacune legislative nu constituie încă un motiv de neaplicare a muncii neremunerate în folosul comunității.

De altfel, credem că munca neremunerată în folosul comunității este o provocare pentru societatea noastră, în sensul că legiuitorul încearcă să stimuleze într-un așa mod creșterea responsabilității celor din jur, care constituie comunitatea RM. Anume comunitatea este aceea care trebuie să fie tolerantă față de cei care au săvârșit infracțiuni de o gravitate redusă și să contribuie la resocializarea lor prin aplicarea și promovarea unui set de măsuri, capabile să contribuie la realizarea scopurilor, prevăzute de art. 61 alin. 2 CP al RM.

Comunitatea este cea care, pînă la urmă, trebuie să beneficieze de avantajele implementării muncii neremunerate în folosul comunității. În realitățile socio-economice ale RM stipulăm că muncile pe care le îndeplinesc cei condamnați la muncă neremunerată în folosul comunității sunt necalificate ori prezintă un nivel de calificare redus pe care cei din jur în condiții normale niciodată nu le vor îndeplini.

Tocmai din aceste considerente cei responsabili de înfăptuirea actului de justiție penală trebuie să fie încurajați prin diferite metode la aplicarea muncii neremunerate în folosul comunității, atunci cînd este posibil. Este greșită părerea că munca neremunerată în folosul comunității la etapa actuală nu poate asigura corectarea și reeducarea condamnatului, deoarece în sistem există anumite probleme încă nesoluționate.

Misiunea noastră chiar prin elaborarea acestui raport constă în formularea de propuneri, perspectivelor necesare promovării muncii neremunerate în folosul comunității.

Constatările pe care am dori să le expunem în continuare vizează 3 direcții prioritare ale muncii neremunerate în folosul comunității:

- a) Cu privire la cadrul legislativ;
- b) Cu privire la aplicarea pedepsei;
- c) Cu privire la executarea acesteia.

Dorim să ne expunem și asupra faptului conform căruia munca neremunerată în folosul comunității este o creație legislativă penală originală care ar putea fi echivalată cu o a doua șansă oferită unei persoane care într-un moment precumpănitor a săvârșit o infracțiune de o gravitate redusă și pentru care nu este rațională aplicarea privațiunii de libertate.

a) Concluziile ce privesc cadrul legislativ:

1. Numărul componentelor de infracțiune, incluse în Codul Penal al Republicii Moldova pentru care ar putea fi aplicată munca neremunerată în folosul comunității

ar putea fi extins pînă la 182 de componente de infracțiune, ușoare și mai puțin grave, pentru care este deja prevăzută o pedeapsă mai blîndă – amenda.

2. Propunem ca în Codul Penal al Republicii Moldova să fie instituită o sistematizare strictă a infracțiunilor pentru care să fie prevăzută pedeapsa în cauză;
3. Am propune legiuitorului, ca acesta din urmă să instituie în Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova anumite chestiuni suplimentare care trebuie să fie soluționate de instanța de judecată – art. 385 CPP al RM.
4. Se impune uniformizarea legislației penale și execuțional-penale cu scopul evitării anumitor discrepante legislative, de exemplu cele din *Regulamentul cu privire la pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* din 31 decembrie 2003 și Codul de Executare din 24 decembrie 2004.

b) Concluziile privind aplicarea pedepsei respective:

1. În vederea respectării standardelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului propunem legiuitorului completarea conținutului art. 67 din Codul Penal, cu includerea unor dispoziții de solicitare a consimțămîntului persoanei de a i se aplica și executa munca neremunerată în folosul comunității, iar în Codul de Procedură Penală să fie instituită procedura de obținere a acordului dat. La moment, specificăm că dispozițiile penale din art. 67 a legii penale, contravin Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.
2. Rolul autorităților administrației publice locale ar trebui să se rezume exclusiv, doar la prezentarea periodică instanței de judecată a unei liste cu obiecte de menire socială pentru urgentarea procesului de punere în aplicare a pedepsei.
3. Este necesară pentru o mai bună individualizare a pedepsei, ca pentru minori să fie stabilite limite temporale înjumătățite în comparație cu cele aplicate majorilor.
4. Ar trebui de revizuit modalitatea de prezentare a tehnicii legislative cuprinse în conținutul art. 67 alin. 4 CP al RM – de la imperativitate la metoda dispozitivă. În acest sens, unor categorii de persoane cu acordul lor li s-ar putea aplica pedeapsa în cauză. Or, la moment categoriile date de persoane sunt lipsite de o modalitate apreciată ca cea mai eficientă alternativă privațiunii de libertate.
5. Sporirea încrederii judecătorilor și procurorilor în pedeapsa dată, precum și a populației în general, urmează a fi făcută prin demonstrarea modelelor de succes, efectelor educative ale pedepsei și reducerea ratei recidivei.
6. Individualizarea pedepsei de muncă neremunerată în folosul comunității ar putea fi făcută eficient și prin intermediul unui referat de evaluare psiho-socială a făptuitorului, fapt ce ar putea fi inclus și în legea penală.
7. Considerăm că instanța de judecată nu ar trebui doar să stabilească tipul pedepsei și mărimea ei, ci și locul de executare, precum și perioada de executare. Aceasta, deoarece justiția penală se caracterizează prin transparență, obiectivitate și imparțialitate, care pot fi asigurate exclusiv de instanța de judecată.

c) Constatările ce privesc executarea pedepsei respective:

1. Pe filiera organizatorică se impune întreprinderea anumitor măsuri care constau în crearea în cadrul Departamentului de Executare al RM a unui Serviciu separat profesionist de Probațiune. Acesta va gestiona inclusiv executarea muncii neremunerate în folosul comunității, fiind o recomandare de altfel a Consiliului Europei și a Uniunii Europene.

2. Colaboratorii serviciului de executare trebuie să beneficieze de susținere materială și financiară, precum și de o instruire continuă în scopul stimulării activității lor.
3. Crearea unor Centre de Justiție Comunitară ar putea să influențeze decisiv dezvoltarea resurselor comunitare în gestionarea muncii neremunerate în folosul comunității.
4. Sub aspect juridic, propunem ca legiuitorul să admită posibilitatea executării muncii neremunerate în folosul comunității de către condamnați și 8 ore pe zi, în cazul în care persoana dată nu este antrenat în câmpul muncii sau din cauza altor împrejurări obiective ar dori să execute pedeapsa în tempouri rapide. Oricum, oamenii sunt diferiți după psihotip și influența educativă a pedepsei la fiecare ființă umană se realizează în mod diferit.
5. Se impune uniformizarea legislației execuțional-penale în vigoare pentru excluderea oricăror interpretări defavorabile condamnatului, de pildă cazul prezentării privind înlocuirea muncii neremunerate în folosul comunității conform regulamentului și demersul privind înlocuirea aceleași pedepse potrivit Codului de Executare. Ori, conform regulamentului prezentarea dată se înaintează doar după formularea unei prezentări verbale și unei scrise repetate, iar Codul de Executare dispune doar o procedură în formă simplificată – demersul.
6. În *Regulamentul cu privire la pedeapsa penală sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității* din 31 decembrie 2003 se impune modificarea conceptului de „eschivare cu rea-voință a executării muncii neremunerate în folosul comunității” care, așa cum este actualmente, ni se pare puțin reușită.
7. Este necesară modelarea unui control eficient asupra procesului de executare a muncii neremunerate în folosul comunității, inclusiv și prin stimularea colaborării între oficiile de executare și polițiștii de sector.
8. Scopul pedepsei date va fi atins doar atunci când administrația întreprinderii, instituției sau organizației își vor îndeplini conștiincios obligațiile ce le revin.

Implementarea instituției medierii în cauze penale în Republica Moldova

Raport de evaluare

Cristina Beldiga, magistru în psihologie

coordonator de proiect, Institutul de Reforme Penale

I. Introducere.....	154
II. Metodologia cercetării.....	156
III. Cadrul legal privind instituția medierii.....	157
IV. Activități desfășurate de către Institutul de Reforme Penale în vederea implementării instituției medierii în cauze penale.....	162
V. Rezultatele implementării instituției medierii în Republica Moldova	170
VI. Concluzii și recomandări	182

I. Introducere

În contextul preocupărilor constante pe plan internațional pentru promovarea și implementarea metodelor alternative de soluționare a conflictelor, și în R. Moldova unul din obiectivele Planului de Acțiunii RM-UE privind reforma justiției este implementarea instituției medierii.

Medierea în sens general reprezintă o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane.

Medierea în cauze penale este o practică a justiției restaurative, la care participă persoana care a comis o infracțiune și victima acelei infracțiuni, care benevol se implică în soluționarea conflictului rezultat în urma comiterii unei infracțiuni, în prezența unui mediator profesionist sau a unui membru al comunității.

Justiția restaurativă este un proces prin care părțile implicate într-o anumită infracțiune decid în mod colectiv modul cum trebuie rezolvate consecințele infracțiunii și implicațiile viitoare.

Programul de justiție restaurativă este definit ca fiind "orice program care folosește procese restaurative și caută să obțină rezultate restaurative"(art.1 din Anexa la Rezoluția 2002/12 a Organizației Națiunilor Unite).

Prin proces restaurativ se înțelege "orice proces în care victima și infractorul, și când este cazul, orice alte persoane sau membrii ai comunității afectați de infracțiune participă împreună în mod activ la rezolvarea problemelor create de infracțiune în general cu ajutorul unui mediator".

Rezultatul restaurativ reprezintă un acord la care s-a ajuns ca urmare a unui proces restaurativ. Rezultatele restaurative includ: programe ca reparația, restituirea în scopul înlăturării nevoilor individuale și în vederea reintegrării victimei și infractorului (atr.3 din Anexa la Rezoluția 2002/12 a Organizației Națiunilor Unite).

Practicile justiției restaurative

Medierea directă Victimă / Infractor reprezintă modelul clasic de „proces restaurativ” în care victima și infractorul se întâlnesc față în față în prezența unui mediator. Este cea mai delicată metodă de abordare, mediatorul necesitând aptitudini deosebite pentru pregătirea și desfășurarea întâlnirii. Concluziile la care ajung, de comun acord, părțile participante sunt stipulate într-un accord de împăcare semnat de către aceștia.

Medierea indirectă Victimă / Infractor este o metodă folosită în cazurile în care una dintre părți, cu toate că își afirmă dorința de a participa la o activitate restaurativă, are motive temeinice să evite întâlnirea directă. În acest caz, mediatorul alege fie o „navetă” ca mesager între victimă și infractor, fie propune și supraveghează desfășurarea unei corespondențe între părțile implicate.

Întâlniri Familiale Victimă / Infractor sunt caracterizate de o deosebit de puternică încălcare emoțională și moralizatoare. În acest tip de întâlniri victima și infractorul sunt însoțiți de familiile acestora și de alte persoane apropiate afectate indirect de comiterea infracțiunii, care iau atitudine și își exprimă punctele de vedere referitor la situația creată. La aceste întâlniri, alături de mediatori pot participa și profesioniști din domeniul justiției penale.

Întâlniri Comunitare Victimă / Infractor. Acest tip de întâlniri sunt cele mai apropiate de practicile ancestrale care fundamentează conceptul modern de justiție restaurativă: întreaga comunitate poate participa, alături de victimă, infractor și familiile acestora, la găsirea celor mai adecvate soluții pentru îndepărtarea cauzelor care au condus la comiterea infracțiunii și la rezolvarea consecințelor provocate de această situație. Întâlnirile sunt conduse, în general, de un mediator, dar există multe practici în care acestea sunt conduse chiar de un judecător.

Grupuri Victime / Infractori. Această metodă este utilizată în cazul în care infractorii nu au fost descoperiți sau dacă una dintre părți refuză să participe la orice fel de acțiune restaurativă. În asemenea situații se formează grupuri care sunt constituite din infractori și victime care nu au o legătură directă, dar care au comis sau au suferit același tip de infracțiune. Este o metodă prin care se reușește o ventilare a sentimentelor și se obține stabilitatea emoțională necesară recuperării.

Mediere Surogat Victimă / Infractor. Există cazuri în care una dintre părți refuză participarea la o acțiune restaurativă, iar cealaltă este prea timidă sau vulnerabilă pentru a participa la o întâlnire de grup. În aceste situații se asigură o întâlnire față în față, dar se face apel la o victimă sau un infractor surrogat – o persoană care a suferit sau a comis același tip de infracțiune și se află în aceeași situație de refuz sau vulnerabilitate.

Medierea contribuie la reducerea caracterului punitiv al sistemului de justiție, creșterea satisfacției victimei, rezultate din implicarea acesteia în soluționarea conflictului și responsabilizarea făptuitorului pentru acțiunea săvârșită, fapt care contribuie la creșterea siguranței în comunitate.

Actualitatea temei:

Un interes deosebit pentru implementarea practicilor justiției restaurative în procesul judiciar se înregistrează în tot mai multe state din lume, din considerentul că justiția restaurativă propune o nouă modalitate de abordare a criminalității, care pune accent pe responsabilizarea infractorului, implicarea victimei și a comunității în actul de justiție și repararea prejudiciului adus victimei spre deosebire de justiția retributivă în care accentul este pus pe pedepsirea infractorului.

În Republica Moldova primele activități în vederea implementării instituției medierii au fost inițiate în anul 2001, prin introducerea modificărilor în Codul Penal și Codul de Procedură Penală și odată cu crearea unui Grup de Lucru în cadrul Institutului de Reforme Penale privind implementarea alternativelor la detenție, care a elaborat proiectul de lege cu privire la mediere, activități care au fost urmate de crearea Centrului de Mediere în or. Chișinău și extinderea pilotării instituției medierii în mun. Bălți și raioanele Ungheni, Cahul, Telenești, și Fălești.

II. Metodologia cercetării:

- Analiza documentară (a formularelor, rapoartelor de activitate a mediatorilor);
- Analiza datelor și informațiilor rezultate din evaluarea chestionarelor aplicate participanților după procesul de mediere;
- 8 Interviu cu solicitanții serviciului de mediere (procurori din sectoarele Botanica, Rîșcani, Centru, mun. Chișinău);
- Observația directă (vizând, în special, activitatea mediatorilor din cadrul Centrului de Mediere din mun. Chișinău).
- 9 chestionare aplicate mediatorilor din mun. Chișinău, mun. Bălți, raioanele Ungheni, Cahul, Telenești, sectoare unde sunt desfășurate activități de mediere în cazuri penale.

Scopul prezentului studiu este analiza rezultatelor activităților de implementare a instituției medierii din punctul de vedere al caracterului său inovator pentru justiția Republicii Moldova, pentru a propune unele recomandări în vederea eficientizării activităților de implementare a instituției medierii în Republica Moldova ce urmează a fi desfășurate.

Obiectivele cercetării :

- Evaluarea chestionarelor aplicate participanților la procesul de mediere.
- Studiarea opiniei solicitanților serviciului de mediere atât privind eficiența instituției medierii pentru actul de justiție, cât și eficiența activităților de mediere desfășurate de către Institutul de Reforme Penale (IRP).
- Efectuarea unei analize calitative a rezultatelor activităților desfășurate de către Institutul de Reforme Penale.
- Elaborarea unor concluzii și recomandări pentru continuarea activităților în vederea atingerii unor rezultate înalte.

III. Cadrul legal privind medierea în cauze penale

La data de 14 iunie 2007 a fost adoptată Legea cu privire la mediere, în vigoare de la 01 iulie 2008, publicată în Monitorul Oficial Nr. 188- 19. la data de 07.12.2007.

Legea definește medierea ca modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane.

Procesul de mediere de desfășoară în baza unor principii enumerate în art. 3 al legii și anume:

Principiul confidențialității - indică faptul că informația obținută în cadrul medierii este confidențială și nu poate fi folosită fără acordul scris al părților și mediatorul nu poate participa în calitate de martor în ședința de mediere.

Principiul liberului consimțământ - se exprimă prin aceea că medierea are loc doar dacă părțile consimt liber acest lucru. Părțile sunt libere de a se retrage în orice moment din procesul de mediere.

Principiul imparțialității și neutralității - se caracterizează prin faptul că mediatorul trebuie să medieze acele cazuri în care el este și poate rămâne imparțial, în caz contrar el are obligația de a se retrage din cazul dat.

Principiul neutralității - mediatorul este neutru față de persoanele aflate în situație de conflict.

Principiul liberei alegeri - părțile își pot alege un mediator din Tabelul Mediatorilor, care va fi publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și plasat pe pagina web a Ministerului Justiției.

În capitolul II al Legii sunt prevăzute drepturile, obligațiile și responsabilitățile participanților la procesul de mediere. Participanții la procesul de mediere sunt părțile și mediatorul, acestea pot participa personal sau printr-un reprezentant conform legislației. Părțile pe parcursul procesului de mediere de comun acord pot fi asistate de avocat, traducător, interpret, precum și alte persoane.

Scopul justiției restaurative este de a acorda victimei un rol central în procesul de mediere. Victima participă la procesul de mediere pentru a primi explicații și scuze din partea infractorului și pentru a exprima ceea ce simte față de fapta săvârșită, acest lucru o ajută la depășirea fricii și furiei. În cadrul procesului de mediere victima își exprimă pretențiile materiale sau morale într-un context care îi permite să obțină recuperarea prejudiciului apărut în urma comiterii infracțiunii.

În procesul de mediere infractorul este implicat în soluționarea conflictului, în repararea prejudiciului moral sau material cauzat victimei, aceasta constituind o primă punte de restabilire a relațiilor dintre infractor și victimă, infractor și comunitate. Întâlnirea față în față a infractorului cu victima reprezintă un cadru în care acesta răspunde la întrebările victimei, își cere scuze pentru fapta săvârșită, factori care contribuie la conștientizarea de către infractor a răului pricinuit victimei.

În cadrul procesului de mediere părțile au dreptul:

- a) să accepte sau să refuze medierea;
- b) să solicite un mediator sau să renunțe la mediator;
- c) să-și aleagă în mod liber mediatorul din rîndul persoanelor pe care le consideră apte de a desfășura medierea chiar dacă acestea nu sînt înscrise în Tabelul Mediatorilor;
- d) să fie informate cu privire la procesul de mediere, la efectele medierii, la efectele semnării unui acord de împăcare;

e) să fie informate cu privire la consecințele nerespectării prevederilor acordului de împăcare;

f) să se retragă, în orice moment, din procesul de mediere;

g) să semneze un acord de împăcare.

(2) Părțile sînt responsabile de rezultatele medierii și de conținutul acordului de împăcare semnat.

(3) Părțile au și alte drepturi și responsabilități prevăzute de legislație.

Un rol important în procesul de mediere îl are și mediatorul, care conform legii poate fi persoana care îndeplinește cumulativ următoarele condiții:

- Are capacitate deplină de exercițiu;
- Nu are antecedente penale.

Activitatea de mediere profesionistă poate fi desfășurată doar de persoanele care au absolvit cursurile de pregătire inițială a mediatorilor și au fost atestați de Consiliul de Mediere.

Pregătirea inițială și continuă se asigură de către instituțiile de învățămînt superior și Institutul Național al Justiției. Persoanele care au urmat cursurile de pregătire inițială de mediator pot solicita atestarea. Atestarea se efectuează de către Consiliul de Mediere, conform regulamentului privind atestarea mediatorilor aprobat de către Consiliul de Mediere, care se plasează pe pagina web a Ministerului Justiției, www.justice.gov.md.

Mediatorul atestat își poate desfășura activitatea în cadrul biroului individual sau biroul asociat de mediatori. Mediatorii atestați sunt înscrși în Tabelul Mediatorilor, care este întocmit și actualizat de Consiliul de Mediere, aprobat de ministrul justiției și plasat pe pagina web a acestuia.

Rolul mediatorului în cadrul procesului de mediere este de a pregăti persoanele aflate în conflict pentru implicarea acestora în soluționarea conflictului, de a ghida părțile în fazele dificile ale procesului de mediere și de a încuraja participarea activă a acestora în elaborarea soluțiilor.

Mediatorul are dreptul:

a) la onorariu, stabilit prin negociere cu părțile, în funcție de natura și obiectul conflictului, precum și la compensarea cheltuielilor ocazionate de mediere;

b) să informeze publicul referitor la desfășurarea activității sale, cu respectarea principiului confidențialității;

c) să aplice propriile reguli de organizare a procedurii de mediere, cu respectarea dispozițiilor stipulate în prezenta lege.

d) mediatorul are și alte drepturi prevăzute de legislație sau de contractul de mediere.

Mediatorul are obligația:

a) să asigure respectarea principiilor medierii;

b) să se abțină de la mediere în cazul unor incompatibilități prevăzute de art.34 sau în alte cazuri prevăzute de legislație;

c) să informeze părțile cu privire la procesul de mediere, la scopul și efectele acesteia;

d) să dirijeze procesul de mediere în mod neutru și imparțial;

e) să depună toată diligența pentru ca părțile să ajungă la un acord reciproc convenabil într-un termen rezonabil;

f) în cazul în care medierea s-a soldat cu un acord de împăcare, să depună toată diligența pentru a nu admite ca acesta să conțină clauze contrare legii sau bunelor moravuri;

g) să restituie documentele ce i-au fost încredințate de părți în cadrul procedurii de mediere;

h) să nu admită săvîrșirea unor fapte care aduc atingere onoarei, probității profesionale

sau bunelor moravuri;

i) să respecte normele deontologice.

(2) Mediatorul are și alte obligații prevăzute de legislație.

(3) Mediatorul poartă răspundere civilă, în condițiile legii, pentru cauzarea de prejudicii prin încălcarea obligațiilor sale.

În vederea organizării și coordonării activității mediatorilor, pe lângă Ministerul Justiției s-a înființat Consiliul de Mediere. Consiliul de Mediere este compus din 9 membri desemnați prin ordinul ministrului justiției, care sunt atât reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale, avînd experiență în domeniul medierii, cît și ai corpului științifico-didactic. Termenul mandatului membrilor este de 4 ani cu posibilitatea prelungirii lui o singură dată.

Atribuțiile Consiliului de Mediere:

a) efectuează atestarea mediatorilor în conformitate cu Regulamentul privind atestarea mediatorilor;

b) elaborează proiecte de standarde și de programe-cadru pentru pregătirea inițială și continuă a mediatorilor;

c) verifică modul de organizare și desfășurare a cursurilor de mediere, precum și modul de respectare a standardelor de pregătire inițială și continuă a mediatorilor;

d) întocmește și actualizează Tabelul Mediatorilor;

e) examinează sesizările privind activitatea mediatorilor;

f) hotărăște asupra răspunderii disciplinare a mediatorilor;

g) elaborează și aprobă normele deontologice;

h) exercită alte atribuții prevăzute de lege și de Regulamentul Consiliului de Mediere.

Procedura de mediere

Medierea poate fi solicitată atât de către părți, cît și de către organul de urmărire penală sau instanța judecătorească avînd acordul părților.

În cazul în care una dintre părți a solicitat procedura de mediere, iar acceptul din partea celeilalte părți nu a parvenit timp de 15 zile, se consideră că medierea nu a fost acceptată. În cazul în care părțile sunt de acord să participe la procesul de mediere, ele vor încheia un contract de mediere.

Procesul de mediere începe din momentul semnării contractului de mediere. Acesta trebuie să cuprindă date de identitate privind părțile aflate în conflict, obiectul conflictului mediat, obligațiile părților de a achita onorariul mediatorului. Procesul de mediere poate avea loc la sediul mediatorului sau în alt loc convenit cu părțile.

Procesul de mediere încetează în următoarele cazuri:

a) prin convenirea asupra unui acord între părți;

b) prin constatarea de către mediator că părțile nu pot ajunge la un acord;

c) prin renunțarea la mediere;

d) dacă una dintre părți, persoană fizică, a decedat sau, ca persoană juridică, a fost lichidată.

În cazul în care părțile ajung la o înțelegere, semnează un acord de împăcare, care este contrasemnat de către mediator. Mediatorul prezintă organului de urmărire penală, sau instanței de judecată, în procedura căreia se află cauza penală acordul de împăcare și un raport scris privind măsurile aplicate și rezultatul medierii, respectînd principiul confidențialității.

Organul de urmărire penală sau instanța judecătorească verifică, în prezența părților, dacă acordul de împăcare a fost semnat conștient, benevol și cu respectarea drepturilor părților și procedează în conformitate cu legea.

Particularitățile procesului de mediere în cauze penale:

- Părți la medierea în cauze penale sunt: victima și făptuitorul, se consideră făptuitor persoana fizică sau juridică bănuită, învinuită sau inculpată de săvârșirea unei infracțiuni sau condamnată pentru ea.
- Procesul de mediere în cauze penale poate fi desfășurat doar de mediatori atestați, incluși în Tabelul Mediatorilor, nu poate fi mediator ofițerul de urmărire penală, procurorul, judecătorul sau avocatul uneia dintre părți.
- Dacă la procesul de mediere una dintre părți este minor, participarea pedagogului sau psihologului este obligatorie.
- Participarea la procesul de mediere nu poate servi drept dovadă a recunoașterii vinovăției.
- Nesemnarea unui acord de împăcare nu poate prejudicia situația părților.

Conform art. 35, în cazul medierii în cauze penale în care împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale, părțile au dreptul de a beneficia de serviciile unui mediator plătit de stat. Această prevedere este aplicată începînd cu 01.01.09.

Pilotarea instituției medierii în cauze penale este posibilă datorită prevederilor legale din Codul Penal și Codul de Procedură Penală

Conform Codului Penal (art.109), împăcarea este actul de înlăturare a răspunderii penale pentru o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă, infracțiuni prevăzute la capitolele II – VI din Partea specială, precum și în cazurile prevăzute de procedura penală. Împăcarea, conform art. 109, poate avea loc din momentul pornirii urmăririi penale și pînă la retragerea completului de judecată pentru deliberare.

Codul de Procedură Penală la fel prevede un șir de infracțiuni pentru care este posibilă împăcarea. Astfel, art. 276 alin. 1 CPP stabilește că pentru infracțiunile prevăzute în articolele: 152 alin.(1), 153, 155, 157 alin.(1), 161, 170, 177, 179 alin.(1) și (2), 193, 194, 197 alin.(1), 198 alin.(1), 200, 202, 203, 204 alin.(1), 274 din Codul Penal, precum și al furtului avutului proprietarului săvîrșit de soț, rude, în paguba tutorelui, ori de persoana care locuiește împreună cu victima sau este găzduită de aceasta, urmărirea penală se pornește numai în baza plîngerii prealabile a victimei. În conformitate cu alin. 5 al aceluiași articol, la împăcarea părții vătămate cu bănuitul, învinuitul, inculpatul în cazurile menționate în alin.(1), urmărirea penală încetează. Împăcarea este personală și, spre deosebire de cazurile reglementate de CP, produce efecte dacă intervine pînă la rămânerea definitivă a hotărîrii judecătorești.

Instituția medierii în cauzele penale este reglementată de către organismele regionale, cum ar fi Consiliul Europei drept exemplu poate servi :

Recomandarea nr. R. 19 (99) a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la mediere în cazuri penale (Adoptată de Comitetul de Miniștri pe 15 septembrie 1999 la cea de-a 69-a întrîlnire a reprezentanților miniștrilor). Comitetul de Miniștri a recomandat statelor membre ale Consiliului Europei să folosească medierea în cazurile penale ca pe o opțiune flexibilă, cuprinzătoare, utilă, complementară sau alternativă procedurilor penale tradiționale, luîndu-se în considerare necesitatea de a promova participarea personală activă a victimei și a infractorului și a altor persoane care pot fi afectate ca părți, în soluționarea conflictelor penale, cît și implicarea comunității la aceste proceduri penale.

De asemenea a fost recomandat de a fi recunoscut interesul legitim al victimelor de a avea un cuvînt de spus în rezolvarea consecințelor victimizării lor, de a comunica cu infractorul și de a obține scuze și compensații. De rînd cu cele indicate anterior, s-a mai statuat că medierea poate spori conștiința rolului important al fiecărei persoane și al

comunității în prevenirea și rezolvarea infracțiunilor și a conflictelor asociate acestora, încurajând astfel efecte penale mai constructive și mai puțin represive, că medierea presupune abilități speciale și necesită coduri de practică și pregătire acreditată, luând în considerare contribuția potențial substanțială a organizațiilor nonguvernamentale și a comunităților locale în domeniul medierii în cazuri penale și necesitatea de a combina și coordona eforturile inițiativelor publice și private.

În anul 2005, la cea de-a treia întrunire a Șefilor de Stat și Guvern ai Consiliului Europei a fost creat Grupul de lucru asupra Medierii, care a avut drept sarcină evaluarea impactului diferitor recomandări ale Consiliului de Miniștri cu privire la mediere, inclusiv Recomandarea REC(99)19 cu privire la medierea în cauze penale.

În luna noiembrie 2007, Comisia Europeană pentru Eficiența Justiției (CEPEJ) a emis un șir de repere elaborate de către Grupul de lucru asupra Medierii, pentru o mai bună implementare a recomandării existente cu privire la medierea în cauze penale. Documentul îndeamnă statele membre ale Consiliului Europei să dezvolte în continuare noțiunea și utilizarea medierii penale și a justiției restaurative în toate aspectele sistemului de justiție penală. Grupul de lucru a identificat un șir de obstacole în implementarea medierii între victimă-infractor în statele membre:

- lipsa sensibilizării despre justiția restaurativă și mediere;
- lipsa de acces la mediere a victimei-infractor înainte și după condamnare;
- puterea limitată de a îndrepta părțile pentru mediere numai la o singură instituție de justiție penală;
- costul relativ înalt pentru mediere;
- lipsa unei instruirii specializate și diferențe în calificarea mediatorilor.

În acest context, Grupul de lucru a dezvoltat un șir de repere neobligatorii în vederea implementării eficiente a instituției medierii, clasificate în trei mari categorii:

Disponibilitate

- Susținerea proiectelor de mediere de către statele membre;
- Rolul judecătorilor, procurorilor și altor autorități ale justiției penale;
- Rolul autorităților sociale și organizațiilor neguvernamentale;
- Rolul avocaților;
- Calitatea schemelor de mediere.

Confidențialitate

- Calificări ale mediatorilor;
- Participarea și protecția minorilor;
- Codul deontologic;
- Violarea codului deontologic;
- Medierea internațională;
- Accesibilitate;
- Drepturile victimei și infractorului;
- Costul medierii pentru beneficiari;
- Suspendarea medierii din anumite condiții.

Sensibilizare

- Sensibilizarea populației;
- Sensibilizarea victimelor și infractorilor;
- Sensibilizarea poliției.

IV. Activități desfășurate de către Institutul de Reforme Penale în vederea implementării instituției medierii în cauze penale

1. Activități de instruire a mediatorilor în cauze penale

Ținând cont de faptul că instituția medierii în cauze penale este o instituție nouă pentru Republica Moldova în vederea implementării acesteia, era nevoie de un personal instruit. Astfel, în perioada iunie – octombrie 2004, Institutul de Reforme Penale a organizat un program de instruire pentru mediatori, la care au participat 24 de persoane, avînd calificare în domeniul psihologiei și asistenței sociale.

Principalele aspecte teoretice abordate în cadrul programului de instruire au fost:

Justiția restaurativă: aspecte teoretice și practice;

Procesul de mediere;

Metode și tehnici aplicate în procesul de mediere;

Deontologia mediatorului;

Teorii privind conflictul;

Metode alternative de soluționare a conflictelor;

Cadrul legal național și internațional privind instituția medierii.

Aspectul practic al programului de instruire a avut drept scop dezvoltarea abilităților practice de soluționare a conflictelor prin mediere prin practicarea jocului de rol. Capacitățile participanților privind realizarea unei ședințe de mediere au fost evaluate de către experții internaționali Roman Koval, Directorul Centrului de Mediere din Ucraina, și Krzysztof Pawlowski, mediator, coordonator la Asociația Poloneză pentru Educație Juridică.

2. Promovarea instituției medierii în rîndul colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept

Odată cu includerea în legislația națională (Cod Penal și Cod de Procedură Penală) a instituției medierii, au fost desfășurate activități de instruire pentru colaboratorii organelor de ocrotire a normelor de drept. La seminarele organizate de Institutul de Reforme Penale au participat mai mult de 160 de specialiști din instanțele de judecată de nivele diferite, procuratură și colaboratorii Ministerului Afacerilor Interne. În cadrul seminarelor de instruire participanții au fost familiarizați cu conceptul justiției restaurative și medierii între victimă și infractor, medierea în procesul penal, mecanismul de solicitare a medierii, conținutul și importanța acordului de împăcare etc. Aceste activități au condus la dezvoltarea relațiilor de colaborare dintre mediatori și solicitanții serviciului de mediere.

3. Activitatea Comitetului de Coordonare

În vederea facilitării implementării instituției medierii, a fost creat un Comitet de Coordonare, membrii căruia sunt procurori, judecători, ofițeri de urmărire penală.

Sarcinile Comitetului de Coordonare:

- Coordonarea activităților de identificare a cazurilor pentru mediere, atît în cadrul minorilor urmăriți penal în stare de libertate, dar și în detenție, cît și a persoanelor concrete care ar putea iniția procesul de mediere;
- Facilitarea procesului de informare a comunității juridice privind medierea în cauzele penale;
- Depistarea lacunelor în legislație în ce privește medierea;

- Evaluarea rezultatelor proceselor de mediere; propunerea de recomandări pentru optimizarea procesului de mediere.

Forma de organizare a activității Comitetului de Coordonare erau ședințele trimestriale, în cadrul cărora erau analizate activitatea desfășurată, rezultatele obținute și dificultățile întâmpinate, propunându-se soluții în vederea depășirii acestora. Activitatea Comitetului de Coordonare a facilitat implementarea medierii la etapa inițială prin faptul că membrii săi s-au implicat în activitățile de sensibilizare a comunității juridice privind instituția medierii.

4. Vizita de studiu în Polonia

Vizita de studiu în Varșovia a avut drept scop studierea aprofundată a practicilor avansate în domeniul alternativelor la detenție (probațiune, muncă comunitară și mediere). A fost desfășurată în perioada 02-11 iulie 2005. La vizita de studiu au participat 10 reprezentanți ai Institutului de Reforme Penale, coordonatori de proiect, mediatori, consilieri de probațiune și 3 experți, reprezentanți ai Ministerului Justiției, Instanței de Judecată și Procuraturii. În cadrul vizitei de studiu participanții au făcut cunoștință cu experiența Poloniei în implementarea medierii, în special mecanismul de colaborare a organizațiilor nonguvernamentale cu instituțiile statale în vederea implementării instituției medierii în cauze penale.

5. Formare de formatori în domeniul medierii

În perioada 26-31 august 2005 a avut loc seminarul formare de formatori în domeniul medierii organizat de către Institutul de Reforme Penale. În cadrul seminarului opt persoane au fost formați în calitate de formator în domeniul medierii și 18 voluntari din cadrul Institutului de Reforme Penale au fost instruiți în domeniul medierii în cauze penale.

Cultivarea abilităților de lucru și comunicare reprezintă subiectele principale ale unui seminar de instruire a mediatorilor. Spre deosebire de activitățile ordinare de formare a mediatorilor, seminarul de instruire organizat de Institutul de Reforme Penale în perioada 27-31 august curent în orașul lui Vodă a pus accentul pe dezvoltarea abilității de formare în domeniul medierii.

Evenimentul a întrunit peste 25 de participanți (mediatori și voluntari) care au fost instruiți pe parcursul a 4 zile în materie de cele mai importante abilități și tehnici de lucru necesare unei persoane ce mediază un conflict (abilități de comunicare, tehnici de lucru în aplanarea conflictelor, controlul sentimentelor și ajutarea părților să găsească soluții avantajoase pentru rezolvarea conflictului sau ajungerea la acordul de împăcare ș.a.)

În calitate de experți au participat doi specialiști în domeniu din Ucraina, Roman Koval și Aliona Gorova, mediatori din cadrul Centrului de Mediere de la Kiev.

Pentru acest program de instruire au fost elaborate două manuale specializate: unul pentru formatori și unul pentru voluntari. Manualele includ abordările teoretice ale subiectelor abordate, exerciții practice și recomandări utile pentru învățarea eficientă atât în instruirea mediatorilor, cât și a capacităților de a media. Seminarul a avut nu doar un caracter de instruire, ci să cultive și aptitudini practice. Participanții au fost divizați pe grupuri și au operat cu situații litigioase, pe care trebuiau să le medieze.

6. Institutul de Reforme Penale - membru al Forumului European pentru Justiția Restaurativă și Mediere

În Decembrie 2000 a fost constituit Forumul European pentru Justiția Restaurativă și Mediere, la care au participat circa 50 de persoane din 15 țări. Scopul general al Forumului

este de a sprijini implementarea și dezvoltarea medierii victimă/infractor și a altor practici specifice justiției restaurative în întreaga Europă.

În aprilie 2003, Institutul de Reforme Penale și-a prezentat candidatura pentru a deveni membru al Forumului European pentru Justiție Restaurativă și Mediere, care a fost unanim acceptată medierea.

Din iunie 2004, Institutul de Reforme Penale este partener în implementarea proiectului „Perspectivele de introducere a medierii dintre victimă și infractor în Europa Centrală și de Est”. Scopul proiectului este de a susține dezvoltarea justiției restaurative în Europa Centrală și de Est și să îmbunătățească schimbul de informații și experiență între Est și Vest în domeniul medierii între victimă și infractor. În cadrul acestui proiect au avut loc două întruniri ale membrilor, una dintre care a avut loc la Chișinău, la care au participat 16 țări din Europa.

7. Ziua Soluționării Conflictului

La data de 1 noiembrie 2007, în Republica Moldova pentru prima dată a fost sărbătorită Ziua Soluționării Conflictului, activitate organizată de către Institutul de Reforme Penale.

Activitatea a avut drept scop promovarea instituției medierii - practică alternativă de soluționare a conflictului.

În vederea informării opiniei publice vizavi de metodele alternative de soluționare a conflictelor au fost elaborate 1000 leaflete (carduri informative), conținutul cărora prezintă conceptul justiției restaurative, practicile alternative de soluționare a conflictului, conceptul medierii, beneficiile și cadrul legal al acestei noi instituții implementate în RM, și 1000 insigne, imaginea cărora reprezintă simbolul internațional al Zilei Soluționării Conflictului.

Activități desfășurate la data de 1 noiembrie 2007:

Participarea la Emisiunea „Bună dimineața” a doi mediatori din cadrul Centrului de Mediere, Institutul de Reforme Penale și partenerul acestei activități Kyra Buchko, mediator SUA. A fost pusă în discuție noutatea sărbătoririi acestei zile și experiența altor state privind organizarea acestei sărbători.

Materialele informative elaborate (300 insigne și 300 carduri informative) au fost distribuite în următoarele instituții superioare de învățământ:

- Universitatea Pedagogică de Stat “Ion Creangă”
- Universitatea de Stat din Moldova
- Universitatea Liberă Internațională din Moldova
- Colegiul de Transport

Au fost distribuite materiale informative în Grădina Publică Ștefan cel Mare (540 insigne și carduri informative).

Colaboratorii serviciului educativ și serviciului regim din cadrul penitenciarelor: nr. 4 - Cricova; nr.15- Cricova; nr.9 - Pruncul; nr.13 - Chișinău (54 colaboratori) au participat la seminarul de instruire „Metode alternative de soluționare a conflictelor”. Subiectele abordate în cadrul seminarului:

- Noțiunea de rezolvare de conflict;
- Conceptul justiției restaurative;
- Metode alternative de soluționare a conflictului;
- Conceptul de negociere a conflictului;
- Etapele procesului de soluționare a conflictului prin negociere;
- Vizionarea filmului „Negocierea conflictelor în penitenciare”;

- Soluționarea conflictelor în penitenciar prin negociere.

Participanții au beneficiat de 60 de carduri informative și insigne. Activitatea a fost desfășurată în parteneriat cu Departamentul Instituției Penitenciare, Secția Psihologică și Asistență Socială.

Mediatorii din cadrul Centrelor de Justiție Comunitară Ungheni și Cahul au repartizat 200 insigne și 200 carduri informative în următoarele instituții: Judecatorii, Procuraturi, Comisariate de Poliție, Primării, Colegiul de Pedagogie din or. Ungheni, Universitatea de Stat "B. P. Hasdeu", din Cahul.

În rezultatul activităților desfășurate a sporit interesul mediului academic și a persoanelor care au beneficiat de carduri informative și insigne vizavi de practicile alternative de soluționare a conflictului, prin faptul că au parvenit apeluri telefonice la Centru de Mediere pentru a obține mai multe informații despre mediere, ceea ce are o contribuție imensă în eficientizarea implementării unor astfel de practici în Republica Moldova.

De asemenea a fost elaborat un comunicat de presă, prin care au fost informate toate agențiile mass-media privind Ziua Soluționării Conflictului.

Activitățile desfășurate au fost mediatizate în cadrul emisiunii "Cronos", ziarul "Țara Moldovei", e-Buletinul Centrului de Resurse și Dezvoltare pentru Transnistria, elaborat de către ONG Promo Lex.

8. Vizită de studiu în Ucraina

În perioada 15-17 august 2007, șapte mediatorii din cadrul Institutului de Reforme Penale au efectuat o vizită de studiu la Ukrainian Centre for Common Ground din or. Kiev.

Scopul vizitei a fost de a studia experiența Ukrainian Centre for Common Ground în implementarea practicilor justiției restaurative în Ucraina, care desfășoară activități de mediere: în cazuri penale, conflicte școlare, conflicte familiale, conflicte dintre vecini, cercuri comunitare. A fost analizat comparativ procesul de mediere în cauze penale în R. Moldova și Ucraina, au fost identificate atît asemănări, cît și deosebiri, în special privind mecanismul de evaluare și monitorizare a procesului de mediere. De asemenea au fost mediatizate dificultățile care apar în procesul de mediere și cum acestea ar putea fi soluționate.

Vizita de studiu a prezentat o oportunitate de a studia experiența Ukrainian Centre for Common Ground în desfășurarea programelor în domeniul justiției restaurative la nivel de mecanism de activitate, instrumente de lucru și evaluare, dezvoltare de parteneriate, care pentru mediatorii prezintă un interes deosebit.

9. Desfășurarea activităților de informare și promovare a instituției medierii în Republica Moldova

Pentru a face cunoștință publicului larg despre esența conceptului de mediere, care sunt consecințele acesteia pentru victimă, infractor, comunitate și pentru a facilita procesul de instruire în domeniul medierii Institutul de Reforme Penale a publicat: broșura "Medierea în cauzele penale", Codul deontologic al mediatorului, Curriculumul cursului „Mediere”, Manualul de mediere.

O importantă realizare pentru promovarea medierii a fost și publicarea posterelor „Spune DA justiției restaurative” și „Prin mediere la împăcare”. Elaborarea cardului informativ privind medierea în cauzele penale a avut drept scop informarea comunității juridice și membrilor societății moldovenești despre ce este medierea, cine poate să solicite medierea, care sunt beneficiile medierii pentru victimă și infractor, care sunt principiile medierii și care sunt consecințele acesteia.

În vederea informării opiniei publice privind instituția medierii, mediatorii din cadrul Centrului de Mediere au participat la un șir de emisiuni radio, printre care “Matinal juridic” - Radio Moldova, “Studioul deschis” - ANTENA C, “Dreptul tău” - postul de radio Europa Liberă, unde au fost puse în discuție atât conceptul de mediere, principiile, participanții la procesul de mediere, cât și beneficiile soluționării unui conflict penal prin mediere. Au fost expuse unele aspecte legislative privind instituția medierii.

O altă inițiativă în vederea informării populației republicii privind metodele alternative de soluționare a conflictelor a fost participarea mediatorilor din cadrul Centrului de Mediere la emisiunea televizată “Bună dimineața”, unde a fost prezentată una din practicile justiției restaurative de soluționare a conflictului – Medierea.

10. Seminar de instruire: “Practici de mediere între comunitate și persoanele liberate din locurile de detenție”

În luna octombrie 2007 consilieri de probațiune și consilieri de reintegrare din cadrul celor 12 Centre de Justiție Comunitară au participat la seminarul de instruire cu tematica “Practici de mediere între comunitate și persoanele liberate din detenție”, organizat de către IRP cu participarea experților din cadrul Ukrainian Centre for Common Ground din or. Kiev, Ucraina.

Seminarul a avut scopul de a familiariza participanții cu conceptul și practicile justiției restaurative și formarea, dezvoltarea abilităților de soluționare a conflictelor în cadrul jocului de rol, unde au avut posibilitatea de a juca rolul tuturor participanților la ședința de mediere, fapt care le-a permis să sesizeze trăirile și emoțiile părților implicate într-un conflict penal.

11. Activitatea mediatorilor în cadrul Consiliului de Mediere de pe lângă Ministerul Justiției

În conformitate cu prevederile art. 21 din Legea cu privire la mediere, pe lângă Ministerul Justiției a fost instituit Consiliul de Mediere.

Consiliul de Mediere este compus din 9 membri, aprobați prin ordinul ministrului justiției, dintre care 4 sunt mediatori din cadrul Institutului de Reforme Penale, fapt care va contribui la extinderea bunelor practici din domeniul medierii.

12. Activitatea Grupului de lucru privind elaborarea mecanismului de desfășurare a procesului de mediere în cauze penale

În luna ianuarie 2008, în cadrul Institutului de Reforme Penale a fost creat un grup de lucru, avînd drept scop crearea unui mecanism de desfășurare a procesului de mediere în cauze penale. Grupul de lucru a fost format din 2 procurori din cadrul Procuraturii Generale și 2 mediatori de la Institutului de Reforme Penale.

Rezultatele activității Grupului de lucru sunt:

- Proiect de lege privind introducerea modificărilor în Codul de Procedură Penală cu privire la medierea în cauze penale, elaborat.
- Mecanismul desfășurării activităților de mediere în cauze penale, elaborat;
- Formatul actelor prevăzute în art. 37 al Legii privind oficializarea medierii, elaborate sunt prezentate mai jos.

ACORD DE ÎMPĂCARE

Întocmit la 2 mai 2008 în mun. Chișinău.

Mediatorul biroului asociat de mediatori „Promediere” I. V., în conformitate cu prevederile art.29 din Legea cu privire la mediere, a întocmit în formă scrisă prezentul acord de împăcare.

În rezultatul procesului de mediere realizat cu participarea reprezentantului părții vătămate V. C. și apărătorului învinutului G. F., părțile R. B., parte vătămată, și D. P., învinuit, în cauza penală nr.2008010015 cercetată de către organul de urmărire penală al Comisariatului de Poliție al sectorului Centru mun.Chișinău privind comiterea la 15.01.2008 a vătămării intenționate medie a integrității corporale și sănătății cet.R. B., infracțiune pentru comiterea căreia D.P. a fost pus sub învinuire în baza art.152 alin.(1) din Codul Penal, au încheiat prezentul acord de împăcare.

Înainte de încheierea acordului de împăcare părților indicate li s-a explicat:

a) drepturile și obligațiile legate de procedura de mediere, drepturile și obligațiile ce rezultă din încheierea acordului, urmările cu caracter juridico-civil ce rezultă din acord și cu caracter juridico-penal, inclusiv privitor la faptul că împăcarea înlătură răspunderea penală;

b) că împăcarea nu poate produce înlăturarea răspunderii și pedepsei penale în cazul încheierii acordului de împăcare pentru alte infracțiuni decât cele prevăzute la art.109 din Codul Penal și 276 din Codul de Procedură Penală;

c) că participarea la mediere și semnarea acordului de împăcare nu servește ca dovadă a recunoașterii vinovăției.

Prin prezentul acord de împăcare părțile au convenit în mod benevol, prin exprimarea liberă a voinței, în lipsa aplicării violenței sau constrîngerii, asupra următoarelor:

a) D. P., în fața participanților la procesul de mediere, aduce scuze lui R. B. pentru acțiunile sale din 15.01.2008 exprimate prin cauzarea leziunilor corporale medii, pentru suferințele fizice și psihice provocate și declară că se căiește sincer pentru fapta comisă;

b) D. P. declară, iar R. B. confirmă că pînă la încheierea prezentului acord de împăcare a fost achitată cu titlu de compensare în bani pentru prejudiciul material cauzat suma de 6000 (șase mii) lei, inclusiv 3500 (trei mii cinci sute) lei pentru tratamentul părții vătămate și îngrijirea acesteia și 2500 (două mii cinci sute) lei ca plată a venitului ratat din salariu de către R. B. în legătură cu absența de la serviciu și aflarea lui în concediu de boală pe o durată de 20 de zile;

Părțile: R. B. _____ D. P. _____

Participanții: V. C. _____ G.F. _____

c) D. P. își ia angajamentul ca pe parcursul a 30 de zile de la ziua încheierii prezentului acord de împăcare să achite lui R. B. cu titlu de compensare în bani:

- pentru prejudiciul material cauzat, suma de 1800 (o mie opt sute) lei, constituind cheltuieli pentru repararea aparatului de telefonie mobilă al părții vătămate și procurarea unei haine noi, care au fost deteriorate în procesul cauzării leziunilor;

- pentru prejudiciul moral cauzat, suma de 3800 (trei mii opt sute) lei, constituind cuantumul despăgubirilor pentru suferințele fizice și psihice provocate părții vătămate, pentru prejudiciul estetic rezultat din cicatrizarea în regiunea feței a părții vătămate, precum și pentru daunele aduse reputației profesionale lui R. B., ținând cont de faptul că îndeplinește funcția de manager la o companie.

d) R. B. declară că cuantumul despăgubirilor indicate mai sus este exhaustiv și nu va pretinde la un cuantum mai mare decât cel convenit, precum și se obligă să confirme printr-un înscris primirea sumelor de bani pe care s-a angajat să le achite D. P.

Acordul de împăcare este executoriu, în condițiile legii civile, de la data de 2 mai 2008.

Părților li s-a adus la cunoștință că, potrivit art.29 din Legea cu privire la mediere, în cazul neexecutării de către una dintre părți a obligațiilor asumate prin acordul de împăcare cealaltă parte este în drept să se adreseze în instanță cu o cerere prin care va solicita executarea silită în modul prevăzut de legislație.

Prezentul acord a fost întocmit în 4 exemplare, câte un exemplar se înmânează fiecărei părți, un exemplar rămîne la mediator și un exemplar se trimite de către mediator procurorului pentru oficializarea medierii în condițiile art.37 din Legea cu privire la mediere.

Părțile: R. B. _____ D.P. _____

Participanții: V. C. _____ G. F. _____

Mediatorul: I. V. _____

Un exemplar al acordului de împăcare mi-a fost înmînat la 2 iulie 2008.

R. B. _____ D. P. _____

Componentele de activitate a mediatorului:

Numărul dosarului/cauzei

Încadrarea juridică a faptei (articolul)

Data solicitării

Solicitantul

Numele, prenumele mediatorului

Tipul de mediere

Limba în care s-a desfășurat procesul

Informații privind ședința de mediere:

Numele și prenumele făptuitorului

Numele și prenumele părții vătămate

Data

Durata

Participanții

Detalii privind ședința de mediere (ex. dacă a fost stabilită încă o ședință)

Condițiile împăcării.

13. Susținerea activității Consiliului de Mediere

Consiliul de Mediere a fost creat pe lângă Ministerul Justiției în vederea organizării și coordonării activităților de mediere în Republica Moldova.

Institutul de Reforme Penale susține activitatea acestuia prin oferirea: echipamentului tehnic, mobilierului, crearea paginii web a Consiliului de Mediere, organizarea mesei rotunde “Consiliul de Mediere: realizări și perspective” în vederea asigurării independenței, funcționalității și transparenței activității Consiliului de Mediere.

V. Rezultatele impelmentării instituției medierii în Republica Moldova

Primele activități practice în domeniul medierii în cauze penale au fost inițiate în februarie **2005** odată cu crearea Centrului de Mediere în cadrul Institutului de Reforme Penale. Opt mediatori care au urmat programul de instruire în domeniul justiției restaurative desfășoară activități de mediere în mun. Chișinău. Activitățile desfășurate de către mediatori sunt:

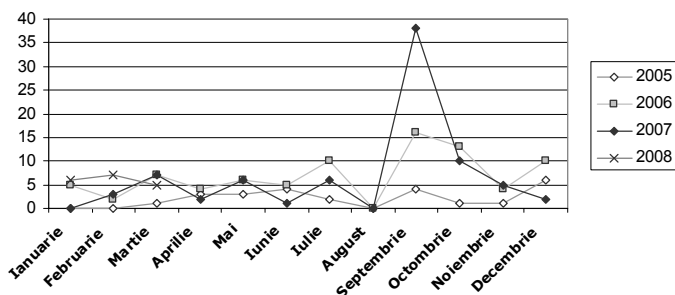
- desfășurarea activităților periodice de informare a organelor de urmărire penală și instanțelor judecătorești privind instituția medierii;
- preluarea cazurilor pasibile de mediere de la organele de urmărire penală, sau instanțele judecătorești;
- organizarea procesului de mediere;
- transmiterea acordului de împăcare și a rezultatelor procesului de mediere solicitantului serviciului de mediere;
- desfășurarea activităților de evaluare și monitorizare a activităților desfășurate;
- desfășurarea activităților de informare a opiniei publice privind instituția medierii.

Experiența obținută în rezultatul desfășurării activităților de pilotare a instituției medierii în cauze penale, cât și interesul organelor de urmărire penală din orașelor Ungheni, Cahul, Fălești, mun. Bălți și Telenești privind aplicarea instituției medierii au favorizat extinderea activităților de pilotare a medierii în sectoarele sus - enumerate.

Activitățile de extindere a pilotării medierii în cauze penale în orașele Ungheni, Cahul, Fălești, Bălți și Telenești au fost inițiate începînd cu noiembrie 2006. În fiecare sector de pilotare activitățile de mediere au fost precedate de desfășurarea atelierelor de lucru cu participarea colaboratorilor organelor de drept care au avut drept scop informarea acestora privind aplicarea medierii în justiția penală, rezultatele implementării instituției medierii și intenția extinderii implementării acestei instituții.

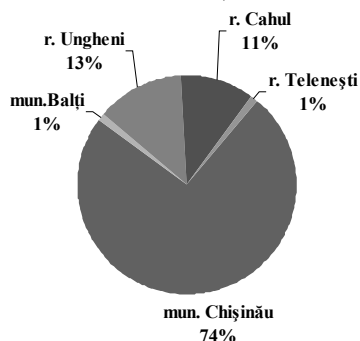
În perioada 2005-2008 către sectoarele de pilotare a serviciului de mediere au fost referite 254 cauze penale, dintre care au fost preluate 232 cazuri și în 224 de cazuri au fost organizate ședințe de mediere. În tabelul de mai jos este prezentată analiza comparativă a cazurilor mediate.

Analiza comparativă pentru anii 2005-2008 a cazurilor mediate

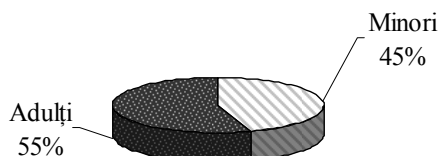
Distribuția cazurilor mediate pe sectoare de pilotare este prezentată în graficul de mai jos. Aceasta s-ar modifica în rezultatul intensificării activităților de informare atât a colaboratorilor organelor de drept, cât și a populației privind instituția medierii și beneficiile soluționării conflictului prin mediere.

Distribuția cazurilor mediate pe sectoare de pilotare a instituției medierii

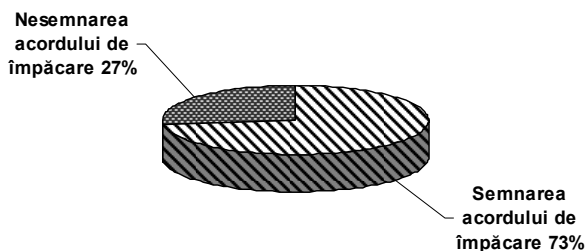
Beneficiari ai serviciului de mediere sunt victime și făptuitori atât minori, cât și adulți. În perioada sus-numită, 48% dintre beneficiari au fost minori. Indiferent de faptul că în Codul Penal și Codul de Procedură Penală au fost realizate un șir de modificări care vizau infracțiunile săvârșite de către minori, în rezultatul cărora s-a mărit numărul de articole pasibile de mediere, numărul de cazuri referite către Centrul de Mediere cu implicarea minorilor nu s-a mărit.

Repartizarea pe categorii de vîrstă a beneficiarilor serviciului de mediere

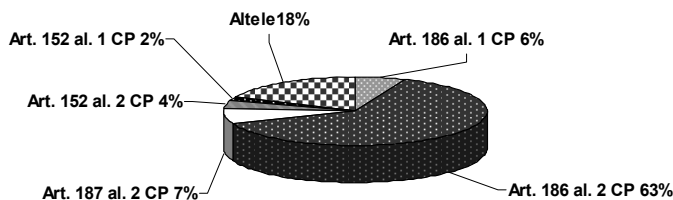
Scopul ședințelor de mediere este de a întâlni părțile implicate într-un conflict penal pentru a discuta despre infracțiunea comisă și de a crea oportunitatea pentru victimă și infractor să găsească o soluție acceptată de către ambele părți. **27%** dintre cazurile mediate s-au finisat cu nesemnarea acordului de împăcare, însă aceasta nu înseamnă că părțile participante la ședința de mediere nu au ajuns la un numitor comun, ci doar că făptuitorii nu au îndeplinit condițiile pretinse de către victime. De cele mai dese ori făptuitorii provin din familii social – vulnerabile și nu au resurse financiare pentru a restitui paguba pricinuită.

Rezultatul ședințelor de mediere

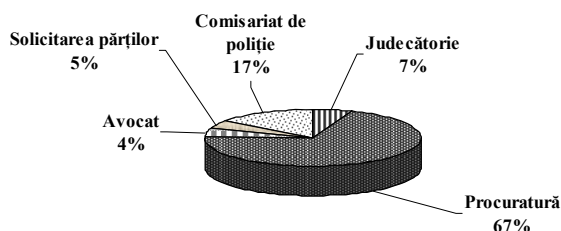

Procentajul cel mai înalt - 63% - îl înregistrează art.186 al.2. O tendință înregistrată în anul 2006-2007 este referirea cazurilor grave, unde semnarea acordului de împăcare ar fi o circumstanță atenuată.

Repartizarea cazurilor după articol

Instituția care a solicitat serviciul de mediere

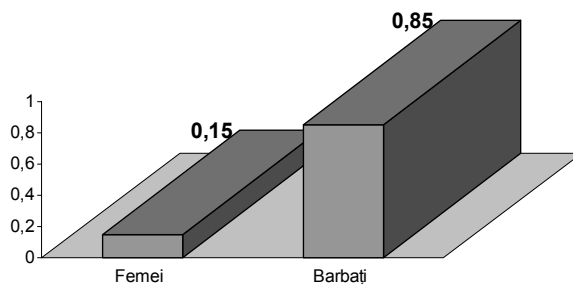

Principalul solicitant al serviciului de mediere este Procuratura, **69 %** dintre cazurile mediate au parvenit de la această instituție.

Este important de menționat colaborarea mediatorilor din r. Cahul cu Comisariatul de poliție. **42%** dintre cazurile mediate în r. Cahul au fost preluate de la Comisariatul de poliție, iar semnarea acordului de împăcare a condus la încetarea urmăririi penale.

5% dintre cazurile mediate au parvenit de la făptuitori. Acest lucru ne vorbește despre faptul că instituția medierii răspunde necesităților persoanelor implicate într-un conflict penal. Numărul solicitărilor parvenite de la făptuitori va crește în cazul în care vor fi desfășurate mai multe activități de informare a opiniei publice privind formele alternative de soluționare a conflictelor.

Repartizarea faptuitorilor după gen care au participat la procesul de mediere

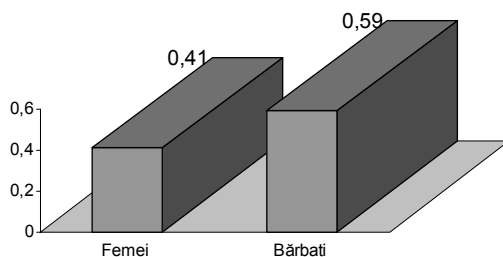

Medierea este un proces și, ca și oricare proces, are o anumită ordine pentru a produce rezultate cât mai bune. Cu toate acestea, nu există un model fixat al procesului de mediere. Mediatorul conduce părțile prin toate etapele procesului de mediere, însă procesul de mediere diferă de la un caz la altul prin caracteristicile persoanelor implicate în acest proces.

Procesul de mediere cu participarea faptuitorului de gen feminin conferă un caracter aparte ședințelor de mediere caracterizate atât prin implicare maximă a făptuitorului la elaborarea soluțiilor, cât și în restituirea pagubei pricinuite. **98%** dintre cazurile cu participarea faptuitorului de gen feminin s-au finisat cu semnarea acordului de împăcare.

Procesele de mediere cu implicarea părților vătămate de gen feminin au un caracter emotiv și moralizator. Partea vătămată de gen feminin este foarte activă la etapa identificarea problemelor.

Repartizarea după gen a părților vătămate care au participat la procesul de mediere

Evaluarea utilității implementării instituției medierii în Republica Moldova din perspectiva beneficiarilor

În vederea evaluării utilității implementării instituției medierii din perspectiva participanților la ședința de mediere a fost realizată o cercetare pe bază de chestionar. Chestionarele au fost aplicate la 25 făptuitori și 30 de victime, care au participat la procesul de mediere. 80% din aceste ședințe s-au finisat cu semnarea acordului de împăcare.

La întrebarea **“Cum vă simțiți după procesul de mediere?”**, **93%** dintre victimele chestionate au răspuns că se simt **“foarte bine”** după procesul de mediere. Este important de menționat că doar **80%** dintre victimele respondente participante la procesul de mediere au semnat acordul de împăcare. Rezultatul dat poate fi justificat prin faptul că în cadrul ședinței de mediere victimele nu sunt interesate doar de posibilitatea de a-și restitui paguba materială, ci și de posibilitatea de a-și exprima emoțiile, de a primi răspuns la întrebările pe care le pun.

Cum vă simțiți după procesul de mediere?

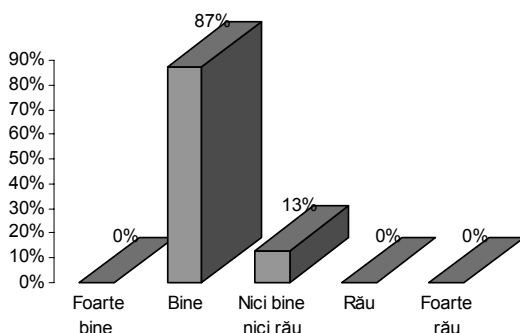

Fig.1 (respondenți: victimele- participante la procesul de mediere)

Cum vă simțiți după procesul de mediere?

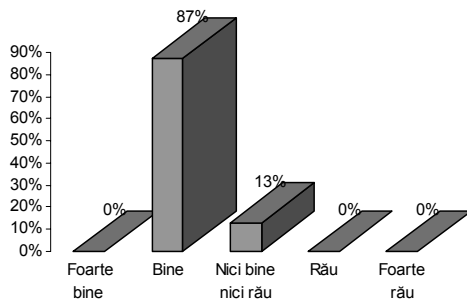

Fig.1a (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

Analizînd comparativ răspunsurile făptuitorilor la aceeași întrebare, observăm că **0%** dintre cei chestionați se simt **“foarte bine”** după ședința de mediere și **87%** dintre ei se simt **“bine”** după ședința de mediere (fig.2). Aceste răspunsuri ar putea fi rezultatul faptului că toată discuția în cadrul ședinței este axată pe infracțiune/conflictul apărut între făptuitor și victimă. Tot în cadrul ședinței victima își exprimă emoțiile, trăirile și modul în care i-a fost afectată viața de către infracțiune. Acest aspect al ședinței de mediere are o încărcătură emoțională puternică și un caracter moralizator pentru făptuitor, mai cu seamă cînd acesta este minor și la procesul de mediere participă și părinții acestuia.

93% dintre victimele chestionate consideră că participarea la procesul de mediere a influențat sistemul judiciar să răspundă mai mult intereselor lor prin faptul că avut posibilitatea de a se întîlni și discuta cu făptuitorul și familia acestuia în cazul în care

acesta este minor, de a-și recupera paguba materială, de a primi răspuns la întrebările pe le-au avut față de făptuitor și de circumstanțele infracțiunii.

Participarea la procesul de mediere a influențat sistemul judiciar să răspundă mai mult intereselor d-ștră?

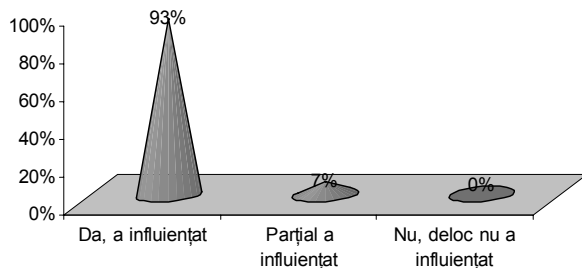

Fig. 2 (respondenți: victimele- participante la procesul de mediere)

Analizînd comparativ răspunsurile făptuitorilor la întrebarea **“Participarea la procesul de mediere a influențat sistemul judiciar să răspundă mai mult intereselor d-ră?”**, doar **80%** dintre făptuitori au răspuns că participarea la procesul de mediere a influențat sistemul judiciar să răspundă mai mult intereselor acestora, și **20%** sunt de părerea că participarea la procesul de mediere a influențat parțial sistemul judiciar să răspundă intereselor acestora. Ținînd cont de faptul că **80%** dintre cazurile mediate s-au finisat cu semnarea acordului de împăcare, iar acesta a condus atît la încetarea urmăririi penale în baza împăcării dintre părți, sau a constituit o circumstanță atenuantă.

Participarea la procesul de mediere a influențat sistemul judiciar să răspundă mai mult intereselor d-ștră?

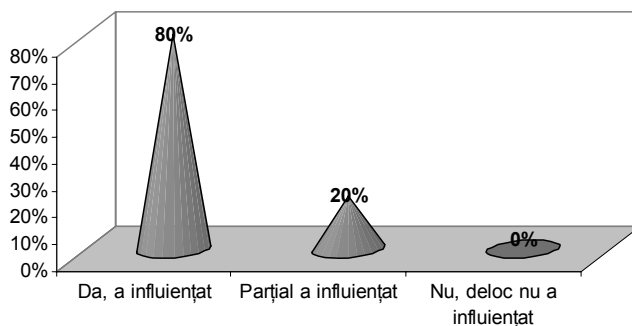

Fig. 2 (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

Medierea ca activitate practică are la bază un set de valori, principii și standarde profesionale. Respectarea de către mediator a principiului imparțialității¹, prevăzut în art .2 Codul Deontologic al Mediatorului în Republica Moldova, creează un context echitabil în cadrul ședinței de mediere, care asigură confortul psihologic al părților participante la procesul de mediere.

1. Codul Deontologic al Mediatorului în Republica Moldova. Institutul de Reforme Penale, Chișinău, 2004.

În vederea evaluării respectării acestui principiu de către mediatori, respondenții au fost întrebați: **“Puteți spune că mediatorul a avut aceeași atitudine față de d-astră, cât și față de cealaltă parte?”**, victimele și făptuitorii unanim (**100%**) au răspuns că mediatorii au avut aceeași atitudine față de ambele părți participante la procesul de mediere. Rezultate care vin să ne argumenteze răspunsurile respondenților că după ședința de mediere se simt foarte bine **93%** dintre victime și **87%** dintre făptuitorii chestionați.

Puteți spune că mediatorul a avut aceeași atitudine față de d-astră, cât și față de cealaltă parte ?

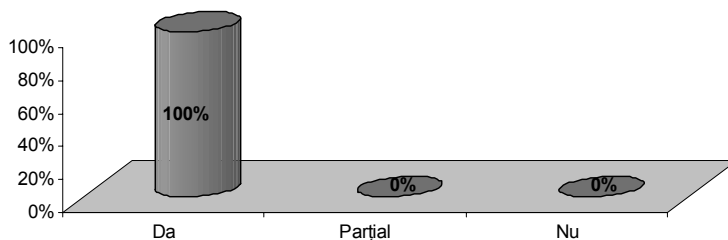

Fig. 3 (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

Medierea este un proces constituit din mai multe etape. Una dintre ele este etapa identificării problemelor. Această etapă este importantă atât prin faptul că se acumulează informația despre conflict, cât și prin faptul că la sfârșitul acestei etape se formează atitudini între părțile aflate în conflict, care pot sau nu conduce la semnarea acordului de împăcare. De obicei, părțile își prezintă pozițiile, iar sarcina mediatorului este ca în baza informației expuse să le ajute pe părți să identifice problemele și interesele lor reale, să exploreze emoțiile și trăirile părților. În rezultatul ședinței de mediere, după părerea victimelor chestionate, **67%** dintre făptuitori au înțeles cum infracțiunea comisă de către ei a afectat viața victimelor și **33%** dintre făptuitori au înțeles acest lucru parțial. Un rezultat indirect al exteriorizării emoțiilor este sensibilizarea făptuitorilor vizavi de consecințele faptei săvârșite. Sensibilizarea făptuitorului vizavi de consecințele comportamentului său infracțional are ca scop prevenirea recidivei.

Cum credeți, în rezultatul ședinței de mediere, cealaltă parte a înțeles cum infracțiunea v-a afectat viața ?

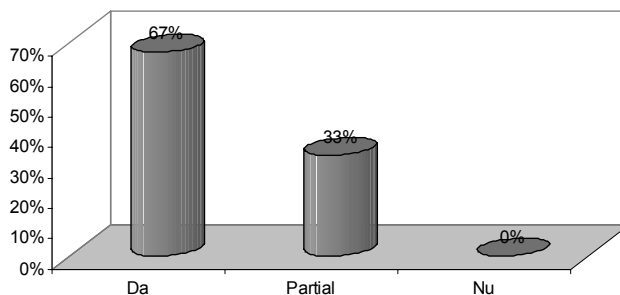

Fig. 4 (respondenți: victimele- participante la procesul de mediere)

Cu toate că 67% dintre victimele respondente sunt de părerea că în rezultatul ședinței de mediere făptuitorul a înțeles consecințele comportamentului său infracțional, doar 47% dintre victimele chestionate sunt convinse de faptul că făptuitorii nu vor mai repeta comportamentul infracțional. Chiar și în cazurile în care părțile se împacă, făptuitorul restituie paguba pricinuită, victimele nu au încredere în aceste persoane. Încă mai persistă unele prejudecăți și aceste persoane continuă a fi etichetate ca infractori.

Întîlnirea cu cealaltă parte v-a convins că el/ea nu va mai repeta comportamentul infracțional?

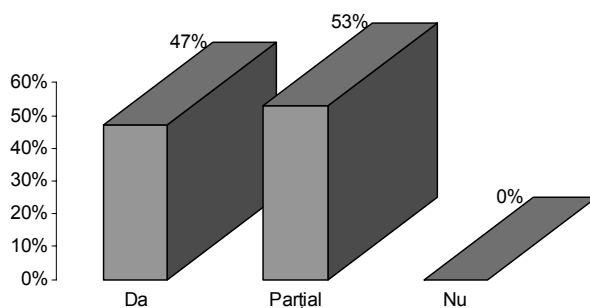

Fig. 5 (respondenți: victimele- participante la procesul de mediere).

81% dintre victimele chestionate sunt foarte mulțumite de rezultatul ședinței de mediere, fapt ce ne demonstrează că nu doar semnarea acordului de împăcare este un indice al reușitei și utilității procesului de mediere. Din prisma victimelor respondente, însăși participarea la procesul de mediere, discuția cu făptuitorul și familia acestuia în cazul în care acesta este minor este benefică și binevenită pentru ei. În măsura nici mult nici puțin sunt mulțumite de rezultatul procesului de mediere **7%** dintre victimele chestionate.

În ce măsură sunteți mulțumiți de rezultatul ședinței de mediere?

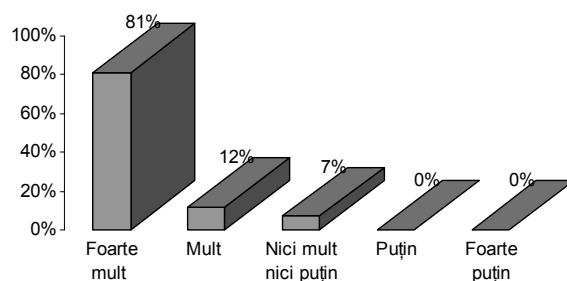

Fig. 6 (respondenți: victimele- participante la procesul de mediere)

80% dintre făptuitorii respondenți sunt foarte mulțumiți de rezultatul ședinței de mediere și 20% nu sunt mulțumiți de rezultatul ședinței. Acest raport coincide cu cel de semnare a acordului de împăcare.

În ce măsură sunteți mulțumiți de rezultatul ședinței de mediere?

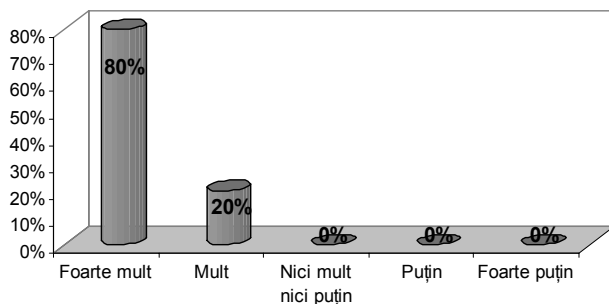

Fig. 6a (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

Cum credeți, atitudinea părții vătămate față de dumneavoastră s-a schimbat în rezultatul întâlnirii?

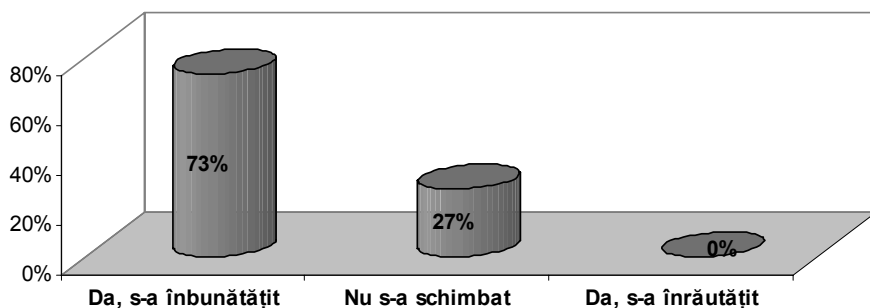

Fig. 7 (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

73% dintre făptuitori consideră că atitudinea victimelor în rezultatul ședinței de mediere s-a îmbunătățit. În cadrul ședinței de mediere nu se încearcă de a crea o imagine pozitivă făptuitorului, ci se discută circumstanțele infracțiunii de către ambele părți implicate în conflict, cauzele săvârșirii infracțiunii, fapt care conduce la o schimbare de atitudini a părților participante la procesul de mediere.

Întîlnirea cu partea vătămată v-a ajutat să înțelegeți cum a fost afectată viața acestuia de infracțiunea pe care ați comis-o?

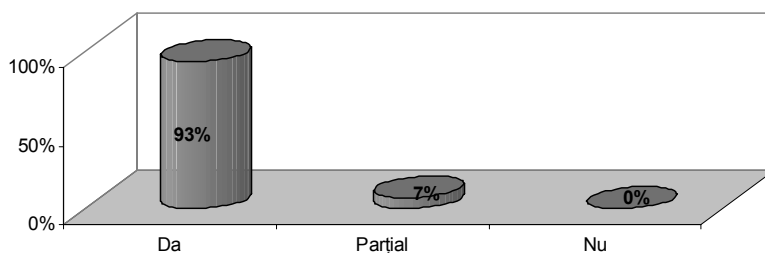

Fig. 8 (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

93% dintre făptuitorii participanții la procesul de mediere au răspuns că în rezultatul întîlnirii cu partea vătămată au înțeles cum infracțiunea pe care au comis-o a afectat viața victimei. Putem spune că **93%** dintre făptuitorii participanți în rezultatul participării la procesul de mediere au conștientizat consecințele adoptării comportamentului infracțional.

Astfel, putem concluziona că procesul de mediere are un caracter de prevenire a comportamentului infracțional.

Veți recomanda și altor persoane care se află în situații similare să participe la ședințe de mediere?

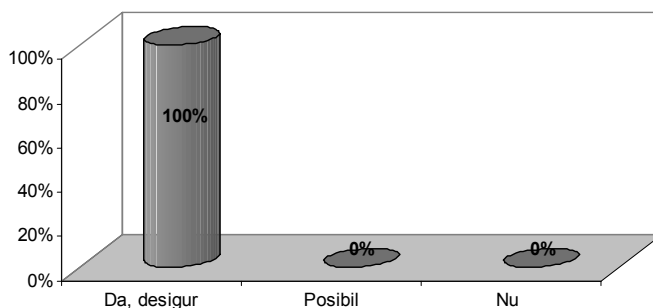

Fig. 9 (respondenți: făptuitorii- participanți la procesul de mediere)

Conform răspunsurilor respondenților, **100%** dintre victimele chestionate și **100%** dintre făptuitori vor recomanda și altor persoane care se află în situații similare să participe la procesul de mediere, rezultate care vin să ne prezinte atitudinea beneficiarilor vizavi de practica justiției restaurative – mediere (fig. 9).

La întrebarea „**Ce ne puteți recomanda pentru îmbunătățirea activităților de mediere?**”, respondenții au propus:

- Procesul de mediere să fie inițiat imediat după intentarea dosarului, iar mediatorii să activeze în cadrul sectoarelor de poliție.
- Informarea populației privind instituția medierii.

Evaluarea opiniei colaboratorilor organelor de urmărire penală privind implementarea instituției medierii în cauze penale în Republica Moldova

Conform rezultatelor aplicării a opt interviuri procurorilor din mun. Chișinău, am obținut o perspectivă practică cu privire la implementarea instituției medierii în cauze penale din perspectiva organelor de urmărire penală și propuneri privind eficientizarea implementării instituției medierii în Republica Moldova.

Opiniile procurorilor vizavi de implementarea instituției medierii pot fi separate în două categorii:

I categorie: *Este necesar de implementat instituția medierii, pe motiv că aduce beneficii atât părților implicate în conflict, cât și întregii comunități.*

II categorie: *E prea devreme pentru Republica Moldova de implementat asemenea proceduri avansate, din motiv că infractorii au o conștiință socială și juridică la nivel minim.*

Beneficiile implementării medierii din aspect psihosocial:

- Întîlnirea cu partea vătămată va educa infractorul;
- Unii consideră că mai mare este eficiența cînd infractorul trece prin instituțiile de drept, în cadrul procesului de mediere ei nu vor conștientiza consecințele faptei săvîrșite și vor recidiva. În acest caz pedeapsa cu amenda ar fi mai eficientă.
- Pentru procuror este mai ușor să lucreze cu părțile, deoarece, dacă ele au participat la mediere, atunci contactul dintre părți este stabilit, părțile știu ce vor.

Beneficiile implementării medierii din aspect juridic:

- Implementarea medierii va conduce la degrevarea instanțelor de dosare, fapt care va contribui la eficientizarea activității procurorilor.
- La moment împăcarea dintre părți are loc și aceasta este un rezultat al activității procurorului. Dacă împăcarea va fi realizată în cadrul procesului de mediere cu participarea mediatorului, vor fi evitate suspjecțiile din partea părților implicate în conflict privind interesul procurorului pentru împăcarea părților, și la respectarea de către aceștia a principiului neutralității.
- Urmărirea penală se va desfășura într-un timp mai scurt și se vor reduce pedepsele privative de libertate.
- Implementarea instituției medierii ar conduce la afilierea la normele internaționale.
- O altă opinie a procurorilor este faptul că odată ce a fost semnat un acord de împăcare, făptuitorul va recunoște și va semna un acord de recunoaștere a vinovăției. Lucru care vine se ne confirme faptul că intervievații nu cunosc prevederile legii cu privire la mediere și nu înțeleg care este scopul acestei instituții.

Beneficiile identificate din punct punct de vedere economic:

- Medierea implică costuri financiare și de timp reduse comparativ cu procesul penal clasic.
- Recuperarea de către victimă a prejudiciului material și moral.

Conform opiniilor intervievaților, activitățile desfășurate de către IRP sunt puține pentru a evalua eficiența acestei noi instituții. În același timp, procurorii nu sesizează mediatorii privind cazurile pasibile de mediere, din motiv că acordul de împăcare nu

are suport juridic din punct de vedere procesual, și atunci activitatea mediatorului este dublată de către procuror.

Recomandările intervievaților, în vederea creării unui cadru propice de dezvoltare a medierii penale, țin de:

- Introducerea modificărilor în Codul de Procedură Penală.
- Extinderea aplicării medierii și în cazul infracțiunilor grave.

Concluziile studiului se referă la necesitatea intensificării activităților de instruire și informare a colaboratorilor organelor de drept privind instituția medierii și cadrul legislativ național și internațional care reglementează instituția medierii.

Concluzii și recomandări

În continuare sunt prezentate constatările efectuate pe parcursul cercetării și recomandările în vederea eficientizării activităților desfășurate în domeniul medierii.

Constatare:

O problemă cu care se confruntă mediatorii din cadrul Centrului de Mediere este atitudinea sceptică a colaboratorilor organelor de drept privind instituția medierii în cauze penale, fapt justificat prin numărul mic de sesizări a mediatorilor privind cauzele penale pasibile pentru mediere. Colaboratorii organelor de drept își justifică atitudinea prin faptul că nu există un cadrul legal, aceștia nu cunosc că legea cu privire la mediere a fost adoptată la data de 14.06 2007.

Recomandare:

Continuarea desfășurării activităților de informare a colaboratorilor organelor de drept privind cadrul legal național și internațional care reglementează instituția medierii.

Recomandare:

Desfășurarea activităților de instruire a colaboratorilor organelor de drept privind aplicarea mecanismului de mediere în cauze penale.

Constatare:

Medierea nu este justiție, este o modalitate de soluționare a conflictelor. Noi avem justiție și nu o putem exclude, dar trebuie să oferim oamenilor posibilitatea de a se împăca. Instanțele de judecată nu rezolvă conflictul, instanțele au legea și trebuie să o aplice.

Recomandare:

Este necesar de continuat activitățile de informare și instruire a judecătorilor privind instituția medierii, mecanismul de desfășurare, pentru ca aceștia să informeze părțile privind posibilitatea soluționării conflictului prin mediere.

Constatare:

Ținând cont de faptul că începând cu 1 ianuarie 2009, în cazul medierii în cauze penale, în care împăcarea părților are drept rezultat înlăturarea răspunderii penale, părțile vor avea dreptul de a beneficia de serviciile unui mediator plătit de către stat. Grupul de lucru din cadrul Institutului de Reforme Penale a elaborat instrumentele de lucru în vederea evaluării și monitorizării activităților mediatorilor pe cauze penale.

Recomandare:

Aplicarea și diseminarea actelor prevăzute în art. 37 al. 1 al Legii cu privire la mediere (formularul acordului de împăcare și a raportului mediatorului privind măsurile aplicate și rezultatul medierii).

Constatare:

Instituția medierii este o instituție relativ nouă pentru sistemul de justiție penală al Republicii Moldova, iar procesul de implementare a acesteia este reglementat doar de legea cu privire la mediere. Medierea în cauze penale este o practică a justiției restaurative, care se deosebește de celelalte tipuri de mediere prin complexitatea procesului de organizare a serviciului de mediere și procesul de desfășurare. Este nevoie de o strategie de implementare și dezvoltare a acestei instituții.

Recomandare:

Elaborarea unei strategii de implementare a justiției restaurative în Republica Moldova.

Constatare:

Medierea în cauze este o practică a justiției restaurative, în care victima și infractorul benevol se implică în soluționarea conflictului rezultat în urma comiterii unei infracțiuni. În cadrul procesului de mediere, părțile discută despre ceea ce s-a întâmplat, cum s-a întâmplat, sunt exprimate trăirile și emoțiile vizavi de infracțiune, iar în final sunt propuse soluții. Infracțiunea afectează victima atât din punct de vedere material, cât și psihic. Emoțiile și trăirile victimei sunt foarte puternice și aceasta are nevoie de asistență și consiliere. În cadrul procesului de mediere se lucrează cu emoțiile, însă asistența și consilierea victimei trebuie desfășurată în afara ședințelor de mediere.

Recomandare:

Dezvoltarea serviciilor adresate victimelor și orientarea infractorilor către serviciile de reabilitare și reintegrare (Serviciul de Probațiune).

Constatare:

În opinia cercetătorului Tony Marshall, unul din obiectivele justiției restaurative este restabilirea echilibrului în comunitate, afectat de către infracțiune. Implicarea comunității în procesul de mediere contribuie la o mai bună înțelegere a criminalității și, în consecință, către încurajarea sprijinului comunitar acordat victimelor, reabilitării infractorilor și prevenirii criminalității, fapt ce contribuie la reducerea sentimentului de teamă, inechitate și insecuritate în comunitate.

Recomandare:

Implicarea membrilor comunități și a altor actori comunitari, cum ar fi, de exemplu, biserica, în implementarea practicilor justiției restaurative.

Constatare:

În cadrul Centrului de Mediere în vederea evaluării calității și eficienței activităților de mediere desfășurate de către mediator sunt aplicate chestionare participanților la procesul de mediere (părți vătămate și făptuitorului). Chestionarul este completat individual, însă acesta este aplicat de către mediatorul care a lucrat cu părțile chestionate, fapt care pune la îndoială sinceritatea răspunsurilor participanților la procesul de mediere.

Recomandare:

Aplicarea chestionarelor de evaluare părților participante la procesul de mediere de către un mediator care nu a lucrat la cazul respectiv.

Constatare:

La moment, activități de mediere în cauze penale sunt desfășurate doar în mun. Chișinău și în alte 5 raioane ale republicii, însă de instruire în domeniul medierii au beneficiat persoane încă din 4 raioane ale republicii. Ținând cont de faptul că fiecare sector de pilotare a instituției mediere are o experiență aparte, este nevoie de extins această activitate atât în vederea obținerii experienței cât și în vederea asigurării accesibilității populației la serviciul de mediere.

Recomandare:

Continuarea activităților privind pilotarea instituției medierii în vederea stabilirii unei relevanțe depline a eficienței și eficacității lui la nivelul beneficiarilor și instituțiilor implicate.

Recomandare:

Îmbunătățirea disponibilității medierii prin extinderea activităților de pilotare și în celelalte raioane unde este personal instruit.

Constatare: Avocații au un rol foarte important în implementarea instituției medierii. Dacă aceștia se vor opune, atunci va fi mai dificil de implementat instituția medierii în cauze penale.

În cazul activităților de mediere în cauze penale aceștia au opus rezistență în ceea ce privește susținerea activităților de pilotare și chiar au dezinformat părțile privind beneficiile participării la procesul de mediere.

Recomandare:

Elaborarea unei scheme de colaborare dintre avocați și mediatori, desfășurarea activităților de instruire, informare privind instituția medierii.

Constatare:

Conflictul este un fenomen universal care poate fi întâlnit la toate nivelele conviețuirii umane și la fiecare etapă a vieții. Acestuia i-au fost oferite atât conotații negative, cât și pozitive. Totuși, nu prezența acestuia este o problemă, ci modalitățile de abordare și soluționare a conflictului. Conflictele nesoluționate în mediul școlar sunt o sursă generatoare de probleme, cum ar fi: absenteismul școlar, comportamentul violent, relații defectuoase între elevi, randament școlar scăzut, mediu ostil, tensionant în cadrul școlii.

Recomandare:

Dezvoltarea programelor de mediere școlară în scopul de a instrui elevii privind tehnicile de aplicare a metodei alternative de soluționare a conflictelor prin mediere. Beneficiile dezvoltării programelor de mediere școlară vizează elevii, școala și întreaga comunitate, deoarece adesea conflictele din cadrul școlii afectează și comunitatea.

Constatare:

Conform legii cu privire la mediere, procesul de mediere poate fi inițiat și la solicitarea părților (din experiența Institutului de Reforme Penale).

Recomandare:

Desfășurarea activităților de informare a opiniei publice privind instituția medierii. Elaborarea materialelor informative adresate părților implicate într-un conflict penal de care vor beneficia în cadrul organelor de urmărire penală.

Constatare:

Cercetarea nivelului de recidivă în cazurile în care părțile au participat la procesul de mediere.

Recomandare:

Implicarea organizațiilor nonguvernamentale, instituțiilor academice în activitățile de evaluare și monitorizare a instituției medierii în Republica Moldova.

Constatare: În vederea asigurării calității serviciului de mediere este necesar de a desfășura activități de monitorizare și evaluare.

Recomandare:

Inițial este necesar de elaborat instrumentele de evaluare și monitorizare a activităților de mediere, pentru ca apoi de desfășurat activități de evaluare și monitorizare, în care ar putea fi implicate și instituțiile de învățământ superior.

Constatare: Calificarea mediatorilor este unul din factorii care asigură succesul procesului de mediere. Astfel, o atenție deosebită trebuie acordată activităților de instruire.

Recomandare: Dezvoltarea serviciilor de instruire și perfecționare a mediatorilor, activitate care ar putea fi desfășurată în colaborare cu Asociația Mediatorilor din Republica Moldova. Cererea unei rețele de schimb informațional dintre sectoarele de pilotare a instituției medierii.